

**T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Ana Bilim Dalı**

**ÜÇ KUŞAK KADININ CİNSİYET ROLLERİ:
ANKARA ÖRNEĞİ**

Elif KADILAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2011

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Ana Bilim Dalı

ÜÇ KUŞAK KADININ CİNSİYET ROLLERİ:
ANKARA ÖRNEĞİ

Elif KADILAR

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Neriman AÇIKALIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2011

Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Elif Kadılar tarafından hazırlanan Üç Kuşak Kadının Cinsiyet Rollerini (Ankara Örneği) başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başarılı

Başarısız

Başkan

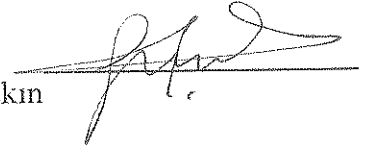
Yrd. Doç. Dr. Neriman Açıkalın
(Danışman)

Üye
Doç.Dr. Yaşar Erjem

Üye
Yrd.Doç.Dr. Zehragül Aşkın

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

04/10/2011

Doç.Dr. Valan YETİM
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Toplumsal cinsiyet rolleri birçok sosyal bilimin ilgi odağı olduğu gibi sosyolojinin de önemli konularından biridir. Sosyal bilimler açısından toplumsal cinsiyeti anlamak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin varoluş nedenleri hakkında fikir sahibi olunmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla bu tez öncelikle toplumsal cinsiyet rollerini sosyolojik açıdan ele alıp daha sonra üç kuşak kadın arasındaki cinsiyet rolleri farklılıklarını tespit etmiştir. Kuşaklar arasındaki farklılıkları belirlemek de değişimin anlaşılmasında yardımcı olacaktır.

Bu çalışma sırasında başta, gerek manevi gerek de akademik desteğiyle, anlayışıyla beni her zaman motive eden, yol gösteren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Neriman AÇIKALIN'a çok teşekkür ederim. Ayrıca teorik temelimin inşasına yardımcı olan Mersin Üniversitesi Sosyoloji Bölümü hocalarına katkılarından dolayı teşekkür ederim. Son olarak manevi desteklerini üzerimden hiç eksik etmeyen ve yaptığım her çalışmada arkamda duran aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim.

ÖZET

ÜÇ KUŞAK KADININ CİNSİYET ROLLERİ

Bu tezin amacı, toplumsal cinsiyet rolleri algısının üç kuşak kadın arasında değişip değişmediğini incelemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için ilk olarak cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları tanımlanmış ve bu kavramlar karşılaştırılmıştır. Sonra, cinsiyet rollerinin nasıl oluştuğunu analiz etmek için sosyalizasyon ve ataerkillik kavramları incelenmiştir. Son olarak cinsiyet rolleri farklı sosyolojik ve psikolojik yaklaşımlarla sunulmuştur. Alan araştırmasında ise nicel ve nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda kuşaklar arasında farklılar belirlenmiştir. Genel olarak, üç kuşak kadın arasında yapılan analiz, genç kadınların daha eşitlikçi bir toplumsal cinsiyet rol algısı olduğunu göstermektedir. Ayrıca yaşlı kuşağın algısı diğer kuşaklardan oldukça farklıdır. Elde edilen bu bulgular literatür ışığında tartışılmış ve gelecekte yapılacak olan araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç olarak, kuşaklar arası cinsiyet rolleri farklılıklarını belirlemek, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini önlemede önemli bir argümandır. Çünkü değişimin hangi düzeyde olduğunu anlamak, uygun politika ve programların gelişimini destekleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet Roller, Kuşak, Sosyalizasyon, Cinsiyet Kültürü, Ataerkillik

ABSTRACT

GENDER ROLES OF THREE GENERATIONS OF WOMEN

The aim of this thesis is to try to examine whether there is change in the perception of gender roles between the three generations of women. To achieve this aim, first sex and gender are defined and these concepts are compared. Then, the terms of socialization and patriarchy are examined to analyze how gender roles occur. Finally, gender roles are presented in different sociological and psychological approaches. In the field research, both quantitative and qualitative research methods are used.

As a result of research, the differences between generations are determined. In general, the analyses of perceptions among three generations' women showed that younger women have more egalitarian perception on gender roles. In addition, perception of older generations is quite different to other generations. These findings discussed at the of literature and the advices for future studies were stated.

Consequently, determining differences in gender roles between generations is very important argument to avoid gender inequality. Because, understanding what level of change will support the development of appropriate policy and programs.

Key words: Gender roles, Generations, Socialization, Gender Culture, Patriarchy,

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM: KAVRAMSALÇERÇEVE	3
I. 1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet.....	3
I. 2. Toplumsal Cinsiyetin Teorileştirilmesi.....	7
I. 3. Toplumsal Cinsiyet ve Sosyalleşme.....	12
I. 4. Toplumsal Cinsiyet ve Ataerkillik.....	16
I. 5. Tarihsel ve Sosyolojik Açıda Türkiye’de Kadın.....	19
I. 5. 1. Tarihsel ve Sosyolojik Açıda Ankara.....	32
II. BÖLÜM: TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ KURAMLARI	38
II. 1. Biyolojik Kuram.....	38
II. 2. Psikolojik Kuramlar.....	40
II. 2. 1. Psikanalitik Kuram.....	40
II. 2. 2. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	42
II. 2. 3. Bilişsel Gelişim Kuramı.....	44
II. 2. 4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı.....	45
II. 3. Sosyolojik Kuramlar.....	46
II. 3. 1. Marksist Kuram.....	46
II. 3. 2. Fonksiyonalist Kuram.....	48

II. 3. 3. Etkileşimci Kuram.....	49
III. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE METODOLOJİSİ.....	51
III. 1. Araştırmanın Kapsamı.....	51
III. 1. 1. Araştırma Probleminin Tanımlanması.....	51
III. 1. 2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	52
III. 1. 3. Araştırmanın Soru Cümleleri.....	53
III. 1. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	53
III. 2. Araştırmanın Metodu.....	54
III. 2. 1. Evren ve Örneklem Seçimi.....	55
III. 2. 2. Veri Toplama Tekniği.....	55
III. 2. 3. Veri Değerlendirme Tekniği.....	56
IV. BÖLÜM: ARAŞTIRMA BULGULARI.....	58
IV. 1. Yaşlı Kuşağın (Birinci Kuşak) Araştırma Bulguları.....	58
IV. 1. 1. Sosyodemografik Bulgular.....	58
IV. 1. 2. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Bulgular.....	64
IV. 1. 2. 1. Çalışma Hayatı ve Eğitim.....	64
IV. 1. 2. 2. Aile İçi İş Bölümü.....	70
IV. 1. 2. 3. Cinsellik ve Beden Algısı.....	74
IV. 1. 2. 4. Evlilik.....	82
IV. 1. 2. 5. İktidar İlişkileri ve Aile İçi Kararlar.....	83
IV. 1. 2. 6. Kadına Yönelik Şiddet.....	88
IV. 1. 2. 7. Günlük Yaşam.....	90
IV. 2. Orta Kuşağın (İkinci Kuşak) Araştırma Bulguları.....	95
IV. 2. 1. Sosyodemografik Bulgular.....	95

IV. 2. 2. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Bulgular.....	100
IV. 2. 2. 1. Çalışma Hayatı ve Eğitim.....	100
IV. 2. 2. 2. Aile İçi İş Bölümü.....	108
IV. 2. 2. 3. Cinsellik ve Beden Algısı.....	112
IV. 2. 2. 4. Evlilik.....	120
IV. 2. 2. 5. İktidar İlişkileri ve Aile İçi Kararlar.....	123
IV. 2. 2. 6. Kadına Yönelik Şiddet.....	126
IV. 2. 2. 7. Günlük Yaşam.....	129
IV. 3. Genç Kuşağın (Üçüncü Kuşak) Araştırma Bulguları.....	132
IV. 3. 1. Sosyodemografik Bulgular.....	132
IV. 3. 2. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Bulgular.....	138
IV. 3. 2. 1. Çalışma Hayatı ve Eğitim.....	138
IV. 3. 2. 2. Aile İçi İş Bölümü.....	144
IV. 3. 2. 3. Cinsellik ve Beden Algısı.....	147
IV. 3. 2. 4. Evlilik.....	153
IV. 3. 2. 5. İktidar İlişkileri ve Aile İçi Kararlar.....	155
IV. 3. 2. 6. Kadına Yönelik Şiddet.....	160
IV. 3. 2. 7. Günlük Yaşam.....	161
IV. 4. Üç Kuşağın Karşılaştırılması ve Sonuçların Yorumlanması.....	166
IV. 4. 1. Çalışma Hayatı ve Eğitim.....	171
IV. 4. 2. Aile İçi İş Bölümü.....	175
IV. 4. 3. Cinsellik ve Beden Algısı.....	177
IV. 4. 4. Evlilik.....	182
IV. 4. 5. İktidar İlişkileri ve Aile İçi Kararlar.....	183

IV. 4. 6. Kadına Yönelik Şiddet.....	185
IV. 4. 7. Günlük Yaşam.....	187
SONUÇ.....	192
KAYNAKÇA.....	199
EKLER	

TABLO LİSTESİ**Sayfa No**

Tablo 1: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Doğum Yerleri.....	59
Tablo 2: Yaşlı Kuşaktan Kadınların En Uzun Süreyle Yaşadıkları Yer.....	59
Tablo 3: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Yaş Dağılımları.....	60
Tablo 4: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Medeni Durumları.....	60
Tablo 5: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Evlenme Şekilleri.....	61
Tablo 6: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Eğitim Düzeyleri.....	61
Tablo 7: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Meslek Durumları.....	62
Tablo 8: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Hane Gelir Kaynakları.....	62
Tablo 9: Yaşlı Kuşak Kadınların Aile Tipi.....	63
Tablo 10: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Kardeş Sayısı.....	63
Tablo 11: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Çalışma Hayatı ve Eğitim İle İlgili Düşünceleri.....	70
Tablo 12: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Aile İçi İş Bölümü ile İlgili Düşünceleri.....	71
Tablo 13: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Cinsellik Ve Beden Algısı İle İlgili Düşünceleri.....	76
Tablo 14: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Evlilikle İlgili Düşünceleri.....	83
Tablo 15: Yaşlı Kuşaktan Kadınların İktidar İlişkileri Ve Aile İçi Karar Hakkındaki Görüşleri.....	88
Tablo 16: Yaşlı Kuşağın Kadına Yönelik Şiddet İle İlgili Düşünceleri.....	90
Tablo 17: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Günlük Yaşam Hakkındaki Düşünceleri.....	92
Tablo 18: Orta Kuşaktan Kadınların Doğum Yerleri.....	95
Tablo 19: Orta Kuşaktan Kadınların En Uzun Süreyle Yaşadığı Yer.....	96
Tablo 20: Orta Kuşaktan Kadınların Yaş Dağılımları.....	96
Tablo 21: Orta Kuşaktan Kadınların Medeni Durumları.....	97

Tablo 22: Orta Kuşaktan Kadınların Evlenme Şekilleri.....	97
Tablo 23: Orta Kuşaktan Kadınların Eğitim Düzeyleri.....	98
Tablo 24: Orta Kuşaktan Kadınların Meslek Durumları.....	98
Tablo 25: Orta Kuşaktan Kadınların Gelir Kaynakları.....	99
Tablo 26: Orta Kuşaktan Kadınların Aile Tipleri.....	99
Tablo 27: Orta Kuşaktan Kadınların Kardeş Sayıları.....	100
Tablo 28: Orta Kuşaktan Kadınların Çalışma Hayatı ve Eğitim ile İlgili Düşünceleri.....	103
Tablo 29: Orta Kuşaktan Kadınların Aile İçi İş Bölümü ile İlgili Düşünceleri.....	112
Tablo 30: Orta Kuşaktan Kadınların Cinsellik ve Beden Algısı ile İlgili Düşünceleri.....	114
Tablo 31: Orta Kuşaktan Kadınların Evlilikle İlgili Düşünceleri.....	122
Tablo 32: Orta Kuşaktan Kadınların İktidar İlişkileri ve Aile İçi Kararlar ile İlgili Düşünceleri.....	126
Tablo 33: Orta Kuşaktan Kadınların Kadına Yönelik Şiddetle İlgili Düşünceleri.....	128
Tablo 34: Orta Kuşaktan Kadınların Günlük Yaşam ile İlgili Düşünceleri.....	130
Tablo 35: Genç Kuşaktan Kadınların Doğum Yerleri.....	133
Tablo 36: Genç Kuşak Kadınların En Uzun Süreyle Yaşadığı Yer.....	133
Tablo 37: Genç Kuşak Kadınların Yaş Dağılımları.....	134
Tablo 38: Genç Kuşak Kadınların Medeni Durumları.....	134
Tablo 39: Evli Olan Genç Kuşak Kadınların Evlenme Şekilleri.....	135
Tablo 40: Genç Kuşak Kadınların Öğrenim Durumları.....	136
Tablo 41: Genç Kuşak Kadınların Meslek Durumları.....	136
Tablo 42: Genç Kuşak Kadınların Hane Gelir Kaynakları.....	137
Tablo 43: Genç Kuşak Kadınların Aile Tipleri.....	137
Tablo 44: Genç Kuşak Kadınların Kardeş Sayıları.....	138

Tablo 45: Genç Kuşaktan Kadınların Çalışma Yaşamı ve Eğitim İle İlgili Düşünceleri...	139
Tablo 46: Genç Kuşaktan Kadınların Aile İçi İş Bölümü ile İlgili Düşünceleri.....	147
Tablo 47: Genç Kuşaktan Kadınların Cinsellik ve Beden Algısı İle İlgili Düşünceleri...	148
Tablo 48: Genç Kuşaktan Kadınların Evlilik İle İlgili Düşünceleri.....	155
Tablo 49: Genç Kuşaktan Kadınların İktidar İlişkileri ve Aile İçi Kararlar İle İlgili Düşünceleri.....	159
Tablo 50: Genç Kuşaktan Kadınların Kadına Yönelik Şiddet İle İlgili Düşünceleri.....	161
Tablo 51: Genç Kuşaktan Kadınların Günlük Yaşam İle İlgili Düşünceleri.....	164

GİRİŞ

Günümüzde “Kadın” ve “erkek” kavramları sadece biyolojik farklılıklara sahip iki cinsi ifade etmemektedir. Söz konusu kavramlara biyolojik anlamları dışında toplumsal anlamlar da yüklenmiştir. Toplumsal cinsiyet ise kadın ve erkeğin sosyal olarak belirlenmiş rol ve sorumluluklarını ifade eder. Toplumda erkeğin rolleri ve kadının rolleri olmak üzere iki farklı kategori vardır. Öyle ki bu rollerden farklı davranan insanlara farklı gözle bakılır, çeşitli kalıp yargılarla yakıştırmalar yapılır. Örneğin, birçok kültürde kadınlar eve bağımlı, içe dönük, ağır başlı ve fedakâr olarak yetiştirilir. Erkekler ise dışa dönük, evin geçimini sağlayan birey ve aynı zamanda yönetici olarak yetiştirilir.

Toplumsal cinsiyet rolleri sadece iki farklı kategori oluşturmakla kalmaz aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olur. Çünkü toplumsal cinsiyet rolleri, erkeği dışa dönük, evin ekonomisini yürüten kişi olarak aile içerisinde daha fazla söz sahibi yaparken, kadını ise daha edilgen bir varlık haline getirir. Davis’e göre toplumun kadın kurgusu aynı zamanda “ötekilik” özelliğine sahiptir. Uygun kadının nasıl olacağına dair kültürel kodlar, çoğunlukla kadınları aşağı güç konumunda tutmak üzere geliştirilmiştir. Bu durumu meşrulaştırmak için kolektif akıllar, “ötekileri” dışlarlar (Davis, 2010:97).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi için cinsiyet rollerinin günümüzde hangi noktada durduğunu bilmek önemlidir. Hangi rollerin yeni nesillere transfer olduğunu ya da olmadığını bilmek tam da bu yüzden gereklidir. Bu araştırmanın amacı da üç kuşak kadın arasındaki cinsiyet rolleri farklılıklarını tespit etmek ve elde edilen verileri

sosyolojik olarak yorumlamaktır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle konuyla ilgili literatür taranmış ve yapılan çalışmalar incelenmiştir. Araştırmanın teorik kısmında toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili kavramlar açıklanmıştır ve konuyla ilgili kuramlara yer verilmiştir.

Araştırmanın teorik zemini hazırlandıktan sonra ise saha araştırmasına geçilmiştir. Saha araştırmasında ise anket ve derinlemesine görüşme teknikleri bir arada kullanılmıştır. Sorular anneanneler, anneannelerin kızı yaşında olabilecek anneler ve annelerin kızı yaşında olabilecek genç kadınlara uygulanmıştır. Dolayısıyla yaşlı orta ve genç kuşak arasında bir değerlendirme yapılmıştır. Sonuç olarak ise bu üç kuşak arasında değişenin ne olduğu tespit edilmiş ve sonuçlar sosyolojik olarak yorumlanmıştır.

I.BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

I.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimlerinin açıklanması, bu terimlerin anlamları üzerindeki tartışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmış olup, cinsiyet kavramının sosyo-kültürel farklılıkları anlam olarak karşılayamaması ve beraberinde toplumsal cinsiyet kavramının ortaya çıkması ile doğrudan ilintilidir.

“Cinsiyet” kavramı bireyin biyolojik cinsiyetine bağlı olarak belirlenen demografik bir kategoridir. Biyolojik yapıya bağlı olarak bazı özellikler yönünden insanlar arasında farklılıklar gözlenir. Bu durum cinsiyet farklılıklarıdır. Temel olarak hücrelerde bulunan 23. kromozom çifti, cinsiyet kromozomlarıdır ve bu kromozomlar kabaca XX ya da XY şekillerine benzer. XX şeklindeki kromozomlar kadınlarda, XY şeklindeki kromozomlarda erkeklerde bulunur ve bunlar da cinsiyet farklılıklarını yaratır. Kadının ve erkeğin kromozom farklılıkları ve buna bağlı olarak cinsiyet organlarındaki farklılıklar, hormonal farklılıklar, üreme fonksiyonundaki farklılıklar cinsiyete bağlı farklılıklardır (Dökmen, 2010:20-24).

Sonuçta biyolojik cinsiyet bireyler arasındaki fiziksel farklılıkları tanımlar. Başka bir ifadeyle biyolojik cinsiyet bireylerin fiziksel farklılıklara göre erkek ya da kadın olarak sınıflandırılması anlamına gelmektedir. Bu tanımlama kadınlar ve erkeklerin organizmalarındaki doğurganlık, cinsel uzuvlar ve üreme gibi biyolojik farklılıkları esas kabul etmektir (Suğur, 2006:3).

“Toplumsal cinsiyet” kavramı ise kadınlara ve erkeklere toplumun yüklediği anlamları, rolleri ve beklentileri ifade eder. Cinsiyet, biyolojik, fizyolojik özelliklerle tanımlanırken, toplumsal cinsiyet “kadınlık” ve “erkeklik” tanımlarını toplumun belirlediği anlamlara göre inşa eder. Dolayısıyla herhangi bir biyolojik kökene sahip olmaksızın toplumsal cinsiyet bireyin toplumsallaşma süreciyle edindiği cinsiyettir.

En güncel kullanımı ile “toplumsal cinsiyet” ilk kez, cinsiyete dayalı ayrımların asli toplumsal niteliğini ısrarla vurgulayan Amerikalı feministler arasında ortaya çıkmıştır. Bu kelime “cinsiyet” kelimesinin kullanımında örtük bir şekilde mevcut olan biyolojik determinizmin reddedilmesi anlamına gelmiştir (Scott, 2007:3).

Toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyeti bir şey, ama toplumsal cinsiyeti çok daha başka bir şey olarak ifade etmemizi sağlar. Başka bir ifadeyle herkes dişi ya da erkek olarak doğar. Cinsiyetimiz biyolojik özelliklerimize bakılarak tespit edilebilir. Fakat her kültürün kızları ve erkekleri değerlendirme yöntemleri vardır. Onlara farklı roller, tepkiler, nitelikler yükler. Doğumlarından itibaren tüm bu sosyal ve kültürel algı ve davranışların paket halinde yüklenmesi aslında toplumsal cinsiyetin öğretilmesi ve benimsetilmesidir (Bhasin, 2003:1-2).

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki farklılıkları özetle ifade etmek gerekirse;

- Cinsiyet öğrenilmemiş, toplumsal cinsiyet ise öğrenilen sosyalleşme sürecinde kazanılan özelliklerdir.
- Cinsiyet biyolojiktir, toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel dir.

- Cinsiyet bütün toplumlar için aynıken, toplumsal cinsiyet toplumdan topluma farklılık gösterir.

Cinsiyet ve cinsellikle ilgili çalışmaların sayısının artmasıyla birlikte toplumsal cinsiyet, cinsel pratiği kadın ve erkeklere atfedilen toplumsal rollerden farklılaştırmaya ilişkin yöntemler önerdiği için faydalı bir kelime haline gelmiştir. Akademisyenler, “cinsiyet” ile aile üzerine çalışan sosyologların ifadesiyle “cinsiyet rolleri” arasındaki ilişkiyi göz önüne almalarına rağmen, bu ilişkinin basit ya da doğrudan olduğunu varsaymazlar. Toplumsal cinsiyetin kullanımı cinsiyeti içerebilecek fakat ne doğrudan cinsiyet tarafından belirlenen ne de doğrudan cinselliği belirleyen ilişkiler bütünüdür (Scott, 2007:12). Esas olarak toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyetler arasındaki eşitsizliklere vurgu yapan, cinsiyetin salt biyolojik tarafını gören anlayışı reddeden bir yaklaşımın ve ihtiyacın ürünüdür. Çünkü toplumda cinsiyet farklarının altında yatan nedenin biyolojik farklılıklardan ileri geldiğini kabullenen bir anlayış hakimdir. Bu durumu Sancar şöyle ifade etmiştir:

Toplumsal cinsiyet ilişkileri söz konusu olduğunda öncelikli tartışma konusu olan şey, cinsiyete gönderme yapan toplumsal farkların ne ölçüde insanların biyolojik özellikleriyle ilişkili olduğudur. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin aslında biyolojinin dayattığı kaçınılmaz özellikler olarak görüldüğünü; ya da “biyolojik zorunluluklar” a gönderme yapan toplumsal olguların cinsiyet anlamları kazandığını söyleyebiliriz. Örneğin erkeklerin asker-savaşçı olmaları hem erkeklik cinsiyetinin biyolojisiyle açıklanır, öte yandan da vatani için savaşmanın gerektirdiği cesaret ve güç eril anlamlarla “cinsiyetlendirilmiştir.” Aynı şekilde kadın doğurganlığı da biyolojik cinsiyetinin gereğidir, ama bu “biyolojik yaratıcılık” hali onun bir tür “tıbbi” sorun, korunmayı gerektiren

“zayıf” insanlık hali olarak tanımlanarak dişileştirilmesini engellemez (Sancar, 2009:175-176).

Buradan hareketle toplumsal ilişkilerin biyolojik zorunluluklara dayandırılarak açıklanması ya da kavramların cinsiyetleştirilmesi “yaratılıştan ötürü” düşüncesini beraberinde getirdiği için değışmez bir olgu olduğunu topluma aşilar. Bu durum toplumsal eşitsizliklerin kabullenilişii anlamına gelir. İşte tam burada toplumsal cinsiyet kavramı oldukça önemli bir noktaya ışık tutar. Çünkü toplumsal değerler sabit ya da değışmez olarak tanımlanırsa, toplumun çatlaklarını onarabilecek bir yapıdan da söz etmek doğru olmaz.

Başka bir ifadeyle, toplumsal cinsiyet kavramı, kadınların maruz kaldığı çeşitli tabiyet ve baskı biçimlerini kadınlarla erkekler arasındaki bazı biyolojik farklılıklardan türeten cinsiyetçi ideolojinin elinden biyolojik determinizmin silahını almıştır. Dolayısıyla kavram bu niteliğiyle, cinsiyetler arası ilişkileri toplumsal müdahalenin bir alanı haline getirmiştir. Bu 1960’ların ikinci yarısında ortaya çıkan feminist isyanın teorik bir dayanağa kavuşması demektir (Acar-Savran, 2009:234).

Cinsiyet/toplumsal cinsiyet kavramlarının ayrışmasıyla ilgili farklı düşüncelerde söz konusudur. Örneğin Jaggar bu kavramları keskin çizgilerle ayırmanın doğru olmadığını savunmuştur. Jaggar’a göre gayet sıradan bir algılayışla, cinsiyet sabit biyolojik özellikler kümesi olarak düşünülürken; toplumsal cinsiyet, cinsiyetli bireylerin uygun davranışlarına dair değışken toplumsal normlar kümesi olarak yorumlanır. Fakat cinsiyet farklılıkları dahil, insan biyolojisinin kısmen toplum tarafından yaratıldığı ve toplumun insan biyolojisine tepki verdiği kabul edilirse, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet

ayrımı kaybolur. Sonuçta Jaggar'a göre cinsiyet ne biyolojik deterministlerin söylediği gibi, toplumsal cinsiyeti belirleyen yegane şeydir, ne de toplumsal cinsiyetten bağımsızdır (Jaggar, 1997).

I.2. Toplumsal Cinsiyetin Teorileştirilmesi

Toplumsal cinsiyetin nasıl teorileştiğini anlamak bugünün akademik dünyasındaki toplumsal cinsiyet çalışmalarının daha iyi kavranabilmesine sebep olacaktır. Böyle bir çalışma için de tarihsel perspektifi göz arda etmek çeşitli teorik boşlukların oluşmasına neden olur. Fakat şu da bir gerçektir ki, söz konusu bu başlık, başlı başına bir düşünceler tarihini oluşturmaktadır. Dolayısıyla her dönemin özelliği çarpıcı özellikleriyle ve argümana olan katkılarıyla değerlendirileceği için, bu bölüm derinlemesine bir tarih analizinden ziyade genel bir tablo çizmektedir.

Connell toplumsal cinsiyetin teorileştirilmesi ile ilgili olarak geçmişten günümüze ayrıntılı bir inceleme yapmıştır. İlk olarak orta çağın cinsiyet anlayışını değerlendirmiştir. Connell'a göre Orta Çağ'ın cinsiyet anlayışı da, teologların ve düşünürlerin cinsiyet hakkındaki tartışmaları da, insanların niçin başka bir şey yaptıklarını ele almaktan çok, ne yapmaları gerektiğini şart koşmayı amaçlamıştır. Bu konudaki ilk büyük değişiklik Tanrı'nın kadınlara ve erkeklere izlemleri için bir yol öngördüğü yönündeki inanın yıkılmasıyla başladı. Bu inanın yıkılmasının ardından Tanrı'nın işgal ettiği yere toplumu koyan dünyevi bir ahlakçılık aldı (Connell, 1998: 48-49).

Her ne kadar dinsel bir çerçeve dahilinde de olsa, bir çok kadın 16.yy sonlarında sorgulamacı bir tutum içerisindedir. Fakat kendi cinsiyetini savunmak isteyen

her kadının kutsal kitapta yer alan, kadına yönelik olumsuz ifadelerle başa çıkması gerekti. Jezebel'in öldürücü olması, Havva'nın insan ırkının cenneten kovulmasından sorumlu tutulması ya da Aziz Paulus'un kilisedeki kadınları sessiz olması gerektiği yönündeki ifadeleri gibi...(Walters, 2005:19-20)

Sonuçta aşamalı da olsa bu dönemde birçok kadın başkaldırma cesaretini topladı. Kadınlar gitgide artan oranlarda toplantılarda ve hatta kilise ayinlerinde çoğu zaman sert tepkilerle karşılaştıklarında bile konuşmaktan çekinmediler. Batıda 17.yy da ise kadınlar, kilisenin yerleşik düzenini reddeden, ibadetin daha saf biçimini savunan sayıca ve türce çeşitli gruplar arasında daha fazla özgürlük alanı buldular (Walters, 2005:20-22).

Fransız Devrimi ile birlikte bu tartışma radikal bir yöne çevrildi. 1791-1792 yıllarında hem Fransa'da hem İngiltere'de kadın haklarına ilişkin bildirimler yayımlandı. Özellikle İngiltere'de Mary Wollstonecraft'ın "Vindication of Rights of Women"ı (Kadın Haklarının Savunucusu), kadınların ahlaki karakterinin içinde buldukları baskıcı koşullar tarafından çarpıtıldığını vurguluyordu (Connel, 1998: 49). Mary Wollstonecraft kendi sözleriyle bugün toplumsal cinsiyet rolleri diye ifade ettiğimiz kavramı kullanmadan öğrenilmişliği çeşitli örneklerle o dönemde ifade etmiştir: "Kadınlara çocukluklarından itibaren, anneleri örnek gösterilerek, insan zaafalarını bilmenin kurnazlık olduğu, yumuşak huyluluk, görünüşte itaat ve topluma uyumda aşırı özenin, kendilerine erkeğin koruyuculuğunu sağlayacağı öğretilmiştir. Ve eğer güzelseler en azından hayatlarının yirmi yılında başka hiçbir şeye gerek yoktur." (Wollstonecraft, 1987:15)

Mary Wollstonecraft yalnız değildi. Örneğin Catherine Macaulay da Fransa'daki devrime düşünceleriyle tepki veren bir radikaldi. O da Wallstonecraft gibi

kadınların görünürdeki zayıflığının yanlış eğitimin bir ürünü olduğunu ileri sürdü (Walters, 2005: 48). Dönemin eserleri çağdaş feminizmin yapı taşları olup hala günümüzde bile okunmaktadır.

Fransız Devrimi ile birlikte gelen eşit haklar öğretisi sonrasında liberalizmin yükselişiyle de bir yurttaşlık hakkı talebine dönüştü. 1848’de ABD’de Senece Falls Kongresi bu öğreti üzerine odaklandı. Liberal ve faydacı çevrede kadınların yurttaşlığına dair herhangi bir itiraz nedeni bulmak giderek güçleşiyordu. Bu dönemde John Stuart Mill “oy kullanma hakkının erkeklere tanındığına göre kadınlara da tanınması” üzerinde durdu. Artık eşitlikten yana bazı mantıksal sonuçlara varılıyordu (Connell, 1998: 49-50).

Mill, kadınların ikinci planda yer almalarının hem yanlış hem de insan gelişiminin önündeki temel engellerden biri olduğunu ileri sürdü. “The Subjection of Women” adlı eseri yayımladı. Mill’e göre ideal bir dünyada kadınlar ve erkekler birbirlerine benzeyecektir. Bu amaçla kadınların ve erkeklerin aynı koşullar altında oy vermemelerinin hiçbir mantığı yoktur. Mill, bu yüzden düşüncelerini pratiğe geçirip 1866’da kadınların oy vermelerine yönelik ilk dilekçeyi sundu. 1867 tarihli reform yasasında ise kadınlar lehine değişiklikler önerdi (Walters, 2005:71).

Ondokuzuncu yüzyılda kadın hakları lehindeki bir diğer görüş ise William Thompson tarafından kaleme alındı. Thompson, “Appeal of One Half of the Human Race, Women, Against the Pretensions of the Other Half, to Restrain them in Political and thence in Civil and Domestic Slavery” başlıklı kitabı yayımladı. Kitabı insan ırkının yetişkin bölümünün bir yarısının küçük düşürülmesi karşısında en az bir kadın ve bir erkeğin protestosu biçiminde betimlenir. Kitap taşınabilir bir mal ve talepkar erkeğin sürekli

itaatkâr hizmetçisi haline indirgenen veli kadının durumu üzerinde yoğunlaştı. Thompson'a göre evli kadınlar aslında köledir. Thompson bütün sınıf çocuklarının eşit olanaklara ve eğitime kavuştukları günün hayalini kurmaktadır (Walters, 2005:66-67).

19.yüzyılda kadınlara karşı adaletsiz davranıldığı inancı daha organize bir hal almıştır. Bu organize durum aynı zamanda birçok ülkede kadınların oy hakkı mücadelelerini de körüklemiştir. Bu dönemde yüzyılın sonuna doğru, Yeni Zelanda, Avustralya gibi birçok ülkede kadınlara oy kullanma hakkı tanınmıştır. Bu durum ilerleyen dönemlerde ise diğer ülkelere de örnek oluşturmuştur.

Aynı dönemde söz konusu sorgulamalar işçi hareketi içerisinde de kendini var etti. 1890'larda Almanya işçi hareketi içinde bir kadın hareketi de gelişti. Clara Zetkin gibi sosyalist harekette yer alan kadınlar, işçi sınıfından kadınların ezilmesi konusunu ele almak üzere sosyalist düşünce ve pratiği yeniden tartıştılar. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde ise Almanya, ABD ve başka sosyalist partilerde güçlü kadın hareketleri ortaya çıktı. Hatta Aleksandra Kolontay'ın önerileriyle Sovyetler Birliği'nde hükümet bu yönde pratik, somut değişimlere gitti (Connell, 1998: 55).

1920'lerde radikal çıkışın inişe geçmesi, toplumsal cinsiyete ilişkin bu tartışmalardan kaynaklanan pratik zorunluluğun kökünü kuruttu. Bir sonraki kuşakta ana gelişmeler daha çok akademik oldu. Politikadaki kadın sorununa yeni psikoloji ve sosyoloji bilimlerinden yanıt aranmaya başlandı. Araştırmalar silsilesi kadınlar ve erkekler arasındaki psikolojik farklılıkların neler olduğunu ve bunların nasıl doğduğunu sorguluyordu. Böylece erkeklik ve kadınlığa ilişkin test ölçekleri geliştirildi. Bununla birlikte akademik düşüncenin ana çizgisi, 1930'larda "toplumsal rol" kavramının ortaya

atılmasıyla birlikte başka bir yöne saptı. Bireysel davranış için toplumsal olarak hazırlanmış, önce öğrenilen sonra sahnelenen bir senaryo nosyonu toplumsal cinsiyete uygulandı (Connell, 1998: 55-56).

1940'lara gelindiğinde "cinsiyet rolü", "erkek rolü", "kadın rolü" terimleri yaygın olarak kullanılıyordu. 1950'lerin başındaysa Mirra Komarovsky ve Talcott Parsons gibi Amerikan sosyologları cinsiyet rollerine ilişkin bir işlev teorisi geliştirdiler. Cinsiyet rolü o zamandan beri akademik düşüncenin merkezi kategorisi olarak kaldı. Bu dönemde Mead, Simone de Beauvoir ve Parsons gibi düşünürlerin programları ve politikaları çok farklı olsa da hepside kişiliğin yaratılmasına ilişkin psikanalitik bir görüş benimsediler (Connell, 1998: 56-57). 1972'de Ann Oakley'in *Sex, Gender and Society* adlı kitabında toplumsal cinsiyet kavramını kullanması da feminizm için ufuk açıcı olmuştur. Oakley, cinsiyetin biyolojik olarak belirlenmiş, toplumsal cinsiyetin ise toplumsal olarak oluşmuş düzlemlere tekabül ettiğini söylüyordu (Acar-Savran, 2009: 233-234).

1980'lere gelindiğinde toplumsal cinsiyet kavramı oldukça sık kullanılmasına rağmen, söz konusu argümana farklı yaklaşımlarda arttı. Kavram üzerinde gerek teorik gerekse politik ayrışmalar yaşanmaya başlandı. Bu farklı yaklaşımlar sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak incelenilecektir. Bugünkü durumda ise eğilimler toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tespiti, örgütlenme tarzları bakımından farklılaşmaktadır. Hatta bu farklılaşma aynı eğilime sahip ülkelerde bile farklılık göstermektedir.

Özetle, kavram toplumsal olarak var olan bir eşitsizliğin sorgulanması ile ilk tohumlarını vermiş ve bu sorgulama bir hak talep etme mücadelesine dönüştürülmüştür. Bu mücadele ile birlikte "Neden?" sorusu odaklı bir tarihsel köken araştırılmasına gidilmiştir.

Yani bu aşamada artık teorik bir sorgulama ya da diğer manada toplumsal ampirik sorular oluşturulmuştur. Dolayısıyla bugünkü sosyal bilimlerde hala tartışılan ve araştırılan olgu olma hikayesi böyle bir tarihsel kökene dayanmaktadır.

I.3. Toplumsal Cinsiyet ve Sosyalleşme

“Rol” sosyolojide çok sık kullanılan esas terimlerden biri olarak dinamik bir kavramdır. Bir grup veya sosyal durum içinde yer alan belli bir statü ifade edilen spesifik haklar ve görevlerin sebep olduğu davranış biçimleri olarak anlatılabilir (Birkök, 2004). Roller insan toplumunun oluşumunda temel rol oynar. Bir grup ve toplumda roller sosyal pozisyonla ilgilidir. Örneğin, ebeveynler çocukların geçimini sağlamak ve onları eğitmek gibi başlıca rolleri oynamaktadır. Ayrıca roller ortak bir kültürün oluşumunda ve anlaşılmasında oldukça önemlidir. Roller kültürel olarak tanımlandığı için, insanların davranışları da tahmin edilmektedir. İnsanlar benzer olaylar karşısında benzer tutumlar sergilemektedir (Bahar, 2009:58).

Daha öz bir anlatımla “rol” bireyden statüsüne uygun olarak beklenen davranıştır. Toplumda birçok rol vardır. Annelik rolü, babalık rolü, öğrencilik rolü, çocuk rolü... Hatta bireyler birden fazla rol sahibi olabilirler. Örneğin bir kişi hem baba hem de öğretmen rolünde olabilir ya da bir kişi hem çocuk hem de öğrenci rolüne sahip olabilir. Tıpkı bir evcilik oyunu ya da tiyatro sahnesindeki bir oyun gibi bireyler üzerlerine düşen rolleri oynarlar, canlandırır, o role alışırlar, o rolü içselleştirirler ve yeniden üretirler.

Kadın ve erkek olarak cinsiyet temelinde olan rollere ise toplumsal cinsiyet rolleri denir. Kadınların ve erkeklerin, toplumun yazdığı “senaryo”ya bağlı olarak rollerini

“oyunamaları” beklenir. Toplumsal cinsiyet rolleri terimi cinsiyet kalıp yargılarını ya da toplumun belirlediği cinsiyet farklılıklarını yansıtmak üzere kullanılır. Daha özelde, bu terim, geleneksel olarak kadınlarla ve erkeklerle ilişkili olduğu kabul edilen rolleri ifade eder. Toplumsal cinsiyet rolü, toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği cinsiyetle ilişkili bir grup beklentidir (Dökmen, 2010:29).

Rice (Rice, 1996) 'a göre toplumsal cinsiyet rolleri kadınlığın ve erkekliğin sosyal ortamlarda ifade edilidir. Cinsiyet rolü, kadına ve erkeğe uygun bulunan kişilik özellikleri ve davranışlar olarak ifade edilir. Bir erkek için uygun olduğu düşünülen davranışlar erkeksi(maskülen), kadınlar için uygun olduğu düşünülen davranışlar ise kadınsı(feminen) cinsiyet rolleri olarak adlandırılır (Rice, aktaran Dökmen 2010:31).

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin birçok örnek verebiliriz. Genelde ve özellikle bizim toplumumuzda kadınlara ev işi, çocuk bakımı, misafir ağırlama gibi özellikle ev içi sorumluluklar yüklenmiştir. Erkekler ise evin geçimini sağlama, siyasette, iş hayatında aktif yer alma, yönetici olma ya da başka bir ifadeyle aile reisi olma gibi roller yüklenmiştir. Kuşkusuz ki bu durumun aksi olan toplumlarda mevcut olmuştur. Malinowski Malinezya'nın Kuzeybatısında yaşayan Trobriand toplumunda anaerkil örgütlenmeyi incelemiştir. Reich'in anlatımıyla:

Ananın erkek kardeşi(dayı) çocuklar karşısında kadının kocasına, yani babalarına oranla daha iyi bir duruma sahiptir. Anaerkil toplumda, ailenin gerçek başkanı dayıdır. Kız kardeşinin çocuklarının <<velisi>>dir, büyüdükleri zaman onlara büyü sanatlarını ve sopun ülkülerini öğretir, çocuklardan saygı görür; günün birinde malını mülkünü bırakacağı delikanlıya örnek, dayıdır. Öte yandan, dayı, kız kardeşine göz kulak olmak, çeyiz hazırlamakla görevlidir. Kocanın rolü, daha çok, oynaşının çocuklarına sevecenlikle bakan, onlara arkadaşlık ve yoldaşlık

eden, saygı duyulan bir dost gibi davranmaktır. Bu ilintiler, çocukların neden babalarına karşı bizimkine benzer bir tutum takınmadıklarını açıklar (Trobriand toplumunda baba kavramının yalnızca toplumsal bir değeri vardır); çocuklar babalarına söz dinlenecek bir yetke değil, bir dost gözüyle bakarlar. Yetkeyi dayı temsil eder (Reich, 1976:75)

Trobriand ve bazı toplumlarda özgüllüklere rastlamak mümkündür. Hatta aynı kültür içinde farklı aile tiplerine de rastlamak mümkündür. Fakat genel olarak ortak bir cinsiyet rolü algısı mevcuttur. Birçok toplumda kadınların ve erkeklerin rolleri benzerlik gösterir. Tam da bu yüzden uluslar arası çalışan, birlikte çalışma yürüten kadın örgütlerinin varlığı mevcuttur.

Peki, cinsiyet rolleri nasıl kazanılır ya da nasıl öğrenilir? Tam da bu sorunun yanıtı sosyalizasyon(toplumsallaşma) süreciyle doğrudan ilintilidir. Toplumsallaşma kavramları ile cinsiyet rolü teorisi arasında büyük bir ilişki vardır. Sosyalizasyon, toplumsallaşma ya da sosyalleşme Kağıtçıbaşı'na göre insan yavrusunun toplumun bir üyesi haline gelmesidir, yani ailesinin, akraba ve komşuluk çevresinin, kent ve köyünün ve ulusunun bir parçası olduğunu öğrenmesidir. Büyümekte olan çocuk etrafındakilerle etkileşim sonucu onlara benzer davranışlar gösterir. Sonuçta tek tek kişiler yerine toplumun üyeleri olan, birbirlerinden farklılıkları olduğu gibi, birbirine büyük benzerlikler de gösteren toplumsal bireyler oluşur (Kağıtçıbaşı, 1999:325).

Toplumsallaşma, toplumsal kurallar, rol öğrenme ve cinsiyet rollerinin öğrenilme sürecidir. Toplumsal cinsiyet kimliği görüşü, kişinin toplumsallaştığı bir cinsiyet rolü, kadınlık ve erkeklik imajlarının kendisinde tanımlandığı toplumsal bir kabullenmedir (Connell, 1998:255-258).

Çocuklara hitapta, muamelede, davranışta ve çocukları giydirmede farklılıklar görülür, bu düzenleme üzerinden çocuk içinde doğduğu toplumun bir parçası olarak nasıl davranması gerektiğini öğrenir. Buna toplumsallaşma denmektedir. Çocuklara toplumsal cinsiyet rollerinin öğretildiği özgün toplumsallaştırma süreci ise toplumsal cinsiyetin benimsetilmesi ya da toplumsal cinsiyet fikri olarak aşılması olarak da açıklanır. Farklı toplumsal mekanizmalar çocuklara kadınlık ve erkeklik kişiliklerini öğretir; davranış, tutum ve rolleri içselleştirmelerini sağlar (Bhasin, 2003:10).

Ruty Hartley toplumsallaşmayı 4 süreç üzerinden açıklar. Bu süreçler manipülasyon, yönlendirme, sözel tanılar ve etkinlik teşhiri aracılığıyla gerçekleşir. Bu dört sürecin hepsi de cinsiyete göre farklılık gösterir. Hartley'in ifade ettiği 4 süreci kısaca özetlenirse:

Manipülasyon ya da şekillendirmeye, bir çocuğa muamele biçimimiz ifade edilir. Erkek çocuklara en baştan beri güçlü ve bağımsız varlıkları gibi davranıldığı tespit edilmiştir. Bazı kültürlerde anneler, kız çocuklarının saçlarını titizlikle süsler, onları dişil bir tarza giydirir ve ne kadar güzel olduklarını söylerler. Erken çocukluk döneminde yaşanan bu fiziksel deneyimler, kız ve erkek çocukların öz algılarının şekillenmesinde önemlidir.

İkinci yöntem ise yönlendirmedir. Erkek ve kız çocukların dikkatlerini nesnelere ya da nesnelere özelliklerine yönlendirmeyi içerir. Örneğin kız çocuklara oynamaları için oyuncak bebekler alınırken, erkek çocuklara silah, araba ya da uçak gibi oyuncaklar alınır.

Üçüncü yöntem sözel tanılar, hitaplardır. Yine bu yöntemde kız ve erkek çocukları için farklıdır. Örneğin, genellikle kız çocuklara “ ne kadar güzel görünüyorsun ?” derken erkek çocuklara “ büyük ve güçlü görünüyorsun” denilir. Yapılan araştırmalar bu tür sözlerin, kız ve erkek çocukların, kadınların ve erkeklerin öz benliğini yapılandırdığı şeklindedir. Çocuklar dişi ya da erkeklerle özdeşleşmeyi öğrenirler. Aile bireyleri toplumsal cinsiyet rollerini çok küçük çocuklara bile konuşma tarzlarıyla sürekli aktarırlar.

Son süreç etkinlik teşhiridir. Kız ve erkek çocuklar çok küçük yaşlardan beri eril ve dişil eylemlerle karşı karşıya kalır. Kız çocuklarından günlük ev işleri için annelerine yardımcı olmaları, erkek çocuklarında ise daha çok dışarıdaki işler için babalarına yardım etmeleri beklenir. Dolayısıyla kız ve erkekler iki ayrı mekânda yaşarlar (Bhasin 2003:10-11).

Temel toplumsallaşma kurumlarının başında aile, komşuluk ilişkileri, oyun ve akran grupları, okul ve medya gelmektedir. Aile toplumsallaşmaya en fazla etki eden kurumların başında gelmektedir. Ailede bireyler sorumluluklarını öğrenir ve temel statü ve rollerini belirginleştirir. Çocuk temel beceriler, değerler ve inançları önce ailede öğrenir. Okul ise çocukların sosyal dünyasını genişletir. Okulda çocuk farklı sosyo-ekonomik çevreden gelen çocuklarla aynı ortamı paylaşır. Çocuk okulda cinsiyetler arası ilişkiyi ve diğer çocuklarla etkileşimi öğrenir (Bahar, 2009: 72).

I.4. Toplumsal Cinsiyet ve Ataerkillik

“Ataerkillik” terimi, sosyolog Max Weber tarafından, babanın geniş akrabalık ağının diğer üyelerine egemen olduğu ve evin ekonomik üretimini denetlediği belirli bir ev

örgütlenmesi biçimini tanımlamak üzere seçilmiştir (Barrett, 1995:16). Ataerkil toplum düzeninin, arkeolojik verilere göre, neolitik toplumda, Eski Mezopotomya’da, kent devletlerinin ortaya çıkışı ile birlikte görülen bir olgu olduğu bilinmektedir (Arıkan, 1997:4).

Kent devletlerinin gelişmesi, söz konusu devletlerin birbirleriyle mücadele etme sonucunu doğurmuştur. Bu durum ise karşılığında askerlerin ve kayıt tutma bilgisini tekellerinde tutan tapınak rahiplerinin mülk sahibi sınıfları oluşturduğu, bir sınıflı toplumun doğmasına neden olmuştur. Dolayısıyla mülkiyetin miras yoluyla babadan oğla geçmesini sağlayan ve buradan hareketle kadınların cinselliğinin denetimini de erkeklere veren ataerkil aile kurumsallaşmıştır. Bu çerçevede kadınların cinselliği önce babanın sonra da kocanın malı olarak belirlendi (Berktaş, aktaran Arıkan 1997:4).

Ataerkil sistemin ortaya çıkması böyleyken, “ataerki” kavramı genişleyerek sadece aile ve akrabalık sistemleri düzeyinde değil; toplumun tüm kurumlarında yaygınlaşarak kullanılmıştır. Ataerki, bazen yine aile kurumunu vurgulayarak, bazen iktidar düzeyinde, bazen ekonomik ilişkiler vurgulanarak, bazen kültürel olarak stereotipler veya kitle iletişimi, sanat, vs. düzeyinde de ele alınır ya da tanımlanır (Türköne, 1995:37).

Genel bir ifadeyle ise ataerkil sistem erkek egemenliğini ifade eder; ataerki kelimesi babanın ya da “aile reisi sayılan adam”ın yönetimi anlamına gelir ve aslen belirli bir “erkek-egemen aile” türünü tarif etmek için kullanılır. Şimdi ise daha genel olarak erkek egemenliğini, erkeğin kadına egemen olduğu güç ilişkilerini ifade etmek için de kullanılmaktadır (Bhasin, 2003:16).

Ataerkilliğin tanımlanması oldukça güçtür. Bu güçlük kısmen, ataerkilliğin üretim ilişkilerinde mi, ailede mi, söylemde mi yoksa psişik yapılarda mı temellendirilmesi gerektiği konusundaki uzlaşmazlıktan kaynaklanmaktadır. Fakat erkek baskınlığının her türü için gevşek ve evrensel olarak kullanıldığı söylenebilir (Arıkan, 1997:8-9).

Toplumun temel kurumları olan aile, hukuk, din, eğitim, iktisat ve medya kurumları ataerkil sistemden etkilenmektedir. Bu iyi örülmüş sistem ataerkil sistemi sanki doğalmış gibi gösterir (Bhasin, 2003:17). Bireyler ataerkil sistemin ilmek ilmek işlediği kurumlarda sosyalizasyon süreçlerini tamamladıkları için erkeğin egemenliği doğal gibi algılanır.

Ataerkil sistem her yerde aynı olmayıp, farklı sınıflarda, farklı toplumlarda ve tarihin farklı dönemlerinde farklılık gösterebilir. Örneğin bizden kuşaklar öncesi kadınların yaşadıkları ataerkil sistem ile bugünkü sistem aynı değildir ya da Amerika'daki kadınlar ve Hindistan'daki kadınlar için farklılık gösterir. Buna rağmen genel ilkeler aynı kalır, değişmez. Yani kurumlar erkek egemen yapıya sahiptir (Bhasin, 2003:16).

Erkek egemenliğine dayalı toplumsallığı anlamak için sürdürülen tartışmalar esas olarak iki farklı boyuta işaret etmek gerekir. İlki, erkekler ve kadınlar arasında tahakküme dayalı eşitsiz ilişkilerin nasıl yaratıldığını anlamaktır. Diğeri ise doğrudan erkekler ve kadınlar arasındaki cinsiyet ilişkilerini ilgilendirmemekle birlikte bazı toplumsal davranış, konum ve pratiklerin eril, diğerlerinin ise nasıl dişi anlamlar taşıyabildiğini anlayabilmektir. Örneğin erkeklerle aynı işi yapan kadınların daha az ücret alması ya da insanlar arası şiddet ilişkilerinin çoğunlukla erkeklerden kadınlara yönelmesi ilk sorunun bağlamını oluşturur. Öte yandan, makine kullanmanın eril ev temizlemenin dişi anlamlar taşıdığı ve birincisinin ikincisinden

neden daha değerli anlamak ikinci soru ile ilişkilidir. Dolayısıyla makine kullanmanın eril niteliği bize sadece cinsiyete dayalı iş bölümüne değil, işgücü piyasasında erkek egemenliğini de göstererek kapitalizmin sınıfsal eşitsizlikleri ile cinsiyete dayalı eşitsizliklerin nasıl birlikte var olduğu ve birbirlerini “normalleştiren” benzer iktidar stratejileri yarattığını gösterir (Sancar, 2009:175).

I.5. Tarihsel ve Sosyolojik Açıdan Türkiye’de Kadın

Sosyolojik açıdan Türkiye’de kadının bugünkü durumunu anlamak, tarihsel olarak kadının konumunun nasıl değiştiğini bilmekle doğrudan ilintilidir. Tarihsel olarak kadının konumundaki değişme de, toplumların gelişmişlik düzeyinden bağımsız olarak düşünülemez. Bu anlamda batıda başta İngiltere olmak üzere gelişmiş sanayi ülkelerinde, kadın hareketinin ortaya çıkışı, kadını içine almayan kamusal alana tepki niteliğindedir. Kadınların en temel talebi, erkeğe ait olan kamusal alanda yer almaktır. Birinci dalga olarak da nitelendirilen bu talepler ekonomik, siyasal ve sosyal alanda kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmasını amaçlamaktadır.

Batı’da kadınların siyasal ve sosyal hak mücadelelerini başlattıkları dönemlerde Osmanlı devletinde kadın, değil politik-ekonomik hak mücadeleleri vermek, sokağa çıkmak, sosyal yaşama katılmak haklarından bile yoksundular. İslam hukukunun geçerli olduğu bütün toplumlar gibi Osmanlı’da da, kentsel mekan, cinsiyete göre çok keskin bir biçimde ayrılmış durumdaydı ve Tanzimat dönemine dek kadınları konu alan yasaklamaların, öncelikle giyim ve kadınların gezinti yerlerindeki, alışveriş sırasındaki vb. davranışlarını düzenleyenler olduğu görülmekteydi. Ayrıca 9 yaşına kadar çocukların gidebildiği okulların ötesinde eğitim göremezlerdi. Kadın bu dönemde çalışma hayatının

tamamen dışında tutulmuştur. Boşanma hakkı da sadece erkeklere verildiği için kadınlar her türlü sosyal güvenceden yoksundurlar. Osmanlı'da kadının statüsünü sorgulamaya başlaması ise Tanzimat dönemine rastlar (Tekeli, 1982:195; Berktaş, 2004:11).

Tanzimat dönemi Osmanlı Devleti'nde oldukça kapsamlı bir toplumsal değişmeye neden olmuştur. Batıda meydana gelen gelişmeler karşısında Osmanlı Devleti kayıtsız kalamamıştır. Modernleşmeye hız kazandıran Tanzimat reformları sadece idari, askerive, mali alanlarda değil, geleneksel Osmanlı toplumunun yapısında, özellikle kentlerdeki yaşam biçiminde ve en önemlisi zihniyet dünyasında önemli değişimleri başlattı. Kamusal yaşama devletin giderek daha fazla nüfuz etmeye çalıştığı bir dönemde yapılan reformlar aydınlar tarafından tartışılırken, pek çok alanda yeni algılayış biçimleri oluştu. Bu alanlardan birisi kadına “özgürlük” talebiyle ilişkilendirilen bir takım yeni fikirlerin ortaya çıkmasıyla şekillendi (Avcı, 2009:2).

Tanzimat sonrasında eğitim alanında gerçekleştirilen hamleler kadınları da etkiledi. 1862'de ilk kız rüştiyesinin ve 1869'da kızlar için zorunlu sıbyan mekteplerinin açılması, 1870'de ilk kadın müdire atanması ve aynı yıl kız öğretmen okulunun açılması önemli adımlardır. Aynı dönemde aydın çevrelerde, gazete ve dergilerde kadın konusunda yoğun tartışmalar da başlar. Bu dönemde Osmanlı toplumundaki eğitim hamlesi ile kadın mücadelesinin gelişmesi arasındaki bağlantı açıktır. Dolayısıyla, Osmanlı kadınlarının da öncelikle gündeme almak zorunda oldukları konu, kadının eksiksiz bir insan varlığı olduğunu ortaya koymaktı (Berktaş, 2004:12).

Tıpkı batılı hemcinslerinin yaptığı gibi Osmanlı dönemindeki kadınlar da erkeklerden ne farkları olduğunu sorguladılar. Dergi ve dernekler üzerinden mücadele eden

bu kadınlar genelde toplumsal tabaka olarak üst kesimden kadınlardan oluşuyordu. Bu doğal bir sonucu çünkü ancak üst kesimden kadınlar eğitim olanaklarından faydalanabiliyorlardı. Birçoğu paşaların kızlarıydılar, yabancı dil biliyorlardı ve batı ile ilişki içerisindeydiler. Onlarda olan bu bilinç sıçraması da kadın haklarının sorgulanması sürecine götürmüştü.

Osmanlı dönemindeki kadın hareketindeki en etkili rol basın oldu. O dönemde çıkan gazetelerde, özellikle pek çok kadın dergisinde sorunlarını ve beklentilerini yazarak, toplumu, özellikle kadınları bilinçlendirmeye ve istekleri doğrultusunda değişime hazırlamaya çaba gösteren kadınlar ayrıca, konferanslar düzenleyip, çeşitli dernekler kurmuşlar, bu derneklerde etkin görev almışlardır (Çakır, 1996:22).

II. Meşrutiyet döneminde ise kadınlar var olan görece özgürlük ortamından paylarını alırlar. Birbiri ardınca kadın dernekleri kurulur. Balkan savaşlarının sonu da I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle kadınlar çalışma hayatına girerler. 1919-23 yıllarında verilen Bağımsızlık Savaşı sırasında kadınların statüsü daha da yükseldi. Savaş, hem erkeklerin askere alınması dolayısıyla onların görevlerini kadınların devralması, hem de erkeklerle omuz omuza savaşmış olmaları nedeniyle, önemli rol değişimlerine yol açtı. İstanbul'un işgali sırasında kadınlar, halkı işgal güçlerine karşı harekete geçirmek için direniş gösterileri ve mitingler düzenlediler. Anadolu'da ise Milli Müdafaa için Kadın Cemiyeti kuruldu. 1918'de, kurtuluş savaşına katılan bütün güçleri bir araya getirip seferber etmek için oluşturulan Milli Kongre'ye katılan 51 örgütün 16'sının, çeşitli amaçlarla kurulmuş olan kadın örgütleri oluşturdu. Kadınlar, yer yer, kurtuluş savaşına fiilen de katıldılar (Berktaş, 2004).

Bütün bu sosyolojik gelişmeler Cumhuriyet Dönemi'nde devlet feminizminin ortaya çıkması için koşulları hazırladı. Cumhuriyet döneminde kadın sorununa aranan çözümler, aynı zamanda Batılılaşma ya da Türk modernleşmesi için engellerin aşılmasına da yardımcı olmuştur. Bu dönemde feminizm özerk değildir ve onu üreten ulusal bağlamın anlam çerçevesine bağlıdır. 1926 yılında çıkan medeni kanun ve kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanıyan 1934 yasası, hem batılılaşma için önemli bir işleve sahipti hem de kadın açısından bu hakların elde edilmesi büyük bir adımdı. Medeni kanunla birlikte erkeğin çok eşliliği kaldırılarak resmi nikah zorunlu kılındı. Kadına ve erkeğe çocuklar üzerinde velayet hakkı tanındı. Miras eşitliği sağlandı. Bu kazanımların dışında batılılaşma adına yapılan diğer sosyal düzenlemeler de kadınlar açısından önemlidir. Özellikle kentsel kesimlerde kadınlar çalışma haklarından faydalanabileceklerdi. Aynı dönemde kadınların tamamen iradesiz olduğu fikri de çıkarılmamalıdır. Cumhuriyet Halk Fırkası kurulmadan önce kadınlar, 16 Haziran 1923'te Kadınlar Halk Fırkasını kurmuşlardır. Nezihe Muhiddin ve arkadaşlarının kurduğu bu parti kadınlara parti kurma hakkı verilmediği için kapanır. Kadınlar Halk Fırkası kapandıktan sonra Türk Kadınlar Birliği'ne dönüşür ve kadınların seçme ve seçilme hakkı için mücadele verir.

Cumhuriyet'in resmi ideolojisi kadınların kamusal alana çıkmalarından, meslek sahibi olarak ev dışında çalışmalarından yanaydı. Ama dönemin kadın konusundaki algılamasına biraz daha yakından bakıldığında, toplumsal cinsiyet rolleri açısından temel bir farklılık olmadığı görülür. Kemalist erkeklerin hayalindeki “yeni kadın”, “ailevi, içtimai, milli vazifelerini benimseyen ve başkaları için yaşayan” bir varlıktı. Kadının en belirgin meziyeti, fedakarlığıydı. Cumhuriyet rejimi, devlet desteğindeki feminizme bir alan açıyor, ama aynı zamanda onu tanımlayıp belirli sınırlar içinde tutmaya dikkat

ediyordu. Ayrıca, devletin modernleşmesine paralel olan süreçte, kadınların bir yandan hukuksal güvenceye kavuşmaları sağlanırken, diğer yandan da onların devletin aile ve nüfus politikasının araçları olmalarına neden olmaktadır. Bu olgu, ulus-devlete geçen bütün toplumlara özgüdür ve ulus-devletin eril niteliği dolayısıyla kadınlar ile erkekler üzerindeki farklı etkisiyle ilgilidir (Berktaş, 2004:19).

Peki, sonraki yıllarda kadın hareketi nasıl bir ivme kazanmıştır? Bu sorunun yanıtındaki kilit nokta, dönemin konjonktürel yapısı içinde, Türk Kadınlar Birliği'nin kapatılmasında yatmaktadır. Bilindiği gibi tek parti döneminde parti-devlet bütünlüğü derneklerle parti arasındaki bağı zorunlu kılıyordu. O dönemde devletleştirme politikasının bir gereği olarak birçok dernek kapatıldı. Türk Kadınlar Birliği de bunlardan bir tanesiydi. Türk Kadınlar Birliği kapatıldıktan sonra kadın hareketi büyük oranda sekteye uğradı ta ki 1980'lere kadar... Fakat öncesinde biçimsel olarak bazı değişikliklerin varlığından da bahsetmek gerekir.

1948 yılıyla birlikte başlayan demokratikleşme hareketiyle birlikte kadın dernekleri kuruldu ya da genelde uluslararası kadın derneklerinin şubeleri açıldı. Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği, Türk Hukukçu Kadınlar Derneği bunlardan bazılarıdır. 1949 yılında da Türk Kadınlar Birliği yeniden açıldı. Fakat oluşum ilk halinden oldukça farklı bir çizgide ilerledi. Hedefleri Türk inkılablarının kadınlara sağladığı hakları korumak, özverili eş, vatana hayırlı kadınlar olmaktı. Onlara göre kadınlar bütün hakları zaten elde etmişlerdi önemli olan bunları korumaktır. O dönemde birçok dernek bu amaçla hareket etti. Politikalarında bu düşünceler hâkimdi. Fakat 60 yıllarla birlikte 1980 sonrası feminizmin temelleri atıldı.

1961 anayasası ile demokratik anlamda özgürlüklerin genişlemesiyle birlikte toplumun birçok kesiminde hareketlilik meydana geldi. Başta işçiler ve gençlik olmak üzere bu kesimler yeni örgütler kurarak demokratik hak ve özgürlükler için mücadele etmeye başladılar. Bu dönemde sosyalist fikirlerde hızla yayılmaya başladı. Kadın sorunu bu düzlemde ifade biçimi buldu. Kadın sorunu bu dönemde ayrı bir başlık altında incelenmedi fakat kadınlar hem Kemalistlerin hem de sosyalistlerin çevresinde yoğun olarak varlık alanı buldular. Sosyalist düşünceye göre kadın sorunu bir sınıf sorunundan bağımsız düşünülemezdi. Ekonomik temelleri vardı ve kadının kurtuluşu da bu ekonomik düzenlemelerin yapılmasıyla doğrudan orantılıydı. Yani kadınlar ve erkekler arasındaki cinsiyet eşitsizliği ancak sınıfsız bir toplumda çözülebilecekti.

70'li yıllarla birlikte birçok sol yapının kadın örgütleri kuruldu. İlerici Kadılar Derneği, Demokratik Kadınlar Birliği bunlardan bazılarıdır. Bu dönemde devrimci yapıların alt birimleri olarak sayacağımız bu dernekler kendilerini feminist olarak adlandırmadılar. Çünkü Feminizm onlara göre bir burjuva ideolojisini çağırıyordu. İlkay Yılmaz'a göre ne bu örgütlenmelerde ne de diğer politik hareketlerde kadınların, kadın oldukları için ezildikleri hiçbir zaman gündeme getirilmemiştir (Yılmaz, 2008:525).

Hareketin itici gücü kendisini Feminist olarak tanımlayan kadınlardı. 1980 başlarında kendilerini feminist olarak adlandıran kadınlar Türkiye'deki kadın hareketine belirli bir ivme kazandırdılar. Feminist kelimesini ilk benimseyenlerden bir grup meslek sahibi kadın 1983 yılında haftalık "Somut" dergisinde "feminist" bir sayfa çıkarmak için toplandılar. 1983 sonlarında, Kadın çevresi adı ile " ev içinde ve ev dışında ücretsiz ve ücretli çalışan kadınların emeğine dayalı ve bu emeği değerlendirme" amacıyla bir yayıncılık, hizmet ve danışmanlık şirketi kuruldu. Bir kitap kulübü oluşturuldu ve feminist

klasikler çevrilerek yaygınlaştırıldı. Birleşmiş Milletler 1985’de onaylanan Türkiye’nin imzasının bulunduğu “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”nin uygulamaya konması için açılan dilekçe kampanyası ile toplu eylemlere başlandı. Bu toplu eylemlere geçiş kadın hareketini çeşitlendirdi. 1987’de “Feminist” dergisi çıkmaya başladı. Aynı yıl “Dayağa Karşı Dayanışma” kampanyası açıldı. Kampanyaya hazırlık sürecinde “Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği” kuruluş hazırlıklarını tamamladı ve kuruldu. 1988’de “Sosyalist Feminist Kaktüs” dergisi çıkmaya başladı. Grup Sosyalist feminist kadınlardan oluşuyordu fakat onlarda artık bağımsız bir kadın politikası yürütmek için bu dergiyi çıkarmışlardı. 1989 yılında Kadın Dayanışma Derneği kuruldu. Yine bilinç yükselmeye yönelik çalışmalar yapıldı. Perşembe grubu feminizm bu gruplardan biriydi (Arat, 1995:80-82).

Peki, 1980 sonrası hangi koşullar Türkiye’de kadın hareketinde bu kadar hız kazanmıştır? Bu durumun öncelikli nedenlerinden biri, Batı’da 1960’lar sonrasında artan feminist akımların etkisidir. Kemalist rejimle Türk toplumunun Batı’ya açılımı meşruiyet kazanmıştı ve Batı’da bu akımlardan etkilenmesi olanaksızdı. Ayrıca Kemalist devletin yarattığı alandan faydalanan, eğitim görmüş, iş sahibi olan, pek çok batı dilini bilen bir kentli kadın kesim, oluşmuştu. Bu kadınlardan bazıları Batı’da feminist hareket içinde yer almış, bazıları da yine sol hareket içinde yer almışlardır. Diğer önemli neden ise, 1980 sonrası Türkiye’nin özgün şartlarıdır. 1980 askeri rejimi siyasal hayatta bir baskı dönemi yarattığı kadar bir boşluk da oluşturdu. Böyle bir ortamda feminist ideoloji sağdan ve soldan bağımsız onların gölgesinde kalma tehdidinden uzakta sesini duyurabilecekti.

90’lı yıllarla birlikte Kadın mücadelesinde kurumsallaşma oldukça arttı. Farklı alanlarda ve coğrafyalarda çalışan kadın örgütleri ortaya çıktı. Örneğin Uçan Süpürge;

birincil amacı çoğalan ve farklılaşan kadın grupları arasındaki iletişimi sağlamak ve bu grubu bir araya getirecek fırsatları yaratmaktır. KADER (Kadın Adayları Destekleme Derneği), Türkiye’de kadınların politikada ve karar verme pozisyonlarında çok az oldukları gerçeği karşısında; kadınları seçimle ve atamayla gelinen tüm karar verme mekanizmalarında ve politikada biran önce etkili ve giderek eşit temsilini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Vakfı ise kadınların siyasal ve toplumsal hayata katılımını desteklemeyi amaç edinmiştir. Bu örgütler dışında birçok örgüt daha vardır. Aynı zamanda birçok dergi de vardır. Hatta kendini feminist olarak adlandırmayıp yasal düzenlemelerde değişiklik yapmaya çalışan örgütlerde vardır. Türk Kadınlar Birliği ve Cumhuriyet Kadınları Derneği gibi... (Yılmaz, 2008:545-546)

Kurumsallaşma sadece bu alanlarda değil üniversitelerde de kendini göstermiştir. Birçok üniversitede kadın araştırma ve uygulama merkezleri açılmıştır. Yine üniversitelerdeki genç kadınlar topluluklar kurarak kendi sorunlarını tartışmışlar ve taleplerde bulunmuşlardır. 90 sonrası oldukça kurumsallaşan ve hızlanan kadın hareketi birçok kazanımda elde etmiştir. Özellikle hukuksal anlamda kadın-erkek eşitsizliğini öngören yasaların değiştirilmesi için yoğun çabalar göstermişlerdir ve bunlardan kazanımları olmuştur.

İlkay Yılmaz’a göre 1990 sonrası kadın hareketi, kurumsallaşma ve proje feminizmi olmak üzere iki temel üzerinde yükseldi. Ona göre projeliğin yükselmesiyle birlikte feminist ideoloji ve söylemin içi boşalmaya başlamış, farklı feminist politik duruşlar arasında ilişki kurmak güçleşmiştir. Kadınlar kendi örgütlerinde kendi projelerinin içine kapanmışlardır. Tüm bunlar örgütlerle feminizm arasında bir boşluğun girmesine neden olmuştur. Ayrıca projeye aktarılan fonların büyüklüğü sonucu feminist olmayan

kişilerce ya da kurumlarca kullanımları neticesinde projelik bir sektör haline gelmiştir (Yılmaz, 2008:557-558).

1980’lerden günümüze toplumumuzdaki bu gelişmeler, kuşkusuz ki toplumsal cinsiyete ilişkin duyarlılığın artmasına neden olmuştur. Kadınların kendilerini ifade edebilecekleri alanların genişlediğinden söz edilebilir. Fakat bu gelişmeye rağmen toplumda kadının statüsü istenilen noktada değildir. Bu durumun çok açık bir örneğini, 2002 yılında medeni kanunda yapılan değişikliğin çok gecikmiş olmasında ya da hala içinde ataerkil uygulamaların olmasında görebiliriz.

2002 yılında yürürlüğe giren Yeni Türk Medeni Kanunu kadınlar açısından bir çok olumlu hüküm getirmiştir. Örneğin kadın-erkek eşitsizliğini gidermek amacıyla çok temel bir anlayış olan “ aile reisliği” kurumu kaldırılmıştır. Bu değişikliğe bağlı olarak da evin ve çocukların geçimi kocaya ait olmaktan çıkmış, yasaya eşler birliğin giderlerine güçleri oranında katılırlar ibaresi konmuştur. Evlenme yaşı yükseltilmiştir. Öte yandan Yeni Türk Medeni Kanununda kadın-erkek eşitliğine uyum göstermeyen hükümler halen bulunmaktadır. Örneğin, 132. Maddede boşanan kadınların 300 gün beklemesiyle ilgili bir şart koşulmaktadır (Acar ve Arıner, 2009:43).

Bir diğer madde, kız ve kadın kaçırma ile ilgili 429. Maddedir. Kadının evli ya da bekar olmasına göre farklı cezalar verilmesini öngörmektedir; 433. Madde ise, kaçırılan kadının iradesine bakılmaksızın, kaçırmanın evlenme amacıyla yapılması halinde cezada indirim yapmaktadır. Bu maddelerde egemen olan anlayış, kadını baba ya da kocanın mülkü sayan ve kaçırılması, tecavüze uğraması vb. halinde kendisinin değil, ona “sahip” olanların mağdur olduğunu kabul eden binlerce yıllık ataerkil anlayıştır (Berktaş,

2004:22). Sadece Yeni Türk Medeni Kanununda değil, 2005 yılında yürürlüğe giren Ceza Kanunu'nda da benzer eksiklikler vardır. Örneğin namus cinayetlerinin her türlüünü cezalandırmaya yönelik yasal düzenleme eksik kalmış, evlilik içi tecavüz suç kabul edilirken özellikle genç kadınlara karşı çok ciddi bir saldırı olan ensest açık bir suç olarak tanımlanmamıştır (Acar ve Arıner, 2009:46).

Yasal düzlemde getirilen olumlu değişikliklerin de, uygulamasında ciddi sorunlar olduğu Türkiye'de bilinen bir gerçektir. Örneğin Yeni Medeni Kanunu'nun öngördüğü evlenme yaşı 17 olsa da aileler bu kanuna uymamakta ve erken yaşta evlenen kız çocuklarına nikah yapılmamaktadır (Acar ve Arıner, 2009:44). Sonuç olarak toplumun diğer kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliği algısı yerleşmediği sürece, kadının insan hakkını tam anlamıyla elde etmesi de söz konusu olamayacaktır. Bu anlamda “günümüzde toplumun diğer kurumlarında kadının statüsü ne durumdadır?” sorusunun yanıtı da önemlidir.

Toplumsal cinsiyet özelinde Türkiye'nin bugünkü durumu incelendiğinde var olan tablonun pek de iç açıcı olmadığını görmekteyiz. Nitekim diğer ülkelerle de kıyaslandığında Türkiye toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda oldukça gerilerdedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen araştırma sonucu hazırlanan “İnsani Gelişme Endeksi” (İGE) raporu bağlamında kadınların ekonomik ve politik hayata aktif katılımını ölçen Cinsiyet Güçlendirme Ölçütü'ne göre Türkiye diğer ülkelerin oldukça gerisindedir. Cinsiyet Güçlendirme Ölçütü'ne göre Türkiye 109 ülke arasında 101. sırada, yani sondan sekizincidir. BM ortaya koyduğu bu tablo cinsiyet eşitsizliğinin hangi düzeyde olduğunu gözler önüne sermektedir.

Nitekim bu tablo Türkiye’de kadının eğitimi, çalışma hayatına katılımı, ekonomi ya da siyasetteki konumu ile doğrudan ilintilidir. Eğitim bakımından Türkiye’de kız çocukların okutulmaması önemli bir sorundur. Türkiye’de bu anlamda eğitimin zorunlu olarak 8 yıla çıkarılması olumlu bir gelişmedir. Çünkü okuma yazma bilmeyen kız çocuklarının oranı erkeklere oranla daha fazladır. TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Şubat 2011 raporuna göre, okuma yazma bilmeyenlerin % 80,4’ünü kadınlar oluşturmaktadır (Kadın adayları Destekleme ve Eğitim Derneği, 2011). Dolayısıyla eğitimin zorunlu olması kız çocuklarının okulda kalma sürelerini de uzatmaktadır. Fakat kız çocuklarının eğitime teşvik edilmesi de tek başına yeterli bir unsur değildir. Çünkü cinsiyetçi eğitim de toplumsal cinsiyetin kurumsallaşmasına neden olmaktadır. Özellikle yapılan birçok çalışma ders kitaplarında yeniden üretilen bir toplumsal cinsiyet anlayışının olduğu yönündedir. Bu anlamda sadece eğitim seviyesinin yükselmesi değil, toplumsal cinsiyet rollerinden arındırılmış kaliteli bir eğitim modeline de ihtiyaç vardır.

Cinsiyetçi eğitimin sonucu çalışma yaşamına da yansımaktadır. Türkiye’de kadın istihdamı 2010 yılı verilerine göre % 27 iken, erkek istihdamı % 70,8’dir (KADER, 2011). Türkiye’de kadın istihdamının düşük eğitime olması başlı başına bir toplumsal sorun oluşturmaktadır. Kadın istihdamının düşük olmasının birçok sebebi olmakla birlikte en önemli sebeplerinden biri kadın iş gücüne olan talebin düşük olmasıyla doğrudan ilintilidir. Talebin düşük olmasının altında yatan ise yine cinsiyet ayrımcılığından kaynaklanmaktadır. Kamusal alanda çalışan kadın emeğinin değeri, erkeğinkine göre çok düşüktür. Birçok sektörde aynı iş kolunda çalışan erkeğe ödenen ücretle kadına ödenen ücret farklılık göstermektedir. Başka bir ifadeyle eşit işe eşit ücret politikası uygulanmamaktadır. Bu durumun altında yatan neden ise ataerkil kültürün bir uzantısıdır.

Çünkü erkek evin geçimini sağlayan kişi olarak görüldüğü için, kadına daha az ücret verilmektedir.

Çalışma hayatındaki cinsiyet ayrımcılığının bir başka yönü de kriz dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. İşten en çabuk çıkartılan kesim kadınlar olmaktadır. Bu tip durumlarda da kadının doğurganlık özelliği bahane edilmektedir. Yine kadınlar açısından çalışma hayatında bir başka sorun da kadının ev içi rolleri ile özdeşleştirilmesinde yatmaktadır. Çalışan kadınlar, hem çalışma hayatının hem de ev içinde kadın olmanın beraberinde getirdiği toplumsal rolleri yerine getirmekle aslında çifte yükümlülük altında kalmaktadır.

Bu başlık altında incelenebilecek bir diğer konu da kadınların siyasetteki yeri üzerinedir. Kadınların siyasetteki yeri diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de önemli bir sorundur. Ülkemizde kadınlar seçme ve seçilme haklarına sahip olmalarına rağmen, siyasi karar mekanizmalarında oldukça geri konumdadırlar. Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği'nin 2011 yılı kadın istatistiklerine baktığımızda bu durumu açık bir şekilde görmekteyiz. 1999 yılında 550 milletvekilinden 22'si, 2002'de 550 milletvekilinden 24'ü, 2007'de ise 550 milletvekilinden 50'si kadındır (KADER, 2011). Kadınların parlamentodaki temsil sayısının bu kadar düşük olmasının birden fazla sebebi vardır. Cinsiyet rollerine dayalı ataerkil ideoloji, kadınların sosyo-ekonomik durumu, siyasi partilerdeki kadın sayısı gibi sebepler bunlardan bazılarıdır. Fakat en genel ifadeyle, erkek egemen toplum yapısı kadını özel alanla sınırlayıp, erkeği kamusal alanla eş tutmuştur. Siyaset Türk toplumu açısından da "erkek işi" olarak nitelendirilmiştir. Bu bağlamda da kadınların siyasete ilgi duymadıkları fikri topluma öğretilmiştir. Siyasette kadınların aktif olmamasında kuşkusuz ki partilerin benimsedikleri cinsiyetçi ideoloji de

önemli bir etkidir. Türkiye'deki siyasi partilerin karar alma mekanizmalarında kadınlar etkin bir şekilde rol almamaktadır. Siyasi anlamda bir dengenin sağlanabilmesi için kadınların öncelikle kamusal alana girmesinin önündeki engeller kaldırılmalıdır ve sonra siyasal alan yeni politika ve programlarla yeniden düzenlenmelidir.

Türkiye'de kadının bugünkü durumunu anlamak açısından önemli bir diğer olgu da kadına yönelik şiddet oranıdır. Resmi kayıtlara göre Türkiye'de 2010 yılının ilk 7 ayında 226 kadın öldürülmüştür. 478 kadına tecavüz edilmiştir. 722 kadın tacize uğramıştır. 6423 kadın da aile içi şiddet nedeniyle hastaneye başvurmuştur. TÜİK verilerine göre de cinsel saldırı suçlarında son 5 yılda % 30 artış görülmüştür (KADER, 2011). Üstelik bu veriler sadece resmi kayıtlarda olanları göstermektedir. Birçok kadın da toplum tarafından bastırılmış oldukları için yaşadıkları şiddeti kimseyle paylaşmamaktadırlar. Dolayısıyla kayıt altına alınmamış şiddet olaylarını da düşündüğümüzde var olan tablo oldukça kötüdür.

Kadına yönelik şiddet kadın-erkek eşitsizliğinin en ağır sonuçlarından biridir. Güçlü bir ataerkil yapıya sahip olan Türkiye'de de kadına yönelik şiddet öncelikli mücadele edilmesi gereken alanlardan biri olmalıdır. Türkiye'deki kadın örgütleri belki de en çok bu alanda mücadele vermişlerdi. Namus cinayetlerini protesto kampanyaları, gözaltında cinsel şiddete karşı kampanyalar, dayığa karşı kampanyalar bunlardan sadece bazılarıdır. Nitekim halen de kadınlar bu alandaki mücadelesini sürdürmektedirler.

Her ne kadar uluslar arası anlamda bu konuda sözleşmeler imzalanırsa da erkek egemen kültür değişmedikçe, kadına yönelik şiddet de sonlanmayacaktır. Dolayısıyla bir bilinç değişimine ihtiyaç vardır. Fakat bugünden yapılacak olan politikalar da söz

konusudur. Özellikle devlet desteği oldukça önemlidir. Şiddet gören kadınlar için devlet tarafından desteklenen güvenlik önlemlerinin artırılmasına ihtiyaç vardır. Kadınların yanında ulaşabilecekleri mercilerin sayısının artırılması gerekir. Ayrıca sığınma evlerine başvuran kadınların sayısı da oldukça yüksektir ve sığınma evlerinin sayısı bu anlamda yetersiz kalmaktadır.

1.5.1. Tarihsel ve Sosyolojik Açıdan Ankara

Ankara kuruluşuna dair birkaç tarihi söylem mevcuttur. Stefanus Byzantinos'un coğrafya sözlüğüne göre Galatlar tarafından ve gemi çapası anlamına gelen "Anküra" adıyla kurulmuştur. Pavsanyas'a göre ise Ankara'nın kurucusu Frigya Kralı Midas'tır. Başka bir iddia da Kale'nin angarya ile kurulmasından hareketle, zamanla "angarya"nın "Ankara"ya dönüştüğüdür. Fakat kuruluş dönemi ne olursa olsun ilk dönemlerden beri ticaret yollarının kesiştiği bir konuma sahiptir (Büyükyıldız, 2009:13).

Yüzyıllar boyunca stratejik öneme sahip bir kale olması yanında, 19'uncu yüzyıla kadar önemli bir ekonomik ve ticari merkez olan Ankara'da 19'uncu yüzyıl ise, birçok yönden bir kırılma noktası olmuştur. Tüm bu olumsuz gelişmeler sonucunda sosyal yapı gerilemiş, nüfus hızla azalmış, kent merkezinin nüfusu 20 binlere kadar inmiştir. Sadece kuraklıkları ele alacak olursak 19'uncu yüzyılda Ankara'da üç büyük kuraklık, kıtlık yaşandığı bilinmektedir (Özaslan, 2011:336). Ayrıca 19'uncu yüzyılda genel olarak ülkenin yaşadığı ekonomik çöküş, Ankara'yı da etkilemiştir. 19'uncu yüzyıl başlarında şehrin ekonomisinde başrolü oynayan ve refahın asıl kaynağını oluşturan tiftik endüstrisi, hızlı bir çöküş yaşamıştır. Öyle ki 18'inci yüzyılda dünya tiftik endüstrisi Ankara'nın

elindeyken 19'inci yüzyıl ortalarında bu durum neredeyse geçerliliğini yitirmiştir (Etöz, 2006:17).

O dönemde Ankara'nın ekonomik yaşamının örgütlenmesinde temel dayanaklar, tarım ve hayvancılık ve buradan beslenen ticaretti. Başka bir ifadeyle buradan beslenen esnaf ve zanaatkârlıktı. 19'uncu yüzyıl Ankara'sı için belirtilmesi gereken bir başka husus da, katı bir şekilde belirlenmese de inançlar arasındaki farklılıklar, insanların neyle uğraşıp neyle uğraşmayacaklarını belirliyordu. Bu anlamda ticaretle uğraşanlar ağırlıklı olarak Ermeniler ve Rumlar, tarımla uğraşanlar Müslümanlardı. Yahudiler ise hırdavat gibi malların satışını yapmaktaydılar (Etöz, 2006:20-22).

19'uncu yüzyıl Ankara'sına sosyal yapısına baktığımızda ise üç sınıf görmekteyiz. Ticari ve mali sermayeye sahip, bu sermaye ve servetlerini ticaretten edinen tüccarlar ve işlerini yürütmek üzere ihtiyaç duydukları parayı, esnaf ve tarımsal üretimle uğraşanlara faiz karşılığı veren banker ve tefeciler üst sınıfları oluşturuyordu. Üst sınıfsal konumlanışa sahip bir diğer grubu da tarım ve hayvancılıkla uğraşan bir tür toprak aristokrasisinin üyeleri olan kişiler oluşturmaktaydı. Şehrin, en kalabalık kesimi olan orta sınıfı da küçük esnaf olarak adlandırabileceğimiz kişiler oluşturmaktaydı. Ayrıca bu sınıfa yüzyıl sonuna doğru sayıları artan memurlar da eklenebilir. Kentin alt sınıfını ise gelirlerini emeklerini satarak geçinen kesim oluşturuyordu. Fakat 19'uncu yüzyıl Ankara'sına damgasını vuran geniş kesim esnaflar yani orta kesimdir (Etöz, 2006:24-26).

Ankara'nın sosyal yapısındaki en büyük değişim ise kuşkusuz Cumhuriyet döneminde olmuştur. Bu Ankara'nın başkent olma süreciyle ilgili oynadığı siyasal rolün bir sonucudur. Kurtuluş savaşı sırasında 1920'de Ankara merkez üs olarak seçilir ve

1923'te Mustafa Kemal Atatürk tarafından stratejik, siyasi ve coğrafi özellikleri nedeniyle başkent ilan edilir. O günlerde Avrupa'dan şehir mimarları getirilerek bugünkü modern Ankara'nın temelleri atılır. Ankara Cumhuriyet projesinin model şehridir. Nitekim İstanbul karşısında yeniyi ve modern simgelemektedir. Tarhan'a göre bu dönemde Ankara'nın 'yoktan var edilme' ve İstanbul'un simgelerine(eski/gelenek/yozaşma) karşıtlıkla konumlandırılma çabası, Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti için bir kent kimliği oluşturma da önemli bir rol oynamıştır (Tarhan, 2006:110).

Ankara, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren, başta kamu hizmetleri alanında olmak üzere çok sayıda hizmet sektörü işkolunda ülkesel çapta önemli bir merkez olmuştur. 1924 yılında "*Ankara Şehremaneti Kanunu*" çıkarılarak Ankara Belediyesi kurulmuş ve kent, İstanbul'a benzer bir yönetime kavuşturulmuştur. Ankara'nın başkent olarak planlanması ve yapılaşması, büyük bir kültürel değişimin, büyük bir çağdaşlaşma projesinin de temel taşı ve başlangıcıdır. Ankara, Cumhuriyetle birlikte yeni Türkiye idealinin de bir sembolü olmuştur. Cumhuriyetle birlikte Ankara'da sadece bir başkent kurulmamış, aynı zamanda yeni bir kültürel yapının ve çağdaş bir ulusun kurumları da oluşturulmuştur. Ayrıca, Cumhuriyet'in ilk 20 yılında Başkent Ankara'da kent ve imarı planı yapımı ve kamuya ait çok sayıda tesis ve bina yanında, geniş yollar, bulvarlar, büyük yeşil alanlar, parklar, spor tesisleri, sağlık kurumları, kültürel tesisler, hizmet binaları ve eğitim tesisleri ile okullar yapılmıştır (Özaslan, 2011:337).

Ankara şehrinin fiziksel görünümündeki ani değişiklik de yeniyi ve modern kurmanın, eskiden kopmanın ve unutmmanın mekânı haline gelmişti adeta. Kadınların kılık kıyafetler yoluyla geçmişten koparak modernliği üretir hale gelmeleri de şehrin fiziksel görünümündeki değişim kadar fikir vericidir. Düz ve doğrusal yapıya sahip başkent

şehircilik mimari ile olduğu kadar kılık kıyafet rejimi ile de yaratılmak istenen toplumu ve bu toplumun yeniden üretimini sağlayacak bireyleri üretip biçimleyerek bir araya getirebilecekti. Nitekim, yeni kurulan Cumhuriyet'in belki de diğer tüm kentlerine model teşkil edebilecek, onların prototipi olabilecek bir yapıya sahipti (Akşit, 2006:149-153).

Cumhuriyet ile birlikte eğitim politikaları ve kılık kıyafet düzenleme mercii de Ankara'ya taşınmıştı. Örneğin, Kız Sanayi Mektepleri, Kız Enstitülerine dönüşmüştü. Elazığ ve İzmir gibi iyi bilinen örnek enstitülerin ortak noktası olan Ankara'da İsmet Paşa Kız Enstitüsü bu okulların bir bakıma üniversitesi rolünü üstlenmişti. Kudretli bir nesil yetiştirmek, yeni hükümetin ana siyasetinin açık dileği idi. Bu yeni nesil okulunda, yerel seçkinler için üretim yapan, evindeyse ailesini bu şekilde yeniden yaratması beklenen genç kızlarla vücut bulacaktı (Akşit, 2006:156-157). Dolayısıyla kız enstitüleri, Türk modernleşmesinin kadınların modern hayattaki durumunu nasıl kurguladığını gösteriyorlardı.

Ankaralı enstitülerin diğer enstitüler gibi öncelikle atölyelerde yeni kılıkları üreten öğrenciler olmaktan çok, geleceğin mimarları olma özelliklerinin altını çiziyordu. Bu ekseninde, hem geleneksel kıyafetler saray kıyafetlerini aratmayacak şekilde ihtişamlı yeniden yaratılacak hem de bu kıyafetlerin yakışacağı Bulvar'da sergilenebilecekti (Akşit, 2006:163). Sonuçta bu dönemde kadınlar yeniliğin adeta simgesi haline gelmişlerdir.

Şengül Ankara'nın gelişimini üç dönem üzerinde incelemiştir. Birinci dönem yukarıda bahsi geçen 1923-45 yıllarını kapsayan ulus devletin kentleşmesiyle simgelenen dönemdir. İkinci dönem 1945-80 yılları arasında emek gücünün kentleşmesi ile betimlenen dönemdir. Üçüncü dönem (1980 sonrası) ise sermayenin kentleşmesiyle karakterize edilen

dönemdir. Dolayısıyla bu referansla, ikinci döneme bakıldığında, bu dönemin en önemli özelliğinin göç olduğunu görmekteyiz. Savaş sonrası dönemde hızlı kentleşme sürecinin kentte yarattığı yeni yapılanma konut alanlarında gecekondulaşma emek pazarında ise enformel sektörün yaygınlaşmasıdır. 1945’li yıllarda kente akın eden göçmen nüfus 1960’lı yılların sonlarına doğru kent nüfusunun yarısını oluşturmaktadır. Bu dönemde çarpıcı bir diğer olgu da , birinci dönemin görünürdeki eski kent-yeni kent çelişkisinin yerini gecekondulu nüfus-orta sınıf çelişkisi almasıdır. Bunun sonucunda ise o dönemde Kuzey Ankara yoksulların, Güney Ankara daha varlıklı kesimlerin Ankara’sı olarak kavranır (Şengül, 2008:19).

1980 sonrası sermayenin kentleşmesi tarafından betimlenen bu dönemde, diğer büyük kentler gibi, Ankara’da hem devlet hem de özel sektörün görece büyük ölçekli yatırımlarına sahne olmuştur. Bu çerçevede, 1980’li yılların ortasında ilan edilen imar affi çerçevesinde hazırlanan imar islah planları ile kentin gecekondulu stokunun dikkate değer bir bölümü imarlı gelişmeye açılmış ve hızla dönüşüme uğramıştır. Gecekondulu alanlarında başlayan dönüşüme paralel değişimler kentin diğer kesim ve sektörlerinde de kendisini göstermiştir. Mevcut kent dokusu içinde yerleşmiş bulunan üst-orta gelir grupları, kentin mevcut dokusu dışına kaçmışlardır ve kendi yaşam biçimlerine uyan alanlar yaratmışlardır (Şengül, 2008:20).

1980’ler ve 90’lar boyunca Ankara giderek daha karmaşık ve daha parçalanmış bir kent halini almıştır. Kentin farklı yerlerindeki konut alanları, genel toplum düzenindeki bölünmelerin ve iş bölümünün farklı yaşam biçimleriyle örtüşen mekansal ayrılaşmanın ifadesi olmuştur (Tarhan, 2006:127). Günümüze geldiğimiz de ise küresel tüketimle birlikte

Ankara adeta alışveriş merkezlerinin şehri olmuştur. İnsanlar iş hayatlarından arta kalan zamanlar da bu yerlerde vakit geçirir ve tüketir hale gelmiştir.

Günümüzde Ankara'nın sosyal yapısına baktığımızda ise özellikle istatistiklerden bu alanda faydalanılabilir. Cinsiyetler bakımından işgücüne katılım ve işsizlik oranlarına baktığımızda 2009 yılında iş gücüne katılma oranı Ankara'da erkek için % 67 iken, kadın için % 23,60'dır. Ayrıca Ankara'da 2009 yılı verileri ile kadınların işsizlik oranı erkeklere kıyasla yüksektir. Erkeklerin işsizlik oranı % 12,70 iken kadınlarınki % 16,20'dir (Ankara Kalkınma Ajansı, 2011). TÜİK'in 2010 yılı bitirilen eğitim düzeyine göre Ankara verilerine baktığımızda, Ankara nüfusunun büyük kısmının lise ve dengi okul mezunu olduğunu görmekteyiz (1.012.785 kişi). İkinci sırada da ilkokul mezunları yer almaktadır (845.960 kişi). Ankara verilerinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı bilenlere oranla oldukça düşük olmasına rağmen bu araştırma açısından da önemli bir veri vardır ki Ankara'da 2010 yılı verilerine göre, okuma yazma bilmeyen 130.956 kişinin 111.922'sini ne yazık ki kadınlar oluşturmaktadır (TÜİK, 2011). Özellikle eğitim kurumlarıyla ön plana çıkmış şehir için okuma yazma bilmeyenlerin çoğunluğunun kadın olması pek de iç açıcı bir sonuç değildir.

Tüm bunlarla birlikte Ankara günümüzde ve daha öncesinde, başkent olmasının da bir gereği olarak politikanın, gündemin ve dolayısıyla Türkiye'nin nabzı bir kent olmuştur. Bu anlamda, değişimin de ilk yaşandığı iller arasında olma özelliğini korumaktadır. Araştırma açısından da Ankara ilinin böyle bir anlamı vardır. Gerek Türkiye'yi temsil etmesi bakımından, gerek de değişimin kenti olması bakımından böyle bir kentte, üç kuşak kadının cinsiyet rolleri tutumlarını araştırmak bu yönüyle araştırmaya farklı bir boyut kazandırmıştır.

II. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ KURAMLARI

II.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik Kurama göre kadınlar ve erkekler arasındaki farklar, kadın ve erkeğin biyolojik özellikleri bağlamında üstlendikleri roldür. Rollerini farklılaştıran ise kadınların çocuk doğurabilmeleri; erkeklerin ise bunu yapamamalarıdır. Üreme yeteneğinin sonucu olarak topluluk olarak yaşamaya başladığı ilk zamanlardan itibaren erkekler dış çevreyle mücadeleden sorumluyken, kadınlar evle ilgili işlerden sorumluydular. Kuşkusuz rol dağılımındaki bu farklılaşma günümüzde büyük ölçüde azalmıştır. Ancak eski cinsiyet rolleri yine de sürmekte ise yaşamımızı derinden etkileyerek her iki cinsiyet üzerinde baskı yaratmaktadır (Güldü ve Ersoy, 2009).

Cinsiyet rollerinin oluşmasında biyolojik etkenlerin belirleyici unsur olduğunu iddia eden kuramcılar, beyinle ilgili ve hormonlarla ilgili farklı açıklamalarda da bulunurlar. Beynin yapısını temel alan biyolojik açıklamalar kadın ve erkeğin beyin yapılarının farklı olduğunu ve bununda bilişsel işlevlerde farklılaşmaya yol açtığını ileri sürerler. Kadınların sözel yeteneklerinin erkeklere oranla daha gelişmiş olmasının, buna karşılık erkeklerin mekânsal işlemlerde daha yetenekli olmalarının temelinde beyinle ilgili biyolojik açıklamalar yatmaktadır. Biyolojik yaklaşım olarak nitelendirebilecek açıklamaların bir bölümü ise hormonal açıklamalardır. Hayvanlar üzerine yapılan deneyler sonucu erkeklik hormonu düzeyi artırılınca dişilerde dövüşkenlik, hadım edilince de erkeklerde dişi çiftleşme pozisyonuna uygun yapısal değişiklikler ortaya çıkmıştır (Dökmen, 2010:49).

Tüm bunlarla birlikte biyolojik açıklamaların kabul edilmesi, cinsiyet rollerinin ve dolayısıyla bu rollerin etkisiyle ortaya çıkan eşitsizliği de kabullenmek anlamına gelmektedir. Kadın ve erkeğin biyolojik farklılıklarını temel alarak toplumsal cinsiyeti açıklayan kuramlar birçok yönden eleştiriye tabi tutulmuşlardır. Bu durumu ciddi bir şekilde tartışanlardan biri de August Bebel'dir. Bebel eleştirilerini şöyle özetlemiştir:

“ Kadının erkekle eşitliğinin karşıtları temel koz olarak, kadının erkekten daha küçük bir beyine sahip olmasını kullanıyorlar, [onlara göre-ÇN] kadın başka özelliklerde de erkeğin gerisindedir, böylece kadının sürekli madunluğu (inferiorite) kanıtlanmış oluyordu. Kesin olan erkekle kadının farklı cinsten iki insan oldukları, her birinin cinsel amacına uygun özel organlara sahip olduğu ve her cinsin doğa amacına ulaşmak için gerçekleştirmek zorunda olduğu görevler temelinde, fizyolojik ve psikolojik durumlarında bir dizi farklılığın bulunduğudır. Bunlar kimsenin reddedemeyeceği ve reddetmeyeceği olgulardır, ama bunlar erkekle kadının sosyal ya da siyasal hak eşitliğinde farklılığı gerekçelendirmez.”

(Bebel, 1996:269)

Aynı şekilde Nielsen'a göre kadın ve erkeğin bilişsel işlevlerindeki farklılık fazla değildir. Bu araştırmacıların cinsiyet kalıp yargılarının etkisinde kaldıkların söz edilebilir (Nielsen, aktaran Dökmen 2010:49).

Jaggar da benzer şekilde salt biyolojik determinizmin toplumsal ilişkileri belirleyemeyeceğinden bahseder fakat diğerlerinden farklı olarak tam olarak biyolojinin de reddedilmemesi gerektiğini de savunur. Ona göre biyoloji toplumu belirler denilemez çünkü toplumsal olmayan bir biyoloji anlayışından ya da biyolojik olmayan bir toplum

anlayışından bahsetmek mümkün olmaz (Jaggar, 1997). Dolayısıyla her ikisi de Jaggar'a göre birbirleriyle ilintilidir.

II. 2. Psikolojik Kuramlar

Bu başlık altında psikanalitik kuram, sosyal öğrenme, bilişsel gelişim ve toplumsal cinsiyet şeması kuramları incelenecektir.

II. 2. 1. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuram temel olarak biyolojik kuram içerisinde de incelenebilir. Fakat psikolojide çok yaygın olan ve bir o kadar da eleştiri alan bu kuramı ayrı bir başlık altında incelemek daha anlamlı bir analiz olacaktır. Kuramın kurucusu Freud' a göre toplumsal cinsiyet, biyolojik ayrılıklara dayandırılmıştır. Ayrıca toplumsal cinsiyetin oluşumuna dair en eski kuramlardan biridir.

Freud toplumsal cinsiyetin oluşmasına ilişkin kuramını "libido" kavramıyla açıklar. Libido, biyolojik temele dayanan cinsel enerji olarak tanımlanabilir. Freud kuramında toplumsal cinsiyetin kazanımında üç dönem görülür. Çocukların cinsiyetler arasındaki farklılıkların farkında olmadıkları dönem, farklılıkları anlamaya başladıkları dönem ve ödipal dönem .

İlk dönemde (ki bu dönem oral ve anal dönemi kapsar) cinsiyetler arasında farklılıklar oluşmamakta, bu dönemler her iki cinsiyet için de aynı koşullarda geçmektedir. Bu dönemde anne sevgisi ön plandadır. Freud'a göre 3-5 yaş arası fallik dönemde ise

çocuklar kadın ve erkekler arasındaki farklılıkları anlamaya başlar ve 5 yaş civarında da cinsel kimlikleri oluşur. Freud'a göre çocukların cinsiyet kimliklerinin oluşumundaki temel faktör penise sahip olup olmamakla ilgili bir meseledir. Kız çocuklar biyolojik olarak penise sahip olmadıklarını düşündüğünden bu onlarda edilgenlik ve eksiklik yaratır. Freud, kız çocuklarının yaşadığı bu hayal kırıklığının sonucunu ise kız çocuklarının bu dönemde babalarına yöneldiği fikriyle açıklar. Son olarak ödipal dönemde ise erkek çocuklar annelerine olan ilgilerini azaltarak babalarıyla özdeşleşirler. Bu dönem süperego gelişimine tekabül etmektedir (Freud, 2009; Millett, 1987; Sagan, 2001:152; Chodorow, 1997).

Freud bu gelişim evrelerinden hareketle, aslında toplumsal cinsiyeti anatomik ya da biyolojik temele indirger. Bu bakımdan Freud'un kuramı birçok yönüyle eleştirildi. Özellikle feminist kadınlar erkek merkezli açıklamalarından dolayı ve anatomi kaderdir anlayışından ötürü bu kuramın toplumsal cinsiyeti ifade etmediğini ileri sürdüler. Onlara göre cinsel organın keşfedilmesi ile toplumsal cinsiyet kimliğini eşleştirmesi birebir örtüşmez. Ayrıca sosyalizasyon sürecini hesaba katmadan sadece anatomik özelliklerle cinsiyet kimliğini açıklaması da eleştirilerin bir boyutudur.

Simone de Beauvoir, Freud'un kadına atfettiği penis öykünmesi fikriyle alay etti. Karen Horney'ye göre bu, erkek narsisizmin ifadesinden başka bir şey değildi. Kate Millet, Freud'un yaptığı erkek-kadın ayrımında biyolojik ve kültürel olanın nasıl örtüştüğünü ve bu örtüşmenin sonunda kadının nasıl hep erkeğin seksüel saldırganlığının pasif bir nesnesi olmaya itildiğini romandan örneklerle sergiledi. Kate Millet'a göre Freud teorisi, kadını "eksik bir erkek" gibi tanımlamaktı (Irzık ve Parla, 2005: 27-28; Beauvoir, 1993:237).

Kate Millet “Cinsel Politika” adlı eserinde Freud’un “penis özentisi” olgusuyla ilgili olarak çeşitli değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu durumun gerçekliği varsayılsa bile neden böyle olduğu sorusu kaçınılmaz olarak sorulması gereken bir sorudur. Çünkü Millett’e göre Freud’un bu bakış açısı ya erkekliği doğal olarak üstün kılar ya da kadın kendinin üstün olmadığı gibi yanlış bir fikre saplanır ve yanlış bir mantık yapısına girer. Millett’e göre Freud çocukluktaki toplumsal ortamın getirdiği koşulları hesaba katmadan çocuğu cinsler arasındaki anatomik farkı anlamasından doğan bir kadıncıl “hadım olma” kompleksine indirgemıştır. Yani yanılışı, kadın biyolojisi ile kadın statüsünü bilinçli ya da bilinçsiz olarak birbirinden ayıramayışından doğar (Millett, 1987).

Simone De Beauvoir’e göre de insan kadın doğmaz sonradan kadın olur. İnsan dışısının toplum içerisindeki görünüşünü belirleyen biyolojik, ruhsal, ve iktisadi bir yazgı yoktur. Erkekle kadını erkek denen iğdiş edilmiş cins arasındaki bu ürünü yaratan uygarlığın tümüdür. Ancak başkasının araya girişi bireyi “öteki” varlık haline getirir. Beauvoir’e göre, Freud’la birlikte erkeklik organının daha görüldüğü an kız çocuğunda bir örselenmeye yol açacağını varsayan ruhçözümçüler, çocuğun dünya görüşünü hesaba katmamaktadır, çünkü çocuğun dünyası onların sandıklarından daha az akılsaldır. Bir takım kesin kategorilere ayrılmamıştır, çelişkilerden rahatsız olmaz (Beauvoir, 1993:231-242).

II. 2. 2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramcılarının temel olarak üzerinde durdukları nokta çocukların çevrelerinde gördükleri kişilerden öğrendiklerini davranışlarına yansıtması gerçeğidir. Kuram Bandura tarafından temellendirilmiştir fakat Mischel tarafından cinsiyet

rollerinin bu kuram etrafında nasıl şekillendiği açıklanmıştır. Sosyal öğrenme kuramı edimsel koşullanma, model alma ve taklit süreçlerini içerir. Edimsel koşullanmaya göre ödüllendirilen ya da pekiştirilen davranışın gelecekte tekrarlanma olasılığı artar. Cinsiyete uygun davranan çocuklar ödüllendirilir uygun davranmayanlar ise cezalandırılır.

Mischel'e göre gözlemleyerek öğrenme cinsiyet rollerinin oluşmasındaki ilk adımdır. Çocuklar öncelikle cinsiyetler arasında ayırım yapmayı öğrenirler. Sonra bu öğrenme deneyimlerinden yeni bir duruma genelleme yaparlar. Son olarak da bu modeli kendilerinde uygularlar (Mischel, 1966:57).

Sosyal öğrenme kuramının edimsel koşullanma sürecine birçok örnek vermek mümkündür. Toplumumuzda kız çocuklarının flört etmesi çoğu aile tarafından pek de hoşagitmeyen bir durumdur. O kadar ki hala bazı gazete manşetlerinde kızına bu yüzden zarar veren ailelere rastlamak mümkündür. Bu tutum birçok aile tarafından ceza ile karşılanırken, erkek çocuklarında durum tam aksidir. Erkek çocuklarının flört durumları ailede gurur ve övgüyle karşılanır. Bu durum da edimsel koşullanmada ödüllendirmeye denk düşer.

Model alma ve taklit sürecinde ise gözlenen kişiler model olarak alınır ve sonrasında taklit edilir. Kişiler hemcinslerini gözlemleyerek, onları model olarak alırlar ve onları taklit ederler. Örneğin kız çocukları küçük yaşlarda annelerinin makyaj malzemelerini kullanmaya çalışırlar, erkek çocukları ise erken yaşlarda tıraş olmak isterler. Bunun gibi birçok cinsiyet rolü model alma süreciyle açıklanabilir. Günümüzde teknolojinin gelişmiş olması da model alma ve taklit sürecini oldukça pekiştirmektedir.

Günümüz televizyon programlarından, bilgisayar oyunlarına kadar her alanda cinsiyet rollerinin model alınması için alanlar yaratılmıştır.

II. 2. 3. Bilişsel Gelişim Kuramı

Kohlberg, Piaget'in görüşlerini temel alarak geliştirdiği bu kuramda sosyal öğrenme kuramından daha farklı bir şekilde toplumsal cinsiyeti ele almıştır. Çocuk toplumsal öğrenme kuramındaki gibi edilgen bir role sahip değildir. Bilişsel gelişim kuramında çocuk etken bir role sahiptir. Ayrıca sosyal öğrenme kuramında çocuk koşullanma ve model alma eylemlerinden sonra cinsel kimliğini kazanırken, bilişsel gelişim kuramında önce cinsel kimlik kazanılır sonra ona uygun olarak davranışlarda bulunulur.

Sosyal öğrenme kuramı çocukların ve yetişkinlerin temelden aynı yolla öğrendiğini varsayarken, bilişsel gelişim kuramı, öğrenme şeklimizin yaşa bağlı olarak değiştiğini vurgular. Buradan hareketle de Kohlberg, Piaget'in bilişsel gelişim kuramını cinsiyet rollerinin nasıl şekillendiğini öğrenmek için farklı yaştaki çocuklara uyguladı. Araştırmalarda iki yaşında olan çocuklar kendilerini kız ya da erkek diye doğru olarak belirleyebilirler. Fakat bu yüzeysel bir cinsel kimlik bilgisidir. Örneğin, “kızlar uzun saçlı olur, elbise giyer”, “erkekler kısa saçlı olur, elbise giymez” gibi... Hatta bazı çocuklar elbiselerini değiştirdiklerinde, cinsiyetlerini de değiştireceklerine inanırlar. Çocuklar 6-7 yaşlarına geldiklerinde ise fikirleri kavrama yeteneğine sahip olduklarından, cinsiyet rollerinin kalıcı olduğunu anlamaya başlarlar. Bu dönemde bir kadın pantolon giyse yine kadındır algısı oluşur. Sonuçta bu dönemde toplumsal cinsiyetin kalıcı olduğunu öğrenir (Strong, De Vault ve Cohen, 2011:113-114).

Kohlberg (1966)'e göre, çocuklar çevrelerindeki düzenli yapıları kavramaya uğraşırlar kavradıktan sonra kendi benliklerini bu düzenli yapılara yerleştirmeye çalışırlar. Bu durumu şöyle ifade ederler: “Ben bir erkeğim, bu yüzden erkekçe şeyler yapmak istiyorum, bu yüzden erkekçe davranmak ödüllendiricidir.” (Kohlberg, 1966:89).

Bilişsel gelişim kuramı bazı yönleriyle eleştirilmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerine önemli etkisi olan sosyo-kültürel etkenlerin ihmal edildiği yönünde eleştiriler yapılmıştır. Eleştiriler tek başına bilişsel gelişimin yetersizliği yönündedir.

II. 2. 4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Toplumsal cinsiyet şeması kuramı hem bilişsel-gelişimsel kuramın hem de sosyal öğrenme kuramının özelliklerini içerir. Bilişsel gelişim kuramı gibi bu kuram da cinsel kimliğin benimsenmesinin bilişsel yapıyla paralel olduğunu ifade eder. Sosyal öğrenme kuramında olduğu gibi bu kuramda da rollerin benimsenmesi öğrenmeye bağlıdır (Tok, 2001).

Kuramın temsilcisi Sandra Lipsitz Bem'dir. Bem(1984) cinsiyet şemalarının köklerinin kültürde var olan cinsiyet ayrımcılığından geldiğini savunur. Bu nedenle kuram “toplumsal cinsiyet” kavramını kullanır ve cinsiyetin tipleştirilmesini de öğrenilmiş bir olgu olarak ele alır. Çocuk edindiği bilgilerden yola çıkarak kadın ya da erkeklik tanımlarını öğrenir ve buna uygun bilişsel şemalar geliştirir. Bu şemalar sadece biyolojik ve anatomik yapılarla kadınlık ve erkeklik özelliklerinin değil, aynı zamanda toplumun cinslere atfettiği ve temelde gerçek farklılıkları yansıtmayan cinsiyet rolü kalıp yargılarının da değerlendirilip, özümsemesini kapsamaktadır. Kendi toplumunun cinsiyete yönelik

uygun tanımlarını öğrenen çocuk, hangi özelliklerin kendi cinsiyetine uygun olup olmadığını da öğrenir. Böylece kalıp yargılarla birlikte cinsiyet şemaları gelişir (Bem, aktaran İmamoğlu 2008).

Sonuçta çocuklar cinsiyet rolleri için güdülenmektedirler. Bundan sonra ise şemaya bakarak çocuk kendi cinsiyetine uygun olanları seçip öğrenmektedir. Yani kuramdaki öğrenme eylemi de bu şekilde gerçekleşmektedir.

II. 3. Sosyolojik Kuramlar

Bu bölümde Marksist, fonksiyonalist ve etkileşimçi kuramların toplumsal cinsiyete bakış açıları incelenmiştir.

II. 3. 1. Marksist Kuram

Marks, Engels, Rosa Lüksemburg, Clara Zetkin ve Kollontai gibi düşünürler Marksist kuramın kadın sorunu ayağını incelemişler ve konuyu teorik bir zemine oturtmuşlardır. Marksist kurama göre toplumsal cinsiyet eşitsizliği sınıf sorununun bir parçasıdır. Kadın sorunu sınıf sorunundan bağımsız olarak tartışılmaz. Dolayısıyla tıpkı sınıf sorunu incelemeleri gibi kadın sorunu da ekonomik temele dayandırılmıştır. Engels “Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökeni” adlı yapıtında ailenin kökenini ve kadın erkek ilişkilerini ekonomik temele dayandırarak açıkladı (Engels, 1974). Çünkü Marksizm’e göre kadın sorunu ekonomik temelden bağımsız olarak ele alınması söz konusu değildi. Bu durumu Kollontai şu sözleriyle özetlemiştir: “ Kadının konumu, daima,

bir ekonomik sistemin belirli bir gelişme aşamasında ona ayrılan çalışma görevlerinin bir sonucudur.” (Kollontai, 2000:13).

Marksizm’e göre toplumlar ekonomik yapılarına göre ilkel komünal(ya da komünizm)- köleci- feodal-kapitalist-sosyalist-komünist toplum aşamalarından geçer. Toplumlar arasındaki bu sınıflama farklı ekonomik yapılara ve farklı üretim biçimlerine dayanarak yapılmıştır. Dolayısıyla Marksizm’e göre toplumsal cinsiyet eşitsizliği de bu farklı toplumların ekonomilerine göre değişir.

Marksizm’e göre İlkel komünizmde özel mülkiyetin bilinmediği ve insanların küçük sürüler halinde dolaştığı zamanlarda erkeğin konumuyla kadının konumu arasında hiçbir fark yoktu. Bu durumun ön koşulları yoktu. Çünkü o zamanlar yasa, hukuk ve mülkiyet dağılımı bilinmeyen şeylerdi. Erkeğe tek yanlı bağımlılık yoktu, çünkü bizzat o, tamamen kolektife, kabileye muhtaçtı (Kollontai, 2000:13-14). Bu dönemde analık hukuku geçerliydi.

Özel mülkiyete geçiş ile birlikte toplumsal yapıda da ciddi biçimde değişimler meydana geldi. Tüm kolektifin çıkarına çalışmanın yerini kar peşinde koşmak aldı. İktisadi sistemin esas üreticisi olarak kadının, yeni gelişme sonucunda şimdiye kadarki saygın konumu kaybetmesi, bu gelişmenin mantıki bir sonucu oldu. Özel mülkiyet, kısıtlı ve üretken olmayan ev işiyle kadının köleleştirilmesine katkıda bulundu. İktisadi açıdan kadın emeği önemini yitirdi ve değersiz yaratık olarak görüldü (Kollontai, 2000:33-35).

Marksizm’e göre kadının ezilmesinin ikinci cins konumuna gelmesinin böyle bir tarihsel süreci vardır. Günümüz kapitalist sistemi için ise burjuvazi, erkek iş gücüne

göre daha ucuz olduğu için, kadın işgücünü tercih etmektedir (Kollontai, 2000:111). Engels (Marx, Engels ve Lenin, 2002:29)'in ifadesiyle ise: “Burjuvazinin, kadınları ve çocukları istihdam ederek ücretleri düşürmek ve karlılığı artırmak olanağı vardır.” Sonuçta kapitalizm de kadınlar bir araçtır.

Marksizm toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çözülmesi içinse yine kapitalizmle mücadeleyi önermektedir. Lenin(Marx ve diğ., 1996:44)'in ifadesiyle: “Kadının gerçek özgürleşmesi, gerçek komünizm, ev ekonomisinin ayrıntılarına karşı, ya da daha doğrusu, sosyalist büyük ekonomi için onun kökten değiştirilmesi uğruna(devlet çarkının başındaki proletaryanın yönetiminde) yığın savaşımı nerede ve ne zaman başlarsa, ancak orada ve o zaman başlayacaktır.”

II. 3. 2. Fonksiyonalist Kuram

Fonksiyonalist yaklaşıma göre toplum birbiriyle ilişkili parçalardan ya da alt sistemlerden oluşur. Her parça farklı işlevleri yerine getirerek toplumsal sistemin düzenli işleyişine katkı sunar. Dolayısıyla toplumsal düzenin devamlılığı için hangi kurumların hangi işlevi yerine getirdiği sorunsalı ile ilgilenir. Tıpkı diğer kurumlar gibi aile kurumu da bu yaklaşımda önemli işlevlere sahiptir.

Yapısal-işlevselci perspektifte aile kurumu, toplumsal düzenin temel güvencesi ve toplumsal dengenin temel unsuru olarak kabul edilir. Bu amaçla, gelişmekte olan ve gelişmiş toplumları gözlemleyen yapısal-işlevselciler, düzenin sürekliliğinde cinsiyet rolü farklılaşmasının gerekli olduğunu ileri sürerler. Yaklaşımın önemli temsilcilerinden biri olan Parsons, bu düzenin sağlanmasının gerekli ön koşulu olarak, ailede eşlerin birbirini

tamamlayan ve uzmanlaşmış rollerine değinerek, erkeğin araçsal (instrumental) rolü (aileye mali destek sağlamak), kadının da dışavurumsal (expressive) rolü üstlenmesi gerektiği üzerinde durarak, cinsiyet hiyerarşisinin varlığını gündeme getirmiştir (Erdoğan, 2004).

İşlevselci yaklaşıma göre, ilkel toplumlardan başlayarak süre gelen bir rol farklılaşması vardır. Kadın aile kurumu için ev içindeki fonksiyonları yerine getirir. Erkek ise ekonomik geçim için gerekli fonksiyonu yerine getirir. Bu roller işlevselcilere göre iş bölümünün bir gerekçesidir. Aile kurumunun devamlılığı açısından ise oldukça önemlidir.

Fakat bu yaklaşım özellikle feminist kuramcılar tarafından eleştirilmiştir. Cinsiyet farklılaşmalarının toplumun düzenini sağladığı düşüncesine karşı çıkmıştır. Ayrıca rollerin meşrulaştırılmasının da, erkek egemen bir anlayışın ürünü olduğu noktasında eleştiriler almıştır.

II. 3. 3. Etkileşimci Yaklaşım

Etkileşimciler, cinsiyet rollerinin kimlik duygusundan türediğini belirtmişlerdir. Onlar cinsel kimliğin çocukluğun ilk yıllarında ebeveynler, yaşlılar, öğretmenler ve medya gibi araçlarla etkileşim sonucunda geliştiğini ileri sürerler. Etkileşimciler, kadınlara yönelik ayrımcılığın ve önyargının sosyalleşmedeki farklılıklardan ortaya çıktığına işaret ederler (Coleman ve diğ., aktaran Demirbilek 2007).

Etkileşimciler semboller üzerinde durur ve sembollerin insanlar için öneminden bahsederler. Etkileşimcilere göre insanlar sembollerle etkileşim kurarlar.

Bireyler öncelikle sembollere çeşitli anlamlar yüklerler sonrasında ise bu anlamları etkileşim yoluyla içselleştirirler. Örneğin, bir kağıt sadece maddi bir nesne olarak zihnimizdeki bir yer işgal etmez. Kağıtın üzerinde yazı yazılan, kaplama olarak kullanılan ve daha birçok işi görebilecek araç olarak kullanılması, kağıtı sadece belirli bir forma sahip nesne olarak değil, aynı zamanda belirli bir anlamı da içerisinde barındıran bir sembol olması açısından önemlidir.

Bireyler arasındaki etkileşimde en önemli olan sembol sistemi değildir. Etkileşimciler, birçok değer, inanç ve sosyal anlamın farklı dil biçimlerindeki deyimlerde bulunabildiğine dikkat çekerler. Örneğin, İngilizcedeki cinsiyet esaslı kişi zamirlerinde “he” ve “his” erkeği ifade ederken, bazı dillerde hem erkek, hem de kadını ifade edebilmektedir. Araştırmalar, seksist dilde genellikle “he”nin erkek için kullanıldığını ve insanların düşüncesinde erkeğin egemen olduğu imajını yarattığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, söz konusu sembol aracılığıyla erkeklerin kadınlara olan egemenliği ya da üstünlüğü belirginleşmektedir (Sullivan, 2003: 228; Akt. Demirbilek, 2007).

BÖLÜM III

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE METODOLOJİSİ

III. 1. Araştırmanın Kapsamı

III. 1. 1. Araştırma Probleminin Tanımlanması

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak, toplumsal ilişkilerle kurulan bir sosyal olup, aynı zamanda sürekli yeniden üretilmektedir. Toplumsal cinsiyet biyolojik cinsiyetle açıklanamayan ataerkillik, sosyalizasyon, cinsiyet kültürü gibi kavramlarla doğrudan ilişkilidir. Toplumsal cinsiyet bireylere nasıl olması ya da nasıl davranması gerektiği üzerine davranış örüntüleri sunar.

Toplumsal cinsiyet, bireylerin nasıl kendilerini nasıl görmeleri ve nasıl davranmaları gerektiğini belirtmekle aslında sosyal anlamda farklılaşmaya neden olmaktadır. Tam da bu noktada toplumsal cinsiyet eşitsizliği toplumun önemli bir sorunu haline gelmektedir. Nitekim sosyolojik manada eşitsizlik, negatif bir eylem olarak tanımlanır. Bu negatif eylemin sonucu çalışma yaşamında, siyasette, ailede ve toplumun tüm kurumlarında kendini göstermektedir.

Tarihsel olarak her toplumsal dönem kendi koşullarını bireylere yansıtır. Bu bakımdan kuşaklar arasında farklılıklar gözlemlenir. Toplumsal cinsiyet rolleri bakımından da her kuşak kendi döneminin koşullarına göre cinsiyet rollerini şekillendirir. Araştırmanın sorunsalı da, bu farklı kuşakların cinsiyet rolleri algılarını araştırmaktır. Bu araştırma için üç kuşak dağılımı şöyledir; 60 yaş ve üzeri birinci kuşak, 40-59 yaş dilimi ikinci kuşak ve

20-39 yaş ise üçüncü kuşaktır. Araştırmanın temel problemi ise bu üç kuşak kadın arasındaki cinsiyet rollerindeki farklılıkların neler olduğunu tespit etmektir.

Kuşaklar arasındaki cinsiyet rolleri farklılıkları çeşitli başlıklar altında incelenmiştir. Bu başlıklar; Çalışma hayatı ve eğitim, aile içi iş bölümü, cinsellik ve dış görünüm, evlilik, iktidar ilişkileri ve aile içi kararlar, kadına yönelik şiddet, günlük yaşam olmak üzere 7 tanedir. Bu 7 kategori altında üç kuşağın düşünceleri betimlenmiştir ve bu betimleme ışığında farklılıkların neler olduğu tespit edilmiştir. Son olarak da sonuçlar sosyolojik verilerle beraber yorumlanmıştır.

III. 1. 2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, konudan da anlaşılabilceği gibi toplumsal cinsiyet rolleri algısının farklı kuşaklara göre değişim gösterip göstermediğini incelemektir. Çalışmanın odak noktası yaşlı, orta yaşlı ve genç kadınlar arasındaki farkların neler olduğunu, kadın ve erkek rolleri algısındaki, cinsiyet eşitliği konusundaki görüşlerinin nasıl farklılık gösterdiğini açıklamaktır. Bu temel amaç çerçevesinde, cinsiyet sosyolojisine katkı sağlamak ise diğer bir amaç olmuştur.

Cinsiyet rolleri algılarındaki değişme ve ilerleme toplumsal cinsiyet eşitsizliği için önemli bir noktada durmaktadır. Çünkü cinsiyet rolleri algılarındaki değişme aynı zamanda bir bilinç değişimine tekabül etmektedir. Bu anlamda daha eşitlikçi bir bakış açısına sahip olan kadınlar ve erkekler kendilerinden sonraki nesillere de bu bilinci aşılayacaktır. Bu bakımdan farklı kuşaklar arasındaki cinsiyet algılarındaki değişimi gözlemlemek ve yorumlamak hem kadın çalışmalarına hem de var olan problemin analizi

için bundan sonraki çalışmalara katkı sağlayacaktır. Ayrıca değişimin hangi noktada durduğunu bilmek, cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmaya yönelik geliştirilecek politika, program ve projelere destek sağlayacaktır.

III. 1. 3. Araştırmanın Soru Cümleleri

Bu betimleyici araştırmanın temel soru cümlesi “Üç Kuşak Kadının Cinsiyet Rollerini Algıları Nasıl Farklılık Gösterir?” iken, yan soru cümleleri de aşağıdakiler gibidir:

- Cinsiyet rollerindeki farklılıklar kadınların günlük faaliyetlerini ne şekilde etkiler?
- Farklı kuşaklardaki kadınların cinsiyet eşitliği algıları da farklılık gösterir mi?
- Aynı kuşaktan gelen kadınların cinsiyet rolleri algıları benzerlik gösterir mi?
- Hangi cinsiyet rolleri algıları kuşaktan kuşağa transfer olmayı sürdürmektedir?
- Hangi cinsiyet rolleri algıları kuşaktan kuşağa aktarılmamıştır?

III. 1. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada öncelikle niceliksel olarak sınırlılıklar söz konusudur. Araştırma kapsamına giren kadın sayısı, genele varılması açısından yetersizdir. Ayrıca sadece nicel anlamda değil, nitel anlamda da sınırlılıklar söz konusudur. Çünkü seçilen gruplar yeterince çeşitliliğe sahip değildir ya da yeterince homojen değildir. Örneğin, çalışmaya katılan kadınlar arasında berdel usulü evlilik yapan kadına rastlanamamıştır. Ya da doğdukları şehirler farklı olsa da hepsi Ankara’da yaşamaktadır.

Araştırmanın cinsellik ile ilgili sorularında katılımcılar özel konular olduğu için daha kısıtlayıcı yanıtlar vermişlerdir. Bu bakımdan bazı sorularda araştırma sınırlı kalmıştır.

Özellikle anket tekniğinde, her kadının yaşam hikâyesi birbirinden farklı iken, kadınların hayatlarına ait kişisel özellikler, göz ardı edilmek zorunda kalmıştır.

III. 2. Araştırmanın Metodu

Araştırmanın kuramsal ve sahaya yönelik iki ayağı bulunmaktadır. Bu doğrultuda öncelikle konuyla ilgili literatür taranmış ve daha önce yapılan çalışmalar incelenmiştir. Kuramsal çerçevede “cinsiyet”, “toplumsal cinsiyet” kavramları tanımlanmış, toplumsal cinsiyetin teorileştirilme serüveni açıklanmıştır. Toplumsal cinsiyetin sosyalizasyon ve ataerkillikle ilgili olan bağı kurulmuştur. Bu bölümde son olarak toplumsal cinsiyetle ilgili kuramlara yer verilmiştir.

Araştırmanın diğer ayağı ise saha çalışmasıdır. Her bir tekniğin avantajları ve dezavantajları göz önünde bulundurularak, saha çalışmasında nicel ve nitel teknikler birlikte kullanılmıştır. Dolayısıyla her iki yöntemde araştırmaya ayrı katkılar sağlayacağından bu yola başvurulmuştur. Saha çalışmasında nitel bir uygulama olan derinlemesine görüşme tekniğinden ve nicel bir uygulama olan anket tekniğinden faydalanılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği ile katılımcılarla daha yakın ilişkiler kurulmuş ve daha sağlam gözlem yapabilmek olanağı elde edilmiştir. Detaylar ankete kıyasla derinlemesine görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Anket sonuçlarında ise nicel kıyaslama yapabilmek şansına erişilmiştir.

III. 2. 1. Evren ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini Ankara ili içerisindeki 20 yaş ve üzeri kadınlar oluşturmaktadır. Ancak bu evrenin tamamına ulaşmak araştırma açısından uzun bir süreç gerektirdiğinden çeşitli örnekleme teknikleri kullanılarak örneklem seçilmiştir. Fakat her birey kendi kuşağıyla değerlendirilmiştir. Dolayısıyla bu aşamada rastlantısal örnekleme ve amaçlı örnekleme tekniği bir arada kullanılmıştır. Bazı durumlarda görüşme yapılan ailelerin önerisiyle farklı ailelere de ulaşılmış, yani araştırmanın bazı yerlerinde de kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır.

Bu araştırma için bahsedilen teknikler kullanılarak her kuşaktan 30 kişi, yani 20-39 yaş diliminden 30 kişi, 40-59 yaş diliminden 30 kişi, 60 ve üzeri yaştan 30 kişi olmak üzere toplamda ise 90 kadınla araştırma yapılmıştır. Derinlemesine görüşme için ise her kuşaktan 7 kişi olmak üzere toplam 21 kadınla görüşme yapılmıştır.

III. 2. 2. Veri Toplama Teknikleri

Çalışmada nicel araştırma tekniği olan anket ve nitel araştırma tekniği olan derinlemesine görüşme ile veri toplanmıştır. Anket kısmında 42 soruluk kapalı ve açık sorulardan oluşan yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır. Yapılandırılmış soru formu araştırmanın soru cümleleri temel alınarak hazırlanmıştır.

Sorular, katılımcıların sosyo-demografik profillerini tespit etmeye yönelik olmasının yanında, cinsiyet rolleri ile ilgili düşüncelerini de yansıtmaktadır. Bu çerçevede anketlerdeki açık uçlu sorulara verilen yanıtlar sonraki süreçte kategorileştirilerek soruların

tamamı kapalı uçlu hale getirilmiştir. Anket için toplam her kuşaktan 30 olmak üzere toplam 90 kişiyle görüşülmüştür. Bu süreçte öncelikle Ocak 2011’de pilot araştırması yapılmıştır. Pilot araştırmaya göre sorular yeniden düzenlenmiş ve değiştirilmiştir. Daha sonra Şubat 2011- Nisan 2011 sürecinde anket uygulanması tamamlanmıştır.

Derinlemesine görüşmelerde ise sorular önceden hazırlanmıştır. Fakat görüşme esnasında, görüşmenin akışına göre soruların dışına çıkmış ya da soruların düzeni yer yer değiştirilerek sorulmuştur. Görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanmak hedeflenmiştir fakat katılımcılar ses kayıt cihazından rahatsız oldukları için bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Dolayısıyla görüşmeler not alma şeklinde gerçekleştirilmiştir. Her kuşaktan 7 kişi olmak üzere toplam 21 kişiyle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu teknikte de öncelikli olarak sosyodemografik özellikleri tespit edilmiş sonra cinsiyet rolleri ile ilgili sorulara geçilmiştir. Derinlemesine görüşmeler de yukarıda belirtilen tarihler arasında yapılmıştır.

III. 2. 3. Veri Değerlendirme Tekniği

Çalışmanın veri değerlendirme sürecinde öncelikle yapılan anketler tek tek gözden geçirilmiştir ve açık uçlu sorulara verilen yanıtlar kategorileştirilmiştir. Bu işlemden sonra ankete verilen yanıtlar SPSS(Statistical Package For The Social Sciences) paket programı ile bilgisayara aktarılmıştır. Aktarılan verileri değerlendirmek için paket programında yer alan çeşitli veri analiz teknikleri kullanılmıştır. Betimsel ifadeleri anlamlandırmak ve sıklıkları ölçmek için frekans (% dağılımları) tablolarından faydalanılmıştır. Bazı sorular için ortalamalar hesaplanmıştır.

Anketten elde edilen veriler tablolaştırılarak değerlendirilirken, derinlemesine görüşmelerden elde edilen ifadeler ise nitel olarak sunulmuştur. Tüm veriler konusuyula ilgili başlık altında değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

IV. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde araştırmaya ilişkin bulgular yer almaktadır. Araştırma bulgularının değerlendirilmesi iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada her kuşak kendi içinde değerlendirilip çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. İkinci aşama ise üç farklı kuşağa ilişkin veriler karşılaştırılmış ve sonuca ulaşılmıştır.

Öncelikli olarak katılımcıların sosyo-demografik profilleri araştırma bulgularına yansıtılmıştır. Cinsiyet rolleri ile ilgili bulgularda ise sorular çeşitli kategorilere ayrılmıştır. Aynı kategorideki sorular aynı başlık altında değerlendirilmiştir. Kategoriler; çalışma hayatı ve eğitim, aile iş bölümü, cinsellik ve beden algısı, evlilik, iktidar ilişkileri ve aile içi karar mekanizmaları, kadına yönelik şiddet, günlük yaşam olmak üzere belirlenmiştir. Bu kategoriler kapsamında sadece nicel bulgular değil, aynı zamanda derinlemesine görüşmeler sonucu elde edilen nitel verilere de yer verilmiştir.

IV. 1. Yaşlı Kuşağın (Birinci Kuşak) Araştırma Bulguları

IV. 1. 1. Sosyo-Demografik Bulgular

Demografik özelliklerden biri olan doğum yeri verilerine bakıldığında yaşlı kuşağın büyük bir kısmının köy doğumlu olduğu ve sanayileşmenin artmasıyla birlikte kentlere göç ettikleri tespit edilmiştir. Tablo 1’de de görüldüğü gibi yaşlı kuşağın % 53,3’ü köy, % 23,3 kasaba % 13,3’ü kent ve % 10,0’u ise büyük kentte doğmuştur.

Tablo 1: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Doğum Yerleri

Doğum Yeri	SAYI	YÜZDE
Büyük Kent	3	10,0
Kent	4	13,3
Kasaba	7	23,3
Köy	16	53,3
Toplam	30	100,0

Araştırma grubuna en uzun süreyle yaşadığı yer sorulduğunda Tablo 2’de de görüldüğü gibi % 66,7’si büyük kent, % 20’si köy, % 10’u kasaba ve % 3,3’ü ise kent yanıtını vermiştir.

Tablo 2: Yaşlı Kuşaktan Kadınların En Uzun Süreyle Yaşadıkları Yer

En uzun süreyle yaşadığı yer	SAYI	YÜZDE
Büyük Kent	20	66,7
Kent	1	3,3
Kasaba	3	10,0
Köy	6	20,0
Toplam	30	100,0

Örneklemin yaşlı kuşak kısmını oluşturan kadınların yaş dağılımlarına baktığımızda (Tablo 3) % 10’u 67, % 10’u 68 ve % 10’u ise 68 yaşındadır. Diğer yaşlar ise Tablo 3’de olduğu gibi daha az oranlarda bir dağılım göstermektedir. Araştırmaya katılan birinci kuşak kadınların yaş ortalamalarına bakıldığında ise 70 olduğu görülmektedir. Yaş ortalamaları tabloların alt kısmında belirtilmiştir.

Tablo 3: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Yaş Dağılımları

Yaş	SAYI	YÜZDE
60	2	6,7
61	1	3,3
63	1	3,3
64	1	3,3
65	2	6,7
66	1	3,3
67	3	10,0
68	3	10,0
69	3	10,0
70	2	6,7
72	1	3,3
73	1	3,3
74	1	3,3
75	1	3,3
76	1	3,3
77	1	3,3
78	1	3,3
80	2	6,7
81	1	3,3
82	1	3,3
Toplam	30	100,0

Ortalama: 70,13.

Yaşlı kuşak kadınlara medeni durumları sorulduğunda Tablo 4’de de görüldüğü gibi % 56,7’si evlidir, % 43,3’ünün de eşi ölmüştür. Yaşlı kuşak katılımcılar arasında dul olan ya da hiç evlenmemiş olan yoktur.

Tablo 4: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Medeni Durumları

Medeni Durum	SAYI	YÜZDE
Evli	17	56,7
Esi ölmüş	13	43,3
Toplam	30	100,0

Sosyolojik verileri ve özellikle cinsiyet rollerini belirleyen bir diğ er unsur da evlenme şek illeridir. Yaş lı kuş ak kadınların % 50'si görü cü usulü ile birbirini tanımadan, % 33,3'ü görü cü usulü ile sonrasında tanış ıp onaylayarak % 10'u tanış ıp anlaşı larak ve % 6,7'si akraba evliliğı ile evlenmiştir (Tablo 5).

Tablo 5: Yaş lı Kuş akтан Kadınların Evlenme Ş ekilleri

Evlenme Şekli	SAYI	YÜZDE
Görü cü usulü ile birbirlerini tanımadan	15	50,0
Görü cü usulü ile sonrasında tanış ıp onaylayarak	10	33,3
Tanış ıp anlaşı larak	3	10,0
Akraba evliliğı	2	6,7
Toplam	30	100,0

Araşt ırmaya katılan bu grubun Tablo 6'da da görü ldü ğ ü gibi % 43,3'ü ilkokul mezunu, % 23,3'ü okuryazar ve % 20'si okuryazar değı ldir.

Tablo 6: Yaş lı Kuş akтан Kadınların Eğı tim Düzeyleri

Öğ renim Durumu	SAYI	YÜZDE
Okuryazar değı l	6	20,0
Okuryazar	7	23,3
İ lkokul Mezunu	13	43,3
Ortaokul Mezunu	2	6,7
Lise Mezunu	1	3,3
Ö n Lisans	1	3,3
Toplam	30	100,0

Araştırmaya katılan yaşlı kuşaktan kadınlara meslek durumları sorulduğunda Tablo 7’den de görüldüğü gibi % 90’ı ev dışında herhangi bir işe sahip olmadığını, % 10’u ise emekli olduğunu belirtmiştir. Bu kuşağın büyük çoğunluğu çalışmamaktadır.

Tablo 7: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Meslek Durumları

Meslek Durumu	SAYI	YÜZDE
Ev dışında herhangi bir işe sahip değilim	27	90,0
Emekli	3	10,0
Toplam	30	100,0

Bu kuşağın % 90’ı ev dışında herhangi bir mesleğe sahip olmadığından ötürü Tablo 8’de de görüldüğü gibi % 90’ı sadece eşinin maaşıyla ve % 10’u da hem eşinin maaşıyla hem de kendi maaşıyla gelir kaynağı oluşturmaktadır.

Tablo 8: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Hane Gelir Kaynakları

Evin Gelir Kaynağı	SAYI	YÜZDE
Sadece eşimin maaşıyla	27	90,0
Hem eşimin hem benim maaşım	3	10,0
Toplam	30	100,0

Yaşlı kuşak kadınların aile tiplerine bakıldığında, Tablo 9’da da görüldüğü gibi % 56,7’si çekirdek aile, % 43,3’ü ise geniş ailedir.

Tablo 9: Yaşlı Kuşak Kadınların Aile Tipi

Aile Tipi	SAYI	YÜZDE
Çekirdek Aile	17	56,7
Geniş Aile	13	43,3
Toplam	30	100,0

Katılımcılara kardeş sayıları sorulduğunda Tablo 10’da görüldüğü gibi % 26,7’si 2 kardeşe sahiptir, % 20’si 3, % 20’si 4 kardeşe sahiptir. Diğer veriler ise daha düşük oranlarda Tablo 10’daki gibidir. Yaşlı kuşaktan kadınların en az kardeş sayısı 2 ve en çok da 9’dur. Bu kuşağın kardeş sayısı ortalaması ise 4’tür.

Tablo 10: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Kardeş Sayısı

Kardeş Sayısı	SAYI	YÜZDE
2	8	26,7
3	6	20,0
4	6	20,0
5	3	10,0
6	2	6,7
7	3	10,0
8	1	3,3
9	1	3,3
Toplam	30	100,0

Maksimum: 9, Minimum: 2, Ortalama: 4,10

IV. 1. 2. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Bulgular

IV. 1. 2. 1. Çalışma Hayatı ve Eğitim

Bu bölümde çalışma yaşamı ve eğitim ile ilgili önermeler yaşlı kuşak kadınlara sunulmuştur. Tablo 11’de görüldüğü gibi katılımcıların % 80’i “erkeğin maddi gücü yeterliyse kadın çalışmamalıdır” önermesine katılmıştır ve % 20’si bu önermeye katılmamıştır. Bir diğer önerme de “kadınlar evlerine vakit ayırabilecek işlerde çalışmalı” ifadesidir. Bu ifadeye yaşlı kuşağın tamamı katılmıştır. “Çalışma hayatında kadınlara ve erkeklere eşit işe, eşit ücret verilmelidir” önermesine ise bu kuşağın % 86,7’si katılırken, % 13,3’ü katılmamıştır. Derinlemesine görüşmeye katılan yaşlı kuşak kadınların hiç biri eve gelir getiren bir işte çalışmamıştır. Köyde yaşayan kadınların bazıları ise tarlada çalışmışlardır. Fakat buradan bir gelir elde etmemişlerdir. Hane halkı gelirinin eşlerine ait olduğunu belirtmişlerdir. Kadınların meslek sahibi olması ile ilgili görüşmeye katılan kadınların düşünceleri ise şöyledir:

“ ... Meslek sahibi olmak iyi bir şey... Biz bilmiyorduk çalışmayı. Şimdi çalışan kadınlar ne güzel. Elleri ekmek parası getiriyor. Kocalarına muhtaç yaşamıyorlar. Biz de kocanın eline bakıyoruz. Tüm hayatımız böyle geçti.” (Okuryazar-60)

“... Kadınların işi olursa herkes ezemez o kadını. Söz söyleme hakkı olur. Çalışmayanlar daha çok eziliyor. Biz ezildik yeni nesil ezilmesin en azından... O yüzden kadınların çalışması gerekir.” (Okuryazar-68)

Örnekler de görüldüğü gibi yaşlı kuşaktan derinlemesine görüşmeye katılan kadınların çoğu kadınların çalışması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Bu durumun gerekçesi olarak da kocalarına muhtaç yaşamama isteklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca “şimdiki gençler daha akıllı” ifadesi de çalışmadıklarından dolayı pişman olduklarının bir sonucudur. Yaşlı kuşak, kadınların çalışması gerektiği sonucuna kendi yaşam tecrübelerinden yola çıkarak ulaşmışlardır. Kendi yaşam tecrübelerinden yola çıkarak sonuca ulaştıkları bir başka konu da kadınların okuması gerektiği üzerinedir. 69 yaşında bir kadının ifadeleri şöyledir:

“... Bir kadın çalışmalıdır. Çalışmasan bile okuyacaksın bu devirde. Hem eve katkı olur hem de kocana minnet etmezsin. Sürekli erkeğin elini gözlemezsın. Şimdiki gençler çok akıllı. Bizim gibi koca elini gözlemiyorlar.” (İlkokul mezunu-69)

Kadınların çalışmasının ve istihdam edilmesinin önündeki en temel engellerden biri ataerkil kültür etrafında şekillenen kadının ev ile özdeşleştirilmesi sorunudur. Bu anlamda kadının çalışması bir gereklilik olarak görülmez. Bu durum kadının toplumda önce “anne”, “eş” olarak görülmesinin bir sonucudur. Kadının ev merkezli konumlandırılmasını destekleyen 67 yaşında bir kadının düşünceleri ise şöyledir:

“... Erkek evin geçimini sağlayamıyorsa kadın da çalışsın ama erkek yeteri kadar para getiriyorsa, gerek yok kadının çalışmasına. Erkek zaten idare ediyorsa kadın da evine zaman ayırır.” (Okuryazar değil-67)

Cinsiyet rolleri ile ilgili olarak bir diğer kalıp yargı da erkeğin öğrenim düzeyi ile ilgilidir. Toplumda erkeklerin öğrenim düzeyinin kadınlardan yüksek olması beklenir.

Bu araştırmaya katılan yaşlı kuşak kadınların tamamı “evlilikte erkeğin öğrenim düzeyi kadından düşük olmamalıdır” önermesine katılmıştır. Ayrıca “yüksek yönetici olmak sadece erkeklerin yapabileceği bir iştir” önermesine ise % 53,3’ü katılmamıştır, % 40’ı katılmıştır ve % 6,7’si ise kararsız kalmıştır. Yaşlı kuşaktan, kadınların yönetici olmasını destekleyenlerden bazıları kendi kuşaklarının değil de günümüzdeki kadınların yönetici olmaya daha yatkın olduklarını belirtmişlerdir. 60 yaşında bir kadının sözleri şöyledir:

“ ...Yönetici olan kadınları destekliyorum. Şimdiki kadınlar çok zeki. Üstesinden gelebilirler böyle işlerin.” (Okuryazar-60)

Başka bir fikir de ev işlerinin karmaşık olduğu, bu yüzden evi yöneten kişinin büyük işleri de yönetebileceği üzerinedir. 60 yaşında okuryazar bir kadın bu düşünceyi tek bir cümle ile şöyle benimsemiştir:

“...Evi yöneten kadın, büyük işleri de yönetir.” (İlkokul mezunu-60)

Kadınların yönetici olmasını desteklemeyenler arasında ilginç sonuçlara rastlanmıştır. Yöneticilik tam da erkek egemen kültürün bir yansıması olarak erkek işi olarak algılanmıştır. Hatta 68 yaşındaki bir kadın, hemcinsinin yöneticilik yapması için “cesur” olması gerektiğini öne sürmüştür:

“...Erkeklerin işi gibi geliyor bana. Yani onlara daha uygun gibi... Yapabiliyorsa da yapsın. Biraz cesaret ister.(Okuryazar-68)

Görüldüğü gibi bu örnekte, hem yönetici olmak erkeğe atfedilmiştir hem de “cesaret” ve “cesur” olma kavramları erkeksileştirilmiştir. Tıpkı Bem’in “Cinsiyet Rolü Envanteri” kuramında bazı kavramların erkekleştirilmesi, bazılarının da kadınsılaştırılması gibi. Bazı kadınlar ise kadınların patron olması durumunu devrin kötüleşmesi olarak yorumlamaktadır. Çünkü kadının yeri evidir anlayışına sahip bireyler için, kadınların çalışması bir tarafa, yönetici olması oldukça ters bir düşünce olarak algılanır. 67 yaşında okuryazar olmayan bir kadın konuyla ilgili düşünceleri bu bakış açısını özetler:

“... Devir kötüleşti kadınlar patron oluyorlar artık. Hâlbuki ne işi var oralarda... Otursun evinde. Kadına göre değil.” (Okuryazar değil-67)

Nicel araştırmaya katılan kadınlara “Çalışan bir anne çalışmayan bir anne kadar çocuklarıyla iyi ilişki kurabilir” önermesi verilmiştir. Yaşlı kuşağın % 63,3’ü bu ifadeye katılmamıştır, % 36,7’si katılmıştır. Sonuçta yaşlı kuşağın büyük bir kısmı çalışan kadınların çalışmayan kadınlar kadar çocuklarıyla iyi ilişki kurabileceğini düşünmemektedir. Bu durum kuşkusuz kadının toplumda öncelikli olarak anne rolü ile benimsenmesinin sonucudur. Annelik rolü ise ev içi ile özdeşleştirilen bir durum olarak algılandığı için, çalışan kadının anneliği başarısız olarak betimlenir. Bu algıları destekleyen ifadeler şöyledir:

“... Çalışan annelerin akşam eve geldiklerinde sordukları iki soru var. Çocuğum yemeğini yedi mi? Uyudu mu? Çalışan kadın başka bir şey bilmez çocuğu ile ilgili. Erkek gibi sabah gider akşam gelir. Çocuklarının neyi sevip sevmediğini bile bilmez. Ama çalışmayan anne sabahtan akşama kadar çocuğu gözü önünde olduğu için, çocuğunu iyi bilir. Huyunu suyunu bilir.” (İlkokul mezunu-60)

“...Çalışan kadın çocuklarına iyi bakamıyor bu da bir gerçek. Eve geç geliyor. O zaman da çocuğun uykusu geliyor yatıyor. Birçok çalışan kadın çocuğunun yüzünü bile göremiyor.” (İlkokul mezunu-69)

Görüşmeye katılan yaşlı kuşak arasında sayılıları az da olsa çalışan kadının çocuğuna iyi bakabileceğini düşünenler de vardır. Bu düşünceyi savunan kadınlar ise akıllı ve becerikli olan herkesin çocuğuna iyi bakabileceğini dile getirmişlerdir. Bu düşünceyi dile getirenlerin fikirleri şöyledir:

“...Bir kadının çocuğuna bakması için illa çalışmıyor olması gerekmez. Çalışan kadın da çocuğuna bakar. Ama bence önemli olan akıllı olmasıdır. Akıllı ise her koşulda çocuğuna bakar.” (Okuryazar-60)

“... Çalışmayan kadınlar da çocuklarına bakabilir. Önemli olan kadının becerikli olmasıdır. Becerikli olan kadın çalışsa da çocuklarına bakar.”(Okuryazar-68)

Kadınların çalışma hayatına girmesi, kamusal alanda kadının varlığı açısından önemli bir ilerleme olmasına karşın, toplumda kadına atfedilen toplumsal roller hala geçerliliğini korumaktadır. Dolayısıyla da meslek ediminde bu toplumsal roller büyük oranda etkili olmaktadır. Kadınların ev içinde yürüttüğü rollerin yerine getirilmesi zorunluluğu, çalışma saatleri bakımından daha esnek olan işlere yönelmesi sonucunu doğurmuştur. Bu yargıları destekleyen bazı ifadeler şöyledir:

“...Ben kadınlara öğretmenliği çok yakıştırıyorum. Hem çoluğuna çocuğuna bakabiliyorlar. Hem de yaz tatilinde rahat rahat gezebiliyorlar. Erkekler ne işte olursa olsun çalışıyor.” (Okuryazar değil-73)

“...Kadınlara en çok öğretmenlik yakıştırıyor. Yarım gün çalışıyorlar. Evlerine gelip çocuklarıyla ilgileniyorlar. Erkeğe ne olursa yakıştırıyor. Tembel erkeklere de memurluk yakıştırıyor.” (İlkokul mezunu-69)

Mesleklerin cinsiyetleştirilmesi kadını ve erkeği belirli mesleklere yöneltir. Fakat bu noktada eşitsizliği kamçılamanın asıl unsuru ise, kadın için yaratılan alanın oldukça dar olmasıdır. Kadının istihdam edildiği alanlar daha kısıtlı iken, erkeklerin her işi yapabileceği düşüncesinden beslenerek alanları genişletilmiştir. Bu yargı görüşmeye katılan yaşlı kuşak arasında da vardır:

“...Öğretmenlik ve memurluk kadınlara yakıştırıyor. Köydeyse dam küremek uygundur kadına. Erkeğin elinden her iş gelir.” (Okuryazar değil-67)

“...Kadına en çok öğretmenlik yakıştırıyor. Geliyor evine bakabiliyor. Erkek ise her işi yapar. Ev işi hariç her işi yapar.” (Okuryazar değil-75)

Bu bölümle ilgili diğer bir önerme de “siyaset erkeklerin uğraş alanıdır” ifadesidir. Bu kuşağın % 60’ı bu ifadeye katılmıştır, % 33,3’ü katılmamıştır ve % 6,7’si konu hakkında kararsız kalmıştır. Ayrıca “ailenin maddi durumu iyi değilse sadece erkek çocuk okutulmalıdır” ifadesine ise yaşlı kuşağın % 80’i katılmamıştır, % 10’u katılmamıştır ve % 10’u da konu hakkında kararsız kalmıştır.

Tablo 11: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Çalışma Hayatı ve Eğitim ile İlgili Düşünceleri

Çalışma Yaşamı ve eğitim ile İlgili Önergeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Erkeğin maddi gücü yeterliyse kadın çalışmamalıdır.	24	80	-	-	6	20	30	100
Kadınlar evlerine vakit ayırabilecek işlerde çalışmalıdırlar.	30	100	-	-	-	-	30	100
Çalışma hayatında kadınlara ve erkeklere eşit işe eşit ücret verilmelidir.	26	86,7	-	-	4	13,3	30	100
Evlilikte erkeğin öğrenim düzeyi kadından düşük olmamalıdır.	30	100	-	-	-	-	30	100
Yüksek yönetici olmak sadece erkeklerin yapabileceği bir iştir.	12	40,0	2	6,7	16	53,3	30	100
Çalışan bir anne çalışmayan bir anne kadar çocuklarıyla iyi ilişki kurabilir.	11	36,7	-	-	19	63,3	30	100
Siyaset erkeklerin uğraş alanıdır.	18	60,0	2	6,7	10	33,3	30	100
Ailenin maddi durumu iyi değilse sadece erkek çocuk okutulmalıdır.	3	10,0	3	10,0	24	80,0	30	100

IV. 1. 2. 2. Aile İçi İş Bölümü

Aile içi iş bölümü toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en çok yansıdığı alanlardan biridir. Yaşlı kuşağın konuyla ilgili fikirlerine baktığımızda eşitlikten yana bir tutum sergilemediklerini görmekteyiz. Tablo 12’de de görüldüğü gibi katılımcılara sunulan

“ailede ev işleri eşler arasında eşit paylaşılmalıdır” önermesine bu kuşağın % 76,7’si katılmıyorum yanıtını işaretlemiştir. “Ailede çocukların bakımından ve temizlik işlerinden anne sorumlu olmalıdır” önermesine ise % 93,3’ü katılmıştır ve % 6,7’si katılmamıştır.

Tablo 12: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Aile İçi İş Bölümü ile İlgili Düşünceleri

Ev içi ve ev dışı işbölümü ile ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ailede ev işleri eşler arasında eşit paylaşılmalıdır.	4	13,3	3	10,0	23	76,7	30	100
Ailede çocukların bakımından ve temizlik işlerinden anne sorumlu olmalıdır.	28	93,3	-		2	6,7	30	100
Evin onarım işleriyle erkek ilgilenmelidir.	28	93,3	1	3,3	1	3,3	30	100
Borç ödeme, yatırım yapma gibi ev dışı işler erkeğin sorumluluğunda olmalıdır.	25	83,3	-		5	16,7	30	100

Yaşlı kuşağın kadın rollerine ilişkin beklentileri ev içi işlerle biçimlendirilirken, erkeğe ilişkin rol beklentileri de daha çok ev dışı işlerle özdeşleşmiştir. Ev içi işlerde ise tamir, onarım gibi işleri erkeğin yapması gerektiği fikrini benimsemişlerdir. Dolayısıyla “evin onarım işleriyle erkek ilgilenmelidir” önermesine katılımcıların % 93,3’ü katılmıştır. Benzer şekilde “borç ödeme, yatırım yapma gibi ev dışı işler erkeğin sorumluluğunda olmalıdır” önermesine de % 83,3 katılmıştır, % 16,7’si ise katılmamıştır. Yaşlı kuşağın ev içi iş bölümü ile ilgili düşünceleri ise şöyledir:

“... Ev ile ilgili her türlü işten ben sorumluyum. Kocamın yemişini bile kendim ayıklayıp çocuk gibi ağzına veririm. O evde olan hiçbir işe elini bile sürmez. Çocukları da hep ben büyüttüm. Kocam sadece çocukları sevdi... Doğru olan da bu... Erkek kısmı ev işleriyle ilgilenmez. O ekmek parası getirsin yeter.” (60-Okuryazar)

“...Bizim adetlerimizde ev işlerini hep kadınlar yapar. Ben de öyle bir kadını. Kocam ölmeden önce de ben yapardım. Biz böyle gördük. Yuvayı dişi kuş yapar. Kocalarımızın işi değil bize yardım etmek, onlar para getirir eve... Bir tek tamir etme işini biz bilmeyiz o erkek işidir. Anlamadığımız şeyi neden yapalım? Onu da biz yaparsak... Kadının eline yakışmaz.” (68-Okuryazar)

Görüldüğü yaşlı kuşak kadınlar, tam da eril kültürün biçimlendirdiği şekilde, ev içi işlerle kadınları, tamir ve ev dışı işlerle de erkekleri özdeşleştirmişlerdir. Ayrıca toplumda kalıplaşarak kuşaktan kuşağa aktarılan toplumsal cinsiyetin baskın olduğu atasözlerini ya da söylemleri de benimsemişlerdir. Yukarıda iki örnekte görüldüğü gibi “yuvayı dişi kuş yapar”, “erkek kısmı ev işleriyle ilgilenmez” bu kalıp sözlerden bazılarıdır. Yaşlı kuşağın bu kategorileştirmeyi çok net bir biçimde benimsediğini 60 yaşında bir kadının “ herkes işlerini bilmeli” sözünden de ya da aşağıdaki ikinci örnekteki gibi 75 yaşındaki kadının ev ile kadını bir elmanın iki yarısı gibi algılamasından da anlamak mümkündür:

“...Ev işlerinden evin hanımı sorumlu olmalıdır. Eşim ölmeden önce de her işe ben koştururdum. Şimdi de kendi işimi kendim görüyorum. Erkek çalıştığı için eve yorgun gelir. Önünde aş ister. Kadın da yapmalı, doğru olanı budur. Herkes işlerini bilmeli...” (60-İlkokul mezunu)

“...Ev deyince her şeyi kadın yapar zaten. İki bir elmanın iki yarısı gibidir. Erkek ev işlerine elini sürmez. Benim kocam sadece hasta olduğumda yardım ederdi. Çok bunalıyordum çoğu zaman. Ama beni dışarı çıkartıp şöyle bir gezdirirse her şeyi unuturdum. Yorgunluğum biterdi. Bir tek tamire elime sürmezdim. Onu kocam yapardı.”
(75-Okuryazar değil)

Araştırmaya katılan yaşlı kuşağın büyük bir kısmının köyden kente göç ederek geldiği de göz önünde bulundurulursa, köy yaşamındaki iş bölümünden de bahsetmek gerekir. Köy yaşamında tarlada çalışma hayatı ve ev içi sorumluluklar kadın üzerinde çifte baskı oluşturur. Görüşmeye katılanlar arasında geçmişte yaşadıkları bu zorlukları dile getirenler olmuştur. Köy yaşamında kadının günlük pratiğini anlamak açısından şu örnekler yeterince bilgi sunmaktadır:

“...Ben hem tarlada çift sürerdim. Hem de evin yemeğini, temizliğini yapardım. Bu arada da 2 tane çocuk büyüttüm. Derdim çok benim... Kitap yazılır anlattıklarımından. Bazı zamanlarda ayaklarım tutmaz hale gelirdi köyde yaşarken. Bir de bu yaptıklarımından kıymet de görmezdim. Hem kaynanam hem de eşim döverdi beni. Komşuma ekmek verdim diye kaynanamdan az dayak yemedim. Köyden Ankara'ya geldik. Şimdi belki tarlada çalışmıyorum ama yine evin her işine ben koşturuyorum. Bir tek tamiri kocam yapar.” (73-Okuryazar değil)

“...Köyde sabah kalkardım. Önce 7-8 tane inek sağardım. Sonra kahvaltıyı hazırlardım. Sonra da gün ağarana kadar tarlada kalırdım. Sırtıma bebeği sarar öyle giderdim tarlaya... Kocamın evde iş yapması bir yana tarlada bile çalışmazdı. Sabahtan giderdi kahveye. Akşama kadar orada kalırdı. Evin tamiri olursa bile başkalarına

yaptırırdı. Her işi ben yaptım anlayacağın. Kocamın ev işi yapmasını istemem zaten erkeğe yakışmaz ama tarlada çalışması gerekirdi. Ben evin hem erkeğiydim hem de kadını...” (67-Okuryazar değil)

IV. 1. 2. 3. Cinsellik ve Beden Algısı

Toplumumuzda cinselliğe yüklenen anlam da kadın ve erkek için farklılık göstermektedir. Evlilik öncesi beraberlik erkekler için normal karşılanırken, kadınlar için bu durum toplum tarafından namus meselesi haline getirilmiş bir konudur. Halen ülkemizde namus cinayetleri işlenmektedir ve bekaret kadınlar için kutsal sayılmaktadır. Araştırmaya katılan yaşlı kuşağın tamamı Tablo 13’de de görüldüğü gibi “kadın evlendiğinde mutlaka bakire olmalıdır” önermesine katılmıştır. Benzer şekilde bu kuşaktan görüşmeye katılanların hepsi de bekareti desteklemişlerdir. 60 yaşında bir kadının namus ile ilgili düşünceleri şöyledir:

“...Bakire olmak tüm kadınlar için önemlidir. Kocana karşı gururla, göğsünü gere gere gidersin. Sana laf söyleyemez. Bizim zamanımızda çarşafa bakarlardı. Çarşafında kan olan kadın göğsünü gere gere dolaşırdı meydanda. O yüzden çok önemli bakire olmak. Senin temizliğinin göstergesidir. Bakire olmayan kadın temiz değildir. Alnı açık değildir. Kocasını onu kapının önüne koyarsa söyleyecek lafı olmaz. Namus da bana kalırsa bakireliğini koruyan kadındır. Kadın korumazsa bozulur. Namussuz olur. Tüm kadınların namuslu olması gerekir.” (60-Okuryazar)

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi bakire olmak kadınlar için “temizlik” saflık” kavramlarıyla özdeşleştirilmiştir. Namus ve bekaret eş değer tutulmuştur. Ayrıca

yaşlı kuşaktan birçok kişinin görüşmeler sırasında sıklıkla dile getirdiği bir durum da çarşaf kontrolü geleneğidir. Çarşaf kontrolü geleneği ise toplumun kadının bakireliğini denetim altına almanın belki de açıktan ifadesidir. Görüşmeler sırasında 68 yaşında bir kadının çarşafın oyalı ve işlenmiş olduğuna dair verdiği bilgi de oldukça çarpıcıdır. Bekaret kontrolü için hazırlanan çarşafın oyalı, işlenmiş olması da bekarere verilen önemin bir başka kanıtıdır. 68 yaşındaki kadının ifadeleri şöyledir:

“...Bakire olmak önemlidir. Kocanın karşısına alnın açık çıkarsın. Bizim çarşaflarımız vardı eskiden. Bakire olan kadının kanının olduğu çarşaf ertesi gün herkese gösterilirdi. Hatta oyalı işlenmiş bir çarşaftır. O çarşaf alnımızın akıdır. Namus da bence kızın kızlık zararının bozulmamasıdır. Bozulduysa namusunu kaybetmiş demektir.” (68-Okuryazar)

Bu kuşağın bekaret konusunda dile getirdiklerinden, toplumun ya da sosyal çevrenin de kadının bedeni konusunda ne kadar söz sahibi olduğunu anlamak mümkündür. Öyle ki bakire olmayan bir kadının hem yeni evlilik hayatından, hem de kendi ailesi tarafından dışlanması söz konusudur. 75 yaşındaki bir kadının sözleri bu durumu doğruluyor:

“...Bakire olmadan olmaz. Sabah bakmaya gelir kocanın akrabaları, bazılarında çarşaf gösterilir. Bakire olmazsan kül olursun. Ne annen baban eve geri alır seni, ne de kocan kabul eder o şekilde. Köyden bile kovarlardı eskiden. Namus değişir. Bazısı diliyle namussuzluk yapar. Erkeği aldatmaz ama diliyle aldatır. Bence o da namussuzluktur. Bir de bakire olmamak da namussuzluktur. O hepten namussuzluk. Tecavüz uğrayanlar dışında tabi... Onların yapacak bir şeyi yok.” (75-Okuryazar değil)

Bakireliğin kutsallaştırılmasının gerekçeleri olarak toplumda özcü bir yaklaşımla kadının ve erkeğin doğalarının farklı olduğu görüşü ileri sürülür. Ataerkil dilin bu yaklaşıma göre iddia ettiği fikir erkeklerin cinsel dürtülerinin kadınlardan daha fazla olduğu üzerinedir. 60 yaşında bir kadın bu ataerkil söylemi şu sözleri ile açıklamıştır:

“...Kadınların tabiatları gereği bakire olmaları gerekir. Çünkü kadın kısmı kendini tutar. Nefsine hakim olur. Ama erkekler olamaz. O yüzden de adetlerimiz, anneannelerimiz böyle öngörmüşler. Bir de bakire olmayan kadın günah da işlemiş olur dinimize göre... Namussuz kişi bakireliğini kaybetmiş kişidir öncelikle. Sonra da yalancı, karaktersiz kişilere namussuz denir.” (60-İlkokul mezunu)

Tablo 13: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Cinsellik Ve Beden Algısı İle İlgili Düşünceleri

Cinsellik ve beden algısı ile ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadın evlendiğinde mutlaka bakire olmalıdır.	30	100	-	-	-	-	30	100
Kadınlar makyaj ve görsel bakımlarını kendileri için yapmalılar.	10	33,3	3	10,0	17	56,7	30	100
Erkekler ilişkilerde çapkınlık yapabilirler.	6	20,0	2	6,7	22	73,3	30	100
Gebe olmaktan korunmak sadece kadının görevidir.	10	33,3	2	6,7	18	60,0	30	100
İlişkilerde kadın istemediği takdirde cinsel birlikte reddedebilir.	14	46,7	3	10,0	13	43,3	30	100

Bu başlık altında incelenecek diğer önerme de “ilişkilerde kadın istemediği takdirde cinsel birlikteliği reddedebilmelidir” ifadesidir. Bu ifadeye katılımcıların % 46,7’si katılmıştır, % 43,3’ü katılmamıştır ve % 10’u kararsız kalmıştır. “Erkekler ilişkilerde çapkınlık yapabilirler” ifadesine ise katılımcıların % 73,3’ü katılmamıştır, % 20’si katılmıştır ve % 6,7’si ise konu hakkında kararsız kalmıştır (Tablo 13). Görüşmeye katılan kadınlar da erkeklerin çapkınlık yapmaması gerektiğini düşünseler de, çoğu zaman çapkınlıklara göz yumduklarını dile getirmişlerdir:

“...Çapkınlık yapan erkekler doğru yolda değiller. Bence yapmamalılar. Ama erkeklerin çoğu çapkınlık yapıyorlar. Bazen görmezlikten geliyoruz. Ne yapalım yuvamız yıkılmasın diye böyle gözümüzü kapatmalıyız.” (60-Okuryazar)

“...Çapkınlık çok yapıyor erkekler. Ama çoğu zaman görmezlikten geliyorsun. Ne yapacaksın ki... Güvencem olmadığı için mecbur çapkınlıklarını görmezlikten geliyorum. Çalışıyor olsaydım görmezlikten gelmezdim.” (73-Okuryazar değil)

Görüldüğü gibi ifadelerde kadınlar erkeklerin çapkınlık yapmasına mecburen sessiz kaldıklarını dile getirmişlerdir. Görüşmelerde erkeklikle çapkınlığı özdeşleştiren kadınlar da vardır. 75 yaşındaki katılımcı bu özdeşleştirmeyi şöyle dile getirmiştir:

“...Eee, erkek tabii haliyle çapkınlık yapacak. Erkek bu... Ama çocukların hatırı için katlanacaksın. Çapkınlığın günahını da erkek kendisi çekmelidir.” (75-Okuryazar değil)

Toplumda erkek ve kadın cinselliğinin nasıl algılandığının devlet tarafından da desteklenen en somut göstergelerinden biri de genelevlerdir. Bu anlamda bu kuşağın genel evlere yüklediği anlamı bilmek araştırma açısından önemlidir. Bu grup ataerkil kültürün toplumda yarattığı bilinçten bağımsız düşünmemektedir. Çünkü yapılan görüşmelerde genel evler tam da erkek egemen anlayışın bir ürünü olarak, gerekli ve vazgeçilmez olarak yerler olarak algılanmıştır. Buna gerekçe olarak da kadınlar erkeklerin önlenemez dürtülerini öne sürmüşlerdir. 60 yaşında bir kadının sözleri bu bakış açısını özetliyor:

“...Erkekler bana kalırsa genel eve gitmesinler ama mecburlar onlar da ne yapsınlar. İhtiyaçları var. Gitmezlerse duramazlar. Kadınlar kendini tutar ama erkek tutamaz. Gitsinler o yüzden. İhtiyaçlarını gidersinler. Bize laf söylemek düşmez.” (60-Okuryazar)

Ataerkil kültürde genel evler aynı zamanda toplumda tecavüz ve taciz gibi olayların önlenmesi için bir emniyetmiş gibi algılanır. Bu erkek söylemini yaşlı kuşaktan kadınlar da benimsemişlerdir. Hatta çocuklarına bu konuda adeta eğitim verir gibi genel evlere yönlendiren aileler de var. 60 yaşındaki bir kadının sözleri bu durumu özetliyor:

“...Bir teyzemiz vardı. Kendi oğluna genel eve gitsin diye para veriyordu. Biz de sorduk niye böyle yapıyorsun dedik. Çok doğru bir laf dedi. ‘erkekler genel eve gitmezlerse sağa sola, komşuların kızlarına saldırırlar.’ Bence çok doğru söylüyor. Genel evler emniyet gibidir. Erkeklerin gitmesi gerekir.” (60-İlkokul mezunu)

Erkeklerin genel eve gitmesi toplumda o kadar meşru bir duruma dönüşmüştür ki araştırmaya katılan bu gruptan bazıları evliyken dahi erkeklerin genel eve gidebileceği

koşullardan bahsetmişlerdir. Aşağıdaki iki örnek bu durumu açıklamaktadır. Kadın şehir dışına çıkmışsa erkeğin genel eve gitmesi normaldir algısı bunlardan biridir:

“...Evliyen kadınla erkek başka şehirlere gitmişse, örneğin kadın kendi ailesine gitmişse eşi de yalnız kalmışsa genel eve gidebilir kocası. Çünkü ihtiyacı var. Ama karısı dibindeyken elin kadınlarına gitmesi doğru kaçmaz.” (75-Okuryazar değil)

“... Evliyse genel eve gitmesi yanlış erkeğin. Karısı dururken ne gerek var. Ama bazı kadınlar arkasını dönüp yatıyorlar. O zaman adam tabii gidecek. Genç delikanlılar da zaten gider. Gitmezlerse kadınlara saldırırlar.” (69-İlkokul mezunu)

Katılımcılara sorulan bir diğer önerme de “gebe olmaktan korunmak sadece kadının görevidir” ifadesidir. Yaşlı kuşağın % 60’ı bu ifadeye katılmamıştır, % 33,3’ü katılmıştır ve % 6,7’si ise konuyla ilgili kararsız kalmıştır. Bu grup konuyla ilgili daha çok erkeklerin bu konuda kendileri kadar sorumlu olmadığını sıklıkla dile getirmiştir. Katılımcılar bu anlamda bu konuyla ilgili benzer şeyler söylemişlerdir. 68 yaşındaki bir kadının düşünceleri yaşlı kuşağın genel fikrini vermektedir:

“...Gebelikten korunmaya hem erkek hem kadın dikkat etmeli ama erkekler genelde umursamazlar. Bizim kadar umurlarında olmuyor. Çocuğu onlar doğurup büyütüyorlar da ondan...” (68-Okuryazar)

Beden algısı ile ilgili değerlendirmeler incelendiğinde yaşlı katılımcıların % 56,7’si kadınların makyaj ve görsel bakımlarını kendileri için yapmamaları gerektiğini düşünmüştür. % 33,3’ü kendileri için görsel bakımlarını yapmaları gerektiğini düşünürken,

% 10'luk kısım ise konu hakkında kararsız kalmıştır. Bu konuyla ilgili katılımcılardan bazıları kadının “bakımsızlığı” sonucu erkeğin aldatmasını haklı görebileceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla bakımsızlık sonucu erkeğin aldatması meşru bir durum olarak algılanmaktadır. 60 yaşında bir kadının düşünceleri şöyledir:

“...Kadınlar kendilerine baksınlar. Her akşam kocalarının karşısına çıkıyorlar. Kadın kendini salarsa koca başka kadınlara gider. En çok kocaları için süslenip püslensinler.” (60-Okuryazar)

Bu kuşakta kadının bedenini denetimini dinle açıklayan kadınlar da vardır. Aşağıdaki iki örnekte görüldüğü gibi bu katılımcılar kadınların sadece eşlerine süslenmeleri gerektiğini, eğer başka bir nedenle bakımlı olunursa bunun günah sayılacağını dile getirmişlerdir:

“...Yabancıya niye güzel görüneyim ki kocam dururken. O yüzden hiç makyaj yapmam. Alımlı hale gelmem. Başka bir erkek beğenirse günah olur. Ben kocama süslenirim sadece.” (75-Okuryazar değil)

“...Dinimizde dış görünüşüne önem vermeyeceksin. Bütün güzelliğini erkeğine göstereceksin. Dışarıya gösterirsen başka erkeklerin ilgisini çekersin. Sonra da günah işlersin. En iyisi erkeğine süslenmektir.” (69-İlkokul mezunu)

Son zamanlarda ülkemizde de çok tartışılan konulardan biri de kadınların dekolte giymesine yönelik tartışmalardır. Kadının giyim tarzıyla cinselliği ilişkilendiren ve kadını cinsel bir meta olarak gören bir zihniyet hakimdir. Bu amaçla Türkiye'nin de

gündeminde olan bu konu, güncel tartışmalara da fikir vermesi açısından hem de araştırmayı ilgilendirmesinden dolayı katılımcılara sorulmuştur. Bu grupta görüşmeye katılanlar ise büyük çoğunlukla dekolteyi onaylamadıklarını ifade etmişlerdir. Aşağıdaki iki örnekteki gibi adet ve edep çerçevesinde doğru bulmadıklarını dile getirmişlerdir:

“...Kadınların açık giymesini doğru bulmuyorum. Yani eşleri izin veriyorsa giysinler ama kolay kolay erkekler izin vermezler zaten. Ben edep yüzünden doğru bulmuyorum.” (68-Okuryazar)

“...Dekolteyi onaylamıyorum. Herkes normal giyinsin. Ne kapalı ne de açık. Dekolte bana göre değil. Bizim adetlerimize de ters...” (60-İlkokul mezunu)

Ataerkil toplumda erkek taciz ve tecavüzünün kadın tarafından kışkırtıldığı gibi bir anlayış da söz konusudur. Tacize ya da tecavüze uğrayan bir kadın için eril toplum tarafından ilk sorgulanan şey kadının nasıl giyindiğidir. Dolayısıyla kadının tacizi ya da tecavüzü “hak ettiği” gibi bir yargıya varan ataerkil söylem de mevcuttur. Bu dili kullanan yaşlı kadınların düşünceleri şöyledir:

“...Zır açık giyinmek iyi değil. Şimdiki kızlar çıplak gibi dolanıyorlar sokakta. Sonra da peşinden koşan erkeklerden rahatsız oluyorlar. Her şeyin bir usulü var. Fazlası göze batar.” (67-Okuryazar değil)

“...Açık giyinen kadınlar erkekleri de günaha çağırıyorlar. Kendilerine yönlendiriyorlar. En iyisi edep ile giyinmektir, oturup kalkarken dikkat etmektir.” (69-İlkokul mezunu)

IV. 1. 2. 4. Evlilik

Araştırmanın bu kısmında evlilikle ilgili çeşitli önermeler verilmiştir. “Evlenme teklifini kadın da yapabilir” önermesine yaşlı grubun % 56,7’si katılmamıştır, % 33,3’ü katılmıştır ve % 10’u ise yargı hakkında kararsız kalmıştır. Evlilikle ilgili diğer önerme de “evlilikte erkek kadından küçük yaşta olmamalıdır” ifadesidir. Yaşlı kuşağın % 86,7’si bu ifadeye katılmıştır ve % 13,3’ü katılmamıştır (Tablo 14).

Toplumsal cinsiyet rollerinden erkeklere biçilen en önemli rollerden biri de erkeğin ailenin geçimini sağlayan birey olması beklentisidir. Ailenin geçimini sağlayan kişi rolü erkeğe belirli bir statü kazandırdığı gibi aynı zamanda erkek üzerinde toplumsal bir baskı da oluşturmaktadır. Bu bakımdan katılımcılara erkeğin maddi durumu ile ilgili düşünceleri soruldu. “Kadınlar eş seçiminde erkeğin maddi durumuna önem vermelidir” önermesine katılımcıların % 80’i katılmıştır, % 20’si ise katılmamıştır. Nicel araştırma verilerine benzer sonuçlar görüşmelerde de ortaya çıkmıştır:

“...Adam eve ekmek parası getirmezse ben de yemek yapamam. Maddi durumu iyi olmalıdır erkeklerin. Para kazanmak için ne gerekiyorsa yapmalılar.” (69-İlkokul mezunu)

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları cinsiyetlerin sahip olduğu davranışlara ilişkin genellenmiş düşüncelerdir. Bu düşünceler toplum tarafından kadınlara ve erkeklere biçilen reçetelerdir. Bu reçetelerden biri de toplumumuzda sıkça rastlanan “fakir erkekten kimseye hayır gelmez” düşüncesidir. Çünkü erkek eril bir güç olarak evi geçindirmekle sorumludur

algısı toplumda role dönüştürülmüştür. Katılımcılar arasında bu yargıya sahip olan kadınlar düşüncelerini şöyle özetlemişlerdir:

“...Yuvanın geçimini sağlamak kocanın görevidir. Kadına o konuda iş düşmez. Kadınlara öyle bir görev verilmemiş çünkü. Bu ezelden beri böyle... Kadın evin geçimini sağlayamaz. Çünkü onun çoluğu çocuğu, yemeği temizliği var. Onlarla uğraşırken boğaz derdini düşünemez. O bakımdan da erkeğin maddi durumu iyi olmalıdır. Erkeklerin parası olmalı ki karısına çocuğuna bakabilsin. Yoksa ne ile doyuracağız biz karnımızı. O ekmek parası getirecek ki ben de aş pişireyim. Fakir erkekten kimseye hayır gelmez.” (60-Okuryazar)

Tablo 14: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Evlilikle İlgili Düşünceleri

Evlilikle ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evlenme teklifini kadın da yapabilir.	10	33.3	3	10.0	17	56.7	30	100
Evlilikte erkek kadından küçük yaşta olmamalıdır.	26	86.7	-		4	13.3	30	100
Kadınlar eş seçiminde erkeğin maddi durumuna önem vermelidir.	24	80.0	-		6	20.0	30	100

IV. 1. 2. 5. İktidar İlişkileri ve Aile İçi Kararlar

Araştırmaya katılan yaşlı kuşaktan kadınların % 56,7'si “ailede kazancın nasıl değerlendirileceğine erkek karar vermelidir” ifadesine katılmıştır ve % 43,3'ü ise katılmamıştır. “Evin reisi erkektir” ifadesine % 90'ı katılmıştır, % 10'u katılmamıştır.

“Duygusal bir ortamda erkeğin ağlaması doğaldır” önermesine ise % 90’ı katılmıştır. Aile içi kararlardan biri olan “ çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir” ifadesine ise bu kuşağın tamamı katılmıştır. “Genç bir kızın flört etmesine ailesi tarafından izin verilmelidir” önermesine ise % 73,3’ü katılmamıştır, % 26,7’si ise katılmıştır. “ Kadınlar erkeğin soyadını taşımalılar” ifadesine ise % 93,3’ü katılmıştır (Tablo 15).

Ataerkil toplumda kadın erkeğin soyadına tabidir. Bu durum sadece yasal anlamda ya da kimlik üzerinde bir değişiklikten ziyade çeşitli toplumsal anlamlar ifade eder. Bu durum kadının kimliğini de tanımlar. Simone de Beauvoir’in ifade ettiği gibi, kadın erkeğin soyadını alır ve onun dinine, sınıfına, ortamına girer, onun ailesinden biri olur. Yavaş yavaş ya da birden geçmişinden kopar, kocasının evrenine katılır (Beauvoir, 1993:15-16). Aşağıdaki iki örnek tam da kadının erkeğin kimliğine ait olmasını kabullenişini gösteren somut veriler:

“...Aman kendi soyadımı almam bir de onu çıkardılar. Kadın bir kere evlendikten sonra kocasının evine gidiyor. Onun ailesinden oluyor. Kendi soyadını alması doğru olmaz. Bizim adetlerimize göre olmaz. Erkeğin soyadını alacaksın.” (69-İlkokul mezunu)

“...Erkeğin soyadı alınmalı tabi ki. Bugün eskiye dönsem yine kocamın soyadını alırım. Artık evlenince kocana ait oluyorsun. Kendi ailenden ayrılıyorsun. O zaman kendi soyadını alsan ne işe yarar?” (67-Okuryazar değil)

Doğrudan erkeğin üstünlüğünü kabul ettikleri için, erkeğin soyadını taşımaktan gurur duyanlar da vardır. Yaşlı kuşak bu anlamda sosyal olarak erkeğin üstünlüğünü tam

anlamıyla kabullenmiş bir durumdadır ve bu kabullenmişliği bir dezavantaj olarak algılamaktan öte, aksine gurur duymaktadır. İşte 60 yaşında bir kadının konuyla ilgili fikirleri:

“...Ben kocamın soyadını aldım. Bundan ötürü de gururluyum. Şimdi kendi soyadlarını da alıyor kadınlar. Ama kocaninkini almak daha güzel. Erkekler üstün bizden... Bu yüzden onların soyadını almamız en doğrusu, en güzeli...” (60-Okuryazar)

Erkeğin soyadına tabi olma fikri toplum tarafından o kadar çok benimsenmiştir ki var olan bu kültürün devamını sağlamak için kadınların evlenmeden önceki ailesi bile bu gerekliliğin yapılmasını doğru bulmuşlardır. Aşağıdaki görüşme notlarında görüldüğü gibi 75 yaşındaki bir kadının kendi soyadını alması durumunda babasının bile tepki göstereceğini dile getirmesi gibi:

“...Benim kendi babam bile karşı çıkar kendi soyadımı alsam. Kabul edilemez bir şey. Kocanın ailesine de saygısızlık yapmış olursun. Sanki onları kabul etmiyormuşsun gibi olur.” (75-Okuryazar değil)

Görüldüğü gibi kadının kendi soyadını alması fikrinden kadınlar aynı zamanda endişe de duymaktadır. Çünkü bu eylem bu kuşak açısından, aynı zamanda kocanın ailesi için bir hakaret gibi algılanabilir. Yukarıdaki örneğe benzer şekilde 68 yaşındaki bir kadın da aynı endişeyi dile getirmiştir:

“...Erkeğin soyadı alınmalıdır. Böylesi doğru. Eğer erkeğin soyadını almazsan hakaret gibi olur erkeğe... Ailesine de tabi... Şimdi yine evlensem yine kendi soyadımı almam.” (68-Okuryazar)

Bu başlık altında incelenebilecek bir diğer önerme de “kadınlar kocalarıyla tartıştıklarında alttan alan taraf olmalılar” ifadesidir. Bu ifadeye ise yaşlı kuşağın % 96,7’si katılmıştır, % 3,3’ü katılmamıştır. Tıpkı nicel veriler gibi görüşmeye katılan kadınlar da, kadınların kocalarını alttan almaları gerektiği fikrini benimsemişlerdir. Eğer kadınlar eşlerini alttan almazlarsa ailelerinin dağılacağını düşünmüşlerdir:

“...Kadınlar kocalarını hep alttan almalılar. Sineye çekilmeliler. Dünyanın malı dünyada kalır. Eğer sineye çekilmezse çocuğu da varsa dökülüp, saçılır. Kimse de o vakitten sonra toparlamaz o kadını. O yüzden yutsun her şeyi sesini çıkarmasın... İki azar işitmeye gitmesin. Bu zamanda kolay değil yuva kurmak.” (60-Okuryazar)

Eril toplumda kadına yönelik şiddetin kabulü mutluluğun yolu olarak gösterilerek normalleştirilir. Tam da bu yüzden eşleri ile anlaşmazlık yaşayan kadınlar için mutluluğun reçetesi sessiz kalmak olarak tanımlanır. Bu ataerkil kültürün kendi devamlılığını sağlamak için kadınlara verdiği “sanal mutluluktan” başka bir şey değildir. Bu bakış açısına sahip birkaç örnek:

“...Kadınlar kocalarıyla anlaşmazlıklarında evde huzursuzluk olmasın diye azıcık sessiz kalıp tamam demeliler. Yoksa o ev de mutluluk olmaz. Bizim mutluluğumuz için...” (68-Okuryazar)

“...Eşimle problem yaşadığım zamanlarda huzursuzluk olmasın, konu uzamasın diye hep sessiz kalırdım. Kendi fikirlerimi söyleyemezdim. Bazen susması gerekir insanın... Ben de konuşursam evimizde mutluluk olmazdı. O yüzden ben sustum.” (60-İlkokul Mezunu)

Özellikle bu kuşağın sessizliği kabullenişindeki bir diğer etken de çalışmıyor olmasından dolayı yaşadığı maddi bağımlılıktır. Bu anlamda devlet desteğinin, sığınma evlerinin yetersizliği de kadınların cesaretini kırmaktadır. Kadınlar maddi bir desteğe sahip olmadıkları için, ev içindeki sorunlarda daha çok kabullenmeyi tercih etmektedirler. 73 yaşındaki konuyla ilgili fikirleri bu verileri doğrular niteliktedir:

“...Parası olmayan kadın mecburen kocasını alttan almak durumunda kalıyor. Çünkü korkuyorsun sokakta kalırım diye. Ben hep sessiz kaldım. Sineye çektim. Keşke konuşsak ama elimizden başka bir şey gelmez.” (73-Okuryazar değil)

Eşler arası anlaşmazlıklarda bu anlaşmazlığı ortadan kaldırması gereken tarafın kadın olması gerektiği fikrinin dayatılması kadını daha pasif bir rol oynamaya zorlayan büyük bir etkidir. Gelişen ve değişen toplumda bu tutumun aslında değişmediğini sadece şeklinin değiştiğini bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

“...Kocanla aran bozursa sessiz kalacaksın. Usul usul oturacaksın. Şimdi kadınlar hayatım, canım diyorlar. Adamı yumuşatıyorlar. Bizim zamanımızın hayatım, canımı da sessiz kalmak. İkisi aynı şey.” (69-İlkokul mezunu)

Tablo 15: Yaşlı Kuşaktan Kadınların İktidar İlişkileri Ve Aile İçi Karar Hakkındaki Görüşleri

İktidar ilişkileri ve aile içi kararlar ile ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ailede kazancın nasıl değerlendirileceğine erkek karar vermelidir.	17	56,7	-	-	13	43,3	30	100
Kadınlar erkeğin soyadını taşımaları.	28	93,3	1	3,3	1	3,3	30	100
Evin reisi erkektir.	27	90,0	-	-	3	10,0	30	100
Evlilikte çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir.	30	100	-	-	-	-	30	100
Genç bir kızın flört etmesine ailesi tarafından izin verilmelidir	8	26,7	-	-	22	73,3	30	100
Kadınlar kocalarıyla tartışıklarında alttan alan taraf olmaları.	29	96,7	-	-	1	3,3	30	100
Duygusal bir ortamda erkeğin ağlaması doğaldır.	27	90,0	-	-	3	10,0	30	100

IV. 1. 2. 6. Kadına Yönelik Şiddet

Kadına yönelik şiddet ile ilgili grubun düşüncelerine baktığımızda kadına yönelik şiddetin onaylanmadığını görmekteyiz. “Kadın hak ediyorsa erkek şiddet uygulayabilir” önermesine katılımcıların % 83,3’ü katılmamıştır, % 16,7’si katılmıştır. “Kadın dayak yiyorsa bunu herkesten saklamalıdır” önermesine ise katılımcıların %

56,7'si katılmamıştır, % 36,7'si katılmıştır ve % 6,7'si ise konu hakkında kararsız kalmıştır (Tablo 16). Görüşmeye katılan kadınlar ise şiddete genel anlamda karşı çıkmışlardır:

“...Şiddet ne olursa olsun kötü bir şey... Bazıları diyor ki hak etti... Olmaz öyle. Anlaşamıyorsan ayrılacaksın.” (68-Okuryazar)

“...Erkeğin kadını dövmesi kadar adi bir şey olamaz. Vicdansız o döven erkekler...” (60-İlkokul mezunu)

Kadınların şiddet ile ilgili algıları değerlendirirken, şiddet olgusunun kadınlar üzerindeki etkisini ve sosyal sonuçlarını içeren verilere de rastlanılmıştır. Kadınlar şiddete uğradıklarında evlerini terk edememelerinin nedeni olarak çalışmamalarını neden göstermişlerdir. 78 yaşında eşi tarafından şiddet gören bir kadının ifadeleri şöyledir:

“...Çok dayak yedim eşimden. Sudan bir sebep bulurdu döverdi beni. Hep sinirlenirdi. Dayak çok kötü bir şey. Evini terk de edemiyorsun. Çünkü para yok, pul yok. Sokaklar da kalırsın. Mecbur yemek zorunda kaldım dayağı... Kadınların şiddet görmemesi için çalışmaları gerekir.” (73-Okuryazar değil)

Kadına yönelik şiddetin haklı gerekçeleri olabileceğini savunan kadınlara da az da olsa rastlanılmıştır. Aşağıdaki iki örnekte görüldüğü gibi şiddet öyle meşru bir hale gelmiştir ki kadınlara kendilerinin bunu hak edebileceklerini düşündüren eril bir söylemin varlığı mevcuttur:

“...Daha üç günlük gelindim kocam çay yapmadım diye dövdü beni. Öyle dayaklar yedim ki haddi hesabı yok. Ama kadın hak ederse kocası dövülebilir. Demek ki ben de hak etmişim. Karşı gelmeseydim o da dövmezdi.” (67-Okuryazar değil)

“... Kadın dayağı hak ederse yemek zorundadır. Şimdi bile bu yaşında kızarsa döver eşim. Erkeğin damarına basmayacaksın. Erkeği sinirlendirmeyeceksin. Karşı gelmeyeceksin. Bunları yaparsan adam döver tabi. Haklı da... Karşı gelen kadını kimse sevmez.” (69-İlkokul mezunu)

Tablo 16: Yaşlı Kuşağın Kadına Yönelik Şiddet İle İlgili Düşünceleri

Kadına yönelik şiddet ile ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadın hak ediyorsa erkek şiddet uygulayabilir.	5	16,7	-		25	83,3	30	100
Kadın dayak yiyorsa bunu herkesten saklamalıdır.	11	36,7	2	6,7	17	56,7	30	100

IV. 1. 2. 7. Günlük Yaşam

Araştırmaya katılan kadınlara günlük yaşamları ile ilgili bazı önermeler sunulmuştur. Bunlardan ilki “erkek eve istediği saatte gelebilir” önermesidir. Bu önermeye bu kuşağın % 70’i katılmamıştır, % 26,7’si katılmıştır. “Kadınlar geç saatlerde dışarı çıkmamalıdır” önermesine ise bu kuşağın % 93,3’ü katılmıştır ve % 6,7’si katılmamıştır (Tablo 17). Bu kuşaktan görüşmeye katılanların tamamı da kadınların geç saatlerde dışarı

çıkmasının doğru olmadığı fikrini savunmuşlardır. Bu durumun bir nedeni eşlerinin izin vermemesidir. Bazı örnekler:

“...Geç saatlerde hiçbir şekilde kocam yanımda olmadan dışarı çıkamam. Kocam tepki gösterir. Zaten kadın kısmı yanında kocası olmadan çıkmamalı. Otursun evinde ne işi varmış dışarıda...” (60-Okuryazar)

“...Akşam yanımda erkek olmadan adımımı dahi atamam. Eşim izin vermez. Eğlencelere gidemem. Eğlence mi gördük hayatımız boyunca. Tek gördüğümüz eğlence düğün... Başka da bir şey bilmeyiz.” (73-Okuryazar değil)

Kadınların akşam saatlerinde dışarı çıkmamasının bir diğer nedeni ise sokakların güvenli olmamasıdır. Gerçekten de eril iktidarın hakim olduğu ülkelerde sokaklar adeta erkeklerindir. Özellikle geç saatlerde sözlü, fiziki her türlü tacize maruz kalan kadınlar, sokakların bu anlamda kadınlar için güvenli olmadığını düşünmektedir. İşte bu ifadeleri doğrulayan düşünceler:

“...Geç olunca erkek olmadan çıkamam dışarı. Etraf kötü artık... Başımıza bir iş gelir. Bence kadınlar da çıkmasınlar yalnız başlarına... Gündüzler mi bitti? Akşam evde olsun herkes.” (68-Okuryazar)

“...Hava kararınca kadınlar için sokaklar tehlikeli oluyor. Geç saatlerde dışarı çıkmaları doğru değil.” (75-Okuryazar değil)

Kadınların akşam saatlerinde dışarıda olması sosyal çevre tarafından da denetlenen bir durumdur. Geç saatlerde dışarıda olmak erkek için ne kadar normale kadın için de bir o kadar normal gitmeyen bir durumdur. Bu sonuç ataerkil kültürün çifte standardını en açık şekilde gözler önüne sermektedir. Ayrıca geç saatlerde dışarı çıkan kadınlar için de çok rahat bir şekilde etiketleme yapılabilmektedir. Bu verileri somutlayan 60 yaşında bir kadının ifadeleri şöyledir:

“...Kadınlar akşam olunca evlerine dönsünler. Ben de katılamam akşam saatlerinde olan buluşmalara. Bizim yetiştirilme tarzımız böyle... Ben hava kararınca dışarı çıksam hemen çevreden dedikodular başlar. İnsanların gözünde böyle biri olmak istemiyorum. O yüzden çevremdeki insanlar, beni nasıl görüyorlarsa ben de öyle biri olmaya çalışıyorum.” (60-İlkokul mezunu)

Tablo 17: Yaşlı Kuşaktan Kadınların Günlük Yaşam Hakkındaki Düşünceleri

Günlük yaşam ile ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Erkek eve istediği saatte gelebilir.	8	26,7	1	3,3	21	70,0	30	100
Kadınlar geç saatlerde dışarı çıkmamalıdır.	28	93,3	-		2	6,7	30	100
Trafikte kötü araba kullanan biri varsa mutlaka kadındır.	12	40,0	3	10,0	15	50,0	30	100

Günlük yaşam ile ilgili bir diğer önerme de “trafikte kötü araba kullanan biri varsa mutlaka kadındır” ifadesidir. Katılımcıların % 50’si bu ifadeye katılmıştır, % 40’ı katılmamıştır ve % 10’u ise önerme hakkında kararsız kalmıştır. Özellikle Türk

toplumunda çok sık rastlanan bir diğerk günlük yaşam pratiği de dışarıda yemek yenildiği zaman hesabın erkek tarafından ödenmesi durumudur. Görüşmeye katılan yaşlı kuşak, hesabı erkeğin ödemesinin doğru olduğunu ve eğer kadın derse bu durumun erkeğin onurunu inciteceğini ya da ona karşı saygısızlık olacağını düşünmektedir. Görüşmeye katılan kadınların bu durumla ilgili fikirleri şöyledir:

“...Para ile ilgili her şey erkeğin sorumluluğunda olduğu için erkek ödemelidir hesabı. Sonuçta erkek orada kibar bir davranışta bulunuyor ve eğer kadın ödemeye çalışırsa onun kibarlığına karşı saygısızlık yapmış olur.” (60-İlkokul mezunu)

“...Hesabı erkeğin ödemesi daha doğrudur. Eğer kadın derse erkek aşağılanır. Onun erkekliğinin aşağılanmaması için demeyeceksin.” (73-Okuryazar değil)

Yukarıdaki kategoriler içerisinde yer almayan fakat toplumsal cinsiyet rollerinin yansıdağı bir diğerk olgu ise bireylerin kadına ve erkeğe yüklediği tanımlamalardır. Bu yüzden derinlemesine görüşmeye katılan kişilere ideal kadın ve ideal erkeğin nasıl olması gerektiği soruldu. Genelde bu sorunun yanıtında kadınlar kadını ev içi ile erkeği ise ev dışı ile özdeşleştirmişlerdir. 60 yaşındaki bir kadının ifade ettiği gibi:

“...Erkek dediğin dışarıda tutumlu olandır. Kadın dediğin de içerde yani evinde tutumlu olandır.” (60-Okuryazar)

Bu soruya verilen yanıtlarda dikkat çeken bir diğerk hususta, ideal erkek tanımlarına ilişkindir. İdeal erkek tanımı yapan üçüncü kuşak ataerkil kültürün bakış açısı

içinde, erkeği ailesini koruyan kişi olarak tanımlamıştır. 68 yaşındaki bir kadının fikirleri tam da bu kültürün ördüğü, biçimlendirdiği şekilde bir erkek ve kadın modeli çizmektedir:

“...İyi erkek ailesine, çoluğuna çocuğuna sahip çıkan, onları koruyan erkektir. İyi bir kadın da evine, çocuğuna iyi bakan, oturmasını kalkmasını bilen biri olmalıdır.”
(68-Okuryazar)

Derinlemesine görüşmeye katılan kadınlara sorulan bir diğer soru da “Tekrar yaşama şansınız olsa yine kadın olarak mı dünyaya gelmek istersiniz?” idi. Katılımcılardan bir kişi hariç herkes erkek olarak dünyaya gelmek istediklerini dile getirmişlerdir. Bu isteklerinin nedeni olarak da, sadece kadın olduklarından dolayı çok acı çektiklerini ifade etmişlerdir. 68 yaşında bir katılımcının ifade ettiği gibi:

“...Kadın olarak dünyaya gelmek istemem. Çok çekiyoruz kadın olmaktan. Erkek olsam diye hep istemişimdir.” (68-Okuryazar)

Derinlemesine görüşmeye katılan kadınlara sorulan bir diğer soru da bir kadının başında erkek olmadan hayatını idame ettirip ettiremeyeceğidir. Yaşlı kuşak kadınların erkek olmadan da yaşayabileceğini, fakat oldukça zorlanacağını dile getirmişlerdir. Tek başına yaşayan kadınlar için de çevrenin düşüncesinin olumsuz olmasından da sıklıkla bahsetmişlerdir.

“...Yanında erkek olmadan kadınlar yaşayabiliyorlar ama çok zorlanıyorlar. Yani erkek olmadan yaşadıkları hayat hayat değil. Zor... Çevre de kötü bakar öle kadınlara... Olmaz erkek olacak kadının başında.” (60-Okuryazar)

“...Yanında eşi olmayan kadına namussuz diyorlar. Aşağılıyorlar. O yüzden kadın tek başına yaşayamıyor. Çok çeker. Hele bir de çoluk çocuğu varsa, ne yapacak?”
(73-Okuryazar değil)

IV. 2. Orta Kuşağın(İkinci Kuşak) Araştırma Bulguları

IV. 2. 1. Sosyodemografik Bulgular

Demografik özelliklerden biri olan doğum yeri verilerine baktığımızda orta kuşağın % 60'ı büyük kentte, % 23,3'ü kentte, % 10'u kasabada ve % 6,7'si ise köyde doğmuştur (Tablo 18). Araştırmaya katılan orta kuşağın çoğunluğu büyük kentte doğmuştur.

Tablo 18: Orta Kuşaktan Kadınların Doğum Yerleri

DOĞUM YERİ	SAYI	% YÜZDE
Büyük Kent	18	60,0
Kent	7	23,3
Kasaba	3	10,0
Köy	2	6,7
TOPLAM	30	100,0

Doğum yeri kadar önem taşıyan diğer bir etmen de kişinin en uzun süreyle yaşamını idame ettirdiği yerdir. Bireylerin en çok uzun süreyle yaşadıkları yere

baktığımızda bu kuşağın % 90'ı en uzun süreyle büyük kentte yaşamıştır. % 3,3'ü kentte, % 3,3'ü kasabada ve son olarak % 3,3'ü ise köyde yaşamıştır (Tablo 19).

Tablo 19: Orta Kuşaktan Kadınların En Uzun Süreyle Yaşadığı Yer

YER	SAYI	% YÜZDE
Büyük Kent	27	90,0
Kent	1	3,3
Kasaba	1	3,3
Köy	1	3,3
TOPLAM	30	100,0

Orta kuşağın yaş dağılımı ise şöyledir: % 16,7'si en fazla oranla 50 yaştır. % 13,3'ü ise 45 yaşındadır. Diğer yaşlar ise daha az bir oranla Tablo 20'deki gibi dağılmıştır.

Tablo 20: Orta Kuşaktan Kadınların Yaş Dağılımları

YAŞ	SAYI	% YÜZDE
40	2	6,7
41	1	3,3
42	2	6,7
43	3	10,0
45	4	13,3
46	3	10,0
47	3	10,0
50	5	16,7
51	2	6,7
52	1	3,3
53	2	6,7
57	2	6,7
TOPLAM	30	100,0

Ortalama: 47,23.

Tablo 21'deki gibi bu kuşağın % 76,7'si evlidir. % 13,3'ünün eşi ölmüştür, % 6,7'si bekar ve % 3,3'ü ise boşanmıştır.

Tablo 21: Orta Kuşaktan Kadınların Medeni Durumları

MEDENİ DURUM	SAYI	% YÜZDE
Evli	23	76,7
Bekar	2	6,7
Esi ölmüş	4	13,3
Boşanmış	1	3,3
TOPLAM	30	100,0

Orta kuşaktan evli olan 28 kadından evlenme şekilleri üzerine yapılan değerlendirmede, % 53,6'sının tanışıp anlaşarak, % 39,3'ünün görücü usulü ile sonrasında tanışıp onaylayarak, % 7,1'inin ise görücü usulü ile birbirini tanımadan evlendiği tespit edilmiştir. Tanışıp anlaşarak evlenme oranı bu kuşakta diğer evlenme şekillerine göre daha yüksektir (Tablo 22).

Tablo 22: Orta Kuşaktan Kadınların Evlenme Şekilleri

EVLENME ŞEKLİ	SAYI	% YÜZDE
Görücü usulü ile birbirlerini tanımadan	2	7,1
Görücü usulü ile sonrasında tanışıp onaylayarak	11	39,3
Tanışıp anlaşarak	15	53,6
TOPLAM	28	100,0

Araştırmaya katılan bu kuşağın Tablo 23’de de görüldüğü gibi % 50’si üniversite mezunudur. % 16,7’si ilkokul mezunudur, % 13,3’ü ortaokul mezunu, yine % 13,3 lise mezunu ve % 6,7’si ise yüksek lisansını yapmıştır.

Tablo 23: Orta Kuşaktan Kadınların Eğitim Düzeyleri

ÖĞRENİM DURUMU	SAYI	% YÜZDE
İlkokul Mezunu	5	16,7
Ortaokul Mezunu	4	13,3
Lise Mezunu	4	13,3
Üniversite Mezunu	15	50,0
Yüksek Lisans	2	6,7
TOPLAM	30	100,0

Orta kuşak kadınların meslek durumlarına bakıldığında ev dışında herhangi bir işe sahip olmayanların sayısı ile çalışanların sayıları birbirine eşittir ve % 43,3 oranındadır. Emekli olanlar ise % 13,3’lük bir kısmı oluşturmaktadır (Tablo 24).

Tablo 24: Orta Kuşaktan Kadınların Meslek Durumları

MESLEK DURUMU	SAYI	% YÜZDE
Ev dışında herhangi bir işe sahip değilim	13	43,3
Çalışıyor	13	43,3
Emekli	4	13,3
TOPLAM	30	100,0

Çalışmaya katılan bu kuşağın hane gelir kaynağı verileri incelendiğinde, % 43,3'ü hem eşinin maaşıyla, hem de kendi maaşıyla hane geçimini sağlamaktadır. Sadece eşinin maaşıyla geçinenlerin oranı ise % 36,7'dir. % 10'luk bir kesim ise sadece kendi maaşıyla geçimini sağlamaktadır (Tablo 25).

Tablo 25: Orta Kuşaktan Kadınların Gelir Kaynakları

GELİR KAYNAĞI	SAYI	% YÜZDE
Sadece benim maaşım	3	10,0
Sadece eşimin maaşıyla	11	36,7
Hem eşimin hem benim maaşım	13	43,3
Ailem maddi olarak destek sağlıyor	1	3,3
Aileden kalan mirasla	1	3,3
Hem kendimin hem ailemin maaşıyla	1	3,3
TOPLAM	30	100,0

Tablo 26'da da görüldüğü gibi orta kuşağın % 86,7'si çekirdek aile tipine sahiptir. % 13,3'ü ise geniş aile tipine sahiptir.

Tablo 26: Orta Kuşaktan Kadınların Aile Tipleri

AİLE TİPİ	SAYI	YÜZDE
Çekirdek Aile	26	86,7
Geniş Aile	4	13,3
TOPLAM	30	100,0

Örneklemin orta kuşağını oluşturan kadınların kardeş sayılarına baktığımızda 3 ve 4 kardeşe sahip olanların sayısı birbirine eşittir ve % 26,7 oranına sahiptir. 2 kardeşe

sahip olanların sayısı % 23,3'tür ve 5 kardeşe sahip olanların oranı ise % 13,3'tür (Tablo 27). Kardeş sayıları ortalaması ise 3'tür.

Tablo 27: Orta Kuşaktan Kadınların Kardeş Sayıları

KARDEŞ SAYISI	SAYI	YÜZDE
1	1	3,3
2	7	23,3
3	8	26,7
4	8	26,7
5	4	13,3
7	2	6,7
TOPLAM	30	100,0

Minumum:1, Maksimum:7, Ortalama: 3,50

IV. 2. 2. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Bulgular

IV. 2. 2. 1. Çalışma Hayatı ve Eğitim

Orta kuşak kadınların % 76,7'si “erkeğin maddi gücü yeterliyse kadın çalışmamalıdır” ifadesine katılmamıştır. % 23,3'ü ise bu ifadeye katıldığı belirtmiştir. Bu veriler ışığında orta kuşağın, kadınların çalışması gerektiği fikrini büyük oranda benimsediğini söyleyebiliriz. “Kadınlar evlerine vakit ayırabilecek işlerde çalışmalılar” ifadesine ise bu kuşağın % 46,7'si katılmıştır. % 40'ı katılmamıştır ve % 13,3'ü ise kararsız kalmıştır. “Çalışma hayatında kadınlara ve erkeklere eşit işe eşit ücret

verilmelidir” ifadesine ise bu kuşağın % 96,7’si katılmıştır, % 3,3’ü ise katılmamıştır (Tablo 28).

Bir önceki bölümde değerlendirmesini yaptığımız yaşlı kuşak gibi orta kuşak da kadınların çalışması gerektiğini konusunda hem fikirdir. Bu kuşakta, kadınların çalışmasının gerekli olmadığını düşünen hiç kimse olmamıştır. Ayrıca sadece eşlerine muhtaç yaşamamak için değil, aynı zamanda kendileri için de çalışmalarının önemli olduğunun vurgusu yapılmıştır.

“...Kadınlar çalıştıkları zaman kendisinde daha önceden ortaya çıkmamış özellikleri fark ediyorlar. Bu da onlara özgüven sağlıyor. Hatta çalışmak kadınlara erkeklerden daha çok şey katıyor. Çünkü erkekler özelliklerini fark edip, geliştirmeye açık değiller. Kadınlar kendi özelliklerini daha iyi keşfediyorlar. Ayrıca kadınlar ekip ruhuna daha yatkınlar.” (51, emekli, üniversite mezunu)

“...Kadınların kendilerine olan saygısı için bir mesleği olması gerekir. Çocuklar bile çalışan annelere daha fazla saygı duyuyorlar. Ben öğretmen olduğum için çocukları bu konuda rahatça gözlemleyebiliyorum. Kesinlikle çocuklar çalışan anneye karşı daha fazla saygı duyuyorlar, övünerek anlatıyorlar. ” (43, çalışıyor, üniversite mezunu)

Bu kuşaktan çalışmayan kadınlar da, meslek sahibi olmanın kadınlar açısından oldukça önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Çalışmadıklarını fakat kızlarını bu şekilde yetiştirmek istemediklerini belirtmişlerdir. Bunun içinde pratik yaşamlarında çaba sarfetmişlerdir. Bu anlamda üçüncü kuşakla ilgili sonuçlar değerlendirilirken, onları yetiştiren

ikinci kuşağın da bu tutumları gözden kaçmaması gereken önemli bir veridir. 42 yaşındaki çalışmayan bir kadının düşünceleri bu konuda fikir veriyor:

“...Ben çalışmadım ama kızımın meslek sahibi olmasını çok istiyorum. Bunun için de çaba sarf ediyorum. Kocasının eline bakmasını istiyorum. Çalışınca daha çok canının istediğini alıyorsun, daha çok geziyorsun. Öbür türlü kocandan bir istiyorsun para diğerinde utanıyorsun.” (42, çalışmıyor, ilkokul mezunu)

Çalışmayan kadınların yaşadıkları diğer bir sorun da boşanma durumunda ya da eşlerini kaybetme durumunda yaşadıkları maddi ve manevi problemlerdir. Nitekim bu sonuç doğrudan ataerkil kültürde kadının hayatının evlilik kurumuyla değerli kılınması ile ilişkilidir. Dolayısıyla evli olmayan kadının da başta yakın çevresi olmak üzere mücadele etmesi gereken birçok engel vardır. Toplumun evli olmayan kadının “ötekileştirmesi” ya da “yalnızlaştırılması” bu engellerin başında gelmektedir. Diğer engel ise kadının çalışmadığından dolayı yaşadığı maddi yetersizliktir. Eşi öldükten sonra çalışmasının verdiği avantajları ifade eden 42 yaşındaki bir katılımcının sözleri bu verileri doğruluyor:

“...Ne olursa olsun ayaklarının üstünde durmaları için bu gereklidir. Çalışmıyor olsaydım kocam vefat ettiğinde herkese muhtaç hale gelirdim. Çok şükür kimseye muhtaç olmadan yaşıyorum. Dışarıdan görüldüğü gibi değil her şey... Özellikle dul kalınca o kadar çok zorlanıyorsun ki... Maddi geliri olmayan kadınlar hep zorluk çekiyorlar. O yüzden bir kadının çalışması gerekir.” (42, çalışıyor, ortaokul mezunu)

Tablo 28: Orta Kuşaktan Kadınların Çalışma Hayatı ve Eğitim ile İlgili Düşünceleri

Çalışma Yaşamı ve eğitim ile İlgili Önergeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Erkeğin maddi gücü yeterliyse kadın çalışmamalıdır.	7	23.3	-		23	76.7	30	100
Kadınlar evlerine vakit ayırabilecek işlerde çalışmalıdırlar.	14	46.7	4	13.3	12	40.0	30	100
Çalışma hayatında kadınlara ve erkeklere eşit işe eşit ücret verilmelidir.	29	96.7	-		1	3.3	30	100
Evlilikte erkeğin öğrenim düzeyi kadından düşük olmamalıdır.	21	70.0	3	10.0	6	20.0	30	100
Yüksek yönetici olmak sadece erkeklerin yapabileceği bir iştir.	2	6.7	-		28	93.3	30	100
Çalışan bir anne çalışmayan bir anne kadar çocuklarıyla iyi ilişki kurabilir.	22	73.3	-		8	26.7	30	100
Siyaset erkeklerin uğraş alanıdır.	2	6.7	-		28	93.3	30	100
Ailenin maddi durumu iyi değilse sadece erkek çocuk okutulmalıdır.	1	3.3	1	3.3	28	93.3	30	100

Bu başlık altında incelenebilecek diğer önermelerden biri de erkeğin öğrenim düzeyi ile ilgilidir. Toplumda erkeğin öğrenim düzeyinin kadından yüksek olması beklenir. Bu beklenti eril kültürün erkeğe attığı “evin ekonomisinden sorumlu erk” kişi rolünden bağımsız düşünülemez. Çünkü bu bakış açısında evi yöneten ekonomik erk aynı zamanda iyi bir eğitime de sahip olmalıdır. Nitekim, iyi bir eğitim, iyi bir iş demektir. Ya da

birbirinden çok bağımsız olmayan diğer bir neden de yıllardır erkeğin eğitimine gösterilen önemin daha fazla olması ya da kadının eğitiminin ikincileştirilmesidir. Kadının eğitiminin ikincileştirilmesinin en net sonucu bugün kız çocuklarının okutulmaması sorunudur. UNICEF'in (2003) araştırmasına göre kız çocuklarının okutulmamasında şu etkenler rol oynamaktadır; Gelenek ve dini inançlar, kalıplaşmış cinsiyet rolleri, öğretim programları ve çocuk bakım-eğitiminde yeniden üretilen cinsiyet rolleri, kadının düşük statüsü, erken evlilikler, eğitimin toplumda kabul edilen rollerle çelişkili görülmesi...(UNICEF, 2003). Görüldüğü gibi cinsiyet rolleri bu anlamda önemli bir etkidir. Cinsiyet rollerinin eğitim üzerindeki etkisi orta kuşak kadınlarda da farklı biçimde mevcuttur. Nitekim "Evlilikte erkeğin öğrenim düzeyi kadından düşük olmamalıdır" ifadesine ise bu kuşaktan kadınların % 70'i katılmıştır, % 20'si katılmamıştır ve % 10'u da kararsız kalmıştır.

Orta kuşak erkeğin öğrenim düzeyiyle ilgili eril söylemi benimsemiş olsa da benzer bir söylem olan yüksek yönetici olmakla ilgili farklı düşünmektedir. "yüksek yönetici olmak sadece erkeklerin yapabileceği bir iştir" ifadesine ise bu kuşağın % 96.7'si katılmamıştır. Görüşmeye katılanlar da çoğunluk olarak kadınların yönetici olmasını desteklemektedir.

"...Kadınlar yüksek yönetici olabilirler. Çünkü kadınlar kafaya bir şey koydularsa mutlaka yaparlar. İstedikten sonra her mesleği yaparlar. Şimdi kadınların yapamadığı meslek yok. Her işi becerebiliyorlar." (42, çalışmıyor, ilkokul mezunu)

"...Kadınların işlerinde yükselmesini destekliyorum. Ama erkekler desteklemiyorlar. Kendilerinin önüne geçeceğiz diye çok korkuyorlar. Örneğin ben müdürlük sınavına girecektim. İşimde yükselmek için. Eşim istemediği için gidemedim.

Bizim yükselmemizden çok korkuyorlar ve istemiyorlar. Otoriteleri sarsılmasın diye...”
(43, emekli, üniversite mezunu)

Yukarıdaki ifade de var olduğu gibi, kadınlar aynı zamanda iş hayatlarında eşlerinin kendilerine ket vurmasından dolayı da rahatsızdırlar. Kadınların yönetici olmasını desteklemeyen kadınlar da vardır. Fakat yaşlı kuşaktan yöneticiliği desteklemeyen kadınlardan daha farklı bir yanıtla düşüncelerini açıklamışlardır. Yaşlı kuşaktan yöneticiliği desteklemeyen kadınlar gerekçe olarak erkek işi gibi yanıtlar vermişlerdir. Fakat orta kuşak, kadınların hırslı ve kıskanç olmasının iyi bir yöneticilikte engel teşkil edebileceğini düşünmektedir. Aşağıdaki iki görüşme bu düşüncelere örnektir:

“...Açıkçası yönetici olan kadınları beğenmiyorum. Öyle kadınlar bir havalara giriyorlar. Ukala oluyorlar. Çok hırslı oluyorlar. O yüzden sevmiyorum. Ama erkekler kadınlar kadar hırslı olmuyor...” (42, çalışıyor, ortaokul mezunu)

“...Aslında en iyi yöneticiler kadınlardır. Sadece kıskançlıklarını törpülemeleri gerekir. Bunu yaparlarsa başarıyı da kolaylıkla elde ederler.” (51, emekli, üniversite mezunu)

Kadının ev ile özdeşleştirilmesi sorunsalı çok eskilere dayandığı için bugün bile kadınların çalışma hayatına girmiş olması bu kültürü tam olarak değiştirememiştir. Dolayısıyla halen kadın “ev” ve “annelik” ten bağımsız görülmediği için çalışan kadınların çocuklarıyla iyi ilişki kuramayacağı tabusu oluşmuştur. Fakat orta kuşak bu geleneksel söylemin benimsenmekten uzaktır. Nitekim araştırmaya katılan orta kuşağın % 73,3’ü çalışan bir annenin çalışmayan bir anne kadar çocuklarıyla iyi ilişki kurabileceğini,

% 26,7'si ise kuramayacağını düşünmektedir. Görüşmeye katılan kadınlar da çoğunluk olarak çalışan bir kadının çocuklarıyla iyi iletişim kurabileceğini düşünmektedir:

“...Çocukla iyi ilişki kurmak için yanında olmak gerekmiyor. Önemli olan doğru bir şekilde zaman geçirmektir. Doğru zaman geçiren her anne çocuklarıyla iyi ilişki kurabilir.” (43, çalışıyor, üniversite mezunu)

“...Çalışan kadınlar zaman açısından ilgiyi az göstereceklerini düşünerek, çocuklarıyla daha fazla ilgileniyorlar. Çocuklarıyla daha verimli vakit geçiriyorlar. Dolayısıyla çalışmak bir engel teşkil etmez.” (51, emekli, üniversite mezunu)

Görüşmeye katılanlar arasında çalışmayan kadınların çocuklarına daha iyi bir bakım sağlayacağını düşünenler de vardır. Fakat bu kadınların ortak özellikleri herhangi bir işte çalışmıyor olmalarıdır. Bu fikri savunanlar, çalışan kadınların yeteri kadar zamanları olmadığından ötürü, çocuklarına iyi bakamayacaklarını savunmaktadır. Bu sonuç Simone De Beauvoir'in “kadının toplumsal doğrulanışını ev işinden alması” na benzer bir örnektir (Beauvoir, 1993:49). Çünkü tıpkı ev işi gibi çocuk bakımı da kadının kendini toplumda görünür ve değerli kıldığı alanlardan biridir. Dolayısıyla çalışmayan bir kadın için de, iyi bir çocuk bakımı hizmeti vermek toplumda görünür kılmasını daha çok pekiştirecektir. Çalışmayan kadınların konu hakkındaki fikirleri şöyledir:

“...Çalışmayan kadınlar çocuklarıyla daha iyi ilişki kurar. Çünkü çocuklarıyla ilgilenecek daha çok vakti kalır. Çalışan kadınlar pek vakit ayıramıyorlar.” (48, çalışmıyor, lise mezunu)

“...Ev hanımı çocuklarına daha iyi bakar. Akşama kadar çocukla beraber. Gözü önünde bütün gelişimini görür. Ama çalışan bayan çok az görür çocuğunu.” (42, çalışmıyor, ilkokul mezunu)

Derinlemesine görüşmeye katılan orta kuşak kadınlara aynı zamanda hangi meslek dallarının kadınlara ve erkeklere daha uygun olduğu sorulmuştur. Katılımcılar öğretmenlik mesleğini kadınlara daha çok yakıştırmışlardır. Kendi ifadeleriyle erkeklere ve kadınlara uygun meslekleri şöyle açıklamışlardır:

“...Öğretmenlik kadınlara çok yakışıyor. Eve erken gelebiliyor, yemeğini yapabiliyor, çocuklarına bakabiliyor. Bir de hafta sonu tatilleri ve yaz tatilleri var. Daha rahat bir meslek. Erkekler her işi yapıyor zaten.” (48, çalışmıyor, lise mezunu)

“...Öğretmenlik kadınlara çok yakışıyor. Kendi mesleğim olduğu için çok rahat olduğunu biliyorum. Evime ve aileme vakit ayırabiliyorum. Polislik gibi meslekler de kadınları zorladığı için erkeklere daha çok yakışıyor.” (43, çalışıyor, üniversite)

Yukarıdaki ifadelerde görüldüğü gibi öğretmenlik mesleği kadınlara daha çok yakıştırılmıştır. Bu yakıştırmanın gerekçesi olarak da, çalışma saatlerinin esnek olması dolayısıyla kadınların evine daha çok vakit ayırabileceği fikri gösterilmiştir. Bu ifadeler mesleklerin cinsiyetleştirilmesinin bir sonucudur. Kadınlar için öğretmenlik mesleğinin tercih edilmesi doğrudan kadının ev içi rolünün mesleki role tercih edilmesiyle ilgilidir. Tıpkı yaşlı kuşakta olduğu gibi, orta kuşakta da kadınlar için uygun meslekler sıralamasında öncelik öğretmenliğidir. Ayrıca bu grupta fiziksel özelliklere göre meslek

seçiminin daha uygun olduğunu düşünenler de söz konusudur. Bu anlamda güç gerektiren işlerde erkeklerin daha başarılı olacağını düşünenler vardır.

“...Beden gücü gerektiren işleri erkekler yapmalıdır. Kadınlar beden olarak daha narin yapıları olduklarından bu takım işlerde zorlanıyorlar. Onun dışında her işi kadınlar da yapabilir.” (43, emekli, üniversite mezunu)

“...Güce dayalı işleri erkekler yapmalıdır. Kadınlar da iletişimle ilgili olan tüm meslekleri daha iyi yapıyorlar.” (51, emekli, üniversite mezunu)

Bu bölümle ilgili bir diğer önermede de “siyaset erkeklerin uğraş alanıdır” ifadesidir. Orta kuşağın % 93,3’ü katılmamıştır, % 6,7’si ise katılmıştır. Aynı şekilde “ailenin maddi durumu iyi değilse sadece erkek çocuk okutulmalıdır” ifadesine ise katılımcıların % 93,3’ü katılmamıştır. Sadece % 3,3’ü katılıyorum yanıtını işaretlemiştir.

IV. 2. 2. 2. Aile İçi İş Bölümü

Örneklemin orta yaş kısmını oluşturan kadınlar ev içi ve ev dışı iş bölümü ile ilgili sorularda mümkün olduğu kadar eşit bir iş bölümü yapılması gerektiğini düşünürken, Evin onarım ve tamir işlerinin sadece erkekler tarafından yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu konuda çoğunluk kadınların bu tarz işleri yapmaması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcılar “ailede ev işleri eşler arasında eşit paylaşılmalıdır” önermesine % 76,7 oranında katılmıştır, % 20’si katılmamıştır (Tablo 29).

Toplumsal cinsiyet rollerinin bir ayağı olan kadın rolü için en baskın özelliklerden biri de ev içi işlerle kadınların ilgilenmesi rolüdür. Kadınlar bu geleneksel yargıya, anketteki adıyla “ailede çocukların bakımından ve temizlik işlerinden anne sorumlu olmalıdır” önermesine % 73,3 oranında katılmamışken, bir diğer erkek rolü için geleneksel yargı olan “evin onarım işleriyle erkek ilgilenmelidir” önermesine ise % 70 oranında katılmıştır. Dolayısıyla kadın rolünü algılayışta farklılıklar ve değişimler olmuştur. Fakat ev içi erkek rolü için herhangi bir değişme söz konusu değildir. Ev dışı iş bölümü için ise aynı şeyler söylenemez. Çünkü orta kuşak kadınlar, genelde erkek rolü olarak algılanan borç ödeme, yatırım yapma gibi ev dışı işler ile ilgili sadece erkeğe atfedilen bir görev olmasına karşı çıkmışlardır. Katılımcılar “borç ödeme, yatırım yapma gibi ev dışı işler erkeğin sorumluluğunda olmalıdır” ifadesine % 73,3 oranında katılmamıştır. Derinlemesine görüşmeye orta kuşaktan kadınlar ise ev içi işlerden genelde kendilerinin sorumlu olduğunu, fakat olması gerekenin bu olmadığını dile getirmişlerdir. Hatırlanılacağı üzere yaşlı kuşak kadınlar ev işlerini kadınların yapması gerektiğini savunmaktaydılar. Her ne kadar yaşam pratikleri aynı olsa da orta kuşakta bu anlamda bir değişme söz konusudur. Orta kuşağın bu konudaki fikirleri şöyledir:

“...Kendi ailemde ev içi işlerden genellikle ben sorumluyum. Ev dışı işlerden ise bazen eşim sorumlu, bazen de ortak yapıyoruz. Ama böyle olmaması gerektiğini düşünüyorum. Ev içindeki işlerden o evde yaşayan herkes sorumlu olmalıdır.” (51, emekli, üniversite mezunu)

“...Ben hizmetçi gibiyim evde. Çocuklarımdan ikisi de erkek olunca hizmetçi gibi oluyorum. Herkes çok dağınık üstelik. Bazen isyan ediyorum ama sonuç değişmiyor. Allah'ın bir kulu yardım etmiyor. Eşimin tek yaptığı iş tamir. Onu bile iyi yapamaz eninde

sonunda tamirci çağırırız. Çocuklardan da ben sorumluyum. A'dan Z'ye ben ilgileniyorum. Babamız maddi yönden katkı sağlıyor sadece. Bütün bunları yapmama rağmen değer bile görmüyorum. Değer görsem gözümde bu kadar büyümeyecek işler.”
(48, çalışmıyor, lise mezunu)

Yukarıdaki örnek kadının emeğinin görünür ve değerli kılınmadığını açıkça göstermektedir. İş bölümünün kategorileşmesi bir tarafa, birinin diğerinden daha değerli olduğu sorunsalı asıl eşitsizliğin temelidir. Araştırmanın teorik kısmında yer verdiğimiz gibi Sancar makine kullanmanın eril, ev temizlemenin dişil anlamlar taşıdığını ve birincisinin ikincisinden neden daha değerli olduğu üzerinde durmuştu (Sancar, 2009:175). Dolayısıyla yukarıdaki örnek bu ifadeyi desteklemektedir. Ev içi işlerden sadece kadınların sorumlu tutulmasının bir diğer sonucu da kadınların kendilerine özel vakit ayıramaması sorunudur. 43 yaşında bir katılımcının sözleri bu duruma örnektir:

“...Tam geleneklere göredir bizim ailemiz. Evin temizlik, yemek işlerini ben yaparım. Faturaları eşim öder. Bu durumdan hiç hoşnut değilim. Evdeki hiç kimse üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmiyor. Olan bana oluyor. Ev ile ilgilenmekten kendime vakit ayıramıyorum. Bir işin ucundan da siz tutun diyorum arada sırada. Bir kere de olumlu yanıt alsam ya. Sadece evde makine, musluk bozulduğu zaman eşim yapar. Onu da bir zahmet o yapsın... Zaten yaptıkları tek o var.” (43, emekli, üniversite mezunu)

Yaşlı kuşaktan farklı olarak orta kuşaktan bazı kadınlar sayıları az da olsa eşlerinin kendilerine yardım ettiğini dile getirmişlerdir. Eşleri kendilerine yardım eden kadınlar bu durumu bir “şans” olarak nitelendirmişlerdir. Kadının ev ile özdeşleştirilmesi o kadar meşrulaştırılmıştır ki eşlerin ev işlerine yardım etmeleri dahi kadınlar tarafından

“şans” olarak nitelendirilmiştir. 42 yaşındaki çalışan bir kadının sözleri bu algıya örnek gösterilebilir. Aynı zamanda aşağıdaki ifadeler aile içi iş bölümünde kategorileşen rollerin günlük yaşamda çeşitli zorluklara yol açtığını da göstermektedir. Eşi öldükten sonra bu sorunları yaşayan bir kadının sözleri şöyledir:

“...Eşim ölmeden önce ikimizde çalıştığımız için eşim bana ev işlerinde yardım ederdi. Yani yine ağırlık olarak ben daha çok ev işi ile ilgilenirdim ama ben süpürgeyi tutarken onun da sildiğini çok gördüm. Hatta bazen bana derdi ki beraber bitirelim şu evin işini de beraber gezelim. Çocuklara da bakmada yardım ederdi. Ben yemek yaparken o çocukları yıkardı örneğin. Herkesin eşi benim eşim gibi yardım etmez. Çok şanslıydım... Tamiri eşim yapardı ama bana derdi ki ‘bunları sen de öğren. Hayatta lazım olur.’ Nitekim de öyle oldu. Eşim öldükten sonra tamir işlerini öğrenmek durumunda kaldım. Hatta iki günde kızımınla birlikte musluk tamir ettik. Ona da öğretiyorum. İşin kadını erkeği olmazmış. İnsan bazı şeyleri başına gelmeden anlayamıyor.” (42 çalışıyor, ortaokul mezunu)

Simone De Beauvoir ev içi işlerle ilgili yaptığı değerlendirmede, ev işlerinin kadın açısından üzücü tarafının bu çalışmanın kalıcı bir yaratmayla sonuçlanmayışından bahsetmektedir. Çünkü nesnelere hizmete konur konmaz kirletilir ya da kırılır. Nesnelere gelmemecesine yitip giderler. Onlar aracılığı ile sürekliliğe ve güvenliğe erişilemez (Beauvoir, 1993:62). Bu durumu kendi ifadeleri ile 42 yaşında çalışmayan bir katılımcı şöyle özetlemiştir:

“...Eşim çalıştığı için ev işlerini ben yapıyorum. 3 çocuğumun üçünü de ben büyüttüm. Ev işinin insanı bıktıran tarafı ne biliyor musun? Dönüp dolaşip aynı işleri

yapıyorsun. Hayatında değişiklik olmuyor. Bir de o kadar uğraşıyorsun. Tekrar ev kirleniyor. Yeni baştan aynı şeyleri yapıyorsun. Bu böyle gidiyor. Çok bunalıyor ev hanımları.” (42, çalışmıyor, lise mezunu)

Tablo 29: Orta Kuşaktan Kadınların Aile İçi İş Bölümü ile İlgili Düşünceleri

Ev içi ve ev dışı işbölümü ile ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ailede ev işleri eşler arasında eşit paylaşılmalıdır.	23	76.7	1	3.3	6	20.0	30	100
Ailede çocukların bakımından ve temizlik işlerinden anne sorumlu olmalıdır.	7	23.3	1	3.3	22	73.3	30	100
Evin onarım işleriyle erkek ilgilenmelidir.	21	70.0	4	13.3	5	16.7	30	100
Borç ödeme, yatırım yapma gibi ev dışı işler erkeğin sorumluluğunda olmalıdır.	8	26.7	-	-	22	73.3	30	100

IV. 2. 2. 3. Cinsellik ve Beden Algısı

Cinsellik ve beden algısı ile ilgili olarak orta kuşağa bakirelik, namus, gebelik ve cinsel birlikteliklere dair sorular sorulmuş ve önermeler verilmiştir. Araştırmaya katılan orta kuşağın % 53.3’ü “kadın evlendiğinde mutlaka bakire olmalıdır” ifadesine katılmıştır, % 30’u katılmamıştır ve % 16,7’si ise kararsız kalmıştır (Tablo 30). Tıpkı nicel veriler gibi nitel verilerde de kadınlar çoğunluk olarak bakireliği desteklemektedir. Çalışma yaşamı ve eğitim gibi konularda yaşlı kuşaktan daha ilerici bir tutum sergileyen orta kuşak aynı

tutumu bakirelik tabusu için gösterememiştir. Bu durum toplumun cinsellik algısının diğer algılara göre daha yavaş değiştiğini kanıtlamaktadır. Orta kuşağın yaşlı kuşaktan bu konuda ayrılan tek tarafı, namus kavramını “salt” bakirelik ile özdeşleştirmemesidir. 42 yaşında bir katılımcının sözleri şöyledir:

“...Bey beyliğini vermiş, kız kızlığını vermemiş derler bizim oralarda. Bakirelik çok değerlidir anlayacağın. Çünkü kendini ilk geceye saklaman gerekir. Erkek için önemli değil. Evlenmeden önce ne yaparsa yapsın da evlendikten sonra yapmasın. Zaten benden öncesine de karışmam. Sadece bakire olmak namuslu olmak değildir. Dürüst olmamak da namussuzluktur. Kimsenin kimseden bir şey saklamaması lazım...” (42, çalışıyor, ortaokul mezunu)

Tıpkı diğer kurumlar gibi din de cinselliğin nasıl olması gerektiği üzerine reçete sunar. Bu anlamda cinsellik bütün dinlerin üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Bu araştırmada da bekaret ile ilgili yapılan açıklamalarda katılımcılar “bekaret” zorunluluğunu dini sebeplerle açıklamışlardır. Simone De Beauvoir tıpkı halk gibi ve aynı nedenlerden ötürü kadınlar için de bir dinin gerekli olduğunu söyler. Nitekim erkeğin ortaya attığı yasaları bir Tanrı'nın sırtına yüklemekte büyük bir çıkar söz konusudur. Kadın üzerinde yüce bir yetke kurulduğuna göre bu yetkenin yüce bir varlıktan gelmesi son derece iyi olarak algılanır. Bu anlamda hemen hemen bütün dinlerde erkek Tanrı'dan gelme bir halka efendidir. Tanrı korkusu, ezilen kadındaki her türlü baş kaldırma isteğini daha çekirdek haldeyken yok edecektir (Beauvoir, 1993:34). Aşağıdaki örnekler din ile toplumsal cinsiyetin yeniden üretilişini gösteren ifadelerdir:

“...Bakirelik bir kadın da olmazsa olmaz. Bir kere dinimiz böyle ön görür. Gelenek, göreneklerimizde de böyle gördük. Böyle bildik... Namus sadece bakire olup olmamak değildir ama bakire olmak da namusun bir parçasıdır. Hem dürüst olmak hem de kızlığını korumaktır diyebilirim.” (48, çalışmıyor, lise mezunu)

“...İslami açıdan kadınların bakire olması gerekir. Ama kızımın bakire olmadığını öğrensem, üzülürüm fakat dağlar başıma da yıkılmaz. Çok korkunç bir şey olarak da ifade etmem. Namus ise tek eşli olmaktır. Yani eşini aldatmadığın sürece namuslu, dürüst bir insandır.” (43, çalışıyor, üniversite mezunu)

Tablo 30: Orta Kuşaktan Kadınların Cinsellik ve Beden Algısı ile İlgili Düşünceleri

Cinsellik ve beden algısı ile ilgili Önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadın evlendiğinde mutlaka bakire olmalıdır.	16	53.3	5	16.7	9	30.0	30	100
Kadınlar makyaj ve görsel bakımlarını kendileri için yapmalılar.	27	90.0	1	3.3	2	6.7	30	100
Erkekler ilişkilerde çapkınlık yapabilirler.	2	6.7	-	-	28	93.3	30	100
Gebe olmaktan korunmak sadece kadının görevidir.	2	6.7	-	-	28	93.3	30	100
İlişkilerde kadın istemediği takdirde cinsel birliktelikte reddedebilir.	30	100	-	-	-	-	30	100

Bu başlık altında incelenecek diğer önerme de “ilişkilerde kadın istemediği takdirde cinsel birlikteliği reddedebilmelidir” ifadesidir. Bu ifadeye katılımcıların tamamı

katılmıştır. “Erkekler ilişkilerde çapkınlık yapabilirler” ifadesine ise katılımcıların % 93,3’ü katılmamıştır ve % 6,7’si katılmıştır (Tablo 30). Görüşmeye katılan arasında çapkınlığın tartışmasız kabul edilemez bir durum olduğunu düşünenler olmakla birlikte, çapkınlığı çeşitli kategorilere ayırıp ataerkil söylemi benimseyen kadınlar da vardır. Öncelikle çapkınlığın kabul edilemez bir eylem olduğunu düşünenlerden bazılarının fikirleri şöyledir:

“...Çapkınlığı doğal karşılamam. Doğal karşılayanları da anlayamıyorum. Çapkın bir eşle uğraşmak insanı çok yıpratır.” (43, emekli, üniversite mezunu)

“...Benim için çapkınlıkla aldatmanın bir farkı yoktur. İkisi de aynı şeydir. Asla doğal karşılamam.” (43, çalışıyor, üniversite mezunu)

Erkeğin çapkınlık yapmasını doğal karşılamayanlar olduğu gibi, çapkınlığı “büyük-küçük”, “geçici-sürekli” gibi kategorilere ayırıp çapkınlığı hoş karşılayabilecek olan katılımcılar da söz konusudur. Bu şekilde bir sınıflandırma erkek egemen kültürün devamını sağlamak için ya da kadınların bu durumu kolaylıkla kabullenebilmeleri için üretilen kodlardan başka bir şey değildir. Nitekim bu kodlarla, küçük/geçici çapkınlık yapan erkeklerin affedilmesi doğal karşılanacak, kadın kabullenmişlikleriyle kaldığı yerden hayatına devam edecektir. Kadınlar tarafından üstelik orta kuşak tarafından bu fikrin yeniden üretilmesi şu örneklerde mevcuttur:

“...Çapkınlık çok geniş bir alan. Büyük çapkınlıkları doğal karşılamıyorum. Ama küçük çapkınlıklar da benim için küçük meseleler. Umursamam ki... Bu yaştan sonra

bir de bunları mı düşüneceğim. Küçük çapkınlıkları önemsemem.” (48, çalışmıyor, lise mezunu)

“...Çapkınlık yapınca erkek bir iki defa ikaz edersin. Düzelmiyorsa zaten seni sevmiyor demektir. Sürekli olursa affedilmez.” (42, çalışıyor, ortaokul mezunu)

Benzer şekilde bir sınıflandırma da “ciddi/gayri ciddi”, “beyinde/ilişkide” çapkınlık olarak ifade edilmiştir. Nitekim ataerkil kültürün çapkınlık için birden fazla çeşitlendirme yoluna giderek “çapkınlığı” daha da meşrulaştırdığını görmekteyiz. Aşağıdaki ifadeler de çapkınlığın çeşitlendirilerek nasıl “normalleştirildiğinin” birer göstergesidir. 47 ve 51 yaşındaki katılımcıların düşünceleri şöyledir:

“...Çapkınlık yapan biri kadın ya da erkek fark etmez, sadece kendini kandırır. Bence çok ciddi bir boyutta olmadığı sürece affedilebilir.” (47, çalışmıyor, lise mezunu)

“...Çapkınlık ilişki boyutuna kadar gelmiyorsa yani başka biriyle ilişkiye girmiyorsa, sadece beyinde kalıyorsa hoşgörülü davranırım.” (51, emekli, üniversite mezunu)

Kadın ve erkeğin cinselliğinin toplumda farklı anlamlara sahip olmasının bir diğer sonucu da toplumda “fahişelik” olgusunun oluşmasıdır. Çeşitli siyasal, sosyolojik ve ekonomik değişmeler sonucunda, giderek cinsellikle, üretim amaçlı birleşme farklılaşmıştır. Toplumlar erkek-egemenleşince anne olan kadınla zevk veren kadın birbirinden ayrılmış ve fahişelik doğmuştur (Saylan, 1992:273). Bugünkü anlamıyla da fahişelik kurumu erkeğin dürtülerine hizmet eden ve kadın bedenini hiçe sayan bir

anlayışın üzerine inşa edilmiştir. Bu anlamda katımcılara erkeklerin genel eve gitmesi ile ilgili fikirleri soruldu. Tıpkı yaşlı kuşak gibi orta kuşak da çoğunluk olarak erkeklerin genel eve gitmesinin gerekli olduğunu dile getirmişlerdir:

“...Evlenden önce erkeğin genel eve gitmesini yerinde buluyorum. Çünkü deneyim kazanmalı erkekler. Deneyimsiz erkek mutsuzluğa sebep olur diye düşünüyorum. Ama evlendikten sonra kesinlikle gitmemeli. Çünkü artık bir eşi olduğu için cinsel ihtiyacını eşiyile karşılamalıdır.” (43, emekli, üniversite mezunu)

“...Erkekler sağa sola komşuya saldırmaktansa, genel eve gitsinler daha iyi. Evlenden önce gitmeliler. Ama evlendikten sonra olmaz. Orada duracaksın...” (42, çalışıyor, ortaokul mezunu)

Örneklerde de görüldüğü gibi, tıpkı yaşlı kuşak gibi orta kuşak da erkeklerin önlenemez dürtüleri olduğunu ve bu yüzden genel ev gibi yerlerin olması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Dolayısıyla bu ataerkil söylem orta kuşağa da transfer olmuştur. Ayrıca bu kuşağın sürekli vurgu yaptığı bir ayrım da söz konusudur. “Evlenden önce” erkek için sınırsız deneyim ararken “evlendikten sonra” genel eve gitmelerini doğru bulmamaktadırlar. 42 yaşındaki bir katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

“...Bir erkek evlenmeden önce ne yaparsa yapsın beni hiç ilgilendirmez. Ama evlendikten sonra gözü karısından başka kimseyi görmemelidir. O yüzden evlilikte genel eve gitmelerini doğru bulmuyorum.” (42, çalışmıyor, ilkokul mezunu)

Yine bu bölümde katılımcılara “gebe olmaktan korunmak sadece kadının görevidir” şeklinde bir ifade verilmiştir. Orta kuşağın % 93,3’ü bu ifadeye katılmamıştır, % 6,7’si ise katılmıştır. Görüşmeye katılanlar ise hem erkeğin hem de kadının sorumluluğunda olması gereken bir durum olduğundan bahsetmişlerdir:

“...Gebe olmaktan korunmak için hem erkek hem de kadın çaba göstermeli, anlaşarak karar verilsin. Kadının ilaçlara ya da diğer korunma yöntemlerine alerjisi varsa erkek korunmalıdır. Yani birlikte karar verilmelidir.” (48, çalışmıyor, lise mezunu)

“...Korunmak için sadece biz kadınlar çaba sarf etmemeliyiz. Aynı şekilde erkekler de özen göstermeliler. Eğer her iki tarafta aynı derecede özen gösteriyorsa kimin korunduğunun bir önemi yok.” (43, emekli, üniversite mezunu)

Orta kuşak, gebelikten korunmak için her iki tarafında aynı derecede sorumluluk hissetmesi gerektiğini ifade etmiştir ancak erkeklerin bu konuda umursamaz davrandıklarının da ek bilgisini vermişlerdir. Hatırlanacağı üzere yaşlı kuşaktan bir çok kadın da benzer eleştiriler yapmışlardı. Bu kuşaktan kadınların eleştirisi ise şöyledir:

“...Erkekler eşinin hamile kalıp kalmayacağına çok önemsemiyorlar. Ben dikkat ediyorum ama eşimin o kadar da umurunda değil. Normal olanı ikisinin de aynı derecede önem göstermesidir. Çünkü dünyaya gelecek çocuktan ikimizde sorumlu olacağız.” (42, çalışmıyor, ilkokul mezunu)

“...Erkekler prezervatif kullandıklarında stres oluyorlar. Mutsuz oluyorlar. Erkek huzursuz olunca kadın da mutsuz oluyor. O yüzden kadının korunması daha iyi

bence. Biz eşimle kimin korunması gerektiği için doktora gittik. Doktor da kadın korunmalı dedi.” (42, çalışıyor, ortaokul mezunu)

Beden algısı ile ilgili değerlendirmeler incelendiğinde ise orta kuşağın % 90’ı kadınların makyaj ve görsel bakımlarını kendileri için yapmaları gerektiğini düşünmüştür. % 6,7’si ise bu ifadeye katılmamıştır. Görüşmeye katılan kadınların geneli de dış görünümün kadınlar için önemli olduğunu ve kadınların önce kendileri için, sonra eşleri için bu duruma özen göstermeleri gerektiğinden bahsedilmiştir. Konuyla ilgili düşünceleri ise şöyledir:

“...Kendine bakan kadın iyi bir ruh haline sahip olur. Kadınlar önce kendileri için sonra eşi ve çevresi için dış görünümüne önem vermelidir.”(48, çalışmıyor, lise mezunu)

“... Kadınlar en başta kendileri için bakımlı olmalılar. Sonra eşleri için ve tabii diğer insanlar için. Kendine bakan kadının kendine olan güveni de artar.” (43, emekli, üniversite mezunu)

Bu başlık altında incelenebilecek bir başka konu da kadınların dekolte giymesine yönelik düşüncelerdir. Hatırlanacağı üzere yaşlı kuşaktan katılımcılar, dekolteyi onaylamadıklarını net olarak ifade etmişlerdi. Orta kuşak ise dekolteyi aşırıya kaçmamak koşulu ile onaylamaktadır. Katılımcılardan bazılarının düşünceleri şu şekildedir:

“...Kararında giyinmeliler kadınlar. Çok açık giyinmek doğru değil. Dışarıdaki erkeklerin açık giyince gözleri kayıyor. Kadın da sokakta rahat yürüyemiyor. Normal yani orta karar giyinmeliler. En doğrusu bu...” (42, çalışmıyor, ilkokul mezunu)

“...Tabi ki her kadın kendine yakışanı giymelidir. Ama ben şahsi olarak kadınların dekolteyi kendine genelde yakıştıramadıklarını ve abartıya kaçtıklarını düşünüyorum. Bu sebeple pek beğenmiyorum.” (47, çalışmıyor, lise mezunu)

İfadelerden de anlaşılacağı üzere bu kuşağın “aşırı” ölçüsü erkeklerin dikkatini çekmek ile belirlenmiştir. Hatta bazı katılımcılar dekolte giyen kadına taciz edilmesini normal olarak değerlendirmişlerdir. Bu durum kadın bedeninin toplum tarafından denetlenmesinin bir sonucudur. 42 yaşındaki bir katılımcının dekolte giyen kadınlara taciz eden erkekleri suçlu bulmaması gibi:

“...Dekolte ancak özel günlerde gecelerde giyilirse güzel olur. Gündüz gündüz bazı kadınlar dekolte giyorlar. Sonra tacize uğruyorlar. Bir de adamları suçluyorlar. Onların ne suçu var. Giyersen açık açık kıyafetleri adamı da tetiklersin.” (42, çalışıyor, ortaokul mezunu)

IV. 2. 2. 4. Evlilik

Araştırmanın bu kısmında evlilikle ilgili çeşitli yargılar ya da diğer bir ifadeyle önermeler verilmiştir. “Evlenme teklifini kadın da yapabilir” önermesine bu kuşağın % 70’i katılmıştır, % 16,7’si katılmamıştır ve % 13,3’ü ise kararsız kalmıştır. Evlenme teklifi erkeklerin yapması gereken bir kalıp yargı gibi algılanmasına rağmen orta kuşağın

çoğunluğu böyle bir kalıp yargıyı reddetmiştir. Bir diğer kalıp yargı da evlilikte erkeğin kadından küçük yaşta olmaması üzerinedir. Fakat katılımcılar bu yargıya % 50,0 oranıyla çoğunluk olarak katılmışlardır, % 33,3'ü katılmamıştır ve % 16,7'si kararsız kalmıştır.

Evlilikle ilgili bir diğer önemli yargıda erkeğin maddi durumuna verilen önemdir. Toplumsal erkek rollerinin başında gelen evin geçimini sağlamak beklentisinin bir uzantısı da sayılabilir. Bu araştırmada orta kuşağın % 46,7'si “ kadınlar eş seçiminde erkeğin maddi durumuna önem vermelidir” ifadesine katılmamıştır, % 30'u ise katılmıştır ve % 23,3'ü de kararsız kalmıştır. Yapılan görüşmelerde de erkeğin maddi durumunu önemseyenler olduğu gibi önemsemeyenler de vardır. Fakat erkeğin maddi durumunu önemseyenler, yaşlı kuşaktan farklı açıklamalarda bulunmuşlardır. Yaşlı kuşak erkeği “evin geçimini sağlayan” kişi olarak değerlendirdiği için maddi durumunu önemsemiştir. Orta kuşağın açıklamaları ise erkeğe biçilen bu rolden ziyade günümüz koşullarında her birey için maddiyatın önemli olmasına dairdir.

“...Maddiyat çok çok önemlidir. Aile içindeki mutsuzluklar maddiyattan kaynaklanıyor. Para olmazsa sevgi de tükeniyor. O yüzden hayatını sürdüreceği insanın da maddi durumu iyi olmalıdır.” (48, çalışmıyor, lise mezunu)

“...Eşimin maddi durumunu önemsemeden evlendim. Ama önemi de var. İnsanların genç yaşta ve en güzel dönemlerinde para ve sıkıntı ile uğraşması zor oluyor. Ben çok sıkıntı çektim. Genç yaşta evlendim ve hayatımın en güzel zamanlarında borçla uğraştım. Keşke para insanların hayatlarında önemli bir noktada durmasa ama ne yazık ki her şey de para ile yapılıyor hayatta...” (51, emekli, üniversite mezunu)

Erkeğin maddi durumunun önemli olmadığını düşünenler de vardır. Bu durumu önemseyemeyen katılımcılar, paylaşımın daha öncelikli olduğunu dile getirmişlerdir. Aşağıdaki iki örnek gibi:

“...Erkeğin maddi durumunu önemsemem. Önemli olan sevip, anlaşmaktır. İki gönül bir olsun. Saygı ve sevgi olsun yeter. Paranın bir önemi yoktur.” (43, emekli, üniversite mezunu)

“...Önemli olan ne kadar para kazandığı değildir o parayı nasıl harcadığıdır. Bir erkek az para kazanıyor bile olsa, o parayı ailesiyle birlikte harcamadığı sürece paranın da değeri kalmıyor. Parayı değerli yapan şey kimlerle ve nasıl harcadığıdır.” (42, çalışıyor, ortaokul mezunu)

Tablo 31: Orta Kuşaktan Kadınların Evlilikle İlgili Düşünceleri

Evlilikle ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evlenme teklifini kadın da yapabilir.	21	70.0	4	13.3	5	16.7	30	100
Evlilikte erkek kadından küçük yaşta olmamalıdır.	15	50.0	5	16.7	10	33.3	30	100
Kadınlar eş seçiminde erkeğin maddi durumuna önem vermelidir.	9	30.0	7	23.3	14	46.7	30	100

IV. 2. 2. 5. İktidar İlişkileri ve Aile İçi Kararlar

Tablo 32’de de görüldüğü gibi orta kuşak kadınların “ailede kazancın nasıl değerlendirileceğine erkek karar vermelidir” ifadesine % 90’ı katılmamıştır, % 6,7’si ise kararsız kalmıştır. “Evin reisi erkektir” ifadesine % 53,3’ü katılmamıştır, % 33,3’ü katılmıştır ve % 13,3’ü konu hakkında kararsız kalmıştır. “Duygusal bir ortamda erkeğin ağlaması doğaldır” önermesine ise katılımcıların tamamı katılmıştır. Aile içi kararlardan biri olan “ çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir” ifadesine ise orta kuşağın % 96,7’si katılmıştır. “Genç bir kızın flört etmesine ailesi tarafından izin verilmelidir” önermesine ise % 63,3’ü katılmıştır, % 20’si kararsız kalmıştır ve % 16,7’si katılmamıştır. “Kadınlar erkeğin soyadını taşımaları” ifadesine bu kuşağın % 63,3’ü katılmamıştır, % 20’si ise katılmıştır ve % 16,7’si kararsız kalmıştır. Soyadı ile ilgili nicel veriler bu şekilde iken görüşmelerde aynı verilerden söz edilemez. Nitekim görüşmelerde kadınlar kendi soyadlarını almanın bir önemi olmadığını dile getirmişlerdir. Bu düşüncelerden bazıları şöyledir:

“...Erkeğin soyadını almakla kendi soyadımı almak arasında bir fark yok benim için. Artist olsam önemserim de kendi soyadımı alırım. Öyle de değilim. Hiçbir ehemmiyeti yok.”(48, çalışmıyor, lise mezunu)

“...Soyadı benim için çok önemli değildir. Kendi soyadımı alsam da eşimin soyadını alsam da benim için değişen bir şey olmaz. İlişkilerde bunun çok önemli bir etkisinin olacağını düşünmüyorum.” (47, çalışmıyor, lise mezunu)

Oysaki soyadı bireyin kimliğinin belirlenmesinde ve onun hangi soya ait olmasında belirleyici bir unsurdur. Ayrıca kadınların sosyal yaşamda bilindiği soyadını kullanması en doğal insanlık hakkıdır. Bu konuda yasal değişiklik yapılmasına rağmen kadınların birçoğu kültürel sebepler dolayısıyla kendi soyadlarını kullanmayı tercih etmemektedirler. Hatta öyle ki bazı katılımcılar için kadının kendi soyadını kullanması bir gösteriş olarak algılanmaktadır. Orta kuşağın bu fikre adapte olamadığını aşağıdaki ifadelerden anlamak mümkündür:

“...Ben erkeğin soyadının alınmasından yanayım. Şimdi kadınlar ikisini de alabiliyorlar. Ama bana göre gösteriş gibi geliyor. Bunlara gerek yok. Benim gayet hoşuma gidiyor eşimin soyadını taşımak.” (43, emekli, üniversite mezunu)

“...Soyadı, evli olduğunun en güzel ifadesidir. Evli olduğunun göstergesidir. Alyans bir, soyadı iki... Bunlar evliliğin simgesi. Bence kadınlar sadece erkeğin soyadını almalılar. Yoksa evlenmemiş gibi olur insan.” (42, çalışıyor, ortaokul mezunu)

Bir diğer önerme de “kadınlar kocalarıyla tartışıklarında alttan alan taraf olmalıdır” ifadesidir. Bu kuşağın % 76,7’si bu önermeye katılmamıştır, % 13,3 katılmıştır ve % 10’u kararsız kalmıştır. Nicel araştırmada orta kuşağın büyük kısmı bu fikre katılmamıştır. Fakat görüşmelerde ortaya çıkan sonuç ise pratik yaşamlarında bu fikri uygulayamadıklarıdır. “sessiz kalma” ya da “eşini idare etme” davranışlarının kadınlara nasıl özdeşleştirildiğini aşağıdaki örneklerde görmek mümkündür:

“...Eşim haksız olduğunu kabul etmez hiçbir zaman. Ona haklı olduğuma ikna edemediğim için vazgeçtim tartışmaktan, yoruldum. O yüzden çoğunlukla sessiz kalmayı

tercih ediyorum. O an konunun kapanması için elimden geleni yapıyorum. Aslında yanlış bir davranış biliyorum ama uğraşmaktan bıktım, kendi derdimi anlatamamaktan bıktım. O yüzden böyle bir yol seçtim” (43, emekli, üniversite mezunu)

“...Evlilikte birinin tartışma sırasında alttan alması lazım. Yoksa uzar gider tartışma. Bizim evde nedense hep alttan alan ben oluyorum o ayrı. Aslında doğru değil ama öyle alıştırmışım eşimi. Baştan alttan almasaydım böyle olmazdı. En baştan alttan alıyorsun sonra da öyle devam ediyor. Belli bir zaman sonra da değiştirmek istesen de değiştiremiyorsun” (42, çalışmıyor, ilkokul mezunu).

Görüşmelerde ortaya çıkan bir başka sonuç ise kadınların cinsiyet rollerinin yaşa bağlı olarak değiştiğidir. Orta kuşaktan katılımcıların bir kısmı yaşlarının ilerlemesiyle birlikte eşlerine karşı sessiz kalmadıklarını dile getirmişlerdir. Bu anlatımlarda değişen yaşam koşullarıyla birlikte değişen kadın tipolojisini görmek mümkündür. 48 yaşındaki ve 43 yaşındaki katılımcıların ifadeleri kadınların nasıl değiştiğini açıklamaktadır:

“...Eskiden eşimle tartıştığımızda çok üzülüyordum, mahvoluyordum. Açıkçası fazla sesimi de çıkaramıyordum. Şimdi yaşım ilerledikçe daha çok hakkımı arar oldum. Artık haklıysam hakkımı arıyorum.” (48, lise mezunu, çalışmıyor)

“...Eşimle tartıştığımızda konuşarak halletmeye çalışıyoruz. Konuşarak halledemiyorsak da susması gereken susuyor. Önceden ben susardım hep. Sessiz kalırdım. Yaşım ilerledikçe daha az susar oldum... Çünkü anneminki gibi bir evliliğim olacağı geldi aklıma hep...” (43, çalışıyor, üniversite mezunu)

Tablo 32: Orta Kuşaktan Kadınların İktidar İlişkileri ve Aile İçi Kararlar ile İlgili Düşünceleri

İktidar ilişkileri ve aile içi kararlar ile ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ailede kazancın nasıl değerlendirileceğine erkek karar vermelidir.	1	3.3	2	6.7	27	90.0	30	100
Kadınlar erkeğin soyadını taşımaları.	6	20.0	5	16.7	19	63.3	30	100
Evin reisi erkektir.	10	33.3	4	13.3	16	53.3	30	100
Evlilikte çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir.	29	96.7	-		1	3.3	30	100
Genç bir kızın flört etmesine ailesi tarafından izin verilmelidir	19	63.3	6	20.0	5	16.7	30	100
Kadınlar kocalarıyla tartışıklarında alttan alan taraf olmalıdır.	4	13.3	3	10.0	23	76.7	30	100
Duygusal bir ortamda erkeğin ağlaması doğaldır.	30	100	-		-		30	100

IV. 2. 2. 6. Kadına Yönelik Şiddet

Kadına yönelik şiddetle ilgili orta kuşağın büyük bir çoğunluğu şiddetin hiç bir türünün kabul edilemez olduğunu belirtmişlerdir. Bu kuşağın % 96,7'si “kadın hak ediyorsa erkek şiddet uygulayabilir” ifadesine katılmamıştır. “Kadın dayak yiyorsa bunu herkesten saklamalıdır ifadesine ise % 90'ı katılmamıştır, % 10'u katılmıştır (Tablo 33). Konuyla ilgili görüşmeye katılan kadınlar ise kadına yönelik şiddete karşı olduklarını dile

getirmişlerdir. Hatırlanacağı üzere yaşlı kuşaktan birçok kadın şiddete uğradığını dile getirmiştir. Orta kuşak ile yapılan görüşmelerde kadınlar şiddete uğramadıklarını dile getirmişlerdir. Orta kuşaktan bazı katılımcıların şiddeti onaylamayan ifadeleri şu şekildedir:

“...Şiddet aciz insanların uyguladığı bir şey. Konuşarak halledemiyorsa erkekler, boşanacaklar eşlerinden. Boşanmak da bir başlangıçtır...Öğretmen olduğum için kız çocuklarına uygulanan şiddete de şahit oluyorum. Şiddete uğrayan kızlar genelde evden kaçıp kendilerini daha rahat hissedecekleri yerlere gidiyorlar. Sonuçta hiçbir şekilde çözüm getirmiyor. Aile kendinden daha çok uzaklaştırıyor çocuğu...” (43, çalışıyor, üniversite mezunu)

“...Şiddetin her türüne karşıyım. Şiddeti sadece dayak olarak tanımlamıyorum. Sözle şiddete de karşıyım. Aslında sözle şiddet daha fazla oluyor. Ama kimse bunun farkında değil.” (51, emekli, üniversite mezunu)

Kadına yönelik şiddetin biçimlerinden biri de namus adına uygulanan şiddettir. Ataerkil toplumlarda, namus olgusu adına, erkek “şeref”i için kadının cinselliğini denetlemekle görevlendirilir. Araştırmaya katılanlar bazı kadınlar arasında da bu durum öylesine benimsenmiştir ki namus adına uygulanan şiddet meşru olarak algılanmıştır. Kadınlar genel anlamda şiddete karşı çıkarken, namus için uygulanan şiddete aynı derecede karşı çıkmamışlardır. Aşağıdaki ifadeler namus olgusunun diğer olgular gibi kolay değişmediğini bir kez daha gözler önüne sermektedir:

“...Kadına yönelik şiddete karşıyım. Fakat namus söz konusunda olduğunda bazılarına hak verebiliyorum. İnsanı çıldırtacak durumlar var.” (43, emekli, üniversite mezunu)

“...Aciz erkekler kadınları döver. Sadece kadın aldatıyorsa yani namus meselesi varsa erkek şiddet uygulayabilir. Ben olsam ben de döverim. O an ne yapacağını bilemeyeceği için şiddet uygular insan. Bu elinde olan bir şey değil.” (42, çalışıyor, ortaokul mezunu)

“...Genel olarak şiddete karşıyım ama bazı çaresiz durumlarda uygulanabilir. Mesela, bir kadın bir erkeği aldatmışsa, adam ne yapacak, kendini nasıl durduracak? Böyle durumlarda hak veriyorum.” (47, çalışmıyor, lise mezunu)

Tablo 33: Orta Kuşaktan Kadınların Kadına Yönelik Şiddetle İlgili Düşünceleri

Kadına yönelik şiddet ile ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadın hak ediyorsa erkek şiddet uygulayabilir.	-		1	3.3	29	96.7	30	100
Kadın dayak yiyorsa bunu herkesten saklamalıdır.	3	10.0	-		27	90.0	30	100

IV. 2. 2. 7. Günlük Yaşam

Araştırmaya katılan kadınlara günlük yaşamları ile ilgili bazı önermeler sunulmuştur. Bunlardan ilki “erkek eve istediği saatte gelebilir” önermesidir. Bu önermeye bu kuşağın tamamı katılmamıştır. “Kadınlar geç saatlerde dışarı çıkmamalıdır” önermesine ise bu kuşağın % 50’si katılmamıştır, % 43,3’ü ise katılmıştır ve % 6,7’si kararsız kalmıştır. Konuyla ilgili görüşmeye katılan orta kuşaktan kadınların hemen hemen hepsi geç saatlerde evlerinin dışında olamamaktadır. Katılımcıların eşleri sorun çıkarsın/çıkarmasın sokakların da kadınlar açısından güvenli olmadığı sıkça ifade edilmiştir:

“...Geç saatlerde eşim olmadan dışarı çıkamam. Hem eşim izin vermez. Hem de dışarıya güvenemem. Birçok haber duyuyoruz televizyondan. Geç saatlerde sokaklar pek de tekin olmuyor.” (43, emekli, üniversite mezunu)

“...Geç saatlerde olan etkinliklere ben kendim rahatsız olduğum için katılmıyorum. Yoksa eşim tepki göstermez. Ben akşam huzursuz olurum yanımda erkek olmadan...” (48, çalışmıyor, lise mezunu)

Günlük yaşam ile ilgili bir diğer önerme de “trafikte kötü araba kullanan biri varsa mutlaka kadındır” ifadesidir. Katılımcıların % 80’i bu ifadeye katılmamıştır, % 16,7’si katılmıştır ve % 3,3’ü ise kararsız kalmıştır. Özellikle Türk toplumunda çok sık rastlanan bir diğer günlük yaşam pratiği de dışarıda yemek yenildiği zaman hesabın erkek tarafından ödenmesi durumudur. Görüşmeye katılan kadınlar hesabı kimin o an durumu uygunsa onun ödemesi gerektiğinde hem fikirdir. Fakat hesabı erkeğin ödemesi kadınların

hoşuna giden bir durum ve kibarlık olarak algılanmaktadır. Bazı katılımcıların konu hakkındaki düşünceleri şöyledir:

“...Hesabı kimin ödediğinin bir önemi yok. Ama eşim ödediği zaman da hoşuma gidiyor. Zaten şu anda ben çalışmadığım için hep o ödüyor” (48, çalışmıyor, lise mezunu)

“...Hesabı kimin maddi durumu o an müsaitse o öder ama ikimizin de ödeme imkanı varken onun ödemesi bana kibarlık gibi geliyor, mutlu oluyorum.” (43, emekli, üniversite mezunu)

Tablo 34: Orta Kuşaktan Kadınların Günlük Yaşam ile İlgili Düşünceleri

Günlük yaşam ile ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Erkek eve istediği saatte gelebilir.	-		-		30	100	30	100
Kadınlar geç saatlerde dışarı çıkmamalıdır.	13	43.3	2	6.7	15	50.0	30	100
Trafikte kötü araba kullanan biri varsa mutlaka kadındır.	5	16.7	1	3.3	24	80.0	30	100

Yukarıdaki kategoriler içerisinde yer almayan fakat toplumsal cinsiyet rollerinin yansıdığı bir diğer olgu ise bireylerin kadına ve erkeğe yüklediği tanımlamalardır. Bu yüzden derinlemesine görüşmeye katılan kişilere ideal kadın ve ideal erkeğin nasıl olması gerektiği soruldu. Genelde erkekler için evine bağlı olan bir erkek

profili beklenirken, kadından da ev içinde söz hakkı olan ideal olarak görülmüştür. Bazı yanıtlar şöyledir:

“...Erkek dediğin uysal, evine bağlı olmalıdır. Eşine mutlaka sadık olmalıdır. İdeal kadın da eşine sözünü dinletmeli...” (48, çalışmıyor, lise mezunu)

“...İdeal erkek gözün kapalı güveneceğin birisi olmalı, eşine söz hakkı tanınmalı ve en önemlisi evine bağlı bir erkek olmalıdır. İdeal kadın da ekonomik özgürlüğü olan evine bağlı, söz hakkı olan birisi olmalıdır.” (43, emekli, üniversite mezunu)

Derinlemesine görüşmeye katılan kadınlara sorulan bir diğer soru da “Tekrar yaşama şansınız olsa yine kadın olarak mı dünyaya gelmek istersiniz?” idi. Bu kuşak çoğunluk olarak yine kadın olmak istediklerini dile getirmiştir. Bazı ifadeler şöyledir:

“...Yine dünyaya gelsem, yine kadın olmak isterdim. Çünkü en başta anne olmak çok güzel bir duygu. Anne olmayı sevdiğim için, yine kadın olmak isterdim.” (43, çalışıyor, üniversite mezunu)

“...Kadınların erkeklerden daha çok aklını kullanabildiklerini düşünüyorum. O yüzden yine dünyaya gelsem kadın olarak dünyaya gelmek isterim. (51, emekli, üniversite mezunu)

Azınlıkta da olsa bazı katılımcılar tekrar yaşama şansları olsa erkek olmak istediklerini dile getirmişlerdir. Gerekçe olarak da erkeğin kadına göre daha özgür bir ortamda yaşadığını göstermişlerdir. 48 ve 42 yaşlarında iki kadının ifadeleri gibi:

“...Yine dünyaya gelsem erkek olarak dünyaya gelmek isterim. O kadar rahatlar ki hem imrenmişimdir onlara...” (48, çalışmıyor, lise mezunu)

“... Bir daha dünyaya gelsem, erkek olmak isterim. Çünkü bizden daha çok hürler.” (42, çalışmıyor, ilkokul mezunu)

Son olarak da katılımcılara bir kadının başında erkek olmadan hayatını idame ettirip ettiremeyeceği sorulmuştur. Katılımcılar bu konuda genel olarak idame ettirebileceğinde hem fikirdir. Zorlanılacak şeyin ise çevre olduğunu belirtmişlerdir. Çevrenin yalnız yaşayan bir kadına baskı yaptığını ve hakkında olumsuz düşündüğünü dile getirmişlerdir. Yalnız yaşayan 42 yaşındaki bir kadın konuyla ilgili fikrini şöyle özetlemiştir:

“...Bir kadın yanında erkek olmadan da yaşayabiliyor. İşte ben kendim örneğim. Sadece çocuklara yönünden zorlanıyorum. Baba eksikliği çekiyorlar. Ama onun dışındaki her şeyle baş edebiliyorum. Kendime de güveniyorum.” (42, çalışıyor, ortaokul mezunu)

IV. 3. Genç Kuşağın (Üçüncü Kuşak) Araştırma Bulguları

IV. 3. 1. Sosyodemografik Bulgular

Demografik değişkenlerden ilki doğum yeridir. Pek çok araştırmadan da anlaşılacağı gibi doğum yerinin niteliği cinsiyet rolleri üzerinde etkiye sahiptir. Bu araştırmada Tablo 35’de de görüldüğü gibi araştırmaya katılan genç kuşak kadınların %

80'ini büyük kent doğumludur. Yüzde % 13.3'ü kent doğumlu ve en az oranla da % 6.7'si de köy doğumludur.

Tablo 35: Genç Kuşaktan Kadınların Doğum Yerleri

Doğum Yeri	SAYI	YÜZDE
Büyük Kent	24	80,0
Kent	4	13,3
Köy	2	6,7
TOPLAM	30	100,0

Genç kuşak kadınların doğum yeri kadar en uzun süreyle yaşamını idame ettirdiği yer de bir o kadar önemlidir. Bu kuşağın Tablo 36'da da görüldüğü gibi en uzun süreyle yaşadığı yer yoğunluk olarak büyük kent seçeneğinde toplanmıştır. Katılımcıların % 93.3'ü en uzun süreyle büyük kentte yaşamıştır, % 6.7'si de kentte yaşamıştır. Genç kuşak kadınlardan hiçbirisi en uzun süreyle köyde yaşamamıştır.

Tablo 36: Genç Kuşak Kadınların En Uzun Süreyle Yaşadığı Yer

En uzun süreyle yaşadığı yer	SAYI	YÜZDE
Büyük Kent	28	93,3
Kent	2	6,7
TOPLAM	30	100,0

Tablo 37’de de görüldüğü gibi genç kuşak kadınların % 13.3’ü 26 ve yine % 13.3’ü 31 yaşındadır. Diğer yaş grupları Tablo 3’den de anlaşılacağı gibi daha az bir yoğunluğa sahiptir. Yaş ortalaması ise 29’dur.

Tablo 37: Genç Kuşak Kadınların Yaş Dağılımları

Yaş	SAYI	YÜZDE
21	1	3,3
22	3	10,0
23	1	3,3
24	2	6,7
26	4	13,3
27	1	3,3
28	2	6,7
29	1	3,3
30	1	3,3
31	4	13,3
32	2	6,7
33	2	6,7
36	1	3,3
38	3	10,0
39	2	6,7
TOPLAM	30	100,0

Ortalama: 29,53.

Tablo 38’de de görüldüğü gibi araştırmaya katılan genç kuşak kadınların % 53.3’ü evli ve % 46.7’si bekadır.

Tablo 38: Genç Kuşak Kadınların Medeni Durumları

Medeni Durum	SAYI	YÜZDE
Evli	16	53,3
Bekar	14	46,7
TOPLAM	30	100,0

Araştırmaya katılan genç kadınlardan evli olanların % 62.5'i tanışıp anlaşarak evlenmiştir. Evli olan 16 kişiden 1 kişi görücü usulü ile birbirini tanımdan evlenmiştir. Evli olanların % 31.3 ise görücü usulü ile sonrasında tanışıp onaylayarak evlenmiştir (Tablo 39). Genç kuşakta tanışıp anlaşarak evlenme oranı diğer evlenme şekillerine göre daha yüksektir.

Tablo 39: Evli Olan Genç Kuşak Kadınların Evlenme Şekilleri

Evli olanların evlenme şekilleri	SAYI	YÜZDE
Görücü usulü ile birbirlerini tanımadan	1	6,3
Görücü usulü ile sonrasında tanışıp onaylayarak	5	31,3
Tanışıp anlaşarak	10	62,5
TOPLAM	16	100,0

Örneklemin genç kısmını oluşturan kuşağın büyük bir kısmı Tablo 40'da da görüldüğü gibi Üniversite mezunudur. Üniversite mezunu olan genç kadınlar % 40 iken, % 23,3'ü ise halen üniversitede okumaktadır. % 23.3 ise lise mezunudur. İlkokul mezunu olanların oranı ise % 3.3 gibi bir oranla oldukça düşüktür. Genç kuşağın büyük kısmını üniversite mezunu olanlar ve üniversitede okuyanlar oluşturmaktadır.

Tablo 40: Genç Kuşak Kadınların Öğrenim Durumları

Öğrenim Durumu	SAYI	YÜZDE
İlkokul Mezunu	1	3,3
Ortaokul Mezunu	2	6,7
Lise Mezunu	7	23,3
Üniversitede Okumakta	7	23,3
Üniversite Mezunu	12	40,0
Yüksek Lisans	1	3,3
TOPLAM	30	100,0

Genç kuşak kadınların Tablo 41’de de görüldüğü gibi % 56,7 si çalışmaktadır. % 26,7 si öğrencidir. % 16,7’si ev dışında herhangi bir işe sahip değildir. Görüldüğü gibi genç kuşak kadınların büyük kısmı çalışmaktadır.

Tablo 41: Genç Kuşak Kadınların Meslek Durumları

Meslek Durumu	SAYI	YÜZDE
Ev dışında herhangi bir işe sahip değil	5	16,7
Çalışıyor	17	56,7
Öğrenci	8	26,7
TOPLAM	30	100,0

Tablo 42’de de görüldüğü gibi araştırmaya katılan genç kadınların içinde buldukları hane gelir kaynağının % 36.7’si hem eşlerinin hem de kendilerinin maaşıyla sağlanmaktadır. Sadece eşinin maaşıyla geçinen kadınların oranı % 13.3’tür. Ailesi maddi

olarak destek sağlayanların oranı % 30'dur ve bu kısım genellikle öğrencilerden oluşmaktadır. Hem kendi hem de ailesinin maaşıyla gelir kaynağı elde eden kişilerin oranı ise % 16.7'dir. Bu kişiler ise bekar olup aynı zamanda çalışanlardır.

Tablo 42: Genç Kuşak Kadınların Hane Gelir Kaynakları

Evin gelir kaynağı	SAYI	YÜZDE
Sadece esimin maaşıyla	4	13,3
Hem eşimin hem benim maaşım	11	36,7
Ailem maddi olarak destek sağlıyor	9	30,0
Eşim ve eşimin ailesi maddi destek sağlıyor	1	3,3
Hem kendi maaşım hem de ailemin maaşıyla	5	16,7
TOPLAM	30	100,0

Araştırma açısından aile tipi de önemli bir kıstastır. Çünkü çekirdek aile yapısı, gelenekleri ve kültürü ile geniş aile yapısından daha farklı özellikler göstermektedir. Bu araştırmaya katılan genç kuşağın % 93.3'ü çekirdek aile yapısına sahiptir. % 6.7'si ise düşük bir oranla geniş aileye sahiptir (Tablo 43).

Tablo 43: Genç Kuşak Kadınların Aile Tipleri

Aile tipi	SAYI	YÜZDE
Çekirdek Aile	28	93,3
Geniş Aile	2	6,7
Toplam	30	100,0

Örnekleme genç kuşak kısmını oluşturan kadınların kardeş sayılarına baktığımızda tek kardeşe sahip olanların sayısı % 50 oranıyla en yüksektir. En düşük kardeş sayısı oranı ise 6 kardeşe sahip kadınlardır, oranı % 3.3'tür (Tablo 44). Bu kuşağın kardeş sayı ortalaması ise 1'dir.

Tablo 44: Genç Kuşak Kadınların Kardeş Sayıları

Kardeş Sayısı	SAYI	YÜZDE
1	15	50,0
2	4	13,3
3	4	13,3
4	2	6,7
5	2	6,7
6	1	3,3
Yok	2	6,7
Toplam	30	100,0

Minumum: 0, Maksimum: 6, Ortalama: 1,97.

IV. 3. 2. Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde hem katılımcılara uygulanan anketin sonuçları nicel sonuçları, hem de derinlemesine görüşme yanıtları bir arada değerlendirilecektir. Cinsiyet rolleri ile ilgili düşünceler çeşitli kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler şöyledir:

IV. 3. 2. 1. Çalışma Hayatı ve Eğitim

Genç kuşak kadınların Tablo 45'de görüldüğü gibi % 93,3'ü "erkeğin maddi gücü yeterliyse kadın çalışmamalıdır" ifadesine katılmamıştır. Sadece % 6,7'si bu ifadeye

katıldığı belirtmiştir. Buradan hareketle genç kuşağın, kadınların çalışması gerektiği fikrini büyük oranda benimsediğini söyleyebiliriz. “Kadınlar evlerine vakit ayırabilecek işlerde çalışmalılar” ifadesine ise bu kuşağın % 60’ı katılmıştır. % 33.3 ise katılmamıştır. “Çalışma hayatında kadınlara ve erkeklere eşit işe eşit ücret verilmelidir” ifadesine ise genç kadınların % 93.3 katılmıştır, % 3,3’ü ise katılmamıştır.

Tablo 45: Genç Kuşaktan Kadınların Çalışma Yaşamı ve Eğitim İle İlgili Düşünceleri

Çalışma Yaşamı ve eğitim ile İlgili Önergeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Erkeğin maddi gücü yeterliyse kadın çalışmamalıdır.	2	6.7	-	-	28	93.3	30	100
Kadınlar evlerine vakit ayırabilecek işlerde çalışmalılar.	18	60.0	2	6.7	10	33.3	30	100
Çalışma hayatında kadınlara ve erkeklere eşit işe eşit ücret verilmelidir.	28	93.3	1	3.3	1	3.3	30	100
Evlilikte erkeğin öğrenim düzeyi kadından düşük olmamalıdır.	17	56.7	2	6.7	11	36.7	30	100
Yüksek yönetici olmak sadece erkeklerin yapabileceği bir iştir.	1	3.3	-	-	29	96.7	30	100
Çalışan bir anne çalışmayan bir anne kadar çocuklarıyla iyi ilişki kurabilir.	22	73.3	2	6.7	6	20.0	30	100
Siyaset erkeklerin uğraş alanıdır.	-	-	-	-	30	100	30	100
Ailenin maddi durumu iyi değilse sadece erkek çocuk okutulmalıdır.	1	3.3	-	-	29	96.7	30	100

Görüşmelerde de genç kuşağın tamamı(çalışan/çalışmayan) kadınların çalışması gerektiğinde hem fikirdir. Tıplı orta kuşak gibi genç kuşak da kadınların çalışmasının sadece eşlerine muhtaç yaşamamak için değil, aynı zamanda kendileri için de önemli olduğunu düşünmektedir. Kadınların kendine olan özgüveni için çalışmaları gerektiği en çok öne sürülen nedenlerden biridir. Kadınların meslek sahibi olması ile ilgili genç kadınların kendi ifadeleri ise şöyledir (Görüşmeye katılan genç kadınların tamamı üniversite mezunudur ya da üniversitede okumaktadır):

“...Çalışmayan kadının kendine olan güveni olmuyor. Yaşamda istediklerini gerçekleştiremiyor. Eşinden para almak zorunda kalıyor. Bu çok kötü... Bence Türkiye’de kadınların ikinci sınıf insan olmasının altında bu yatmaktadır. Kadın mutlaka çalışmalıdır.” (31, evli, çalışıyor)

“...İnsanlar bir şey ürettikçe mutlu olurlar ve bunun karşılığında da para kazanırlar. O bakımdan kadınların mutlaka çalışmaları gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bir şeyler ürettikçe bu ona güç katacak ve özgüveni artacak.” (30, evli, çalışıyor)

Genç kuşakta sadece çalışan kadınlar değil çalışmayan kadınlarda, kadınların meslek sahibi olması gerektiğini düşünmektedir. Çalışan kadının ekonomik özgürlüğü olduğu için pasif davranmadıklarını dile getirmişlerdir. Genç kuşaktan çalışmayan ya da öğrenci olan bazı kadınların açıklaması şöyledir:

“...Kadınların çalışması çok önemlidir. Ekonomik özgürlüğü olan kadının kendine güveni oluyor en başta. Ayrıca evde söz hakkı da oluyor. Çalışmayan kadınların işi çok zorlaşıyor.” (33, evli, çalışmıyor)

“...Çalışmayan kadınların daha pasif olduklarını düşünüyorum. Çalışan kadının ekonomik özgürlüğü olduğu için, aile içinde söz hakkı da oluyor. Keşke tüm kadınlar çalışsa o zaman toplumumuz daha çok ilerler.” (21,bekar,öğrenci)

Geleneksel aile modellerinde erkeğe biçilen rol araştırmanın teorik kısmında da görüldüğü gibi evin geçimini sağlamaktır. Bu yargıdan hareketle de genelde erkeklerin kadınlara oranla daha iyi bir öğrenim düzeyine sahip olması beklenir. Böyle bir kalıp yargı olan “Evlilikte erkeğin öğrenim düzeyi kadından düşük olmamalıdır” ifadesine ise bu kuşaktan kadınların Tablo 11’de görüldüğü gibi % 56.7’si katılmıştır, % 36.7’si ise katılmamıştır. Erkeğin öğrenim düzeyinin kadına oranla yüksek olması beklentisi üç kuşağa da transfer olmuş geleneksel bir yargıdır. Bu kalıp yargı genç kuşakta bile değişmeye uğramamıştır. “Yüksek yönetici olmak sadece erkeklerin yapabileceği bir iş” ifadesine ise genç kadınların % 96.7’si katılmamıştır. Görüşmelerde de tüm genç kadınlar, hemcinslerinin yönetici olmasını desteklemişlerdir. Öyle ki kadınların yöneticiliği çok iyi yapabileceklerini öne sürdükleri gözlemlerle desteklemişlerdir. Kadınların neden iyi bir yönetici olabileceğine dair farklı yaklaşımlar şöyledir:

“...Biz kadınlar olarak yaşamda o kadar çok şeyi yönetiyoruz ki... Ev, kayınvalide, eş gibi... O bakımdan yöneticilik tam da kadınlara göre alan. Bence erkeklerden daha iyi bile yaparlar. Kadın patronları ve yöneticileri destekliyorum.” (31, evli, çalışıyor)

“... Kadınların yüksek yönetici ve patron olmasını destekliyorum. Çünkü patron erkekler kadınlara cinsel yönden bakabiliyorlar. Artık bu tip durumlarla çok

karşılaşıyor. Kadınlar bir erkeğin kadına baktığı gibi bakmaz iş hayatında. Kadınlar duygusal olmasına rağmen erkeklerden daha iyi yönetirler.” (22, bekar, öğrenci)

“...Erkeklerle göre kadınları daha organizatör, daha emekçi ve daha disiplinli buluyorum. Bu yüzden patron olmayı da iyi yaparlar.” (30, evli, çalışıyor)

Bu başlık altında incelenebilecek diğer bir konu da çalışan annelere ilişkin tutum ve yargılardır. Ataerkil kültürün hakim olduğu toplumlarda çalışan annelerin çocuklarına iyi bir bakım ve eğitim sağlayamayacağı gibi bir düşünce söz konusudur. Fakat çalışan anneler ve çocukları üzerinde yapılan araştırmalar, beklentinin aksine annenin çalışmasının çocuğu olumsuz yönde etkilemediği şeklindedir. Bu konuda yapılan çalışmalar, çalışan annelerin çocuklarının okul başarılarının ve sosyal gelişimlerinin çalışmayan annelerin çocuklarına göre daha üstün olduğu yönündedir. Bu durumun birçok nedeni vardır. Çalışmayan annelerin, çalışan annelere göre çocukların fiziksel bakımı ve disiplinlerine daha fazla zaman harcamaları, bütün gün evde çocuğu ile birlikte olmaları bu ailelerde anne-çocuk ilişkisinin daha fazla yıpranmasına neden olmaktadır. Ayrıca çalışan anne evde olduğu saatlerde çocuğu ile daha fazla ilgilenerek yoksunluğunu telafi edebilmektedir (Aktaş, 1994:8). Bu anlamda genç kuşağa çalışan bir annenin çocuklarıyla iyi ilişki kurup kuramayacağı soruldu. Araştırmaya katılan genç kuşağın % 73,3’ü çalışan bir annenin çalışmayan bir anne kadar çocuklarıyla iyi ilişki kurabileceğini, % 20’si ise kuramayacağını düşünmektedir (Tablo 11). Genç kuşaktan görüşmeye katılan kadınlar ise çoğunluk olarak kadınların çalışmasının çocuğun eğitimine olumsuz etkisi yaratmayacağını düşünmektedir.

“...Bir çocuğa iyi bakmanın kadının çalışıp çalışmamasıyla bir ilgisi olamaz. Genelde büyüklerimiz çalışmayan kadının daha iyi çocuk bakacağını iddia eder. Ama ev hanımı olup, çocuğunu sabahtan akşama kadar sokakta oynatan anneler var. Önemli olan eğitilmiş bir anne olmaktır.” (21, bekar, öğrenci)

“...Çalışan bir anne, çocuğuna yeteri kadar vakit ayıramıyor. Bu bir gerçektir. Ama akşam eve geldiği zaman o açığı kapatabiliyorsa, sorun olmaz. Kadın da bitiyor biraz da. O açığı kapatması gerekir.” (24, evli, çalışmıyor)

Mesleklerin cinsiyetleştirilmesindeki nedenlerin başında toplumsal cinsiyet rolleri geldiğinden daha önceki bölümlerde bahsedilmişti. Hatırlanacağı üzere yaşlı ve orta kuşak, kadınlara daha çok öğretmenliği yakıştırmıştır. Öğretmenlik mesleğinin kadınlar için uygun olduğunu düşünen diğer kuşaklar, çalışma saatlerinin esnek olmasını gerekçe olarak göstermişlerdir. Nitekim bu tutum kadının eve daha fazla zaman ayırması beklentisini karşılayan ve kadını ev ile özdeşleştiren bakış açısının bir sonucudur. Benzer şekilde genç kuşak da, kadınlara öğretmenlik mesleğini yakıştırmıştır. Erkeklerle ise daha çok fizik gücü gerektiren işlerin uygun olduğu dile getirilmiştir. Dolayısıyla mesleklerin cinsiyetleştirilmesi bu kuşağa da transfer olmuş bir toplumsal olgudur. Genç kuşaktan bazı kadınların konuyla ilgili açıklaması şu yöndedir:

“...Kadınlara öğretmenlik çok yakışıyor. Hem evlerine vakit de ayırabiliyorlar. Erkeklerle ise ticaret ve beden gücü ile yapılan işler daha uygun.” (33, evli, çalışmıyor)

“...Kadınlara öğretmenlik çok yakışıyor. Öğretmenlik yapan kadınlar evlerine ve çocuklarına daha çok vakit ayırabiliyorlar. Yoğun bir meslek olmadığı için daha uygun kadınlar... Erkekler hemen hemen bütün işleri yapabiliyorlar. Özellikle güç gerektiren işler erkeklere göre.” (24, evli, çalışmıyor)

Bu bölümle ilgili bir diğer önermede de “siyaset erkeklerin uğraş alanıdır” ifadesidir. Genç kuşağın tamamı Tablo 45’de de görüldüğü gibi bu ifadeye karşı çıkmıştır ve katılmıyorum seçeneğini işaretlemiştir. Aynı şekilde “ailenin maddi durumu iyi değilse sadece erkek çocuk okutulmalıdır” ifadesine ise katılımcıların % 96,7’si katılmamıştır. Sadece % 3,3’ü katılıyorum yanıtını işaretlemiştir.

IV. 3. 2. 2. Aile İçi İş Bölümü

Toplumsal cinsiyet rollerinin belki de en somut olarak kendini gösterdiği yer aile içi iş bölümüdedir. Genç kadınlar iş bölümü ile ilgili eşitlikten yana tutumlara daha çok katılmışlardır. Hatta çocukların bakımından ve temizlik işlerinden sadece annenin sorumlu olmadığını vurgulamışlardır. Fakat toplumumuzda erkek rolünün bir gereği olarak algılanan onarım ya da tamir işlerinin yine erkekler tarafından yapılmasının doğru olduğunu söylemişlerdir. Tablo 46’da görüldüğü gibi “Ailede ev işleri eşler arasında eşit paylaşılmalıdır” ifadesine genç kadınların % 96,7’si katılmıştır. “Ailede çocukların bakımından ve temizlik işlerinden anne sorumlu olmalıdır” ifadesine ise genç kuşağın % 80’i katılmamıştır, % 20’si ise katılmıştır.

Ev iş bölümünde genç kadınlar her ne kadar eşitlikçi bir tutum sergilemişler gibi görünseler de onarım ve tamirat işlerini ise çoğunluk olarak erkeklerin yapması

gerektiğini söylemişlerdir. Tablo 12’de de görüldüğü gibi “Evin onarım işleriyle erkek ilgilenmelidir” ifadesine genç kadınların % 63,3 katılmıştır, % 26,7’si katılmamıştır ve % 10’u ise kararsız kalmıştır. Fakat “ borç ödeme, yatırım yapma gibi ev dışı işler erkeğin sorumluluğunda olmalıdır” ifadesine ise genç katılımcıların % 76,7’si katılmamıştır, % 23,3’ü katılmıştır. Genç kuşağın ev iş bölümü ile ilgili düşünceleri ise şöyledir:

“...Evdeki görev dağılımı pek cinsiyete göre değil aslında. Ben eşimle anlaşma yaptım. Temizlik ve yemek gibi işler için kadın tuttuk. Yani ben evime geldiğimde kitap falan okumak istiyorum. Kendime zaman ayırmak istiyorum. Bu yüzden böyle bir yöntemde uzlaştık. Her iki tarafta memnun bu anlaşmadan. Örneğin, eşimde tamir işlerini kendisi yapmıyor, yardımcı çağırıyoruz. Sorun yaşamıyoruz...Genelde kadın evin işlerinden sorumlu olması bizim ülkemizde önemli bir sorun, kadınlar kendilerine vakit ayıramıyorlar. Sonra da erkek karşısında daha pasif oluyorlar. Ama çocuk bakımından kadın daha çok sorumlu olmalıdır bence. Erkekler sıkılgan oluyorlar. Çocuk yükünü kaldıracak uygunluğa erişemiyorlar. Eğitim açısından anne daha iyi bir eğitmen olur.”
(31, evli, çalışıyor)

“...Ev içi iş bölümünün mümkün olduğu kadar eşit olmalıdır. Kadın ev için çabalıyorsa erkek de o kadar çabalamalıdır. Biri otururken diğersinin temizlik yapması çok yanlış geliyor bana. Çocuk bakımı da aynı şekilde. Çocuk sadece kadının çocuğu değil sonuçta, erkekler bunu hep göz ardı ediyorlar. Anne ne kadar ilgileniyorsa, baba da o kadar ilgilenmelidir. Ama maalesef anneler daha fedakar oluyorlar. Tamirciye günümüzde gerek bile kalmıyor artık. Her şeyin servisi var. Ama anne her gün aynı işi yapıyor.” (22, bekar, öğrenci)

Genç kuşaktan kadınlar ev içi iş bölümü ile ilgili diğer kuşaklara göre daha eşitlikçi bir tutum sergilemişlerdir. Ev içi işlerden ve çocuk bakımından sadece kadınların sorumlu olmasının doğru olmadığını ifade etmişlerdir. Genç kuşaktan kadınlar arasında sayıları az da olsa uygulamada ev içi işlerden salt kendisi sorumlu olan kadınlar da vardır. Bu kesimin ortak sosyolojik özelliklerine bakıldığında herhangi bir meslek sahibi olmadıkları görülmektedir. 33 ve 24 yaşında evli olan ve çalışmayan kadınların sözleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir:

“...Ailede temizlik, yemek, çocuk bakımından yani evle ilgili her işten ben sorumluyum. Musluk bile tamir ederim. Kocam hiçbir şeye elini sürmez. Suyunu bile kendisi almaz. Bazen onu yoklamak için bir şey istiyorum. “ Su getirir misin?” gibi... “ Şaka yapıyorsun herhalde” diye yanıt veriyor. Bazen düşünüyorum da ben bunları yapacak kadın değildim. Ona kızmıyorum ama eğer ben pasif davranmasaydım baştan, şimdi çok başka bir yerde olurum. Çocukların bakımı da tamamen benim sorumluluğumda. O çocukları sosyal faaliyetlere götürür. Yani çocuklarıyla en güzel zamanı o geçirir” (33, evli, çalışmıyor)

“...Ev içi sorumluluklarımızı düşündüğümde, evin işlerini yoğun olarak ben yapıyorum. Çünkü eşim çalışıyor ben çalışmıyorum. Yani evde çok daha fazla vaktim olduğu için benim yapmam doğru olanı. Buna rağmen eşim yine de bana çok yardımcı oluyor. Özellikle işe gitmediği zamanlarda temizlik ve yemek yapar. Erkek olarak da gıcınmaz bu tarz işleri yapmaktan. Bir kadın çalışmıyorsa evin işlerini o kadın yapmalı, ama çalışıyorsa her iki tarafta yani erkek de kadın da ortaklaşa işleri paylaşmalı. Tamirat işlerini ise erkekler yapmalı. Hem biz bilmiyoruz hem de onlar yaratılışlarından ötürü onarım da daha yetenekliler” (24, evli, çalışmıyor)

Tablo 46: Genç Kuşaktan Kadınların Aile İçi İş Bölümü ile İlgili Düşünceleri

Ev içi ve ev dışı işbölümü ile ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ailede ev işleri eşler arasında eşit paylaşılmalıdır.	29	96.7	-		1	3.3	30	100
Ailede çocukların bakımından ve temizlik işlerinden anne sorumlu olmalıdır.	6	20.0	-		24	80.0	30	100
Evin onarım işleriyle erkek ilgilenmelidir.	19	63.3	3	10.0	8	26.7	30	100
Borç ödeme, yatırım yapma gibi ev dışı işler erkeğin sorumluluğunda olmalıdır.	7	23.3	-		23	76.7	30	100

IV. 3. 2. 3. Cinsellik ve Beden Algısı

Cinselliğe yüklenen anlamın değişmesi kadınların meta olarak görülmesinin de önüne geçecek bir olgudur. Bu bakımından genç kadınların düşünceleri bu araştırma için önemlidir. Bulgular değerlendirildiğinde ise araştırmaya katılan genç kadınların % 53.3'ü “kadın evlendiğinde mutlaka bakire olmalıdır” ifadesine katılmamıştır, % 33.3'ü katılmıştır, % 13.3'ü ise kararsız kalmıştır (Tablo 47). Hatırlanacağı üzere bekaret tabusu yaşlı kuşaktan orta kuşağa kadar transfer olmuş bir olgudur. Fakat bu olgunun genç kuşak tarafından benimsenmediği görülmektedir. Genç kuşaktan kadınlar bekaretin kutsallaştırılmasına ve cinselliğin özgür bir şekilde yaşanamamasına karşı durmaktadırlar. Aynı zamanda “namus” kavramını “kadın bedeni” ile özdeşleştiren herhangi bir açıklamada bulunmamışlardır. Üçüncü kuşaktan bazı kadınların açıklaması şöyledir:

“...Toplumumuzun bakireliği kutsallaştırmasına karşıyım. Genç kızlarımız bu şekilde yetiştirildikleri için, evlendikleri zaman cinsel hayatlarında kendilerine güvenleri olmuyor. İletişimsiz yetiştiriliyorlar. Namus kişilikli, gururlu insandır. İki bacak arasında bir namus olamaz...” (38, evli, çalışıyor)

“...Bekaretin önemli olduğunu düşünmüyorum. Kim ne istiyorsa onu yaşamakta özgürdür. Kimsenin de bu konuda baskı uygulamaya hakkı yoktur. Namus iki bacak arasında değildir. Böyle düşünen insanları da doğrusunu söylemek gerekirse cahil buluyorum.” (21, bekar, öğrenci)

Tablo 47: Genç Kuşaktan Kadınların Cinsellik ve Beden Algısı İle İlgili Düşünceleri

Cinsellik ve beden algısı ile ilgili Önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadın evlendiğinde mutlaka bakire olmalıdır.	10	33.3	4	13.3	16	53.3	30	100
Kadınlar makyaj ve görsel bakımlarını kendileri için yapmalılar.	28	93.3	-		2	6.7	30	100
Erkekler ilişkilerde çapkınlık yapabilirler.	1	3.3	-		29	96.7	30	100
Gebe olmaktan korunmak sadece kadının görevidir.	1	3.3	1	3.3	28	93.3	30	100
İlişkilerde kadın istemediği takdirde cinsel birlikte reddedebilir.	29	96.7	1	3.3	-		30	100

Bu başlık altında incelenecek diğer önerme de “ilişkilerde kadın istemediği takdirde cinsel birlikteliği reddedebilmelidir” ifadesidir. Bu ifadeye katılımcıların %

96,7'si katılmıştır. “Erkekler ilişkilerde çapkınlık yapabilirler” ifadesine ise katılımcıların % 96,7'si katılmamıştır (Tablo 47). Önceki bölümlerde görüldüğü üzere yaşlı kuşaktan kadınlar çapkınlığı doğru bulmasa da bu konuda genellikle sessiz kaldıklarını yada görmezlikten geldiklerini ifade etmişlerdir. Orta kuşak ise çapkınlığı büyük-küçük gibi kategorilere ayırıp, küçük çapkınlık olarak nitelendirdikleri durumları ciddiye almadıklarını ifade etmişti. Genç kuşak ise çapkınlığı hiçbir sebebe bağlı olmaksızın reddetmiştir. Çapkınlığın bir bakıma aldatmak olduğunu sıklıkla dile getirmişlerdir. Dolayısıyla bu geleneksel yargının genç kuşakla birlikte değiştiğini söylemek mümkündür. Çapkınlıkla ilgili genç kuşaktan bazı kadınların fikirleri şu şekildedir:

“...Erkeklerin çapkınlık yapmasının aldatmaktan bir farkı yok bence. Ayrıca aldatmak sadece bedenen olan bir şey de değildir. Beyinle de aldatır insanlar. Çapkınlık affedilecek bir durum değil...” (31, evli, çalışıyor)

“...Eşimin çapkınlık yaptığını bilsem boşanmaya kadar götürebilirim meseleyi. O kadar önemlidir. Bazı kadınlar görmezden geliyor ama ben kaldıramam böyle bir durumu...” (24, evli, öğrenci)

Connell'a göre devlet cinsiyet ve toplumsal cinsiyet konuları ile ilgili pek çok ideolojik etkinlikle uğraşır. Bu anlamda devlet cinselliği denetlemeye çalışır. Devletin toplumsal cinsiyeti barındıran toplumsal ilişkilerde derin bir yeri olduğunu reddedilmeside oldukça güçtür (Connell, 1998:174). Devletin cinselliği denetlemeye çalıştığı alanlardan biride genelevlerdir. Genelevler ataerkil kültür içerisinde erkeklerin cinsel ihtiyaçlarını karşılamak için kadın bedeninin kullanıldığı kurumlardır. Erkeklerin genelevlere gitmesi ile ilgili genç kuşakların fikirlerine baktığımızda çoğunluk olarak bu durumu

onaylamadıkları görülmektedir. Hatırlanacağı üzere diğer kuşaklar genelevi “erkeklerin dizginlenemez dürtülerine hizmet eden bir kurum” olarak algıladıkları için erkeklerin özellikle evlenmeden önce geneleve gitmesini doğal karşılamışlardı. Fakat genç kuşak arasında biyolojik bir ihtiyaçmış gibi gösterilen bu anlayışı sorgulayanlar bulunmaktadır. 33 yaşındaki bir kadının sözleri bu sorgulamaya örnek gösterilebilir:

“...Erkeklerin genel eve gitmesinin iyi hiçbir yanı olamaz. Yani biz kadınların da cinsel ihtiyaçları var. Biz kendimizi tutuyoruz da onlar tutamıyorlar mı? Ben buna inanmıyorum işte...” (33, evli, çalışmıyor)

Yaşlı ve orta kuşak evlilik öncesinde erkeklerin geneleve gitmesini doğal karşılamış ve bu kuruma taciz ya da tecavüzü önleyen bir görev biçmiştir. Genç kuşakta da bu kuruma böyle bir görev biçilmesi halen geçerliliğini sürdürmektedir. Fakat diğer kuşaklardan farklı olarak genç kuşağın sıklıkla dile getirdiği cinselliğin serbest olması gerektiğidir. Aşağıdaki katılımcıların düşünceleri bu duruma örnek gösterilebilir:

“...Toplumumuzda cinsellik serbest olsa genel eve de ihtiyaç kalmaz. Cinsel birlikteliğin tanıdık olan biriyle yapılması normaldir. O yüzden genel evler zaten yanlış olan bir anlayışın üstüne kurulmuşlar. Ama şu an kaldırılmasının da topluma bir faydası olmaz diye düşünüyorum. Sokaklarda tacize tecavüze yeltenen insanlar için böyle bir ihtiyaç var.”(38, evli, çalışıyor)

“...Evli olmadan önce, erkeklerin genel eve gitmesi bizim ülkemiz için normaldir. Çünkü cinsellik serbest olmadığı için ve genç kızların çoğu bakireliğini önemseydiği için erkekler de cinsel ihtiyaçlarını karşılamak için genel evlere yöneliyorlar.

Cinsellik serbest hale gelse genel eve gitmeye gerek kalmaz. Ama erkeklerin çoğu karşı cinsten böyle bir istekte bulunamıyor. Toplum böyle gerektiriyor. Evli erkeklerin genel eve gitmesinin ise hiçbir açıklaması yok.” (22, bekar, öğrenci)

Bu başlık altında incelenebilecek diğer bir konu da gebelikten korunmada tarafların gösterdiği sorumluluk üzerinedir. Katılımcılara “gebe olmaktan korunmak sadece kadının görevidir” şeklinde bir ifade verilmiştir. Genç kuşağın % 93,3’ü bu ifadeye katılmamıştır, % 3,3 katılmamıştır ve yine % 3,3’ü ise kararsız kalmıştır. Genç kuşaktan birçok kadın gebelikten korunmak için her iki tarafın da sorumluluk göstermesi gerektiğine hem fikirdir. Genç grubun konuyla ilgili düşünceleri ise şöyledir:

“...Gebelikten korunmak hem erkeğin hem de kadının sorumluluğunda olmalıdır. Sonuçta çocuk olursa sorumluluğunu da birlikte alacaklar. O yüzden hem erkek hem de kadın aynı derecede özen göstermelidir.” (31, evli, çalışıyor)

“...Gebelikten korunmak için ikimizde yeteri kadar özen gösteriyoruz. Eşim de benim kadar dikkat ediyor. Bilinçli olan tüm ailelerde durum böyledir.” (24, evli, öğrenci)

Beden algısı ile ilgili değerlendirmeler incelendiğinde genç katılımcıların % 93,3’ü kadınların makyaj ve görsel bakımlarını kendileri için yapmaları gerektiğini düşünmüştür. % 6,7’si ise bu ifadeye katılmamıştır. Görüşmelerde ise genç kuşağın geneli dış görünümü özgüvenle ilişkilendirmişlerdir. Dış görünümüne ya da bakımına dikkat eden kadınların özgüvenlerinin de yerinde olacağını belirtmişlerdir. Bu kuşak diğer kuşaklardan farklı olarak, kadınların bakımlı olmasını “insan” merkezli olarak değerlendirmişlerdir.

Nitekim sadece kadınların değil, erkeklerin de bakımlı olmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Bu konuyla ilgili düşünceleri şöyledir:

“...Bir kadın için özenli ve düzgün olmak her zaman avantajdır. Kadınlar kendilerine olan saygılarından dolayı dış görünüşlerine önem vermeliler. Dış görünüşlerine önem veren kadınların kendilerine özgüvenleri daha yüksek oluyor.” (31, evli, çalışıyor)

“...Sadece kadınlar değil, erkeklerde bakımlarına önem vermelidir. Hem karşıdaki insana saygı için, hem de kendin için giyime önem verilmelidir.” (30, evli, çalışıyor)

Kadın bedeninin erkek tarafından denetlenmesi, cinsellikten başlayıp kılık kıyafete kadar uzanan bir olgudur. Kılık kıyafetin değerlendirilme ölçütü ise dekolte dir. Dekolte kimilerine göre bir şıklık unsuru iken kimilerine göre namus olgusudur. Erkek için dekolte tam bir çelişkidir. Erkek kendi “himayesindeki” kadınların (anne, kardeş, eş vb.) dekolte giymesini namus olgusunu zedeleyici bir durum olduğunu düşünürken, bu “himaye” dışındaki kadınların ise dekolte giymesini “çekici” olarak algılayabilir. Dolayısıyla erkek egemen kültürün “namuslu” kadın profili bedenini saklamalıdır. Bu çelişkinin genç kuşağın fikirleri üzerindeki yansıması şu şekilde olmuştur: genç kuşak için dekolte yer ve zaman parametrelerine göre uygunluk kazanan bir olgudur. Genç kuşağın fikirleri şöyledir:

“...Teşhircilik olmadığı takdirde dekolteyi onaylıyorum. Hatta bazı dekolte ler kadınlara çok yakışıyor. Ama dekoltenin de yeri olması gerekiyor. Çalışma hayatında

dekolte tuhaf kaçabilir fakat akşam saatlerinde olan yemekler için güzel olabilir.” (31, evli, çalışıyor)

“...Yerine ve zamanına göre giyinmelidir insanlar. Her kıyafet her yere uygun olmuyor. Ama yine de dekolte giyinen kadın gördüğümde, bunu niye giymiş diye yadırgamıyorum. Herkesin kendi özgürlüğüdür. Ben özel günlerde dekolte giyiyorum.” (30, evli, çalışıyor)

IV. 3. 2. 4. Evlilik

Araştırmanın bu kısmında evlilikle ilgili çeşitli yargılar ya da diğer bir ifadeyle önermeler verilmiştir. “Evlenme teklifini kadın da yapabilir” önermesine genç kadınların % 63,3 katılmıştır, % 26,7’si katılmamıştır ve % 10’u ise kararsız kalmıştır. Evlenme teklifi erkeklerin yapması gereken bir kalıp yargı gibi algılanmasına rağmen genç kadınların çoğunluğu böyle bir kalıp yargıyı reddetmişlerdir. Bir diğer kalıp yargı da evlilikte erkeğin kadından düşük yaşta olmaması gerektiği üzerinedir. Fakat genç katılımcılar bu yargıya % 53,3 oranıyla çoğunluk olarak katılmamışlardır (Tablo 48).

Evlilikle ilgili bir diğer önemli yargıda erkeğin maddi durumuna verilen önemdir. Özellikle Türkiye’de bu erkekler üzerinde önemli bir baskı kaynağıdır. Bir erkek evin geçimini sağlamakla yükümlü hale gelmiştir. Bu durum erkek rollerinin en belirgin olanlarından biridir. Bu araştırmada genç kuşak kadınların % 50’si “kadınlar eş seçiminde erkeğin maddi durumuna önem vermelidir” ifadesine katılmamıştır, % 40’ı ise katılmıştır ve % 10’u kararsız kalmıştır. Görüşmelerde ise genç kuşak katılımcıların tamamı erkeğin maddi durumuna önem verdiklerini dile getirmişlerdir. Hatırlanacağı üzere yaşlı kuşak

erkeğe evin geçimini sağlayan kişi olarak gördüğü için erkeğin maddi durumunun önemli olduğunu dile getirmişti. Orta kuşak ise erkeği “evin geçimini sağlayan kişi” olarak görmekten bağımsız bir şekilde, maddiyatın günümüz koşullarında her birey için önem teşkil ettiğine değinmiştir. Genç kuşakta orta kuşağa benzer şekilde maddiyatın günümüz koşullarında aile kurmak için önemli olduğunu vurgulamıştır. Fakat görüşmeye katılanlara baktığımızda orta kuşakta maddiyatın önemsiz düşünenler olmasına rağmen, genç kuşaktan bu fikre sahip hiçbir katılımcıya rastlanamamıştır. Genç kuşaktan bazı katılımcıların düşünceleri şöyledir:

“...Erkeğin maddi gücünü önemserim. Çünkü zamanımızda her şey maddiyatla ilgili... Boşanmaların çoğu maddi sebeplerden dolayı ortaya çıkıyor. O yüzden maddi durumu yerinde olan erkekler daha çok tercih edilmelidir.” (38, evli, çalışıyor)

“...İlk başta eşine aşık olduğun zaman maddiyat önemsiz gibi geliyor insana...Ama bir yerden sonra para çok önemli olmaya başlıyor. O yüzden yeni evlenecek bir kadının erkeğin maddi durumunu göz önünde bulundurması gerekir. Yoksa hayat yaşanmaz hale gelebilir. Maddi sorunlardan ayrılan birçok kişi biliyorum.” (24, evli, öğrenci)

Tablo 48: Genç Kuşaktan Kadınların Evlilik İle İlgili Düşünceleri

Evlilikle ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Evlenme teklifini kadın da yapabilir.	19	63.3	3	10.0	8	26.7	30	100
Evlilikte erkek kadından küçük yaşta olmamalıdır.	11	36.7	3	10.0	16	53.3	30	100
Kadınlar eş seçiminde erkeğin maddi durumuna önem vermelidir.	12	40.0	3	10.0	15	50.0	30	100

IV. 3. 2. 5. İktidar İlişkileri ve Aile İçi Kararlar

İktidar ilişkileri ve aile içi kararlar ile ilgili bölümde daha çok ev içi karar mekanizmalarında hangi bireylerin etkili olduğu üzerine çeşitli sorular sorulmuştur. Genç kuşak kadınların tamamı “ailede kazancın nasıl değerlendirileceğine erkek karar vermelidir” ifadesine katılmamıştır. “Evin reisi erkektir” ifadesine % 76,7’si katılmamıştır, % 16,7’si katılmıştır ve % 6,7’si konu hakkında kararsız kalmıştır. “Duygusal bir ortamda erkeğin ağlaması doğaldır” önermesine ise % 90’ı katılmıştır. Aile içi kararlardan biri olan “çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir” ifadesine ise genç kuşağın tamamı katılmıştır. “Genç bir kızın flört etmesine ailesi tarafından izin verilmelidir” önermesine ise % 76,7’si katılmıştır, % 16,7’si ise kararsız kalmıştır. “ Kadınlar erkeğin soyadını taşımaları” ifadesine genç kuşağın % 76,7’si katılmamıştır, % 16,7’si ise katılmıştır (Tablo 49). Genç kuşağın soyadı ile ilgili düşünceleri ise oldukça nettir. Derinlemesine görüşmeye katılan genç kuşağın tamamı kadınların kendi soyadını da alması gerektiği fikri üzerinde durmuştur. Hatta kendi kızlık soyadlarını kullanmayan sadece eşinin soyadını alan kadınlar bile, kendi soyadlarını kullanmadıkları için pişman olduklarını dile

getirmişlerdir. Dolayısıyla soyadı konusunda genç kuşakla birlikte tam bir değişim yaşanmıştır. Genç kuşaktan bazı kadınların soyadı ile ilgili fikirleri şöyledir:

“...Kadınlar kendi soyadlarını alabiliyorlarsa alsınlar bence... Ben Türkiye’de resmi işlerde sorun çıkarıyorlar diye uğraşmak istemedim.” (31, evli, çalışıyor)

“...Erkeğin soyadını alınca daha en baştan ona bağlı olduğunu gösteriyorsun. Dakika bir gol bir... Daha en baştan bağlı olduğunu gösterirsen, ilerde senin üzerinde söz hakkı artar. O yüzden kadınlar kendi soyadlarını almalılar.” (22, bekar, öğrenci)

Bilindiği üzere 1926 tarihli Medeni Kanunumuzun 153. maddesinde 1997 yılında değişiklik yapılana kadar “kadın evlenmekle kocasının soyadını alır” kuralı yürürlükteydi. 1997 yılında 153.madde değiştirilmiş ve eşitliğe doğru bir adım olarak niteleyebileceğimiz aşağıdaki düzenleme yapılmıştır: “Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuru ile kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir.” (Moroğlu, 2005). Yapılan bu düzenlemeyle birlikte kadınlar eşlerinin soyadları ile birlikte kendi soyadlarını da kullanabildiler. Fakat bu çalışma sırasında özellikle genç kuşak tarafından sıklıkla dile getirilen bir durum da resmi işlerde kadınların yaşadığı zorluklardır. Kadınlar iki soyadı kullanmanın resmi işlerde oldukça sıkıntılı bir durum bahsetmişlerdir. O kadarki bazı kadınlar sırf bu sebeplerden ötürü doğumdan itibaren kullandıkları kendi soyadlarını almak istemediklerini vurgulamışlardır. Dolayısıyla bu kanun yürürlüğe gireli uzun zaman olmasına rağmen uygulamada sorunların olduğu görülmektedir. Kadınlar açısından da geleneklerden kopmak zaten zor bir durum iken bir de uygulamada sorunların olması

kadının özgürleşmesini daha da ertelemektedir. Genç kuşaktan 30 yaşındaki bir kadının sözleri bu durumu özetliyor:

“...Şuanda kadınlar iki soyadını da kullanabiliyorlar ama en iyisi sadece kendi soyadlarını almalarıdır. Maalesef böyle bir haktan faydalanamıyoruz. Soyadı konusunda da kadınların yasaları çok bahane gösterdiklerini gözlemliyorum. Pekala, buna uygun yasalar oluşturulabilir. Bu kadar zor olmamalı. Ben kendi soyadımı da almama rağmen, yine de alışmadım iki soyadına, keşke sadece kendi soyadıyla kalabilseydim. Nüfus kağıdına baktığımda tuhaf geliyor, eşimin bilgileri ile tanımlanıyorum. Sanki ben değilmişim gibi...” (30, evli, çalışıyor)

Erkek egemen toplumda aile içi tahakküm ilişkileri düşünüldüğünde kadınların karar mekanizmalarında yer almadığı ve daha edilgen olduğu bilinen bir gerçektir. Özellikle çalışmayan kadınların maddi gelirlerinin olmaması onları eve daha bağımlı yaparken, eşleriyle problem yaşadıklarında da çoğu zaman sessiz kalıp durumu kabullenirler. Bu durum ataerkil toplumun yarattığı “bastırılmış kadınlık” rolünden bağımsız düşünülemez. Bastırılmış kadınlık rolü gereği kadın daimi bir şekilde “idare eden”, “alttan alan” ya da “sessiz kalması gereken” taraf olur. Bu anlamda katılımcılara “kadınlar kocalarıyla tartıştıklarında alttan alan taraf olmalıdır” önermesi ile ilgili fikirleri sorulmuştur. Genç kadınların % 96,7’si “ Kadınlar kocalarıyla tartıştıklarında alttan alan taraf olmalıdır” ifadesine katılmamıştır. Görüşmeye katılan genç katılımcılar da kadınların erkekleri alttan alması gerektiği geleneksel yargısına karşı çıkmışlardır. Sorunların karşılıklı konuşularak çözülmesi gerektiğinden bahsetmişlerdir. Aşağıdaki iki katılımcının sözleri bu fikirleri özetliyor:

“...Eşimle tartıştığımızda mutlaka ikimizden biri alttan alır. Bana göre evlilikte ya da ilişkilerde birlikteliğin uzun süreli olması için çok önemli bir husus. Sinirlerimiz yatıştıktan sonra da oturup konuşarak halledebiliyoruz. Haklı haksız yönlerimizi görebiliyoruz.” (24, evli, öğrenci)

“...Eşler arasında problem yaşandığında, sorun belirlenip sakin bir şekilde çözüm aranmalıdır. İki taraf da sinirliyse konu kapatılıp, daha sonra halledilmelidir. Ben pek böyle yapamıyorum ama. Konuyu uzattıkça uzatıyorum. Eşim de en çok bu durumdan şikâyet eder.” (30, evli, çalışıyor)

Genç katılımcılar olması gerekenin karşılıklı konuşup sorunu çözmek olduğunu düşünürken, diğer taraftan erkeklerin bu konuda “otoriter” davrandıklarına da değinmişlerdir. Katılımcıların bahsettiği durumlara bakıldığında erkeklerin hatasını kabul etmemesi, ses tonlarıyla baskı kurması gibi çeşitli yöntemler kullandıklarını görülmektedir. Bu durum ataerkil ağın otorite ve erkeklik arasında kurduğu bağdan bağımsız düşünülemez. e göre bir erkek tüm yaşamı süresince içinde bulunduğu alan içerisinde belli bir otoriteyi kurmak zorundadır. Ataerkil ağ, onun tüm yaşamını bir otorite olgusu içine yerleştirir. Davranışlarını bu ataerkil ağca belirlenmiş otoriteye göre belirler (Demren, 2003). Demren’in bahsettiği bu “otorite” olgusunun izlerini genç katılımcıların ifadelerinde bulmak mümkündür. 33 ve 21 yaşındaki iki katılımcının düşünceleri şöyledir:

“...Aslında kadınlar eşleriyle problem yaşadıklarında haklılarsa haklarını aramalılar. Ama benim eşimle ilişkimde böyle bir şey söz konusu bile olamaz. Hatasını asla kabul etmez. Ben de tatsızlık olmasın diye alttan alırım.” (33, evli, çalışmıyor)

“...Eşler problem yaşadıklarında oturup konuşabilmeliler. Ama erkekler bunu başaramıyorlar. Ses tonlarıyla kadınları bastırıyorlar. Kadının da buna izin vermemesi lazım. Her ikisi de oturup, konuşarak çözmelidir. (21, bekar, öğrenci)

Tablo 49: Genç Kuşaktan Kadınların İktidar İlişkileri ve Aile İçi Kararlar İle İlgili

Düşünceleri

İktidar ilişkileri ve aile içi kararlar ile ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ailede kazancın nasıl değerlendirileceğine erkek karar vermelidir.	-		-		30	100	30	100
Kadınlar erkeğin soyadını taşımaları.	5	16.7	2	6.7	23	76.7	30	100
Evin reisi erkektir.	3	10.0	2	6.7	25	83.3	30	100
Evlilikte çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir.	30	100	-		-		30	100
Genç bir kızın flört etmesine ailesi tarafından izin verilmelidir	23	76.7	5	16.7	2	6.7	30	100
Kadınlar kocalarıyla tartışıklarında alttan alan taraf olmalı.	1	3.3	-		29	96.7	30	100
Duygusal bir ortamda erkeğin ağlaması doğaldır.	27	90.0	2	6.7	1	3.3	30	100

IV. 3. 2. 6. Kadına Yönelik Şiddet

Kadına yönelik şiddet dünyada en yaygın insan hakları ihlallerinden biridir. Bu ihlalin nedenlerinin başında ise sosyolojik bir neden olan toplumsal cinsiyet rolleri gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında özellikle genç kuşağın kadına yönelik şiddet ile ilgili fikirleri oldukça önemlidir. Hatırlanacağı üzere diğer kuşaklar arasında kadına yönelik şiddeti yer yer haklı bulanlara rastlanmıştır. Özellikle namus söz konusu olduğunda şiddeti haklı bulanlar vardır. Fakat genç kuşak arasında görüşmeye katılan hiçbir katılımcı bu fikre sahip değildir. Sebebi ne olursa olsun genç kuşağın tamamı kadına yönelik şiddete karşı çıkmıştır. Kadına yönelik şiddetle ilgili önermelerde genç kuşak kadınlar şiddetin kesinlikle kabul edilemez bir durum olduğundan bahsetmişlerdir. “Kadın hak ediyorsa erkek şiddet uygulayabilir” önermesine bu kuşağın tamamı katılmamıştır. “ Kadın dayak yiyorsa bunu herkesten saklamalıdır” önermesine ise % 96,7’si katılmamıştır (Tablo 50). Görüşmelerde ise genç kuşaktan bazı katılımcıların ifadeleri şöyledir:

“... Kadına yönelik şiddetin hiçbir türüsünü onaylamıyorum. Buna namus da dahil. Etraftan duyuyorum bazen namusla ilgili olan şiddeti haklı bulanlar var. Ya da bir çok kadın öldürülüyor namus için. Şiddetin hiçbir şekilde haklı bir gerekçesi olamaz.” (33, evli, çalışmıyor)

“...Şiddet uygulayan kişiyi de kınıyorum. O şiddete çocukları için katlanan kadınları da kınıyorum.” (38, evli, çalışıyor)

“...Öncelikle şiddeti kesinlikle desteklemiyorum. Fakat oldukça yaygın... Bunun nedenleri de kadınların ekonomik özgürlüğünün olmaması, eğitim seviyelerinin düşük olması ve erkeğe bağımlı olmasıdır.” (30, evli, çalışıyor)

Tablo 50: Genç Kuşaktan Kadınların Kadına Yönelik Şiddet İle İlgili Düşünceleri

Kadına yönelik şiddet ile ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadın hak ediyorsa erkek şiddet uygulayabilir.	-		-		30	100	30	100
Kadın dayak yiyorsa bunu herkesten saklamalıdır.	1	3.3	-		29	96.7	30	100

IV. 3. 2. 7. Günlük Yaşam

Araştırmaya katılan kadınlara günlük yaşamları ile ilgili bazı önermeler sunulmuştur. Bunlardan ilki “erkek eve istediği saatte gelebilir” önermesidir. Bu önermeye genç kuşağın % 96,7’si katılmamıştır. “ Kadınlar geç saatlerde dışarı çıkmamalıdır” önermesine ise bu kuşağın % 70’i katılmamıştır, % 23,3’ü ise katılmıştır ve % 6,7’si kararsız kalmıştır. Konuyla ilgili görüşmeye katılan katılımcılarda ise eşleri tarafından baskı uygulanan kadınlara çok sık rastlanılmamıştır. Genelde geç katılımcılar geç saatlerde dışarı çıkmak konusunda eşleri tarafından rahat olduklarını dile getirirken sokakların ise güvenli olmadığını belirtmişlerdir. Eşleri tarafından bu anlamda bir baskıya maruz kalmayan kadınların fikirleri şöyledir:

“...Eşim o olmadan gittiğim yerlere karışmaz. Saatinde önemi yoktur. Bayan arkadaşlarımla konserlere, fasıllara gidiyorum. Eşim sorun çıkarmıyor.” (38, evli, çalışıyor)

“...Akşam geç saatlerde olan etkinliklere eşim olmadan katılırım. Hiçbir sorun çıkarmaz eşim. Böyle bir problemimiz olmuyor. Rahatlıkla istediğim yere gidebiliyorum. Nerede olduğumu bildikten sonra sorun çıkartmıyor.” (24, evli, öğrenci)

“...Geç saatlerde dışarı çıkmak istemediğim için çıkmam, yoksa ne ailemden ne de erkek arkadaşımın böyle bir baskı altında tutulmuyorum.” (22, bekar, öğrenci)

Yukarıda da görüldüğü gibi genç katılımcılar aile baskısından ötürü geç saatlerde dışarı çıkmakta sorun yaşamadıklarını dile getirmişlerdir. Fakat değişmeyen bir gerçek vardır ki sokaklar hala kadınlar için güven teşkil etmemektedir. Connell’a göre sokak ıslık çalıp laf atma gibi görece “hafif tacizler” den fiziksel sarkıntılık ve tecavüze kadar kadınlara yönelik pek çok sindirme eyleminin gerçekleştiği bir ortamdır. Eylemin yükselişinin nerede duracağı önceden kestirilemeyeceğinden, şehrin büyük bir bölümünde kadınlar özellikle hava karardıktan sonra nadiren sokaklarda yürürler. Öyleyse sokak erkeklerin işgali altında olan bir bölgedir (Connell, 1998:181). Sokakların kadınlar için güvenli olmadığını bazı katılımcılar şöyle özetlemişlerdir:

“...Geç saatlerde dışarı tek başıma çıkmam. Çünkü çok korkuyorum tacize ya da tecavüze uğrarım diye. Daha önce tacize uğradığım için böyle bir korku oluştu bende. Bu yüzden hep tedirginim.” (30, evli, çalışıyor)

“...Yanımda erkek olmadan akşamları dışarı çıkabilirim ama sokaklar bu anlamda pek güvenli değil. Hemen peşine biri takılabiliyor. Keşke güvenli olsa da biz de rahatça yürüyebilsek.” (21, bekar, öğrenci)

Günlük yaşam ile ilgili bir diğer önerme de “trafikte kötü araba kullanan biri varsa mutlaka kadındır” ifadesidir. Katılımcıların % 76,7’si bu ifadeye katılmamıştır, % 20’si katılmıştır ve % 3,3’ü ise kararsız kalmıştır. Özellikle Türk toplumunda çok sık rastlanan bir diğer günlük yaşam pratiği de dışarıda yemek yenildiği zaman hesabın erkek tarafından ödenmesi durumudur. Bu geleneksel tutum erkeğe atfedilen evin geçimini sağlayan ve ekonomik gücü elinde bulunduran kişi rolünden bağımsız düşünülemez. Genç kuşaklarda bu tutumun azaldığını görülmektedir. Genç katılımcıların geneli hesabın erkek tarafından ödenmesi fikrine katılmadıklarını dile getirmişlerdir. Kuşkusuz ki bu sonuçta kadının çalışma hayatına daha fazla katılmasının payı büyüktür. Genç kuşaktan bazı katılımcıların konuyla ilgili fikirleri şöyledir:

“...Ben kadın olarak rahatsızlık duyuyorum. Sonra hesap ödenmesi mesele haline geliyor benim için. Çok hoşuma giden bir durum değil. Ayrıca bir erkeğin her zaman maddi durumu iyi olacak diye bir kaide de yok.” (38, evli çalışıyor)

“...Hesabın erkek tarafından ödenmesi bence eskide kaldı artık. Kimin durumu o anda uygunsa o ödemeli. Biz evlenmeden önce dışarı çıktığımızda aramızda hesap konusunda sorun yaşamadık. Bazen ben verdim, bazen o...” (24, evli, öğrenci)

Tablo 51: Genç Kuşaktan Kadınların Günlük Yaşam İle İlgili Düşünceleri

Günlük yaşam ile ilgili önermeler	Katılıyor		Kararsız		Katılmıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Erkek eve istediği saatte gelebilir.	1	3.3	-		29	96.7	30	100
Kadınlar geç saatlerde dışarı çıkmamalıdır.	7	23.3	2	6.7	21	70.0	30	100
Trafikte kötü araba kullanan biri varsa mutlaka kadındır.	6	20.0	1	3.3	23	76.7	30	100

Yukarıdaki kategoriler içerisinde yer almayan fakat toplumsal cinsiyet rollerinin yansıdığı bir diğer olgu ise bireylerin kadına ve erkeğe yüklediği tanımlamalardır. Bu yüzden derinlemesine görüşmeye katılan kişilere ideal kadın ve ideal erkeğin nasıl olması gerektiği soruldu. Genelde erkekler için evine bağlı olan bir erkek profili beklenirken, kadından da ekonomik özgürlüğü olanlar ideal olarak görülmüştür. Yanıtlar şöyledir:

“...İdeal kadın, ekonomik özgürlüğü olan ve kendine güveni olan bir kadın olmalıdır. İdeal erkek de evine bağlı, eşine sadık ve yakışıklı biri olmalıdır.” (21, bekar, öğrenci)

“...İdeal erkek, evine bağlı, maddi gücü yerinde olan dürüst birisi olmalıdır. İdeal kadın ise kendi kararlarını kendi veren, ekonomik özgürlüğü olan birisi olmalıdır.” (33, evli, çalışmıyor)

Katılımcıların ideal kadın ve erkek tanımlarına baktığımızda aslında toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının izlerini görmek mümkündür. Örneğin yukarıdaki örnekte 33 yaşındaki genç katılımcının ideal erkek profilinde “maddi gücü yerinde olan” ifadesinin kullanılması gibi... Bazı katılımcıların ideal erkek ve kadın tanımlarında Bem’in Cinsiyet Rolü Envanteri’ndeki kadınsılık ve erkeksilik sıfatlarını da görmek mümkündür. Bem’e göre toplum tarafından kadınsı olarak tanımlanan özelliklere (duygusal, anlayışlı, nazik, merhametli, vb.) daha çok sahip oldukları belirlenenler kadınsı, toplum tarafından erkeksi olarak tanımlanan özelliklere (baskın, etkili, gözüpek, hırslı, vb.) daha çok sahip oldukları belirlenenler erkeksi olarak nitelendirir (Dökmen, 2010:73). Bem’in belirlediği sıfatları 31 yaşındaki katılımcının ideal kadın ve erkek tanımında doğrudan görmek mümkündür. Nitekim genç katılımcı erkek için güçlü ve gözüpek bir profil çizerken, kadın için de şevkatli bir profil çizmiştir. 31 yaşındaki genç katılımcının sözleri şöyledir:

“...İdeal erkek için benim güzel bir lafım var. Bastığı yeri inletmeli, söylediğini dinletmeli. Korkusuz olmalı, güçlü bir duruşu olmalı, girdiği ortamlarda da kendini belli etmeli. İdeal kadın ise, şevkatli olmalı, ekonomik özgürlüğü olmalı...” (31, evli, çalışıyor)

Derinlemesine görüşmeye katılan genç kadınlara sorulan bir diğer soru da “Tekrar yaşama şansınız olsa yine kadın olarak mı dünyaya gelmek istersiniz?” idi. Bu soruya genç kuşak kadınların geneli kadın olarak dünyaya gelmek isteriz yanıtını vermişlerdir. Bazı katılımcıların açıklamaları ise şöyledir:

“...Tekrar yaşama şansım olsa yine kadın olarak dünyaya gelmek isterim. Kadınları daha estetik buluyorum. Doğayla daha bütünleşikler. Doğaya daha uygunlar.

Erkekler doğayla bizim kadar bütünleşik değiller. O yüzden kadın olmayı seviyorum.” (31, evli, çalışıyor)

“...Yine dünyaya gelsem kadın olarak dünyaya gelmek isterim. Çünkü kadın beyni erkekten daha çok çalışıyor. Erkekler şeytani düşünemez. Erkekler daha düz mantık. Kadınlar her şeyi hesap edebilir. Küçük şeylere ya da detaylara daha çok önem verebiliyoruz biz. Ama erkekler hayatı daha düz bir çizgide algılıyorlar. Onların açısından olayları değerlendirmek istemezdim. Bizim beynimiz çok daha farklı çalışıyor.” (33, evli, çalışmıyor)

Son olarak da derinlemesine görüşmeye katılan genç kuşak kadınlara bir kadının başında erkek olmadan hayatını idame ettirip ettiremeyeceği sorulmuştur. Bu kuşağın tamamı bir kadının başında erkek olmadan hayatını sürdürebileceğini fakat kadın olmasından dolayı değil, çevre baskısından dolayı oldukça zorlanacağını açıklamışlardır.

IV. 4. Üç Kuşağın Karşılaştırılması ve Sonuçların Yorumlanması

Bu bölümde, incelenen üç kuşak, araştırma verilerine göre sosyolojik olarak karşılaştırılmış ve sonuçlara dayanarak toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl bir değişim gösterdiği verisine ulaşılmıştır. Kuşakların cinsiyet rolleri ile ilgili sonuçlarını değerlendirmeden önce göz önünde bulunması gereken bir diğer sosyal olgu da katılımcıların sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleridir. Öncelikle bu farkların bilgisine ulaşmak değişimi anlamak açısından araştırmaya yol gösterecektir.

Sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik sorulara verilen yanıtlardan yola çıkarak yaşlı kuşağın doğum yeri bilgilerine bakıldığında % 53,3 oranıyla çoğunluk olarak köyde doğduğu verisine ulaşılmıştır. Orta kuşağın ise % 60'ı çoğunluk olarak büyük kentte doğmuştur. Genç kuşak ise orta kuşaktan da fazla oranla % 80'i büyük kentte doğmuştur. Kuşkusuz ki bu değişim Türkiye'nin toplumsal yapısının değişmesiyle de doğrudan paraleldir. Yaşlı kuşağın doğum yıllarındaki Türkiye'nin yapısı incelendiğinde, metropollerin gelişmediği ve köy yaşantısının daha ön planda olduğu söylenebilir. Nitekim Türkiye'de göç 1950'li yıllar ile başlamıştır. Serdar Sağlam "Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme" adlı makalesinde 1950'li yıllarda başlayan göçün hareketinin kırdan kente yönelik olduğunu, 1980 sonrası bu istikametın küçük şehirden büyük şehir veya metropollere yöneldiğini ifade etmiştir (Sağlam, 2006: 39).

Birinci kuşak olarak nitelendirebileceğimiz yaşlı kuşak katılımcılar yoğunluk olarak köyde doğmuş ve yaşamlarının bir bölümünde Ankara'ya göç etmişlerdir. Dolayısıyla 2. ve 3. kuşak katılımcılar da daha çok büyük kentte doğmuştur. Fakat araştırma açısından doğum yerlerinden de ziyade daha önemli bir veri vardır ki o da yaşamlarını en uzun süreyle nerede geçirdikleridir. Tüm katılımcılar en uzun süreyle büyük kentte yaşamlarını geçirmiştir.

Sosyolojik açıdan değerlendirilmesi gereken bir diğer veri de katılımcıların evlenme şekilleridir. Türkiye'de kültürel değişmelerin yoğun görüldüğü büyük kentlerde tanışıp evlenme giderek yaygınlaşırken, gelenekselliğin ağır bastığı yörelerde çok farklı evlenme biçimlerine rastlanılmaktadır. Bunlar arasında görücü usulü ile evlenme, akraba evliliği, berder evliliği gibi birçok evlenme şekli vardır (Sezen, 2005). Fakat bu araştırmada katılımcıların verdiği yanıtlar doğrultusunda, 4 çeşit evlenme şekli mevcuttur.

Görücü usulü ile birbirini tanımadan, görücü usulü ile sonrasında tanışıp onaylayarak, tanışıp anlaşarak ve akraba evliliği olmak üzere dağılım göstermiştir.

Geçmişte ve kırsal kesimde daha sık rastlanan bir es seçimi yöntemi olan görücü usulünde görücü grubu, kızları bulunan evleri ziyaret edip bir ön bilgi edinirler, kızlarla ilgili bilgiler toplanır. Genellikle hamaratlık, temizlik, saygı, ailenin geçmişinin iyi olması ve sosyo-ekonomik düzey gibi özellikler ışığında gelin adayı ya da adayları belirlenir. Bunu takiben elde edilen bilgiler oğullarına uygun bir eş ve kendilerine iyi bir gelin arayan ailelere bildirilir. Erkek tarafı uygun bir zamanda kız tarafına ziyaret arzusunu dile getirir ve gençlerin tanışması bu şekilde sağlanır (Özgüven, aktaran Çimen 2007). Bu evlenme şekli tanımdan da görüldüğü gibi erkeğe uygun eş seçme durumudur. Böyle bir durumda da toplumun kadına yüklediği roller temel olarak alınır. Tanımda belirtilen hamaratlık, temizlik gibi özellikler kadına atfedilirken, erkeğin de sosyo-ekonomik düzeyi kadının ailesi tarafından kararını etkileyen bir husustur.

Değişen toplum yapısıyla birlikte evlenme şekillerinde de değişme görülmüştür. Görücü usulü ile evlenmedeki bir takım değişmeler, yerini görücü usulü ile fakat sonrasında tanışıp onaylayan evlenme şekline bırakmıştır. Bu tipte de evlenilecek erkek ve genç kadın tanıdıkların ya da ilk dereceden ailenin beğenisiyle birbirleriyle tanıştırılır. Eğer olumlu tepki alınırsa evliğe doğru gidilir.

Günümüzde özellikle genç neslin yaygın olarak tercih ettikleri evlenme şekli de tanışıp anlaşarak gerçekleşen evlenmedir. Kentleşme ile birlikte farklı sosyal gruplarla tanışma imkanı bulan gençler, evlenecekleri kişileri kendileri seçme olanağına sahip olmuşlardır. Dolayısıyla görüşü usulü ile evlenme giderek azalmıştır. Bu veriler ışığında

bu araştırmaya katılan birinci kuşağın büyük kısmı görücü usulü ile birbirini tanımadan evlenmiştir, 2. Kuşağın ise birinci kuşaktan farklı olarak büyük kısmı tanışıp anlaşarak evlenmiştir. Genç kuşağın ise büyük bölümü tanışıp anlaşarak evlenmiştir ve bu oran orta kuşaktan da daha yüksektir.

Kentleşmenin artması sadece göçü beraberinde getirmemiş, göçle birlikte birçok sosyal olgu da değişmiştir. Bu değişimin en çok etkilendiği kurum da kuşkusuz ailedir. Kentlerde çekirdek aile modelleri oluşmuştur. Geleneksel geniş ailede, aile ilişkileri sıkı, ailede rol dağılımı ve iş bölümü açıkça belirlenmiştir. Baba ya da dede geniş ailede sözünden çıkılmayan, çekinilen tek egemen kişiydi. Evin gelirini ve giderini yönetirdi. Toplumsal değişme üç kuşağın birlikte yaşadığı geniş aileleri dağıtırken, baba ve dede otoritesini de sarstı. Bununla birlikte kadının kocasına tam boyun eğmesi, her şeye katlanması kuralı da sarsıldı (Yörükoğlu, 2007:46-48; Giddens, 2005:111). Sonuçta aile tipinin değişmesiyle cinsiyet rollerinde de değişme gözlemlendi. Dolayısıyla aile tipi de araştırma açısından böyle bir önem teşkil etmektedir. Araştırmada da tüm katılımcılar çoğunluk olarak çekirdek aileye sahiptir. Fakat katılımcılardan en fazla geniş aileye sahip olan grup yaşlı kuşak arasındadır. Genç kuşakta ise geniş aileye sahip olma durumu oldukça düşük bir orandadır. Çekirdek aile tipinin yaygınlaşması ile birlikte çocuk sayısında da azalma görüldü. Dolayısıyla katılımcılardan birinci kuşağın kardeş sayısı ortalaması 4 iken, orta kuşakta bu sayı 3'e düşmüş ve genç kuşakta da oldukça azalarak 1'e ulaşmıştır.

Kuşakların sosyolojik profillerinde farklılık yaratacak bir diğer olgu da eğitimidir. Toplumsal hayata kadınların aktif katılımı ve getirileri açısından kadınların eğitimi önemlidir. Özellikle sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamda Türkiye' de daha da

önemlidir. Çünkü kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe toplumsal hayata katılımları onaylanırken, düşük düzeyde kalması durumunda onaylanmamaktadır. Türkiye’de kadınların eğitiminde özellikle ilköğretim kademesinde son yıllarda önemli gelişmeler olmasına rağmen, cinsiyetler arası okullaşma oranlarında hala önemli ölçülerde farklılıklar vardır. Kadınların eğitim düzeyleri de erkeklere oranlara oldukça düşüktür (Şimşek, 2004:346-347). Eğitim düzeyi kadınların çalışma hayatına katılmasında önemli bir belirleyici unsurdur. Çalışma hayatının ise cinsiyet rollerinde ve kadının fırsat eşitliğinde ne derece etkili olduğuna çalışma yaşamı ve eğitim bölümünde değinilmiştir. Değişen toplum yapısıyla beraber, kadınların eğitim düzeyinde de artış olmuştur. Bu değişimi katılımcıların sosyolojik profillerinden de anlamak mümkündür. Nitekim, katılımcıların eğitim seviyeleri bilgileri incelendiğinde yaşlı kuşağın büyük kısmının ilkokul mezunu, orta kuşağın üniversite mezunu ve genç kuşağın da üniversite mezunu ya da mezun aday olduğu görülmektedir. Ayrıca genç kuşakta üniversite eğitimi alan kişilerin oranı orta kuşaktan da yüksektir. Dolayısıyla eğitim konusunda da genç kuşağa doğru ya da başka bir ifadeyle günümüze doğru, ilerleme mevcuttur.

Çalışma yaşamına bakıldığında ise katılımcılardan birinci kuşağın büyük kısmı % 90’ı ev dışında herhangi bir işe sahip değildir. Dolayısıyla bu % 90’lık kesimi oluşturan kadınların hane gelir kaynakları da sadece eşlerinin maaşıyla sağlanmaktadır. Orta kuşağa gelindiğinde ise bu durum değişme göstermiş ve çalışan kadınların sayısı çalışmayan kadınların sayısından fazla olmuştur (Emekli ve halen çalışmakta olan kadınların toplamı değerlendirmeye alınmıştır). Genç kuşakta ise bu oran daha da yükselmiştir. Dolayısıyla birinci kuşaktan farklı olarak, ikinci ve üçüncü kuşağın hane gelir kaynağı hem eşlerinin hem de kendilerinin maaşıyla sağlanmaktadır.

Katılımcıların sosyolojik profilleri bu şekilde bir değişim gösterirken, araştırmanın temel konusu olan cinsiyet rollerine ilişkin fikirlerindeki farklılaşma ise başlıklar altında değerlendirilmiştir. Önceki bölümlerde yapılan sınıflandırma kuşakları karşılaştırılırken de yapılmıştır.

IV. 4. 1. Çalışma Hayatı ve Eğitim

Çalışma yaşamı ve eğitim ile ilgili kuşakların farklılarına bakıldığında, özellikle yaşlı kuşağın düşüncelerinin genç ve orta kuşaktan oldukça sıyrıldığını görmekteyiz. “Erkeğin maddi gücü yeterliyse kadın çalışmamalıdır” önermesine yaşlı kuşağın % 80’i katılmıştır, orta kuşağın % 76,7’si katılmamıştır ve genç kuşağın ise % 93’ü katılmamıştır. Yaşlı kuşağın nicel araştırma da verdiği yanıt böyleyken, (erkeğin maddi durumu hesaba katılmaksızın) kadınların meslek sahibi olmasının gerekliliği üzerine yapılan derinlemesine görüşmeler sonunda ise yaşlı kuşak, bunun aslında gerekli olduğunu kendi yaşam tecrübelerinden yola çıkarak anlatmışlardır. Genelde kendilerinin eşlerine maddi yönden bağımlı olarak yaşadıklarını ve günümüz gençlerinin de kendilerinden bu anlamda daha akıllı olduğunu dile getirmişlerdir. Orta kuşağın ve genç kuşağın tamamı da kadınların meslek sahibi olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Fakat yaşlı kuşaktan farklı olarak diğer kuşaklar, kadınların çalışmasının önemini salt ekonomik bağlamda ele almamışlar aynı zamanda bu durumun kadının özgüvenini de arttırdığını dile getirmişlerdir.

Çalışma hayatında cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu olarak, özellikle gelişmemiş ülkelerde kadınların erkeklere oranla daha az ücret aldıklarını görmekteyiz. Ayrıca ekonomik krizlerde de ilk işten atılan kesim yine kadınlar olmaktadır. Ücret

eşitsizliğinde de çoğu kez uygulamayı haklı göstermek için, kadınların düşük ücretli işlerde yoğunlaştıkları ve eğitim seviyelerinin düşük olduğu gibi gerekçeler ortaya atılmaktadır (Arıkan, 1987). İş sektöründe tablo böyle olduğu için katılımcılara “Çalışma yaşamında kadınlara ve erkeklere eşit işe, eşit ücret verilmelidir.” önermesi sunulmuştur. Bu önermeye üç kuşakta çoğunluk olarak katılmıştır. Fakat katılma oranı bakımından değerlendirilecek olursa, en yüksek oran orta kuşağa aittir. Orta kuşak % 96,7, genç kuşak % 93,3, yaşlı kuşak da % 86,7 oranında önermeye katılmıştır.

Bu başlık altında incelenebilecek bir diğer konuda toplumsal cinsiyet rolleri ile bağlantılı olarak toplumda kadına ve erkeğe uygun mesleklerin de cinsiyetleştirilmesidir. Daha önce de değinildiği gibi ataerkil toplumların tümünde geçerli olan geleneksel ideolojinin cinsiyetçi iş bölümü, kadını öncelikle ev işlerinden sorumlu tutar. Kadınların büyük çoğunluğu bu nedenle, toplumsal üretimden uzak kalır ve kendilerine öğretilen toplumsal cinsiyet düşünce ve davranış kalıplarına göre beceriler edinir. Zaman zaman bu beceriler onlara evdeki işlerinin bir tür uzantısı olan mesleklerde ve çalışma alanlarında istihdam olanağı açar. Ama kadınlar tüm toplumlarda ikinci dereceden emek kaynağı olmayı sürdürmüşlerdir. Çünkü geleneksel ideoloji, kadın için aile ve çocuğun her şeyden önce olduğunu kuşaktan kuşağa aktarır. Bu nedenle çalışma yaşamında erkeğe özgü ve kadına özgü olarak nitelenen işler, geleneksel olarak belirlenmiştir. Kadınlar bu yüzden daha çok hizmetler sektöründe, sağlık, eğitim, tekstil, gıda vb. alanlarda kitlesel bir biçimde çalışırlar (Arat, 1994: 45).

Çalışma saatleri açısından esneklik sağlayan öğretmenlik gibi meslekler kadınlara uygun olarak görülürken, mühendis ya da yöneticilik gibi meslekler de erkeklere daha uygun olarak görülmektedir. Katılımcılara bu anlamda “yüksek yönetici olmak

sadece erkeklerin yapabileceği bir iştir.” önermesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Üç kuşak da bu önermeye çoğunluk olarak katılmamıştır. Fakat orta ve genç kuşağın ifadeye katılmama oranı (% 96,7), yaşlı kuşağın oranından(% 53,3) daha yüksektir. Görüşmelerde ise katılımcılara kadınların yönetici olması ile ilgili fikirleri sorulmuştur. Yaşlı kuşaktan kadınların yönetici olmasını destekleyen kişiler bu düşüncelerinin açıklaması olarak aklını kullanan herkesin yöneticilik yapabileceğini, evi yöneten kadının büyük işleri de yöneteceğini dile getirmişlerdir. Orta kuşaktan yöneticiliği destekleyen kadınlar da, kadınların istedikten sonra her işi becerebileceklerini söylemişlerdir. Yöneticiliği destekleyen kişilerin yaptıkları açıklamalarda kuşaklar arası büyük farklılıklar yoktur. Fakat kadınların yöneticilik yapmasının olumsuz yönlerinden bahsedenler arasında kuşak yorumları farklıdır. Yaşlı kuşak olumsuz düşünce olarak “erkek işi” gibi görürken, orta kuşak ve genç kuşağın kadın yöneticiler ile ilgili olumsuz fikri, “erkek işi” olarak algılanmasından kaynaklanmamaktadır. Orta ve genç kuşaktan olumsuz düşünenler ise kadınların kıskanç, kaprisli ve hırslı olmasının yöneticilikte bir dezavantaj olduğunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla yöneticiliği desteklemeyen kuşaklar arasında böyle bir yorum farklılığı söz konusudur.

Yöneticilikle ilgili katılımcıların düşünceleri bu şekildeyken, erkeklere ve kadınlara uygun olan mesleklerin neler olduğu da görüşmelerde sorulmuştur. Üç kuşaktan da genel olarak çıkan sonuç birbirine benzerdir. Kadınlara uygun meslek olarak öğretmenlik en sık söylenen meslektir. Erkeklere ise fizik gücü gerektiren işler yakıştırılmıştır. Yine en sık dile getirilen ifade de zaten erkeklerin her işi yapabileceği düşüncesidir. Bu bölümle ilgili bir başka önerme de “siyaset erkeklerin uğraş alanıdır” önermesidir. Bu önerme hakkındaki fikirler kuşaklar arasında büyük oranda farklılık

göstermiştir. Yaşlı kuşağın büyük kısmı bu önermeye katılmıştır. Orta kuşak ve genç kuşak ise bu önermeye katılmamıştır. Özellikle genç kuşağın tamamı katılmıyorum seçeneğini işaretlemiştir.

Bireyler, sosyalizasyon süreci ile birlikte kadını öncelikli olarak ev kadını olarak kavramsallaştırdığı için, kadının sonradan kazanmış olduğu çalışan kadın rolünü de gerçekçi bir biçimde benimsememiştir. Dolayısıyla kadınların yaşamı da evden bağımsız düşünülmemiştir. Bu yüzden kadınların evlerine vakit ayırabilecek işlerde çalışması fikri toplumda baskın hale gelmiştir. Tam da bu yüzden tüm katılımcılara “kadınlar evlerine vakit ayırabilecek işlerde çalışmalılar” önermesi verilmiştir. Üç kuşakta çoğunluk olarak bu fikre katılmıştır. Yaşlı kuşağın tamamı, genç kuşağın % 60’ı önermeye katılmıştır. Orta kuşağın ise % 46,7’si katılırken, % 40’ı katılmamıştır. İkinci kuşakta ifadeyi onaylayan ve onaylamayanlar arasında büyük farklar söz konusu değildir. Ayrıca genç kuşağın, orta kuşaktan daha yüksek oranla bu ifadeye katılmış olması da şaşırtıcı olmasıyla başka bir araştırmaya konu oluşturabilir.

Çalışan kadınlarla ilgili bir diğer kalıp yargı da çalışan kadınların çocuklarına yeteri kadar ilgi ve sevgi gösterememesidir. Fakat çocuk gelişimcilerin yaptıkları yeni araştırmalar sonucunda çocukla ne kadar zaman geçirildiği değil, ne kadar kaliteli zaman geçirildiği çocuğun gelişimi açısından önem teşkil etmektedir. Uzmanlar aileleri çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmeleri açısından uyarmaktadır. Konuyla ilgili olarak Yavuzer çalışan annenin zamana hükmedebildiğinde, verimli bir şekilde kullandığında çocuğuyla daha iyi iletişim kurabileceğini, bu anlamda çok zaman değil zamanın niteliğinin önemli olduğunu dile getirmiştir (Yavuzer, 2010:78-79). Katılımcılara da konuyla ilgili fikirleri sorulmuştur. “çalışan bir anne, çalışmayan bir anne kadar

çocuklarıyla iyi ilişki kurabilir” önermesine yaşlı kuşağın büyük kısmı (%63,3’ü) katılmamıştır. Orta ve genç kuşak ise birinci kuşaktan çok farklı şekilde büyük oranda bu önermeye katılmıştır.

Eğitim ile ilgili düşüncelerde de cinsiyet rollerinin etkisi vardır. Daha öncede bahsettiğimiz gibi toplumsal cinsiyet rolleri sadece kadınlar üzerinde baskı oluşturmaz, toplumda erkek olmanın gerektirdiği yükümlülükler de erkekler üzerinde baskı oluşturur. Örneğin, toplumda erkek, ailenin geçimini sağlayan kişi konumundadır. Bu rolün gereği olarak da evlilikte erkeğin öğrenim düzeyinin kadından yüksek olması beklenir. Katılımcılara konuyla ilgili olarak “evlilikte erkeğin öğrenim düzeyi kadından düşük olmamalıdır” ifadesi verilmiştir. Yaşlı kuşağın tamamı, orta kuşağın % 70’i, genç kuşağın ise % 56,7’si bu ifadeye katılmıştır. Bu düşüncede kuşaklar arasında farklılık olmamasına rağmen, katılma oranının genç kuşağa doğru düşmesi de önemli bir veridir. Eğitim ile ilgili bir diğer önerme de “ ailenin maddi durumu iyi değilse sadece erkek çocuk okutulmalıdır” önermesidir. Üç kuşağın da büyük bölümü bu önermeyi desteklememektir. Yaşlı kuşağın % 80’i, ikinci kuşağın % 93,3’ü ve üçüncü kuşağın da % 96,7’si ifadeyi desteklememektedir. Yine genç kuşağa doğru katılma oranında da artış vardır.

IV. 4. 2. Aile İçi İş Bölümü

Araştırmanın teorik bölümünde toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında ailenin önemi vurgulanmıştı. Bireyler rol modellerini öncelikli olarak kendi aile üyelerinden seçmektedir. Bu anlamda aile içi iş bölümünün nasıl yapıldığı bireyler açısından cinsiyet rollerinin şekillenmesinde etkilidir. Katılımcılara “ailede ev işleri eşler arasında eşit paylaşılmalıdır” fikrine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Yaşlı kuşak bu

soruya da orta ve genç kuşaktan oldukça farklı yanıt vermiştir. Birinci kuşağın % 76,72'si bu fikre katılmamıştır. Yani eşit bir paylaşımı onaylamamıştır. Orta kuşağın ise tam tersi % 76,7'si bu fikre katılmıştır. Genç kuşak da aynı şekilde önermeyi onaylamıştır. Genç kuşağın katılma oranı da orta kuşaktan fazladır (% 96,7).

“Ailede çocukların bakımından ve temizlik işlerinden anne sorumlu olmalıdır” önermesi ile ilgili fikirlerde kuşaklar arası farklılık vardır. Yaşlı kuşağın % 93,3'ü bu ifadeye katıldığını belirtmiştir. Yine orta ve genç kuşak ise çoğunluk olarak tam zıt fikri savunmuşlardır. Orta kuşağın % 73,3'ü, genç kuşağın ise % 80'i bu ifadeye katılmamıştır. Genç kuşağın katılmama oranı da orta kuşaktan yüksektir. Genç ve orta kuşak kadınlar ev içi iş bölümünde daha eşitlikten yana bir tutum sergileseler de “evin onarım işleriyle erkek ilgilenmelidir” önermesine ise tüm kuşaklar çoğunluk olarak katılmışlardır. Sadece katılma oranlarında bir azalma olduğundan bahsedilebilir. Yaşlı kuşağın % 93,3'ü, orta kuşağın % 70'i ve genç kuşağın ise % 63,3'ü bu ifadeye katılmıştır. Toplumda erkek rolü olarak biçimlenen görevler genellikle ev dışı işlerdir. Bu anlamda katılımcılara “borç ödeme, yatırım yapma gibi ev dışı işler erkeğin sorumluluğunda olmalıdır” ifadesi ile ilgili fikirleri sorulmuştur. Yaşlı kuşak bu önermede de fikirleriyle genç ve orta kuşaktan ayrı düşmektedir. Yaşlı kuşağın % 83,3'ü bu ifadeye katılmıştır. Orta kuşağın % 73,3'ü, genç kuşağın da % 76,7'si bu ifadeye katılmamıştır.

Derinlemesine görüşmelerde de üç kuşağa ev içi iş bölümlerinin nasıl olduğu ve nasıl olması gerektiği soruldu. Görüşmelerde kuşaklar arasında söylem farklılıkları oldukça fazladır. Yaşlı kuşaktan kadınların ev içi tüm işlerden ve çocuk bakımından kendilerinin sorumlu olduğunu ifade etmişlerdir, eşlerinin ise tamir ve ev dışı işlerle ilgilendiğini belirtmişlerdir. Burada araştırma açısından önemli olan açıklamalar ise olması

gereken ile ilgili fikir ve söylemleridir. Yaşlı kuşak ev işlerinin erkeğe yakışmayacağını, kadınların yapmasının daha uygun olduğunu dile getirmiştir. Bu fikrin gerekçesi olarak da adetleri ve gelenekleri öne sürmüşlerdir. Görüşmeye katılan orta kuşak kadınlar da ev içi işlerden ve çocuk bakımından sorumlu olduklarını dile getirmişlerdir. Fakat yaşlı kuşaktan ayrılan kısmı orta kuşak olması gerekenin bu olmadığını ve bu durumdan hoşnut olmadıklarını cümleleriyle ifade etmişlerdir. Genç kuşağa bakıldığında ise ev içi işlerden sadece kadınların sorumlu olduğu katılımcılar da vardır fakat genç kuşakta olması gerekenin bu olmadığını dile getirmiştir.

IV. 4. 3. Cinsellik ve Beden Algısı

Cinsellik kendi içerisinde toplumsal örüntüleri barındırırken, bir yandan da onları besleyen bir kaynaktır. Bu kilit görevi yüzünden cinsellik, birçok toplumsal olgunun sebebi veya sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeklerin deneyimlerinden farklı olarak kadınlar, cinselliklerini toplumsal baskılar aracılığıyla “konuşmadan yaşamak” zorunda bırakıldıkları için, kadın cinselliği erkeklerinkine oranla daha sorunlu toplumsal durumların sebebi ya da sonucu olarak karşımıza çıkar. Bu durum kadın cinselliğinin kendine ait yapısından değil, kadın cinselliğinin toplum tarafından algılanışından kaynaklanmaktadır (Dincer, 2007:10).

Toplumda cinselliğe yüklenen anlam biyolojik tarafı hesaba katılmaksızın toplumsal değerlerle tanımlanmıştır. Toplumsal değerlere hakim olan cinsellik anlayışı da, Türkiye’de ve bir çok ülkede, kadınlar için bakirelik, erkekler için de deneyim temeline dayanır. Kadının bakire olması, yani evleneceği güne kadar hiç kimseyle cinsel bir deneyim yaşamaması ön görülür. Erkek için ise böyle bir kısıtlama söz konusu değildir.

Birçok ülkede de bu değer üzerinden kadınlar “namus” yaftası altında yargılanmaktadır ve namus cinayetleri işlenmektedir.

Kızlık zarı muayenesi ya da diğer bir ifadeyle bekaret denetimi cinsiyet ayrımcılığına dayalı bir uygulamadır. Özde bir insan hakkı ihlalidir. Ayrıca bu sorun başta ilgili disiplinlerin sorunuymuş gibi gözükmekle birlikte tüm toplumun sorunudur. Ancak çözümü zaman ister. Çünkü bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar göstermiştir ki kültürel değişimi engelleyen etmenlerin başında gelenek, görenek, inanç ve değerler gelmektedir (Gürsoy, 2003: 276).

Bu anlamda araştırmaya katılan kadınlara “kadın evlendiğinde mutlaka bakire olmalıdır” önermesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Yaşlı kuşağın tamamı, orta kuşağın da % 53,3’ü bu ifadeye katılmıştır. Genç kuşak ise tam tersi % 53,3 oranıyla bu ifadeye katılmamıştır. Bu önermede de genç kuşak, orta ve yaşlı kuşaktan farklı düşüncesiyle sıyrılmıştır. Görüşmelerde ise yaşlı kuşak bakireliği, namuslu ve temiz olmakla özdeşleştirmiş ayrıca bu düşüncenin kaynağı olarak da dini, adetleri ve gelenekleri öne sürmüşlerdir. Orta kuşak ise birinci kuşak gibi bekaretin gelenek ve din açısından gerekli olduğunu dile getirmiş fakat yaşlı kuşaktan farklı olarak namusu salt bakirelik ile özdeşleştirmemiştir. Dürüst olmanın da namussuzluk olduğunu ifade etmişlerdir. Genç kuşak ise bekaret konusunda diğer iki kuşaktan farklı düşüncelere sahiptir. Genelde bekaretin önemli olmadığını ve namusun da iki bacak arasında olmaması gerektiğini düşünmüşlerdir.

Cinsellikle ilgili bir diğer önerme de “ilişkilerde kadın istemediği takdirde cinsel birlikteliği reddedebilir” önermesidir. Tüm katılımcılar bu önermeye büyük

çoğunlukla katılmışlardır. Orta kuşağın tamamı, genç kuşağın % 96,7'si ve yaşlı kuşağın da % 46,7'si düşünceye katılmıştır. Yaşlı kuşağın katılma oranı diğerlerine göre düşüktür.

Toplumsal cinsiyet rolleri açısından meşruiyet kavramı önemlidir. Çünkü davranışların alışkanlık haline ya da kalıp hale gelmeden önce meşruluk kazanması gerekir. Erkekler açısından çapkınlığın da böyle bir meşru tarafı vardır. Toplum çapkınlık yapan erkekleri eleştirmeden ve hatta çoğu zaman överek anlatır. Katılımcılara “erkekler ilişkilerde çapkınlık yapabilir” önermesi verilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu bu fikre katılmamıştır. Fakat konuyla ilgili düşüncelerde kuşaklar arası farklar söz konusudur. Yaşlı kuşak, çapkınlığın doğru olmadığını, erkeklerin çoğunun çapkınlık yaptığını, kendilerinin de bu durumu görmezden geldiklerini, çoğu zaman yuvaları yıkılmasın diye sessiz kaldıklarını dile getirmişlerdir. Orta kuşaktan bazı kadınlar çapkınlığın kesinlikle affedilmemesi gereken bir durum olduğunu düşünmüşlerdir. Bazıları ise küçük çapkınlıkların affedilebileceğini söylemişlerdir. Genç kuşaktan katılımcılar ise çapkınlıkla aldatmanın aynı şey olduğunu ve kesinlikle affedilemez bir durum olduğunu dile getirmişlerdir.

Konu cinsellik olunca erkeklerin genel eve gitmesiyle ilgili de kadınların düşünceleri alınmıştır. Açıklan “Toplumda Fahişelik Kurumunun Vazgeçilmezliği Üzerine Mitler” adlı çalışmasında ataerkil ideolojinin fuhuş ile ilgili yargılarını şu şekilde özetlemiştir:

“Tarihsel süreçte, ataerkil düşüncenin fuhuş toplumda olmazsa olmaz bir kurum olarak meşrulaştırma çabalarında ileri sürülen iddiaların başında, fuhşun erkeğin doğal olan cinsel ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği yer

almaktadır. Özcü bir yaklaşımla erkeğin cinsel dürtülerinin kadınlarinkinden fazla olduğu, üstelik erkeğin birden fazla ve farklı kadınlarla olma taleplerinin de doğalarından kaynaklandığını ileri süren ikiyüzlü ataerkil ideoloji buna dayanarak tarih öncesi dönemlerde namuslu/ namussuz kadın kategorilerini ortaya koyarak erkeğin bu doğal dürtülerine hizmette namussuz kadınları görevlendirmiştir. Böylece erkek bu önüne geçilemez ve engellenemez cinsel dürtülerinin tatmininde namuslu kadınlara zarar vermeyecek, toplumda taciz ve tecavüzleri azaltan bir işlevle tampon bir kurum olarak fahişelik kurumu, toplumun en vazgeçilmez kurumlarının başında gelecektir.” (Açıkalın, 2008:32)

Açıkalın’ın da ifade ettiği gibi, ataerkil ideoloji fuhşu erkeklerin doğal ihtiyaçları gerekçesinde meşrulaştırır. Araştırmaya katılan kuşaklar arasında da bu durum hakkındaki düşünceler farklılık gösterir. Yapılan görüşmelerde yaşlı kuşak ve orta kuşaktan kadınlar, özellikle evlenmeden önce erkeklerin genel eve gitmeleri gerektiğinden bahsetmişlerdir. Eğer ihtiyaçlarını karşılamazlarsa toplumda taciz ve tecavüzün artacağı fikrindedirler. Fakat genç kuşak kadınların büyük kısmı ise genel eve gitmesinin doğru olmadığını dile getirmiştir. Genel ev tipi yerlerin olmasını da cinselliğin serbest olmamasına bağlamaktadırlar. Genç kuşak bu konu hakkında orta ve yaşlı kuşaktan ayrılmaktadır.

Katılımcılara sunulan bir diğer önerme de “gebe olmaktan korunmak sadece kadının görevidir” ifadesidir. Üç kuşak da bu ifadeye çoğunluk olarak katılmamıştır. Oranlara baktığımızda ise yaşlı kuşağın katılmama oranı diğer kuşaklardan daha düşüktür. Görüşmelerde üç kuşağında bu konu hakkında en çok dile getirdiği cümle ise erkeklerin bu konuda umursamaz davrandıkları üzerinedir.

Beden algısı ile ilgili fikirlerde yaşlı kuşağın fikirleri diğer kuşaklardan oldukça farklıdır. “Kadınlar makyaj ve görsel bakımlarını kendileri için yapmalı” önermesine yaşlı kuşağın % 56,7’si katılmamıştır. Tam aksine orta kuşağın % 90’ı ve genç kuşağın da % 93,3’ü bu fikre katılmıştır. Görüşmelerde yaşlı kuşak arasında kadınların dış görünümüne önem vermesini savunanlar, kadınların daha çok eşleri için süslenmeleri gerektiği vurgusu üzerinde durmuşlardır. Orta kuşaktan kadınlar ise kadınların hem kendileri hem de eşleri için bakım yapmalarının doğru olduğunu savunmuşlardır. Genç kuşak kadınların ise gerekçeleri daha başkadır. Görünümlerine önem veren kadınların özgüvenlerinin yüksek olacağı ve bundan dolayı da kendilerini iyi hissedecekleri fikrini savunmuşlardır. Üç kuşağında gerekçeleri farklıdır.

Dış görünüm de, kadınlar açısından toplum bazında değerlendirilen bir namus ölçüsüdür. Şirin Tekeli’nin ifadesi ile “kadınların kıyafetleriyle namusları arasında kurulan örtük bir ilişki” söz konusudur. Erkekler açısından ahlaktan bağımsız olan baskılar kadınlar açısından ahlaki boyutlar taşımaktadır (Tekeli, 1988:355). Ülkemizde de çokça tartışılan ve gündeme gelen bir konu da kadınların dekolte giymesine yönelik çeşitli fikirlerdir. Ataerkil ideoloji erkeği kadın bedeni üzerinde söz sahibi yaptığından dolayı, kadınların giyim kuşamları da toplumun kadına bakışını etkilemektedir. Katılımcılara, kadınların dekolte giymesini onaylayıp, onaylamadıkları soruldu. Yaşlı kuşak genelde dekolteyi onaylamamıştır. Dışarıda erkeklerin ilgisini çeken bir durum olduğundan yakınmışlardır. Orta ve genç kuşak ise yerine ve zamanına göre, aşırıya kaçmamak koşulu ile onaylamışlardır.

IV. 4. 4. Evlilik

Erkek rolü içerisinde incelenebilecek bir konu da evlenme teklifini erkeklerin yapmasıdır. Bu anlamda katılımcılara “evlenme teklifini kadın da yapabilir” önermesi verilmiştir. Yaşlı kuşak bu ifadeye çoğunluk olarak katılmamıştır(% 56,7). Fakat orta ve genç kuşak katılmıştır. Orta kuşak % 50 oranında, genç kuşak da % 63,3 oranında katılmıştır.

Evlilikle ilgili bir diğer önerme de “evlilikte erkek kadından küçük yaşta olmamalıdır” ifadesidir. Önerme ile ilgili yaşlı ve orta kuşağın fikirleri aynıdır. Her iki kuşak da çoğunluk olarak bu fikre katılmışlardır. Fakat genç kuşak diğer kuşaklardan farklı düşünmektedir. % 53,3’ü bu önermeye katılmamıştır.

Toplumsal erkek rollerinden bahsedilirken erkeğin evin geçimini sağlamakla yükümlü olduğundan söz edilmişti. Bu durumun bir gereği olarak da erkeğin maddi durumunun iyi olması beklentisi ataerkil ideolojide yüksektir. Bu anlamda katılımcılara “Kadınlar eş seçiminde erkeğin maddi durumuna önem vermelidir” önermesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Yaşlı kuşak % 80 oranında bu ifadeye katılmıştır. Yaşlı kuşağın aksine orta ve genç kuşak da çoğunluk olarak bu fikre katılmamıştır. Görüşmelerde ise yaşlı kuşaktan erkeğin maddi durumunun iyi olması gerektiğini söyleyenler, gerekçe olarak evin geçimini sağlayan kişinin erkek olduğu fikrinde birleşmişlerdir. Erkeğin çocuklara ve kadınlara bakmakla yükümlü olduğunu belirtmişlerdir. Diğer kuşaklardan erkeğin maddi durumunu önemli bulanlar ise, maddi sıkıntının huzursuzluk yaratacağı fikrindedirler.

IV. 4. 5. İktidar İlişkileri ve Aile İçi Kararlar

Aile içinde kararların alınmasında bireylerin statüleri etkileyici bir kriterdir. Geleneksel Türk aile yapısında hakim olan cinsiyete bağlı statü dağılımında erkeğin statüsü yüksek, kadınıninki düşüktür (Çimen, 2008:377). Aile içinde iktidar ve kararlar da etkili olan kişiyi anlatmak için Türkiye’de çok sık kullanılan bir kavram “reis” kavramıdır. Ailenin reisi de aileyi yöneten kişi, dolayısıyla aile içi kararlarda danışılacak son mercidir. Ülkemizde de çok sık kullanılan hatta bir bakıma deyiş halini almış cümle “Evin reisi erkektir” ifadesidir. Sadece bu cümle bile tek başına aile içi kararlarda kimin etkili olduğunu açıkça göstermektedir. Katılımcılara “evin reisi erkektir” ifadesine katılıp katılmadıkları soruldu. Yaşlı kuşak bu ifadeye, % 90 oranında katılmıştır. Orta ve genç kuşağın düşünceleri ise yaşlı kuşaktan oldukça farklıdır. Orta kuşak % 53,3 oranında, genç kuşak da % 76,7 oranında bu ifadeye katılmamıştır.

Aile içi kararlar ile ilgili daha ayrıntılı cümlelerden biri de “ailede kazancın nasıl değerlendirileceğine erkek karar vermelidir” önermesidir. Yaşlı kuşağın bu cümle ilgili düşünceleri de orta ve genç kuşaktan oldukça farklıdır. Birinci kuşak % 56,7 oranında bu ifadeye katılırken, ikinci kuşak % 90 oranında, genç kuşağında tamamı bu ifadeye katılmamıştır.

Ataerkil ideolojinin erkeğe yüklediği bazı kodlar, (güçlü, kararlı, duygusal davranmayan) onların nasıl davranması gerektiği üzerine de bazı reçeteler sunar. Bu reçetelerden biri de erkeğin duygusal ortamlarda ağlamaması gerektiği üzerinedir. Katılımcılara bu anlamda “duygusal bir ortamda erkeğin ağlaması doğaldır” ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Üç kuşak da bu ifadeye büyük oranlarda katılmıştır.

Yaşlı ve genç kuşağın katılma oranı % 90 ve birbirine eşittir. Orta kuşağın ise tamamı bu ifadeye katılmıştır.

Aile içi karardan biri de çocuk sahibi olma karardır. Katılımcılara “çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir” ifadesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Üç kuşak ta bu ifadeye çoğunluk olarak katılmıştır. Yaşlı ve genç kuşağın tamamı, orta kuşağın da % 96,7’si bu ifadeye katılmıştır. “Genç bir kızın flört etmesine ailesi tarafından izin verilmelidir” ifadesinde ise kuşaklar arası yorum değişmiştir. Yaşlı kuşak bu fikre % 73,3 oranında katılmazken, orta kuşak % 63,3 oranında ve genç kuşak da % 76,7 oranında bu fikre katıldığını dile getirmiştir.

Türk medeni kanununda önceden, kadınlar sadece eşlerinin soyadını almakla yükümlüken, bu durum günümüzde değişmiştir. 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu ile getirilen değişiklikle kadınların kendi soyadlarını taşıma hakları beraberinde bazı değişiklikleri de getirmiştir. Yeni düzenlemeye göre, evli kadınlar evliliği süresince kendi soyadını, kocasının soyadı ile kullanabilir (Özdemir, 2008: 565). Ayrıca bir dip not olarak belirtilmelidir ki dünyada birçok ülkede de kadınlar sadece kendi soyadlarını kullanabilmekteler. Katılımcılara soyadı ile ilgili fikirleri soruldu. “Kadınlar erkeğin soyadını taşımaları” önermesi ile ilgili üç kuşağın düşünceleri değişiklik göstermiştir. Yaşlı kuşağın % 93,3’ü bu ifadeyi desteklemiştir. Orta ve genç kuşak ise tam aksine desteklememiştir. Orta kuşağın % 63,3’ü, genç kuşağın da % 76,7’si bu düşünceye katılmamıştır. Derinlemesine görüşmelerde de soyadı ile ilgili konuşmalar yapılmıştır. Yaşlı kuşak erkeğin soyadını almanın daha doğru olduğunu dile getirmiştir. Bu şekilde düşüncelerinin nedeni olarak da erkeğin üstün olmasını ve adetleri gerekçe olarak göstermişlerdir. Orta kuşakta ise görüşmelerde iki farklı düşünüş biçimi hakimdir. Bir

kısmı soyadının kadınlar açısından çok önemli olmadığını dile getirmiş, bir kısmı da evliliğin bir göstergesi olduğu için erkeğin soyadı taşınımalıdır yorumunda bulunmuştur. Genç kuşaktan kadınlar ise genelde erkeklerin soyadının tercih edilmesini doğru bulmadıklarını ve kadınların kendi soyadlarını almaları gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bu bölüm içerisinde incelenecek bir diğer önerme de “kadınlar kocalarıyla tartıştıklarında alttan alan taraf olmalı” önermesidir. Bu önerme ile ilgili yaşlı kuşağın düşünceleri ile diğer kuşakların düşünceleri birbirinden farklıdır. Yaşlı kuşağın % 96,7’si bu önermeye katılırken, orta kuşağın % 76,7’si ve genç kuşağın % 96,7’si bu ifadeye katılmamıştır. Görüşmelerde ise yaşlı kuşak, kadınların kocalarını alttan almaları gerektiğine vurgu yapmışlardır. Kadınların alttan almaları takdirde evde huzursuzluk çıkacağını ve yuvalarının dağılacakını belirtmişlerdir. Orta kuşaktan kadınlar ise genelde eşleriyle tartıştıklarında alttan aldıklarını yakınlıkla dile getirmişlerdir. Ayrıca orta kuşaktan bazıları yaşlarının ilerlemesiyle eşlerine karşı daha cesurca bir tutum sergilediklerini dile getirmişlerdir. Genç kuşaktan kadınlar ise sadece kadının erkeği alttan almasının doğru olmadığını ve sorunların birlikte konuşularak çözülmesini savunmuşlardır.

IV. 4. 6. Kadına Yönelik Şiddet

Kadına yönelik şiddet, aile içerisinde kadının eşinden, babasından ya da ailenin herhangi bir üyesinden görmüş olduğu fiziksel, ekonomik, cinsel ve psikolojik yönden maruz kaldığı saldırdır. Kadına yönelik şiddete sebep olabilecek birçok etken bulunmaktadır. Fakat araştırma açısından diğer faktörlerin yanında kültürün ve kültürel rol kalıplarının incelenmesinin önemi büyüktür.

Geleneksel kültürümüzde (geleneksel toplumda) erkeğe aktif, saldırgan olması öğretilirken çocuk yaşlardan itibaren vurdulu kırdılı, tüfeklerle, tabancalarla oynanan oyunla büyütülmektedir. Arkadaşlarıyla kavga ettiğinde “erkek adamsın sende onu dövseydin” denirken pek çok davranışı da “erkek çocuk yapar” diyerek mazur görülmektedir. Hatta küçük yaşlarda küfür etmesi, aile üyelerine saldırması gibi davranışlar hoş gitmekte “bir küfür ette duysunlar” şeklinde desteklenmektedir. Oysa kızlar daha pasif olmaya, söylenenlere itaat etmeye özendirilmekte, ailesinin sözünden çıkmayan hanım hanımcık kızlar yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Kız çocukları ailede babasına ve erkek kardeşine hizmet etmeye mahkum bırakılarak ve onların sözünden çıkmaması onaylayarak daha küçük yaşlarda duygusal bir şiddetin içine sürüklenmektedir (Sümer, 1998:132).

Bu bakımdan katılımcılara kadına yönelik şiddetle ilgili fikirleri soruldu. “Kadın hak ediyorsa erkek şiddet uygulayabilir” önermesine yaşlı kuşağın % 83,3’ü, orta kuşağın % 96,7’si ve genç kuşağın da tamamı bu ifadeye katılmamıştır. Genç kuşağa ve başka bir ifadeyle günümüze doğru katılmama oranında artış gözlemlenmiştir. Görüşmelerde de yaşlı kuşağın büyük kısmı şiddete uğradığını dile getirmiştir.

Şiddetin bir başka boyutu da; kadınlar kültürden öğrendikleri iyi ve fedakar eş rolüne ters düşecek şekilde davranmamaya çalışmakta ve kendi evlerinde gördükleri şiddetin benzerini eşlerinin evinde de gördüklerinde bundan kolay kolay yakınmamaktadır. Çünkü içinde buldukları kültürün değerleri gereğince, kadın aile içinde şiddete maruz kalsa bile bunu çevreye anlatmamalıdır. Gizlemek ve aile bütünlüğünü korumak ideal eşin en önemli erdemleri arasında gelmektedir (Sümer 1998:133). Dolayısıyla şiddete maruz kadınlar sosyal destek alamadıklarından ötürü bu şiddeti travma şeklinde içlerinde

yaşamaktadır. Bu anlamda katılımcılara “kadın dayak yiyorsa bunu herkesten saklamalıdır” önermesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Her üç kuşakta bu fikre çoğunluk olarak katılmamıştır. Yaşlı kuşağın % 56,7’si, orta kuşağın % 90’ı ve genç kuşağın da % 96,7’si bu ifadeye katılmamıştır. Genç kuşağa doğru katılmama oranı yükselmiştir.

IV. 4. 7. Günlük Yaşam

Bir takım cinsiyet rolleri tutumlarına da özellikle günlük yaşamda oldukça sık rastlanır. “ Erkek eve istediği saatte gelebilir” önermesi de bunlardan biridir. Üç kuşak da bu ifadeye çoğunluk olarak katılmamıştır. Yaşlı kuşak % 70 oranında, genç kuşak % 96,7 oranında, orta kuşağında tamamı bu ifadeye katılmamıştır. Bu önermenin tam tersi de “Kadınlar geç saatlerde dışarı çıkmamalıdır” önermesidir. Bu önerme ile ilgili fikirler kuşaklar arası farklılık gösterir. Yaşlı kuşağın % 93,3’ü bu düşünceye katılırken, orta kuşağın % 50’si ve genç kuşağın da % 70’i bu ifadeye katılmamıştır. Görüşmelerde ise yaşlı kuşaktan kadınlar hem eşlerinin izin vermediğini, hem de bir kadının eşi olmadan yalnız başına çıkmasının doğru olmadığını ifade etmişlerdir. Genç kuşaktan bu anlamda özgür olan daha fazla kadına rastlanılmıştır. Fakat ortak bir kanı vardır ki, o da sokakların kadınlar için güvenli olmadığından tüm kadınlar yakınmaktadır.

Son zamanlarda kadınlar birçok alanda kendilerini geliştirdikleri gibi, araba kullanan kadın sayısında da artış söz konusudur. Fakat bu durum ataerkil değerlerle yetişmiş bir toplum için, kadınlar kötü araba kullanır kalıp yargısını oluşturmuştur. Katılımcılara “trafikte kötü araba kullanan biri varsa mutlaka kadındır” yargısına katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Yaşlı kuşak çoğunluk olarak(%50) bu ifadeye katılırken, orta

kuşağın ise % 80'i bu ifadeye katılmamıştır. Genç kuşak da çoğunluk olarak bu fikri desteklememiştir fakat katılmama oranı % 76,7 ile orta kuşaktan daha düşüktür.

Ataerkil ideolojinin bir sonucu olarak, ekonomik denetimin erkeklere biçilen bir rol olduğundan bahsedilmişti. Bunun günlük yaşamdaki yansıması da, dışarıda yemek yenildiği zaman hesabın erkek tarafından ödenmesidir. Derinlemesine görüşmelerde kadınların bu konuyla ilgili fikirleri alındı. Yaşlı kuşaktan kadınlar hesabı mutlaka erkeğin ödemesi gerektiğinde hem fikirdir. Hatta bu kuşağa göre, eğer kadın öderse erkeğine karşı saygısızlık yapmış olur. Orta kuşaktan kadınlar da hesabı kimin ödediğinin bir önemi olmadığını, o an kimin maddi durumu müsaitse onun ödemesinin daha yerinde olduğunu dile getirmişlerdir fakat orta kuşaktan birçok kadın da erkeğin ödemesinin hoşlarına gittiğine de vurgu yapmışlardır. Genç kuşağın da çoğunluğu, kimin maddi durumu uygunsa o ödemelidir açıklamasında bulunmuştur.

Derinlemesine görüşmelerde katılımcılara sorulan ve yukarıdaki kategoriler içerisinde yer almayan bir takım sorular da vardır. Katılımcılara ideal erkek ve ideal kadın tanımları sorulmuştur. Yaşlı kuşağın ideal erkek tanımları birbirinden farklılık gösterse de, ideal kadın için birbirine benzer yorumlarda bulunmuşlardır. Kadınların evine bağlı, eşine uyum sağlayan biri olması gerektiği üzerine vurgu yapmışlardır. Kadını kişisel özellikleriyle değil, eviyle ve eşiyle değerlendirmişlerdir. Orta kuşak ise çoğunlukla ideal erkek için evine bağlı, eşine karşı sevgi ve saygı duyan biri olması gerektiği üzerinde durmuştur. İdeal kadın için de benzer şekilde eşine sevgi ve saygı duyan kişi olması gerektiği yorumunda bulunmuşlardır. Erkek için evine bağlı olma istediği genç kadınlar açısından da dile getirilmiştir. Genç kuşak kadınların ideal kadın için çoğunluk olarak vurguladıkları bir gereklilik de ekonomik özgürlüktür. Özellikle ideal kadın tanımlarında

kuşaklar arası değişim yaşlı kuşaktan sonra kendini göstermiştir. Katılımcılara sorulan bir diğer soru da “Tekrar yaşama şansınız olsa yine kadın olarak mı dünyaya gelmek istersiniz?” sorusuydu. Yaşlı kuşak kadınları çoğunluğu çok sıkıntı çektiklerinden dolayı, erkek olmak istediklerini dile getirmiştir. Orta kuşak ve genç kuşaktan kadınların büyük kısmı ise tekrar yaşama şansları olsa yine kadın olmayı tercih edeceklerini söylemişlerdir.

Katılımcılara bir kadının başında erkek olmadan hayatını idame ettirip ettiremeyeceği sorulmuştur. Üç kuşaktan kadınlar da çoğunluk olarak idame ettirebileceğini fakat çevre yönünden oldukça zorlanacağını dile getirmişlerdir.

Üç kuşak ilgili değerlendirme yaparken, katılımcılara bir üst kuşakla yani anneleriyle kendilerini karşılaştırmaları istenmiştir. Hemen hemen her katılımcı annesi gibi bir evlilik yaşamak istemediğini belirtmiştir. Yanıtlar oldukça çarpıcıdır. Yaşlı kuşaktan kadınların anneleriyle ilgili yaptığı değerlendirmede, örneklemimizde hiç rastlanmayan kuma ya da diğer tip evliliklerin anneleri tarafından yaşanıldığından bahsedilmiştir.

“...Anneminki bir evliliğe asla sahip olmak istemem. Annem kuma olarak evlilik yaptı yani eve kuma olarak gitti. Çok çekti o. Öyle bir hayat istemezdim. Benim evliliğim onunkinden çok daha iyiydi. Çok şükür kocam benim üstüme kuma getirmedi.”
(68, okuryazar)

“...Annem kuma olarak gelmiş babamın evine... Ben ona bakarak daha iyiyim çok şükür. Onun gibi olmak istemem. Hem evin işiyle, hem kocayla uğraşmak zaten zor... Bir de elin kadınıyla mı uğraşacağım.” (67, okuryazar değil)

“...Annem ablası ölünce ablasının eşiyle evlenmek zorunda bırakılmış. Annem gibi kimse olmak istemez. Ben ona göre rahat içinde yaşadım. İnsanın ablasının eşiyle evlenmek zorunda kalması çok kötüdür.” (75, okuryazar değil)

Orta kuşak ise annelerinin gerek şiddet gördüğünden dolayı, gerek de özgür davranamadıklarından dolayı bastırılmış olduklarını düşünmüşlerdir. Orta kuşaktan bazı kadınların değerlendirmeleri şöyledir:

“...Babam, annemi çok ezdi. Yemek tuzlu oldu diye sofrayı ters çevirirdi. Babaannem babamı kışkırtırdı, babam da annemi döverdi. Babam annemin kıymetini hiç bilemedi. Ben yine anneme göre iyi bir evliliğe sahibim. Onun gibi olmak istemem. Eşim beni dövse isyan ederim. Annemlerin zamanında çocuklar da değersizdi. Ben çocuklarımın geleceğini garanti altına almak için bütün eğitimleriyle ilgileniyorum. Annemlerin zamanında çocuk büyüstün de, nasıl büyürse büyüsün. Böyle düşünüyorlardı.” (48, çalışmıyor, lise mezunu)

“...Babam anneme karşı tamamen ilgisizdir. Annem de kocasına çok boyun eğen bir kadındır. Onun yerinde olmak istemem. Onlar geniş ailede evlilik yapmışlar. Çok sıkıntı çekmişler. Bir de ben evin dekorasyonu için istediğim her şeyi eşimi ikna ederek alırdırabiliyorum. Annem benim yaptığımı yapamaz. Annem gibi olmak istemem diyorum, onu eleştiriyorum ama annemle bir yönümüz maalesef benziyor. Annem de ben de çoğu zaman evin huzuru kaçmasın diye kocalarımızın birçok lafına göz yumuyoruz.” (43, emekli, üniversite mezunu)

“...Annem tam bir bastırılmış kadın. Onun ki gibi bir evlilik istemem. Babamın her dediğini kabul etti. Hiç hakkını aramadı. Ben annem kadar bastırılmış olamam. Bir de annemin bütün hayatı evi. Benim öyle değil, çalışma hayatım, iş arkadaşlarım var. Dışarıdaki hayatı da severim. Farklı insanlar görüyorum en azından. Annemin ise tek hayatı evidir. ” (43, çalışıyor, üniversite mezunu)

Genç kuşaktan kadınlar da benzer şekilde anneleri gibi bir evliliğe sahip olmak istemediklerini dile getirmişlerdir. Genç kuşak katılımcılardan bazılarının açıklamaları şöyledir.

“...Anneminki bir evliliği hayal bile edemiyorum. Annem gereğinden fazla sabırlı davranıyor babama karşı. Kuvvetli bir kadın değil. Oldukça pasif. Eşine karşı sonsuz bir anlayışa sahip. Ben onun gibi olamam. Hakkımı her koşulda ararım. Annemle tek benzer yanımız şevkatli olmamız.” (31, evli, çalışıyor)

“... Annemin ki gibi bir evliliği istemem. Çok ezilmiş annem maddi açıdan sıkıntı çekmiş. Okumadığı için birçok şeyi kabullenmek zorunda kalmış. Ben okudum ve eşimle tanışıp isteyerek evlendim. Annem görücü usulü ile evlendiği için çok şanssız. ” (33, evli, çalışmıyor)

“...Annem görücü usulü ile evlenmiş. Bu tarz bir evlilik bana çok ters geliyor. Hayatını geçireceğin insanı tanımadan evliliğe adım atıyorsun. Hem annemlerin zamanında hayatını yaşayamadan evlilik başlıyordu. En güzel yaşlarda kucagında bir çocuk bakmak zorundasın. Annemin ki gibi bir evlilik yaşamadığım için çok şanslıyım...” (38, evli, çalışıyor)

SONUÇ

Toplum içerisinde hayatını idame ettiren bireylerin davranışları sosyal dünyanın kültürel kalıplarına uygun olarak gelişir. Bu kültürel kalıplardan biri de toplumsal cinsiyet rolleri algısıdır. Kadınlar ve erkekler sadece biyolojik bir varlık olmanın ötesinde, toplumsal rolleri benimseyen ya da başka bir ifadeyle toplumun kendilerine biçtiği rol beklentilerini karşılayan bireylerdir. Böylece toplumsal değer ve normların yarattığı “kadınlık” ve “erkeklik” tanımları oluşur ve kişiler toplumsallaşma süreci içinde bu tanımlara uygun davranışları ve tutumları, sanki bunlar “değişmez”, “kaçınılmaz” ve “hep böyle olması gereken şeylermiş” gibi benimser ve normalleştirirler. Toplumun kadın ve erkekte beklenenleri farklıdır. Doğumdan itibaren başlayan bu farklılaşma toplum tarafından denetlenir ve kontrol edilir. Günlük yaşamın her alanında evde, iş yerinde, okulda, sokakta, sosyal paylaşım ağlarında kısacası sosyal olan her alanda bu denetim mekanizması varlığını sürdürür. Toplumsal rollere uymayan kişiler, toplum tarafından reddedilir, kınanır. Toplumsal rollere uygun davranışlar ise toplum tarafından övgüyle karşılanır. Tüm bunların toplamı toplumda bir cinsiyet kültürü yaratır.

Ataerkil toplumlarda cinsiyet kültürü kadın ve erkeğe ilişkin farklı roller sunması toplumsal yaşamın her alanında bir çifte standarda ya da ikiyüzlülüğe yol açarak cinsiyet eşitsizliğine de neden olur. Bu çifte standart örneğin ev temizliği, yemek pişirme, çocuk bakımı gibi eylemleri kadınlarla özdeşleştirirken, makine kullanma, yatırım yapma, siyaset konuşma gibi eylemleri de erkeklerle özdeşleştirir. Kadının ev içi emeğinin toplum tarafından görünmemesi bir tarafa, bu emek erkeğin emeğinden de daha değersiz bir konumdadır. Nitekim ev işlerinin belirli bir mesaisinin ve sonunun olmaması, sürekli kendi kendini tekrar etmesi ve karşılığının olmaması kadın açısından bir doyum da

sağlamamaktadır. Çünkü kadının ev içindeki emeği sosyalizasyon süreci ile birlikte “vefakarlık” adı altında doğallaştırılmış ve karşılıksızlaştırılmıştır. Bu sonuç toplumsal cinsiyetin oluşturduğu alanlardan sadece biridir. Bunun dışında şiddet olaylarının çoğunlukla erkekten kadına yönelik olması, aynı işi yapmalarına rağmen kadınların erkeklerden daha az ücret almaları, kamusal alanda ve siyasette kadınların yeterince yer almamaları gibi bir dizi sonuçtan bahsetmek mümkündür. En genel anlamda ifade edilecek olursa toplumun tüm kurumlarında ve yaşamın her alanında bu eşitsizliği görmek mümkündür.

Literatür taraması da göstermiştir ki cinsiyet eşitsizliğinin nedenlerinin başında toplumsal cinsiyet rolleri gelmektedir. Her ne kadar araştırmanın kuram kısmında toplumsal cinsiyetin nedenlerine ilişkin farklı yaklaşımlar ve kuramlar olsa da hepsi de bu rollerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yol açtığı ön kabulüne sahiptir. Bu anlamda toplumsal cinsiyet rollerinin günümüzde hangi noktada durduğunu ve ne derece benimsendiğini bilmek toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bugünkü durumunu anlamak açısından faydalı olacaktır. Bu araştırmada da kuşaklar arasında toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl değişim gösterdiği çalışma hayatı ve eğitim, aile içi iş bölümü, cinsellik ve beden algısı, kadına yönelik şiddet, iktidar ilişkileri ve aile içi kararlar, evlilik, günlük yaşam başlıkları altında incelenmiştir. Birinci kuşak 60 yaş ve üzeri yaşlı kuşak, ikinci kuşak 40-59 yaş dilimi orta kuşak, üçüncü kuşak 20-39 yaş dilimi genç kuşak olarak tanımlanmıştır.

Karşılaştırmanın yapıldığı alanlardan biri çalışma hayatı ve eğitimidir. Genç ve orta kuşaktan katılımcılar kadınların çalışması gerektiğini sadece ekonomik bağlamda değil, kadının özgüveni içinde gerekli olduğunu dile getirmiştir. Yaşlı kuşak ise erkeğin

maddi gücü yettiği oranda kadının çalışmasına gerek olmadığı fikrini savunmuştur. Fakat derinlemesine görüşmelerde ortaya çıkan bir gerçek vardır ki, yaşlı kuşaktan katılımcılar çalışmadıklarından dolayı birçok sorunla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmadıklarından dolayı, eşlerine muhtaç yaşadıklarını ev içerisinde söz hakkına sahip olmadıklarını ve ezilmişliği mecburen kabullenmek durumunda kaldıklarını dile getirmişlerdir. Keza nicel görüşmelerde erkeğin maddi gücüne göre kadının çalışması gerektiğini düşünen birinci kuşak, derinlemesine görüşmeler sonucunda çalışmanın kadın açısından yaşamın her alanında önemli olduğunun bilincine varmışlardır ve genç nesillerin çalıştıklarından dolayı oldukça şanslı olduğunu vurgulamışlardır. Yaşlı kuşağı diğer kuşaklardan ayıran bir başka özellik de çalışan kadınlar ve çocuklarına ilişkin fikirleridir. Yaşlı kuşaktan katılımcılar çalışan bir annenin vakit sorunundan ötürü çocuklarıyla iyi bir ilişki kuramayacağını düşünmektedir. Oysa ikinci ve üçüncü kuşaklar, çalışmanın çocukla iyi bir ilişki kurmakta engel teşkil etmediğini düşünmektedir. Yine birinci kuşağı diğer kuşaklardan ayıran bir başka fark da siyasetin erkeklerin uğraş alanı olarak tanımlanmasıdır. Orta ve genç kuşak ise siyaseti salt erkek alanı olarak görmemektedir. Siyasete kadınların aktif katılımını sağlamak, kadınlar için kota belirlemek özellikle son yıllarda daha çok tartışılan alanlardan biri olmuştur ve hala sonuçlar birçok ülkeye göre oldukça geridir. 80'lerin sonu-90'ların başından günümüze gittikçe daha çok tartışılan siyasette kadının aktif katılımı, kota gibi konulardan birinci kuşağın etkilenmediği görülmektedir.

Çalışma hayatı ve eğitim ile ilgili algılara bakıldığında üç kuşakta da değişmeyen patriarkal kalıp yargıların devamlılığı söz konusudur. Bunlardan biri kadınların evlerine vakit ayırabilecek işlerde çalışması gerektiği beklentisidir. Tam da bu

beklentiden yola çıkarak araştırma kapsamına giren tüm kuşaklar, kadınlar için öğretmenlik mesleğinin daha uygun olduğunu düşünmektedir. Üç nesil boyunca değişmeyen bu algı, kadının toplumda çalışan kimliğinden daha öncelikli olarak ev içi kimliğinin ön planda olmasının bir sonucudur. Kadının toplumda özellikle çalışma hayatında ve kamusal alanda daha fazla etkin olabilmesi için bu yönde bir değişime ihtiyaç vardır. Benzer şekilde eğitimle ilgili değişmeyen patriarkal kalıp yargıların varlığı da söz konusudur. Evlilikte erkeğin öğrenim düzeyinin kadından yüksek olması beklentisi üç kuşağa da transfer olmuş bir kalıp yargıdır. Bu sonuç erkeğin hala statü olarak üstün görüldüğünün bir kanıtıdır. Fakat tüm bunlarla birlikte Ankara örneğinde üç kuşakta da var olmayan toplumsal cinsiyet rolleri algıları da söz konusudur. Çalışma hayatında eşit işe eşit ücret verilmesi ve kız çocuklarının eğitime fırsat verilmesi bunlardan bazılarıdır. Ailenin maddi gücü yetmediği durumda sadece erkek çocuklarının okutulmasını üç kuşak da olumlu değerlendirmemiştir. Özellikle Ankara özelinden bu sonuç değerlendirmeye alınırsa, Ankara'nın eğitim kenti olmasının yanında, yıllar boyunca kızların eğitime öncülük yapmış bir kent olması kentin böyle bir bilince sahip olmasında etkili bir faktör olabilir. Nitekim Türkiye'nin dört yanında kız çocukları okutulmazken, Ankara kentinde kız enstitüleri oldukça etkiliydi. Fakat şu noktayı da vurgulamak gerekir: 1928'lerle birlikte Kemalist ideolojinin üretildiği bir zemin haline gelen kız enstitüleri alt sınıf ve Türkçe bilmeyen kişilere hitap etmiyordu. Üstelik bu olanağa ulaşan orta sınıf için de enstitülerde kadınların geleneksel ev içi rollerini daha çok pekiştirecek dikiş-nakış, ev ekonomisi gibi dersler veriliyordu. Yani enstitüler kızlar için yeni bir eğitim alanı yaratırken, geleneksel değerlerinden kopamıyordu.

Araştırmayla ilgili diğer bir sonuç da aile içi iş bölümüne ilişkindir. Aile içi iş bölümü ile ilgili algılarda yaşlı kuşağın fikirleri orta ve genç kuşaktan farklıdır. Birinci kuşak ev içi tüm sorumlulukları ve çocuk bakımını kadının görevi, ev dışı tüm işleri de erkeğin görevi olarak görürken, ikinci ve üçüncü kuşak görevlerin eşit paylaşılması gerektiğini düşünmektedir. Fakat üç kuşak da onarım ve tamir işlerinin erkek görevi olduğunda hem fikirdir, bu eril algı üç kuşakta da değişime uğramamıştır. Aile içi iş bölümü ile ilgili algılarda nesiller arasında bir değişimin varlığı söz konusudur ama bu değişim yeterli değildir. Nitekim birçok kadın kendi yaşam pratiğinde bu değişimi gerçekleştiremediğini de dile getirmiştir. Özellikle orta kuşağa baktığımızda fikir ve bilinç olarak ev içi işlerden ve çocuk bakımından salt kadının sorumlu olmasını eleştirmektedir. Fakat kendi yaşamlarında bu durumu değiştirmediklerini sıklıkla dile getirmişlerdir. Kadınlardaki bilinç değişimi pratik yaşama ne kadar yansırsa o oranda da gerçek anlamda bir değişim yaşanacaktır.

Cinsellik ve beden algısı ile ilgili sonuçlara baktığımızda ise “namus” olgusunun diğer toplumsal rollere oranla daha zor değişime uğradığı görülmektedir. Kadının çalışma yaşamına girmesi ya da aile içi şiddet konusunda daha hızlı olan toplumsal değişim, toplumun en hassas değerlerinden biri olan namus kavramının kadın açısından içinin doldurulması gerektiğinde aynı hızlı değişim ortaya çıkmamaktadır. Nitekim birinci ve ikinci kuşaklar için bakirelik hala önem teşkil etmektedir. Genç kuşak ise çoğunluk olarak bekareti gerekli bulmasa da, kadınların bakire olması gerektiğini düşünenlerin sayısı da azımsanacak düzeyde değildir. Beden algısı ile değerlere bakıldığında ilk ve ikinci kuşak kadın bedenine yönelik erkek tahakkümünü ve kontrolünü normalleştirirken, genç kuşak bu anlayışı terk etmiştir. Genç kuşağın bu algıyı terk etmesi

tam da Türkiye’de 80’lerin sonunda 90’ların başında feminist hareketçe benimsenen “bedenimiz bizimdir” anlayışıyla paralellik göstermektedir.

Araştırmayla ilgili bir başka sonuç da evlilikte erkeğe ilişkin beklentiler üzerinedir. Evlilikte erkeğe ilişkin beklenti ve tutumlar geleneksel erkek egemen kültürdeki erkek rolünden bağımsız oluşturulmamıştır. Bu beklentilerden biri evlilikte erkeğin kadından küçük yaşta olmaması gerektiği fikridir. Birinci ve ikinci kuşaklarda bu fikir hala geçerliliğini korurken, genç kuşağın böyle bir beklentisi yoktur. Erkeklere ilişkin bir başka geleneksel tutum da maddi durumlarının iyi olması gerektiği üzerinedir. Üç kuşakta da bu beklenti söz konusudur. Fakat birinci kuşağın gerekçesi erkeği evi geçindiren kişi olarak görmesidir. İkinci ve üçüncü kuşakların gerekçesi ise maddiyatın günümüz koşullarında her birey için önemli olduğu düşüncesi üzerine temellenmiştir.

Kuşaklar arası toplumsal cinsiyet rolleri farklılıklarının en keskin olduğu alanlardan biri de iktidar ilişkileri ve aile içi kararlardır. Türkiye’de aile içi karar mekanizmalarında kimin daha çok etkin olduğunu özetleyen bir “reis” kavramı vardır. “Evin reisi erkektir” cümlesi ise yıllardır patriarkal dile pelesenk olmuştur. Bu araştırmada yaşlı kuşak için evin reisinin erkek olması düşüncesi geçerliliğini korurken, orta ve genç kuşak evin reisinin erkek olduğu fikrini reddetmiştir. Bu bakış açısı benzer şekilde soyadı ile ilgili düşüncelere de yansımıştır. Yaşlı kuşak erkeğin soyadının alınmasını daha doğru bulurken, ikinci ve üçüncü kuşaklara doğru bu fikir değişime uğramıştır. Soyadı ile ilgili bu fikir değişiminde kuşkusuz kadınların verdikleri mücadeleler sonucu kazanılan yasal hakların meşruluğu da etkili olmuştur. Nitekim medeni kanunda değişiklik yapıp kadınların kendi soyadlarını da kullanabilecekleri yasa 1997 yılında yürürlüğe girmiştir.

Yaşlı kuşaktan katılımcılar çoğunlukla ekonomik özgürlüklerinin olmamasından dolayı, hem aile içersinde karar mekanizmalarında yeterince etkin olamamışlardır, hem de geleneksel kadın rollerini bir çeşit “yazgı” olarak algılayıp kabullenmişlerdir. Bu kabullenmişliğin ardında yatan kuşkusuz dönemin ataerkil bağlarının günümüze göre daha sıkı olmasıdır. Bu bağların sıkı olmasının bir sonucu da kadının sorunları ile mücadele ettiği zaman arkasında herhangi bir sosyal destek bulamamasıdır. Görüşmelerde yaşlı kuşağın sıklıkla dile getirdiği “mecburuz”, “kapı dışarı atarlar”, “kendi ailemde bana bakmaz”, “ortada kalırım” gibi ifadeler sosyal desteğin olmadığını açıkça göstermektedir. Bu konuda devlet politikaları da belirleyici bir unsurdur. Günümüzdeki sığınma evleri sayısı yetersiz olmasına rağmen geçmiş dönemlere göre bir artıştan söz etmek mümkündür.

Sonuç olarak bu çalışma göstermiştir ki orta kuşakla birlikte toplumsal cinsiyet rolleri algısı büyük oranda değişime uğramıştır. Genç kuşak diğer kuşaklara oranla toplumsal cinsiyet rollerinde daha eşitlikçi bir yaklaşımı benimsemiştir. Fakat kuşaklar arası değişmeyen ve hala geçerliliğini koruyan toplumsal cinsiyet rolleri de vardır. Özellikle cinsellik, bekaret, namus algısında tam anlamıyla bir değişim yaşandığını söylemek doğru olmaz. Ayrıca yapılan bu çalışma algı üzerine olduğundan katılımcıların günlük pratik yaşamlarına fikirlerini ne derece yansıttıkları tespit edilememiştir. Kadınların bu fikirleri kendi yaşamlarında ne derece uyguladıkları bu çalışma açısından bilinmemektedir. Bu anlamda toplumsal cinsiyet ile ilgili daha fazla araştırmaya ve bu alanda geliştirilecek programlara ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

Acar, F. ve Arıner, H. O. (2009). *Kadınların insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları.

Açıklın, N. (2008). Toplumda fahişelik kurumunun vazgeçilmezliği üzerine mitler: Mersin örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Volume 1/4*, 11-35.

Akşit, E. E. (2006). Ankara'nın kılıkları, 1930: Boydan boya bir karşı koyma. F. Ş. Cantek (Ed.), *Sanki viran Ankara* içinde (ss. 11-42). İstanbul: İletişim Yayınları.

Aktaş, Y. (1994). Çalışan anne ve çocuğu. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi, 36*, 7-11.

Arat, N. (1994). Türkiye'de kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları zorlukların sosyo-kültürel nedenleri. N. Arat (Ed.), *Türkiye'de kadın olmak* içinde (ss. 43-55). İstanbul: Say Yayınları.

Arat, Y. (1992). 1980'ler Türkiye'sinde kadın hareketi: Liberal Kemalizm'in radikal uzantısı. N. Arat (Ed.), *Her yönüyle Türkiye'de kadın olgusu* içinde (ss. 71-92). İstanbul: Say Yayınları.

Arıkan, G. (1987). Çalışma yaşamında kadın. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2*, 1-21.

Arıkan, G. (1997). Ataerkillik kavramıyla ilgili sosyolojik tartışmalar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1-2*, 1-25.

Avcı, Y. (2007). Osmanlı Devleti'nde Tanzimat döneminde otoriter modernleşme ve kadının özgürleşmesi meselesi. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 21, 1-18.

Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*. Ankara: Usak Yayınları.

Barrett, M. (1995). *Günümüzde kadına uygulanan baskı*. (Çev. Şen Süer) İstanbul: Pencere Yayınları.

Beauvoir, S. (1993). *İkinci cins: Bağımsızlığa doğru*. (Çev. Bertan Onaran) İstanbul: Payel Yayınevi.

Beauvoir, S. (1993). *İkinci cins: Genç kızlık çağı*. (Çev. Bertan Onaran) İstanbul: Payel Yayınevi.

Bebel, A. (1996). *Kadın ve sosyalizm*. (Çev. Saliha Nazlı Kaya) İstanbul: İnter Yayınları.

Bem, S. L. (1984). Androgyny and gender schema theory: A conceptual and empirical integration. T. B. Sonderegger (Ed.), *Psychology and gender: Nebraska symposium on motivation* içinde (ss. 179-227). Nebraska: University of Nebraska Press.

Berktaş, F. (1996). *Tek tanrılı dinler karşısında kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.

Bhasin, K. (2003). *Toplumsal cinsiyet "Bize yüklenen roller"*. (Çev. Kader Ay) İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.

Büyükyıldız, F. (2009). *Başka kent Ankara*. Ankara: Phoenix Yayınları.

Chodorow, N. (1997). Gender, relation and difference in psychoanalytic perspective. Carol C. Gould (Ed.), *Key concepts in critical theory: Gender* içinde (ss. 25-40). New York: Humanities Press.

Coleman, J.W. (2002). *Social problems*. New Jersey: Prentice Hall.

Connell, R.W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. (Çev. Cem Soydemir) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Çakır, S. (1996). *Osmanlı kadın hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları

Çimen, L.K. (2008). *Türk töresinde kadın ve aile*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Çimen, Ş.E. (2007). *Görücü usulü ve anlaşarak evlenen bireylerin çeşitli sosyal psikolojik faktörler yönünden karşılaştırılması*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Davis, N. Y. (2010). *Cinsiyet ve millet*. (Çev. Ayşin Bektaş) İstanbul: İletişim Yayınları.

Demirbilek, S. (2007). Cinsiyet ayrımcılığının sosyolojik açıdan incelenmesi. *Finans Politik& Ekonomik Yorumlar*. Cilt: 44. Sayı: 511.

Demren, Ç. (2003). Erkeklik, ataerkillik ve iktidar ilişkileri. A. Akın (Ed.), *Toplumsal cinsiyet, sağlık ve kadın* içinde (ss. 33-44). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Dincer, Ö. (2007). *Namus ve bekaret: Değişen ne? İki kuşaktan kadınların cinsellik algıları*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Dökmen, Z.Y. (2010). *Toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Engels, F. (1974). *Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni*. (Çev. Kenan Somer) Ankara: Sol Yayınları.

Erdoğan, T. (2004). *Peyami Safa ve Halide Edip Adivar'ın Romanlarında Toplumsal Cinsiyet*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Etöz, Z. (2006). 19.yüzyıl Ankara'sında mahalleler ve gündelik yaşam. F. Ş. Cantek (Ed.), *Sanki viran Ankara içinde* (ss. 11-42). İstanbul: İletişim Yayınları.

Freud, S. (2009). *Cinsellik üzerine*. (Çev. Seher Kutlu) Ankara: Alter Yayıncılık.

Giddens, A. (2005). *Sosyoloji: Kısa fakat eleştirel bir giriş*. (Çev. Ülgen Yıldız Battal) Ankara: Phoenix Yayınevi.

Güldü, Ö. ve Ersoy, M.K. (2009). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 3, 97-116.

Gürsoy, E. (2003). Kızlık zarı muayenesi/Bekaret denetimi. A. Akın (Ed.), *Toplumsal cinsiyet, sağlık ve kadın içinde* (ss. 265-279). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

İrızık, S. ve Parla, J. (2005). *Kadınlar dile düşünce*. İstanbul: İletişim Yayınları.

İmamoglu, S. (2008). *Genç yetişkinlikte kişilerarası ilişkilerin cinsiyet, cinsiyet rolleri ve yalnızlık algısı açısından incelenmesi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Jaggar, A. M. (1997). Human biology in feminist theory: Sexual equality reconsidered. Carol C. Gould (Ed.), *Key concepts in critical theory: Gender* içinde (ss. 48-55). New York: Humanities Press.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni insan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kohlberg, L. (1966). A Cognitive-developmental analysis of children's sex role concepts and attitudes. E. Maccoby (Ed.), *The Development of sex differences* içinde (ss. 82-172). Stanford: Stanford University.

Kollontai, A. (2000). *Toplumsal gelişmede kadının konumu*. (Çev. M.Ali İnci) İstanbul: İnter Yayınları.

Marx K. ve diğ. (1996). *Kadın sorunu üzerine*. (Çev. İsmail Yarkın) İstanbul: İnter Yayınları.

Marx, K., Engels, F. ve Lenin, V. (2002). *Kadın ve aile*. (Çev. Arif Gelen) Ankara: Sol Yayınları.

Millett, K. (1987). *Cinsel Politika*. (Çev. Seçkin Selvi) İstanbul: Payel Yayınevi.

Mischel, W. (1966). Social-learning view of sex differences in behavior. E.E. Maccoby (Ed.), *The development of sex differences* içinde (ss. 56-82). Stanford: Stanford University.

Nielsen, J.W. (1990). *Sex and gender in society; perspectives on stratification*. Illinois: Waveland Pness, Inc.

Özaslan, M. (2011). Ankara ekonomisinde gerileme eğilimleri ve yeni yol arayışları. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 331-364.

Özgüven, İ.E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları

Reich, W. (1976). *Cinsel ahlakın boy göstermesi*. (Çev. Bertan Onaran). İstanbul: Payel Yayınevi.

Rice, F.P. (1996). *Intimate relationships, marriages and families*. California: Mayfield Publishing.

Sagan, E. (2001). *Freud, kadın ve ahlak*. (Çev. Gökçe Metin) İzmir: İlya Yayınevi.

Sağlam, S. (2006). Türkiye’de iç göç olgusu ve kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları*, 5, 33-44.

Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkansız iktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Savran, G. (2009). *Beden, emek, tarih: Diyalektik bir feminizm için*. İstanbul: Kanat Kitap.

Saylan, T. (1992). Kadın ticareti ve zorla fuhuş. N. Arat (Ed.), *Her yönüyle Türkiye’de kadın olgusu* içinde (ss. 273-290). İstanbul: Say Yayınları.

Scott, J.W. (2007). *Toplumsal cinsiyet: Faydalı bir tarihsel analiz kategorisi*. (Çev. Aykut Tunç Kılıç) İstanbul: Agora Kitaplığı.

Sezen, L. (2005). Türkiye’de evlenme biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 27, 185-196.

Strong, B., De Vault C. ve Cohen T.F. (2011). *The marriage and family experience: Intimate relationships in changing society*. Belmont: Thomson Wadsworth Publishing.

Suğur, S. (2006). Toplumsal cinsiyet. G. Yaktıl (Ed.), *Toplumsal yaşamda kadın* içinde (ss. 3-24). Eskişehir: Ankara Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Sullivan, T.J. (2003). *Introduction to social problems*. Boston: Pearson Education.

Sümer, N. (1998). Kültür, yasa ve aile içi şiddet. O. Çitçi (Ed.), *20. Yüzyılın sonunda kadınlar ve gelecek* içinde (ss. 131-136). Ankara: TODAİE Yayıncılık.

Şengül, T. (2007, 29-30 Kasım). *Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Ankara’nın Gelişiminde Farklı Aşamalar*. TMMOB Ankara Kent Sorunları Sempozyumunda sunuldu, Ankara.

Şimşek, Y. (2004). Kadın eğitiminin önemi ve Türkiye’deki yansımaları. A. Güçhan (Ed.), *Kadın çalışmalarında disiplinler arası buluşma* içinde (Cilt 3, ss. 339-348). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.

Tarhan, B. A. (2006).Ankara, kent ve modernleşme. F. Ş. Cantek (Ed.), *Sanki viran Ankara* içinde (ss. 11-42). İstanbul: İletişim Yayınları.

Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve toplumsal hayat*. İstanbul: Birikim Yayıncılık.

Tekeli, Ş. (1988). *Kadınlar için*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Tok, Y. (2001). *Cinsiyet rolleri ile ilgili farklı kalıp yargılara sahip üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.

Türköne, M. (1995). *Eski Türk toplumunun cinsiyet kültürü*. Ankara: Ark Yayınları.

Walters, M. (2005). *Feminizm*. (Çev. Hakan Gür) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Wollstonecraft M. (1987). *Feminizm:19.yy Klasiklerinden Seçmeler*. (Çev. Şirin Tekeli) İstanbul: Afa Yayıncılık.

Yavuzer, H. (2010). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yılmaz, İ. (2008). Hareket ve kurumsallaşma arasında Türkiye’de kadın mücadelesi: Eşitlik, özgürlük, farklılık. D.Y. Çetinkaya(Ed.), *Toplumsal hareketler* içinde (ss. 525-567). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Ankara Kalkınma Ajansı (2010). *İstatistiklerle Ankara*. Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2011. <http://www.ankaraka.org.tr/tr/files/yayinlar/istatistiklerle-ankara.pdf>.

Berktaş, F. (2004). *Kadınların insan haklarının gelişimi ve Türkiye*. Erişim Tarihi:12 Temmuz 2011. stk.bilgi.edu.tr/docs/berktay_std_7.pdf.

Birkök, C. (2004). “Sosyal rol ve iş bölümü” *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi* ISSN:1303-5134. (<http://www.insanbilimleri.com>).

KADER (2011). *2011 Kadın istatistikleri*. Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2011. http://www.kader.org.tr/tr/down/2011_KADIN_ISTATISTIKLERI.pdf.

TÜİK. (2010). *Eğitim istatistikleri 2010 yılı sonuçları*. Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2011. <http://www.tuik.gov.tr>.

UNICEF. (2003). *Eğitimin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi*. Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2011. <http://www.unicef.org/turkey/pdf/ge21.pdf>.

EK 1: SORU FORMU

Anket No.....

Değerli Katılımcılar,

Bu anket Mersin Üniversitesi, Sosyoloji Bölümünde yapılmakta olan Yüksek Lisans Tez çalışması için hazırlanmıştır. Anketin amacı farklı kuşaktan kadınların cinsiyet rollerine ilişkin düşüncelerini tespit etmektir.

Ankete verdiğiniz yanıtlar kesinlikle gizli kalacak ve başkaları tarafından bilinmeyecektir. Bu bakımdan soruları yanıtlarken gerçek düşüncelerinizi paylaşmak araştırma açısından önemlidir.

Anket sorularını sıra ile doldurunuz ve birden fazla işaretleme yapmayınız. Katılımınız ve gösterdiğiniz ilgi için teşekkür ederim.

ELİF KADILAR

E-mail:elifkadilar@hotmail.com

A) SOSYO-DEMOGRAFİK SORULAR

1. Doğum yeriniz?

()Büyük Kent

()Kent

()Kasaba

()Köy

2. En uzun süreyle hangi yerleşim biriminde yaşadınız?

Büyük Kent

Kent

Kasaba

Köy

3. Yaşınız.....

4. Medeni Durumunuz?

Evli

Sadece dini nikah ile evli

Bekar

Eşi Ölmüş

Boşanmış

5. Evli iseniz evlenme şeklinizi belirtiniz?

Görücü usulü ile birbirlerini önceden tanımadan

Görücü usulü ile sonrasında tanışıp onaylayarak

Akraba evliliği

Tanışıp anlaşarak

Diğer(belirtiniz).....

6. Öğrenim Durumunuz?

Okur-yazar olmayan

Okur-yazar

İlkokul mezunu

- Ortaokul mezunu
- Lise mezunu
- Üniversiteye devam etmekte.
- Üniversite mezunu
- Diğer(belirtiniz).....

7. Mesleğiniz?

- Ev dışında herhangi bir işe sahip değilim
- Çalışıyor
- Emekli
- Öğrenci

8. Evin gelir kaynağı nasıl sağlanıyor?

- Sadece benim maaşımla
- Sadece eşimin maaşıyla
- Hem eşimin hem benim maaşımla
- Eşimin ailesi maddi olarak destek sağlıyor
- Kendi ailem maddi olarak destekliyor
- Hem eşimin ailesi hem kendi ailem maddi olarak destekliyor
- Diğer(belirtiniz).....

9. Aile tipiniz aşağıdakilerden hangisine uygundur?

- Çekirdek Aile (Anne, baba ve varsa kardeşin birlikte yaşadığı aile)
- Geniş Aile (Anne, baba, kardeşler, büyükanne, büyükbaba ve diğer birinci derece akrabaların birlikte yaşadığı aile)
- Diğer(belirtiniz).....

10. Sizden başka kaç kardeşiniz var?

() Kardeşim yok.

()..... tane kardeşim var.

B) Aşağıda cinsiyet rolleri ile ilgili olarak bazı önermeler verilmiştir. Her cümle ile ilgili görüşünüzü belirtirken önce cümleyi dikkatlice okuyunuz. Sonra cümlede belirtilen düşüncenin size ne derecede uygun olduğunu belirleyiniz.

Aşağıdaki cümleler size;

Uygunsa..... “Katılıyorum”

Karar veremiyor iseniz..... “Kararsızım”

Uygun değilse..... “Katılmıyorum”

Cümlelerin karşısındaki kutucuklara “X” işareti koyarak işaretleme yapınız.

Önermeler	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum
11. Erkeğin maddi gücü yeterliyse kadın çalışmamalıdır.			
12. Ailede ev işleri eşler arasında eşit paylaşılmalıdır.			
13. Ailede çocukların bakımından ve temizlik işlerinden anne sorumlu olmalıdır.			

14. Kadınlar kocalarıyla tartışıklarına alttan alan taraf olmalıdır.			
15. Evlenme teklifini kadın da yapabilir.			
16. Kadın evlendiğinde mutlaka bakire olmalıdır.			
17. Siyaset erkeklerin uğraş alanıdır.			
18. Kadınlar evlerine vakit ayırabilecek işlerde çalışmalılar.			
19. Kadınlar makyaj ve görsel bakımlarını kendileri için yapmalılar.			
20. Kadınlar erkeğin soyadını taşımaları.			
21. Evin onarım işleriyle erkek ilgilenmelidir			
22. Erkek eve istediği saatte gelebilir.			
23. Evlilikte erkek kadından küçük yaşta olmamalıdır.			
24. Erkekler ilişkilerde çapkınlık yapabilirler.			

25. Ailenin maddi durumu iyi değilse sadece erkek çocuk okutulmalıdır.			
26. Gebe olmaktan korunmak sadece kadının görevidir.			
27. Kadın hak ediyorsa erkek şiddet uygulayabilir.			
28. Evlilikte çocuk sahibi olma kararını eşler birlikte vermelidir.			
29. Kadın dayak yiyorsa bunu herkesten saklamalıdır.			
30. Çalışma hayatında kadınlara ve erkeklere eşit işe eşit ücret verilmelidir.			
31. Evin reisi erkektir.			
32. İlişkilerde kadın istemediği takdirde cinsel birlikteliği ret edebilmelidir.			
33. Kadınlar eş seçiminde erkeğin maddi durumuna önem vermelidir.			
34. Evlilikte erkeğin öğrenim düzeyi kadından düşük olmamalıdır.			

35. Borç ödeme, yatırım yapma gibi ev dışı işler erkeğin sorumluluğunda olmalıdır.			
36. Yüksek yönetici olmak sadece erkeklerin yapabileceği iştir.			
37. Kadınlar geç saatlerde sokağa çıkmamalıdır.			
38. Genç bir kızın flört etmesine ailesi tarafından izin verilmelidir.			
39. Duygusal bir ortamda erkeğin ağlaması doğaldır.			
40. Ailede kazancın nasıl değerlendirileceğine erkek karar vermelidir.			
41. Çalışan bir anne, çalışmayan anne kadar çocuklarıyla iyi ilişki kurabilir.			
42. Trafikte kötü araba kullanan biri varsa mutlaka kadındır.			

EK 2: Derinlemesine Görüşmelerde Sorulan Sorular

Derinlemesine Görüşmelerde Sorulan Sorular

A) Demografik Sorular

- 1) Yaşınız:
- 2) En uzun süreyle nerede yaşadınız?
- 3) Medeni Durumunuz?
 - () Evli
 - () Sadece dini nikah ile evli.
 - () Bekar
 - () Eşi Ölmüş
 - () Boşanmış
- 4) Evli iseniz evlenme şeklinizi belirtiniz?
 - () Görücü usulü ile birbirlerini önceden tanımadan
 - () Görücü usulü ile sonrasında tanışıp onaylayarak
 - () Akraba Evliliği
 - () Tanışıp anlaşarak
 - () Diğer(belirtiniz).....
- 5) Öğrenim Durumunuz? (Mezun durumunuza göre işaretleme yapınız)
 - () Okur-yazar olmayan
 - () Okur-yazar

- İlkokul mezunu
- Ortaokul mezunu
- Lise mezunu
- Üniversitede okumakta
- Üniversite mezunu
- Diğer(belirtiniz).....

6) Mesleğiniz?

- Ev dışında herhangi bir işe sahip değilim
- Çalışıyor
- Emekli
- Öğrenci

7) Sizden başka kaç kardeşiniz var?

- Kardeşim yok.
- tane kardeşim var.

B) Cinsiyet Rollerine İlgili Sorular

- 8) Ailenizdeki rol dağılımınız nasıldır? Cinsiyete göre midir? Hangi işleri kimler yapar?
- 9) Ailede çocuk büyütme görevi eşler arasında nasıl paylaşılmalıdır? Neden?
- 10) Ailede onarım ya da tamirat işlerinden kim ya da kimler sorumlu olmalıdır? Neden?
- 11) Ailede temizlik ve yemek işlerinden kim ya da kimler sorumlu olmalıdır? Neden?
- 12) Kadına yönelik şiddetle ilgili düşünceleriniz nelerdir? Bu tür şiddetin gerekçeleri neler olabilir?

- 13) Kadınlar eşleriyle problem yaşadıklarında nasıl bir tutum sergilemeliler?
- 14) Kadınların herhangi bir meslek sahibi olması gerekir mi?
- 15) Erkeklerle ve kadınlara uygun meslekler nelerdir?
- 16) Kadınların yüksek yönetici ya da patron olmasını destekliyor musunuz? Neden?
- 17) Çalışan bir anne, çalışmayan bir anne kadar çocuklarına sevgi, ilgi verebilir mi?
- 18) Evlenmeden önce bakire olmak kadınlar için önemli midir? Neden?
- 19) Erkeklerin genel eve gitmesini doğal karşılıyor musunuz?
- 20) “Namus” kavramından ne anlıyorsunuz?
- 21) Gebelikten korunmak kimin ya da kimlerin sorumluluğundadır?
- 22) Kadınlar dış görünüşlerine önem vermeli midir? Neden?
- 23) Kadınların dekolte giymesini onaylıyor musunuz?
- 24) Eş seçiminde erkeğin maddi durumunu önemser misiniz? Neden?
- 25) İdeal erkek ve ideal kadın nasıl olmalıdır?
- 26) Kadınların evlendikten sonra genelde erkeklerin soyadını tercih etmesini doğru buluyor musunuz? Neden?
- 27) İlişkilerde “çapkınlık” yapan erkekleri doğal karşılıyor musunuz?
- 28) Dışarıda yemek yenildiği zaman hesabın erkek tarafından ödenmesi olgusunu nasıl karşılıyorsunuz?
- 29) Yanınızda karşı cinsten herhangi birisi olmadan akşam saatlerinde olan etkinliklere katılır mısınız?
- 30) Bir kadın başında erkek olmadan hayatını idame ettirebilir mi?
- 31) Tekrar yaşama şansınız olsa yine kadın olarak mı dünyaya gelmek istersiniz?
Neden?
- 32) Annenizin ki gibi bir evliliğe sahip olmak ister misiz? Neden?